

RUCH FILOZOFICZNY

KWARTALNIK

z a ł o ż o n y p r z e z

KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO

WYDAWANY PRZEZ POLSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE

T R E Ś Ć

1944–1964, Wydawnictwa filozoficzne w Dwudziestoleciu. — A. Kadler: O „Bibliografii filozofii polskiej”. — W. Mincer: Wydawnictwa filozoficzne Dwudziestolecia. — H. Lelesz: André Lalande. — N. Łubnicki: Wspomnienie o André Lalande. — I. Dąbwska: W stulecie urodzin Henri Berra. — Recenzje i sprawozdania. Autoreferaty z odczytów i wykładów. — Przegląd czasopism. — Zapiski bibliograficzne. — Wiadomości bieżące

TOM XXIII

NUMER 1-2

T O R U Ń 1 9 6 4

WYDANE Z ZASIŁKU POLSKIEJ AKADEMII NAUK

KOMITET REDAKCYJNY:

Zarząd Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

Redaktor:

Tadeusz Czeżowski

Sekretarz Redakcji:

Leon Gumański

Adres Redakcji i Administracji: Toruń, Uniwersytet, Zakład Logiki.

Rachunek czekowy PKO Toruń nr 24-9-170

Cena tomu XXIII w prenumeracie 80,— zł — Cena niniejszego zeszytu 50,— zł

SPIS RZECZY

	str.
1944—1964, Wydawnictwa filozoficzne w Dwudziestoleciu	1
Biblioteka Klasyków Filozofii	3
Alicja Kadler: O „Bibliografii filozofii polskiej”	5
Wiesław Mincer: Wydawnictwa filozoficzne Dwudziestolecia. Dane cyfrowe i obraz bibliograficzny	9
Helena Lelesz: André Lalande. Poglądy, działalność i prace filozoficzne	19
Narcyz Łubnicki: Wspomnienie o André Lalande	25
Izydora Dąmbska: W stulecie urodzin Henri Berra	33
Recenzje i sprawozdania	37
Danuta Gierulanka: Zagadnienie swoistości poznania matematycznego (T. Czeżowski), s. 37. Jerzy Słupecki. Ludwik Borkowski: Elementy logiki matematycznej i teorii mnogości (L. Gumański), s. 39. Henryk Greniew- ski, Maria Kempisty: Cybernetyka z lotu ptaka (L. Gumański), s. 42. Z. Rowiński, A. Ujemow, J. Ujemowa: Filozoficzny zarys cybernetyki (J. Pawlak), s. 45. Georg Henrik von Wright: Varieties of Goodness (Cz. Znamierowski), s. 46. Justus Hartnack: Wittgenstein und die mo- derne Philosophie (B. Wolniewicz), s. 50. Karol Jaspers: Die Atombombe und die Zukunft des Menschen. Politisches Bewusstsein in unserer Zeit. (T. Filipiak), s. 51. Einige Beiträge zu fragen der Kybernetik (W. Sztum- ski), s. 55.	
Autoreferaty z odczytów i wykładów	59
Izydora Dąmbska: Koncepcja wyrazów współzwiązanych w „Dialektyce” Abelarda, s. 59. Witold Michałowski: Stanowisko Abelarda względem arystotelesowskiej koncepcji prawdy logicznej, s. 60. Maria Gołaszewska: Filozoficzne problemy krytyki, s. 63. Janusz Sztumski: Problemy typolo- gii myślenia, s. 64. Tadeusz Kubiński: Wyrażenia cudzojęzyczne w ję- zykach sformalizowanych, s. 66. Tadeusz Kubiński: Cudzysłów i prawda, s. 70.	
Przegląd czasopism	73
Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej, s. 73a. Mediaevalia Philosophica Polonorum, s. 73a. Roczniki filozoficzne, s. 73b. Studia filo- zoficzne, s. 74b. Cercetari Filozofice, s. 75b. Dialectica, s. 77a. Filosofia, s. 77a. Filosofskije Nauki, s. 78a. Iyyun, s. 79b. The Journal of Aesthetics and Art Criticism, s. 79b. The Journal of Philosophy, s. 80b. Logique et Analyse, s. 82a. Mind, s. 83a. Otázky Marxistickej Filozofie, s. 83b. The Philosophical Review, s. 84a. Philosophy and Phenomenological Re- search, s. 85a. Revue Internationale de Philosophie, s. 85b. Revue Philoso- phique, s. 85b. Rivista di filosofia Neo-Scolastica, s. 86b. Science & So- ciety, s. 87a. Woprosy Filozofii, s. 88a. Zeitschrift für philosophische Forschung, s. 92b.	

(ciąg dalszy na 3 str. okładki)

RUCH FILOZOFICZNY

Kwartalnik założony przez

KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO

wydawany przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne

Komitet Redakcyjny: Zarząd Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

Redaktor: Tadeusz Czeżowski

Sekretarz Redakcji: Leon Gumański

1944–1964

Wydawnictwa filozoficzne w Dwudziestoleciu

W okresie przygotowań do Kongresu Nauki Polskiej „Ruch Filozoficzny” (t. XVII 1950 s. 129 — „Kongres Nauki Polskiej a potrzeby filozofii”) zestawiał aktualne potrzeby wydawnicze filozofii, jak następuje:

- a) Bibliografia filozofii polskiej od początków aż do teraz,
- b) Wydawnictwo średniowiecznych i późniejszych źródeł do historii filozofii w Polsce,
- c) Wydawnictwo cenniejszych, niedostępnych dziś pism filozoficznych autorów polskich od końca XVIII w.,
- d) Monograficzne opracowanie poszczególnych postaci i okresów historii filozofii w Polsce,
- e) Opracowanie polskiego słownika filozoficznego w dwóch wydaniach: obszerniejszym i źródłowym oraz podręcznym,
- f) Obszerna biblioteka przekładów pisarzy klasycznych i współczesnych,
- g) Opracowanie podręczników akademickich i pomocniczych wypisów dla poszczególnych nauk filozoficznych.

Spomiędzy wyżej wymienionych postulatów najdalej jest posunięta realizacja w punktach a) oraz f). „Biblioteka Klasyków Filozofii” liczy już ponad 100 tomów, a wyczerpująca *Bibliografia filozofii polskiej* w ogłoszonych dotychczas dwóch tomach objęła okres od 1750 do 1864 r. Oba te czołowe wydawnictwa są dokładniej omówione w osobnych sprawozdaniach zamieszczonych poniżej. Biblioteka Klasyków obejmuje swym zasięgiem częściowo także punkty b) i c) powyższego zestawienia. Osobne wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk „Studia mediewistyczne” zajmuje

się badaniem i ogłaszaniem źródeł średniowiecznych do historii filozofii w Polsce, inne wydawnictwo Akademii „Archiwum filozofii i myśli społecznej” ma wśród swych zadań monograficzne opracowania, o których mowa w punkcie d), a Państwowe Wydawnictwo Naukowe, mające w swym łonie osobną redakcję filozoficzną, dba o podręczniki uniwersyteckie i antologie. Tak więc wszystkie wyżej wymienione punkty programowe są z wyjątkiem jednego realizowane. Owym jedynym postulatem, który czeka na realizację, jest polski słownik filozoficzny. Potrzeba opracowania go jest — jak można stwierdzić — uznawana powszechnie. Istnieją też koncepcje dotyczące jego struktury i metody prac słownikowych. Słownik taki musi czynić zadość nowoczesnym wymaganiom leksykografii, co sprawia, że dla jego opracowania trzeba zorganizować zespół pracowniczy obliczony na dłuższy okres działania. Zadaniem takiego słownika jest bowiem nie tylko informowanie o znaczeniu terminów filozoficznych, lecz także — i to w pierwszym rzędzie — inwentaryzacja dorobku terminologicznego polskiej filozofii, to jest ustalenie i utrwalenie zasobu terminologicznego w całym jego bogactwie, zawartym w polskiej literaturze filozoficznej, co najmniej od końca XIX wieku ¹.

¹ Por. Tadeusz Czeżowski, *W sprawie polskiego słownika filozoficznego* (Ruch Filoz., t. XV, 1939, nr 3, s. 93—95).

Biblioteka Klasyków Filozofii

(Wyciąg z protokołu 45 posiedzenia Komitetu Redakcyjnego
Biblioteki Klasyków Filozofii 4 kwietnia 1964 r.)

Przewodniczący Komitetu prof. Tadeusz Kotarbiński zagaja zebranie, zaznaczając, że jest ono pod pewnym względem jubileuszowe, mianowicie łączy się z przekroczeniem liczby stu tomów „Biblioteki”, gdyż wydano już tom setny pierwszy. Ponieważ pewne wydawnictwa „Biblioteki” obejmują dwa lub nawet więcej tomów (np. *Pisma Cicerona* 4 tomy, *Pisma Dembowskiego* 5 tomów), przeto liczba tomów jest większa od liczby tytułów, których jest dotychczas 73, ale licząc osobno poszczególne dzieła (niektóre tomy zawierają po dwa lub więcej dzieł), stwierdzamy, że również przekroczona została setka, wydano bowiem 102 dzieła.

Komitet Redakcyjny został powołany do życia uchwałą Rządu z 30 kwietnia 1951 r., ukonstytuował się zaś 12 maja tegoż roku. Inicjatywa stworzenia „Biblioteki Klasyków Filozofii” wyszła od prof. Adama Schaffa, który nadal stale okazuje swą pomoc Komitetowi i Redakcji. Pierwszą książką wydaną w BKF (w grudniu 1952 r.) była *Logika Condillaca* w przekładzie Znoski z r. 1804, opracowanym przez T. Kotarbińskiego. Podręcznik ten został napisany przez Condillaca na zamówienie Komisji Edukacji Narodowej dla szkół polskich. Według przyjętej zasady BKF udostępnia polskiemu czytelnikowi podstawowe dzieła filozoficzne, od starożytności do połowy XIX wieku. W dotychczasowym dorobku 101 tomów starożytność jest reprezentowana przez dzieła Platona, Arystotelesa, Teofrasta, Lukrecjusza, Cicerona, Senekę, Epikteta, Marka Aureliusza, Plotyna i Boecjusza, ale brak jeszcze podstawowych dzieł Arystotelesa (*Organonu*, *Metafizyki* i *Fizyki*), brak m. in. przedsokratyków, Sekstusa Empiryka. Nie jest reprezentowane średniowiecze. Z epoki wielkich systemów filozoficznych w XVII wieku wydano dzieła Bacona, Hobbesa, Kartezjusza, Spinozy, Leibniza, Locke’a, *Logikę Port-Royal* — tu również jeszcze są potrzebne uzupełnienia. Z XVIII wieku wydano Berkeleya, Hume’a, szereg dzieł Encyklopedystów, z klasycznej filozofii niemieckiej — 4 dzieła Kanta, jedno Fichtego, dwa Hegla, dwa Feuerbacha. Przygotowywane są dalsze Hegeliana, nie jest jednak jeszcze reprezentowany Schelling. Z dawniejszej filozofii polskiej wydano Petrycego, Jonstona, Braci Polskich; z XVIII i XIX wieku Staszica, Kołłątaja, Jana Śniadeckiego, Dembowskiego, Kamińskiego. Brak dotychczas Cieszkowskiego, Libelta, Kremiera, Trentowskiego, należałoby też zaprezentować polskich myślicieli epoki renesansowej. Z filozofii rosyjskiej wydano najważniejszych przedstawicieli: Łomonosowa, Czernyszewskiego, Bielińskiego, Dobrolubowa, w druku jest wybór pism Hercena.

Dotychczasowy dorobek BKF jest wspólnym dziełem Komitetu Redakcyjnego, Redakcji BKF (w łonie Państwowego Wydawnictwa Naukowego) oraz szerszego grona pracowników, którzy jako tłumacze, autorzy wstępów i komentarzy brali udział w opracowaniu poszczególnych książek. Od początku istnienia Komitetu jego sekretarzem i redaktorem naczelnym BKF jest dr Irena Krońska; kieruje ona wszystkimi pracami programowymi i redakcyjnymi, ma nadto powierzony sobie dział filozofii starożytnej; osobiście opracowała redakcyjnie kilkanaście tomów „Biblioteki”. Działem filozofii francuskiej opiekowali się prof. Elzenberg i prof. Tatarkiewicz, prof. Ingarden miał wiek XVII i dzieła Kanta, Dr Tadeusz Kroński (zmarły w 1958 r. członek Komitetu) kierował działem klasycznej filozofii niemieckiej po Kancie, prof. Kotarbiński miał pod opieką historię logiki i metodologii, prof. Suchodolski filozofię polską. Lista wszystkich dotychczasowych współpracowników Biblioteki wymienia 79 osób, wśród nich szczególnie czynni byli — oprócz już wymienionych wspomniani członkowie Komitetu: Kazimierz Ajdukiewicz, Bronisław Baczko, Izydora Dąmbska, Bolesław Gawecki, Daniela Gromska, Leszek Kołakowski, Stanisław Ossowski, Czesław Znamierowski; spośród zaś pracowników redakcji i innych współpracowników Wiera Bieńkowska, Adam Landman, Danuta Petschowa, Narcyza Szancerowa, Jadwiga Cierniakówna, Halina Krahelska, Kazimierz Leśniak, Leon Joachimowicz.

W różnych stadiach przygotowania (w druku, w opracowaniu redakcyjnym, w tłumaczeniu, we wstępnych rokowaniach) są następujące pozycje: Arystoteles, *Polityka*; Gassendi, *Logika*; Hegel, *Estetyka*, t. I; Hercen, *Pisma*, t. I; Rousseau, *Pisma*; Ksenofont, *Pisma Sokratyczne*; Hegel, *Estetyka*, t. II i III; Hegel, *Fenomenologia ducha*, t. II; Bolzano, *Paradoxy nieskończoności*; Erasmus, *Enchiridion militis christiani*; Vico, *Wiedza Nowa*; Al-Farabi, *Poglądy mieszkańców państwa doskonałego*, Diogenes Laertios, *Zywoty filozofów*; Arystoteles, *Fizyka*; Teofrast, *Pisma*, t. II; Hercen *Pisma*, t. II; Burski, *Dialektyka Cicerona*; Sekstos *Empiryk*, *Przeciw uczonym*; Burke, *O wzniosłości i pięknie*; Hegel, *Encyklopedia*; Toland, *Listy do Sereny*; Bacon, *O wzroście nauk*. Na dalszym planie nie uwzględnione pisma Kartezjusza, Spinozy i Kanta; z filozofii polskiej Cieszkowski. W dotychczasowych pracach niemal zupełnie musiało być pominięte średniowiecze wobec trudności znalezienia kompetentnych tłumaczy, którzy chcieliby się podjąć tej pracy. Poza serią zatytułowaną „Biblioteka Klasyków” redakcja BKF wydaje dzieła nowsze, m.in. pisma zbiorowe Władysława Witwickiego i Romana Ingardena; w druku lub w przygotowaniu są antologie filozofii polskiej XVIII i XIX wieku, filozofii egzystencjalnej, klasycznej filozofii niemieckiej, filozofii starożytnej; osobno opracowuje się słownik filozofów. Omawia się też projekt słownika polskich odpowiedników dla obcojęzycznych terminów filozoficznych, oparty o dorobek dotychczasowych przekładów.

Alicja Kadler

○ „Bibliografii filozofii polskiej”

Pracę nad przygotowaniem do druku *Bibliografii filozofii polskiej* podjęto w 1952 r. w oparciu o materiały zebrane przez doc. Adama Bara. Do 1957 r. prowadził ją specjalny zespół bibliograficzny przy Redakcji „Biblioteki Klasyków Filozofii”, funkcjonującej naprzód w PIW, potem w PWN. W r. 1957 prace te przejął utworzony w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN dla ich kontynuacji Zakład Bibliografii i Dokumentacji, kierowany, jak i zespół pierwotny, przez autorkę artykułu. Jako pierwszy ukazał się drukiem w 1955 r. zeszyt *Bibliografii filozofii polskiej* za lata 1750-1830 — okresu Oświecenia. Publikację rozpoczęto od tego właśnie zeszytu celem włączenia się w nurt badań, związanych z przypadającym wówczas rokiem poświęconym Oświeceniowi polskiemu. Chciano przy tym, aby zeszyt inaugurujący wydawnictwo, a zarazem mający spełnić rolę próbnego i dyskusyjnego, zaprezentował w możliwie pełnym zakresie problemy i trudności związane z realizacją bibliografii filozofii. Do tego celu nadawało się bardziej opracowanie okresu Oświecenia niż zarania filozofii polskiej ze względu na zbyt specyficzną problematykę warsztatową związaną z bibliografią filozofii najwcześniejszego okresu.

W następnym etapie prace poszły w dwóch kierunkach i wykonywane były w dwóch zespołach. Jeden z nich zajmował się przygotowaniem zeszytu za lata 1831-1864 — okresu Romantyzmu. Zeszyt ten ukazał się drukiem w 1960 r. Drugi zespół, powstały w 1957 r. i funkcjonujący w ramach Zakładu Bibliografii i Dokumentacji IFiS PAN pod kierownictwem naukowym prof. Legowicza, prowadził prace nad bibliografią filozofii średniowiecznej, rejestrując rękopisy w bibliotekach krajowych i sporządzając kartotekę biograficzną autorów oraz inne — pomocnicze. Zespół ten w 1960 r. przeszedł — wraz z zebranymi materiałami — do kierowanej przez prof. Legowicza Pracowni Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, która odtąd wzięła na siebie zadanie realizacji bibliografii filozofii średniowiecznej. Po jego odejściu Zakład Bibliografii nastawił się już wyłącznie na przygotowywanie bibliografii dotyczącej XIX i XX w., zawieszając na razie roboty związane z okresem Odrodzenia i później scholastyki, a to z powodu niemożności zorganizowania potrzebnego dla tego rodzaju prac warsztatu. Z tych samych względów wypadło w dotąd wydanych, jak i w zaprojektowanych zeszytach, zrezygnować z rejestracji rękopisów, a ograniczyć ją do druków. Obecnie zakład nasz przygotowuje zeszyt za lata 1865-1895 — okresu Pozytywizmu; ma on być oddany do druku w 1965 r. Jako następne planuje się

zeszyty: 1) za lata 1896—1918, 2) okresu międzywojennego, tj. za lata 1919—1939, 3) za lata następne — z nie wyznaczoną jeszcze datą końcową.

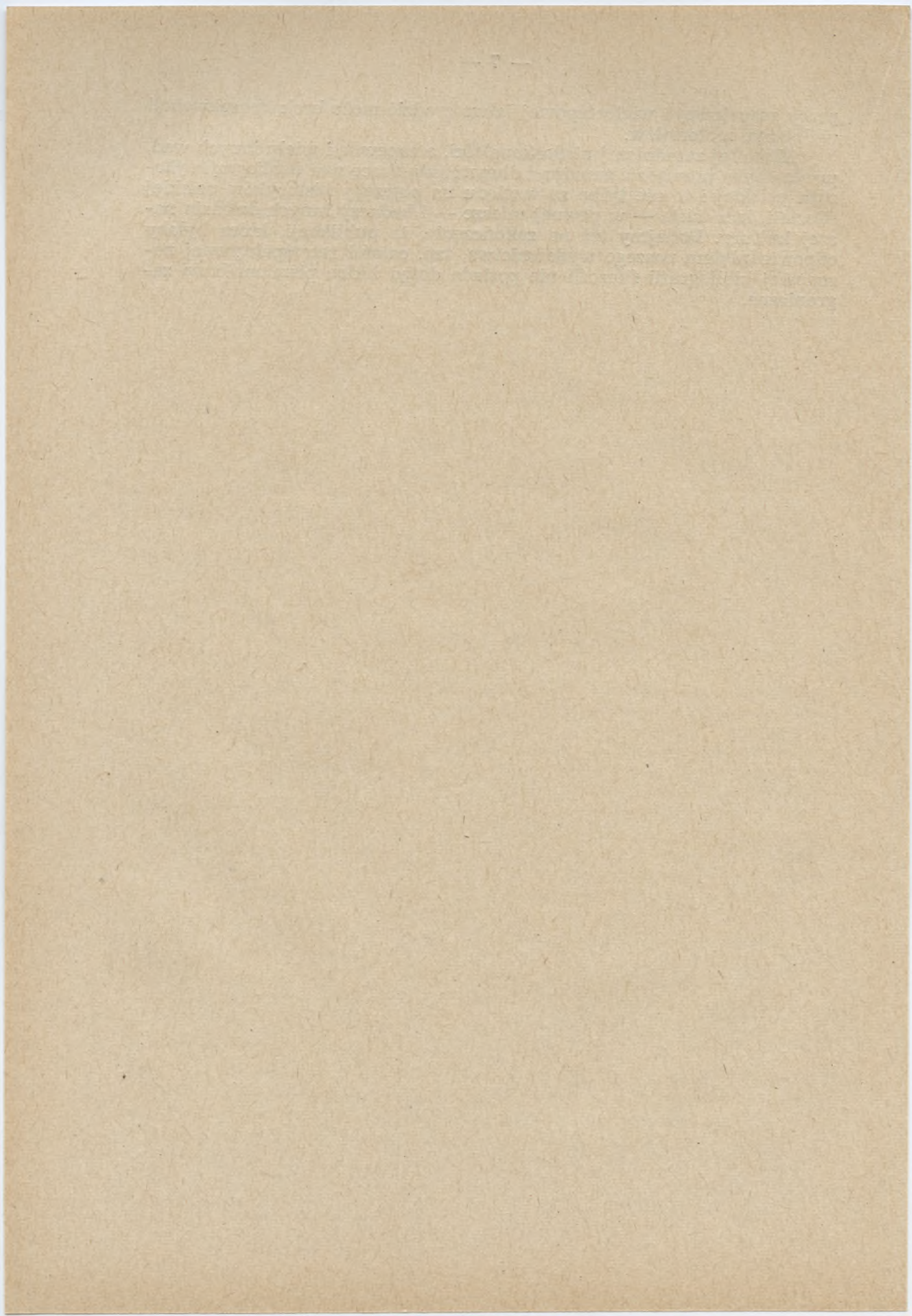
Punkt wyjścia i cenną podstawę materiałową dla *Bibliografii filozofii polskiej* stanowi kartoteka zebrana przez doc. A. Bara, obejmująca — według jego intencji — całość polskiego piśmiennictwa filozoficznego, od czasów najdawniejszych do wybuchu wojny w 1939 r., z uwzględnieniem tak druków, jak i rękopisów. Materiały te wymagają jednak, oprócz pewnej selekcji, sprawdzenia i przeredagowania oraz znacznych uzupełnień nie tylko drukami powojennymi, ale i licznymi tekstami, które w naszym zrozumeniu mają walor filozoficzny, a których doc. Bar nie zarejestrował. Należą tu przede wszystkim dzieła z pogranicza filozofii i nauk specjalnych oraz z dziedziny myśli społecznej. Takie wzbogacenie materiałów zapewnia *Bibliografii* większą przydatność, gdyż dopiero dzięki niemu ogół użytkowników, operujących wszakże nieraz bardzo różnymi pojęciami filozofii, znajdzie w naszej publikacji pozycje, które uważa za niewątpliwie filozoficzne. Warto również zaznaczyć, że te uzupełnienia sprawiają, iż jej zakres zbliża się do zakresu większości zagranicznych bibliografii filozofii, jak np. wydawanej na bieżąco przez Inst. Intern. de Philosophie *Bibliographie de la philosophie*, G. Vareta *Manuel de bibliographie philosophique* (Paris 1956), „Répertoire bibliographique de la philosophie”, bibliografii bieżącej publikowanej przez Société Philosophique de Louvain, czy G. A. de Briëgo *Bibliografia philosophica 1934—1945*.

Aby nasza bibliografia była możliwie pełnym rejestrem polskich druków filozoficznych, należy jak najbardziej rozszerzyć zasięg poszukiwań, a to dla ujawnienia refleksji filozoficznej tam, gdzie jej dotychczas nie spodziewano się znaleźć i nie usiłowano wykryć. I tak trzeba w tym celu przede wszystkim wykorzystać należycie dziedzinę nauk specjalnych, a nawet niejednokrotnie wykraczać poza teren wszelkich dyscyplin teoretycznych, sięgając np. do publicystyki czy moralistyki, w wyjątkowych zaś przypadkach i do literatury pięknej — w zasadzie pomijanej w naszej publikacji. Sprawie kompletności *Bibliografii* służy również uwzględnienie w niej oprócz prac w całości filozoficznych, także i fragmentów o walorze filozoficznym dzieł przynależnych zasadniczo do innych dziedzin; mogą to być wstępy, rozdziały, a nawet ich części. Bibliografia filozofii jest przede wszystkim rejestrem piśmiennictwa z tej dziedziny, ale może być i czymś więcej dla użytkownika, który w nią się „wczyta” — i do tego właśnie pretenduje nasza publikacja. Dzięki rozległemu zakresowi i tendencji do możliwie kompletnej rejestracji tekstów o walorze filozoficznym ma ona ułatwić odbiorcy ogólne rozeznanie w dziejach myśli filozoficznej u nas, ukazując nurtujące ją problemy, swoisty charakter poszczególnych okresów, rezonans na obce prądy umysłowe, wkład do niej obok filozofów, ludzi innych specjalności. Ma zarazem inspirować program dalszych badań w zakresie historii filozofii w Polsce, odsłaniając braki w ich dotychczasowym stanie i pozwalając dostrzec najpilniejsze i najbardziej obiecujące zadania badawcze.

Po przedstawieniu głównych wytycznych i aspiracji naszej bibliografii pozostaje jeszcze zasygnalizować największą trudność przy jej opracowywaniu i najważniejsze źródło jej niedoskonałości. Tkwi ono w nieostrości pojęcia tekstu o walorze filozoficznym, co zwłaszcza w warunkach

pracy zespołowej i wieloetapowej łatwo zrodzić może brak konsekwencji w doborze materiałów.

Mimo tej zasadniczej niedoskonałości, a zapewne i wielu innych wad, warto chyba prowadzić żmudną i długotrwałą pracę nad *Bibliografią filozofii polskiej* i to nie tylko ze względu na potrzeby historyków polskiej filozofii, lecz także — w pewnej mierze — i badaczy innych dziedzin naszej kultury. Dodajmy też na zakończenie, że publikacji, która byłaby odpowiednikiem naszego wydawnictwa, tzn. całości retrospektywnej narodowej bibliografii filozofii nie posiada dotąd żadne piśmiennictwo zagraniczne.

Wiesław Mincer

Wydawnictwa filozoficzne Dwudziestolecia (Dane cyfrowe i obraz bibliograficzny)

Zestawienie niniejsze ma na celu: 1) przedstawienie kilku danych cyfrowych o ilości wydawnictw filozoficznych w ciągu dwudziestu lat powojennych, 2) przytoczenie spisów bibliograficznych wydanych w tym okresie a poświęconych naukom filozoficznym; spisy te stanowią bowiem także wymowny obraz dorobku filozoficznej myśli polskiej lat 1944—1964.

1. Dane liczbowe obejmują książki wydane w latach 1944—1962, rok 1963 nie doczekał się jeszcze zestawienia statystycznego. Czasopisma zostały pominięte celowo — ilość tytułów nie była w tym przypadku duża¹, wydawnictwa seryjne ujęto razem z książkami. Liczby przejęto z następujących wydawnictw: A. Bromberga *Książki i wydawcy. Ruch wydawniczy w Polsce Ludowej w latach 1944—1957*, Warszawa 1958 — autor opierał się na oficjalnych zestawieniach Instytutu Bibliograficznego i katalogach księgarskich; „Rocznika Politycznego i Gospodarczego” za lata 1958—1963 — obejmującego materiał dla l. 1957—1962; brakujące dane uzupełniano z „Roczników statystycznych GUS”.

Trudność pewną sprawiał fakt, że nie zawsze w danych statystycznych publikacje filozoficzne podawane były osobno; łączono je z wydawnictwa-

¹ Kilka tytułów przytaczam: w 1946—1949 ukazywał się jeszcze *Przegląd Filozoficzny* (t. 42—45), w l. 1946—1950 *Kwartalnik Filozoficzny* (t. 16—19). *Myśl Filozoficzna* wydawana była w l. 1951—1957, zastąpiły ją od r. 1957 *Studia Filozoficzne*. *Studia Logica* wydawane są od 1953 r. *Ruch Filozoficzny* wychodzi — z przerwą w l. 1951—1957 — od roku 1948. Podobnie z przerwą w l. 1950—1954 wychodzą od 1948 r. *Roczniki Filozoficzne KUL*. *Studia Philosophica* wychodziły w l. 1948—1951 (za okres 1939—1950). W l. 1949—1954 ukazywały się *Zeszyty Filozoficzne Nowych Drog*, od 1960 r. ukazują się *Zeszyty Filozoficzne Euhemera*. W l. 1960—1963 ukazały się 4 tomy *Estetyki*. *Historii filozofii* poświęcone były: *Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej* (wyd. od 1957 r.), *Studia Mediewistyczne* (od 1958 r.), *Mediaevalia Philosophica Polonorum* (w l. 1957—1961 — tomów 10). Z czasopism psychologicznych wymienić można: *Kwartalnik Psychologiczny* (13 : 1947, 14 : 1948), *Psychologia i Higiena Psychiczna* (tylko nr 1/2 w r. 1948/49), *Polskie Archiwum Psychologii i jego kontynuację Psychologia Wychowawcza* (w l. 1946/47—1949 i ponownie od 1958 r.), *Przegląd Psychologiczny* (od 1952 r.) oraz *Studia Psychologiczne* (od 1956 r.). Duża ilość artykułów filozoficznych rozsiada jest czasopismach zarówno literackich czy popularnonaukowych (np. *Wiedza i Życie* w l. 1947—49), jak i ogólnohumanistycznych bądź z dziedzin pokrewnych (np. *Kultura i Społeczeństwo*, *Przegląd Humanistyczny*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*), czasopismach religioznawczych (*Euhemer*), teologicznych (*Collectanea Theologica*), socjologicznych itd. Również szereg uczelni poświęciło filozofii poszczególne numery swych *Zeszytów Naukowych* (np. UJ, UMK, i in.).

mi humanistycznymi, często z socjologią czy też innymi naukami społecznymi — dotyczy to zwłaszcza danych dla lat 1944—1956. W tym też okresie, mimo że, jak pisze Bromberg, „ilość naukowych książek humanistycznych stanowiła 1/3 całej produkcji wydawniczej”, prac filozoficznych było stosunkowo mało

W latach 1944—1956 prac naukowych z omawianej dziedziny, łącznie z podręcznikami dla szkół wyższych, ukazało się 390 tytułów. W poszczególnych latach obraz ten przedstawiał się następująco:

Rok:	1944/45	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953
Tytuły:	4	23	29	45	54	40	30	26	29
Rok:	1954	1955	1956						
Tytuły:	27	38	45						

Ilość prac popularnych w tymże okresie wynosiła łącznie 87, w rozbiu na lata:

Rok:	1944/7	1948	1949	1953	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Tytuły:	22	19	18	3	—	3	3	6	5	8

Lata 1957—1962 przynoszą wzrost liczby publikacji filozoficznych — ogółem ukazuje się ich 515 tytułów, w poszczególnych latach:

Rok:	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Tytuły:	69	76	112	89	88	81

Oceniając te liczby należy pamiętać, że np. już 1957 r. przyniósł w stosunku do ogólnej produkcji wydawniczej lat 1955 i 1956 spadek ilości tytułów o 10⁰/₀; nastąpiło to wskutek podniesienia cen książek — wzrost cen papieru i kosztów druku. Mimo to nakłady dzieł filozoficznych były stosunkowo wysokie:

Rok:	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Ilość egzemplarzy w tys.:	302,7	315	529,5	494,1	528	421

Brak jest niestety szczegółowszych zestawień dotyczących ilości tytułów z poszczególnych nauk filozoficznych. Przykładowo jedynie można je przytoczyć dla niektórych lat. Tak np. w 1953 r. historię filozofii reprezentowało 10 pozycji, logikę 2, etykę 1; w 1954 r. historię filozofii — 15, logikę — 3, etykę — 1; w 1955 r. historię filozofii — 17, logikę — 11, etykę — 2; w 1956 r. historię filozofii — 35, logikę — 3. W szczytowym pod względem tytułów roku 1959 wydano: z historii filozofii tytułów 21, tekstów źródłowych — 18, materializmu dialektycznego i historycznego — 8, teorii poznania — 14, filozofii przyrody — 4, etyki — 7, estetyki — 4. Ten duży stosunkowo zasób dzieł z zakresu historii filozofii jest zasługą wydawanej od 1952 r. „Biblioteki Klasyków Filozofii”.

* * *

2. Całość dorobku polskiego z filozofii rejestrowana jest razem z całością polskiej produkcji piśmienniczej w odpowiednich działach dwóch podstawowych wydawnictw: *Przewodniku Bibliograficznym* (książki) i *Bibliografii Zawartości Czasopism*. Wyłącznie prace filozoficzne rejestruje bieżąco „Ruch Filozoficzny”. Dotychczas wydane bibliografie filozoficzne polskie odnotował W. Hahn: *Bibliografia bibliografii polskiej* (I wyd. — 1921, II wyd. — 1956). Materiał przedstawiony poniżej ułożony został rzeczowo, wewnątrz działów zaś w chronologicznej kolejności ukaazywania się poszczególnych pozycji. Niektóre zaopatrzone adnotacjami.

FILOZOFIA W OGÓLE

1. Kasiński L.: *Rejestr roczników XXVI—XLII Przeglądu Filozoficznego* (1923—1946) — *Prz. filoz.* 1946 s. 349—382.
2. Grzegorzczak A., Kasiński L.: *Bibliografia filozofii w Polsce 1945—1946* — *Prz. filoz.* 1947 s. 159—169 oraz odb.
3. Nowicki A.: *Włoskie publikacje filozoficzne [1941—1946]* — *Prz. filoz.* 1947 s. 154—156.
4. Kisiel A.: *Przegląd wydawnictw filozoficznych w Polsce [powojennych]* — *Prz. powsz.* 1948 nr 6 s. 452—457.
5. *Pięćdziesiąt lat filozofii w Polsce 1898—1948 — Dzisiejsza filozofia francuska — Dzisiejsza filozofia w Stanach Zjednoczonych* — *Prz. filoz.* 1948 s. 3—58, 218—282 [zawiera m.in. Grzegorzczak A.: *Prace o polskiej filozofii współczesnej* (Bibliografia) s. 56—58 i odb.].
6. Plewicka Z.: *Bibliografia nauk filozoficznych... Pełny wykaz publikacji polskich od 1945 do sierpnia 1948 r. i... ważniejsze pozycje w językach obcych* — *Rocz-i filoz.* 1948 s. 328—364.
7. Krzywicki J.: *Filozofia w Belgii 1939—1948* — *Prz. filoz.* 1949 s. 412—426 i odb. [omówienie stanu badań].
8. *Nowe publikacje z zakresu filozofii, historii i myśli społecznej zagranicą* — *Prz. Nauk hist. społ.* t. 3: 1953 s. 476—478.
9. *Bibliografia ważniejszych prac filozoficznych wydanych w Polsce w 1953 r.* — *Myśl filoz.* 1954 nr 1 s. 328—330 [obejmuje tylko druki zwarte].
10. Krońska I.: *Filozofia* — *Rocz. liter.* 1956 s. 567—575 [ważniejsze pozycje w jęz. pol.].
11. *Ważniejsze prace filozoficzne wydane w Polsce w 1955 r.* — *Myśl filoz.* 1956 nr 2 s. 230—232 [tylko książki].
12. Orthwein K., Różycka M.: *Bibliograficzny obraz polskich publikacji filozoficznych w latach międzywojennych* — *Kult. i Społ.* 1957 nr 1 s. 192—204.
13. *Ważniejsze prace filozoficzne wydane w Polsce w 1956 r.* — *Myśl filoz.* 1957 nr 2 s. 290—292 [książki].
14. Kowalewski M.: *Wstęp do filozofii*. Poznań 1958 s. 179—204: *Poradnik filozoficzny — bibliografia*.
15. *Spis ważniejszych wydawnictw z dziedziny filozofii i socjologii opublikowanych w Polsce w latach 1945—1957* opracowany przez Bibliotekę Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego i Bibliotekę Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Warszawa 1958 4° ss 30 [powielane] — [pozycji 432 — zał. do Wykazu Najważniejszych Nabytków Biblioteki... 1958 nr 1].
16. [Stróżewski W.] W. S.: *Wśród publikacji filozoficznych* — *Znak* 1958 nr 6 s. 729—735, nr 11 s. 1322—1327, [przegląd adnotowany najważniejszych publikacji polskich].
17. *Ważniejsze prace filozoficzne opublikowane w Polsce w 1957 r.* — *Studia filoz.* 1958 nr 1 s. 237—239 [książki].
18. Stróżewski W. — *j. w. poz.* 16 — *Znak* 1959 nr 12 s. 1322—1327.
19. Iwanicki J.: *Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce* — *Aten. kapł.* 1959 t. 58 z. 1/3 s. 255—293 [przegląd bibliograficzny].

20. *Ważniejsze prace filozoficzne wydane w Polsce w 1958 r.* — *Studia filoz.* 1959 nr 1 s. 218—221 [książki].
21. *Wykaz czasopism teologicznych i filozoficznych w bibliotekach polskich.* Warszawa [1959], Instytut Tomistyczny 4° s. 106 [powiel. jednostr., poz. 547].
22. Nowodworski W.: *Notatki bibliograficzne* [Teologia i filozofia] — *Zesz. nauk. KUL* 1960 nr 9 s. 99—102.
23. Podsiad A.: *Przegląd filozoficznych pozycji książkowych PAXu: Filozofia na tropach teologii* — *Kierunki* 1961 nr 2 s. 4.

HISTORIA FILOZOFII

[Należałoby w zasadzie wskazać w tym dziale przede wszystkim na bogatą bibliografię w wydawanej kilkakrotnie po wojnie *Historii filozofii* W. Tatariewiczza]

24. Bar A.: *Bibliografia dziejów filozofii w Polsce* — *Spraw. PAU* 1946 nr 1 s. 19—20.
25. Gawecki B.: *W sprawie filozofii polskiej* — *Nauka pol.* 1947 s. 569—571 [Wykaz ważniejszych materiałów do studiów nad polską filozofią romantyczną].
26. Tatariewicz W.: *Zarys dziejów filozofii w Polsce.* Kraków 1948 PAU 8° s. 36. *Historia Nauki Polskiej* w Monografiach. 32.
27. Bar A.: *Kartezjusz w Polsce* (Bibliografia) — *Kwart. filoz.* 1950 z. 1/2 s. 151—160 [tłumaczenia prac Descartesa, opracowania w rękopisach, opracowania drukowane].
28. Wąsik W.: *Arystoteles w Polsce* — *Collect. theol.* 1952 z. 3/4 s. 275—317.
29. Eborowicz W.: *Polskie studia nad filozofią św. Augustyna* — *Tyg. powsz.* 1954 nr 46 s. 4, 11.
30. *Bibliografia filozofii polskiej 1750—1830.* Warszawa 1955 PWN 8° s. 264.
31. Sinko T.: *Sto lat studiów nad starożytnymi cynikami* — *Eos* 1954/55 z. 2 s. 23—34 [m. in. informacje bibliograficzne].
32. Wąsik W.: *Historia filozofii polskiej.* T. 1. Warszawa 1959 PAX 8° s. 424 [m.in. bibliografia przy rozdziałach].
33. *Bibliografia filozofii polskiej 1831—1864.* Warszawa 1960 PWN 8° s. 409.
34. Mincer W.: *Uzupełnienia do „Bibliografii filozofii polskiej 1750—1830”* — *Ruch filoz.* 1962/63 nr 2 s. 145—154.

OPRACOWANIA POSZCZEGÓLNYCH FILOZOFÓW

35. *Wspomnienia o filozofach zmarłych 1939—1945* — *Prz. filoz.* 1946 z. 3/4 s. 299—348 i odb. [m.in. notatki bibliograficzne].
36. Czeżowski T.: *Pracownicy filozoficzni z Wilna zmarli w latach 1939—1945* — *Prz. filoz.* 1947 s. 152—153 [m.in. dane bibliograficzne].
37. Gromska D.: *Philosophes polonais morts entre 1938 et 1945* — *Studia philos.* 1939/1946 s. 31—97 [m.in. dane bibliograficzne].
38. *Bibliografia prac Jana Łukasiewicza* — *Studia Logica* 1957 s. 9—11.

39. Gawecki B. J.: *Wroński i o Wrońskim*. Katalog prac filozoficznych Hoene Wrońskiego oraz literatury dotyczącej jego osoby i filozofii. Warszawa 1958 PWN 8° s. 161. PAN. Komitet Filozofii. Monografie Bibliograficzne nr 1.
40. Grzegorzczak P.: *Bibliografia prac Władysława Tatarkiewicza*. [w:] *Charisteria*. Rozprawy filozoficzne... Warszawa 1960 s. 331—350.
41. Jastrzębski A.: *Bibliografia polska Etienne Gilsona* — *Życie i Myśl* 1961 nr 3/4 s. 144—146.
- 41a. Gawecki B.: *Władysław Mieczysław Kozłowski (1858—1935)* Wrocław 1961 Ossolineum 8° ss. 79. (część 1: życie i działalność, literatura o Kozłowskim — 34 poz.; 2: Bibliografia pism Kozłowskiego — 648 poz.)
42. Nowodworski W.: *Bibliografia prac ks. Idziego Radziszewskiego oraz artykułów i fragmentów prac o nim* — *Zesz. nauk KUL* 1962 nr 2 s. 131—135.
43. Nowicki A.: *Studia nad Łyszczyńskim...* 4. Bibliografia Kazimierza Łyszczyńskiego (starodruki z lat 1689—1800) — *Euhemer. Zesz. filoz.* 1963 nr 4 s. 22—83.
44. Wolniewicz B.: *Ludwik Wittgenstein*. (Informacja biograficzna i bibliografia) — *Ruch filoz.* 1963/1964 nr 1 s. 8—17.

METAFIZYKA

45. *Bibliografia pozycji z teorii i metodologii metafizyki* — *Rocz-i filoz.* 1960 z. 1 s. 165—175 [wykaz najnowszego piśmiennictwa, przeważnie obcego].

LOGIKA

46. Czeżowski T.: *Logika*. Warszawa 1949 s. 247—252: [piśmiennictwo 113 poz.].
47. Korcik A.: *Publikacje autorów polskich z zakresu logiki w Polsce i za granicą w ostatnich trzech latach [1948—1950]* — *Rocz-i filoz.* 1949/50 s. 414—422.
48. Greniewski H.: *Elementy logiki formalnej*. Warszawa 1955 [s. 461—465: piśmiennictwo].
49. *Bibliografia książek z zakresu logiki wydanych [za granicą] w latach 1953—55* — *Studia logica* 1956 s. 292—295
50. Bocheński I. M.: *Formale Logik*. Freiburg 1956 [s. 531—605 — wyczerpująca bibliografia historii logiki].
51. *Przegląd czasopism* [Artykuły o treści logicznej zawarte w czasopiśmie nadesłanych do Redakcji] — *Studia logica* 1956 s. 278—291.
52. *Toż co nr 49* — *Studia logica* 1957 s. 171.
53. [Kamiński S.] St. K.: *Sprawozdanie z wydanych w Polsce w r. 1955 pozycji z dziedziny logiki* — *Rocz-i filoz.* 1955/57 z. 2 s. 221—224.
54. *Toż co nr 51* — *Studia logica* t. 5 : 1957 s. 151—170, t. 6 : 1957 s. 239—252.

55. Toż co nr 49 — *Studia logica* t. 7 : 1958 s. 315—316, t. 8 : 1958 s. 343—347.
56. Toż co nr 51 — *Studia logica* t. 7 : 1958 s. 287—311, t. 8 : 1958 s. 335—342.
57. Rzeuska M.: *Semiotyka w literaturze anglosaskiej 1910—1957* — Rys bibliografii, problematyki i historii — *Ruch filoz* 1958 nr 4 s. 146—172.
58. Toż co nr 49 — *Studia logica* t. 9 : 1960 s. 285—289, t. 10 : 1960 s. 151—153.
59. Kamiński S.: *Historia logiki*. Spis bibliograficzny pozycji z lat 1956—1959 — *Ruch filoz.* 1960/61 nr 1/2 s. 9—19.
60. Moese H.: *Typy dzieł upowszechniających logikę...* — *Zesz. nauk. UMK* 1960, Nauki hum. społ. z. 4 *Filozofia* 1. [s. 117—126: piśmiennictwo 285 pozycji].
61. Toż co nr 51 — *Studia logica* t. 9 : 1960 s. 267—283, t. 10 : 1960 s. 142—149.

PSYCHOLOGIA

62. Pieter J.: *Psychologia jako nauka. Wstęp do psychologii*. Cz. 1. Kraków 1947 [s. 199—221: Biblioteki psychologiczne (zespół typowych książek i czasopism), s. 222—276: Dane o życiu i twórczości wybitnych psychologów].
63. Reutt J.: *Polska bibliografia psychologiczna* — *Ruch filoz.* 1949/50 nr 4 s. 130—133 [informacja o stanie prac nad bibliografią]
64. *Notatki bibliograficzne* [za r. 1949] — *Prz. psychol.* 1952 nr 1 s. 178—205 [prace polskie i wybór prac obcych].
65. Czerniewski W.: *Przegląd niektórych polskich wydawnictw pedagogicznych i psychologicznych* — *Kwart. ped.* 1957 nr 3 s. 171—178.
66. Toż co nr 65 — *Kwart. ped.* 1958 nr 3 s. 200—216, nr 4 s. 268—283.
67. Pieter J.: *Historia psychologii w zarysie*. Katowice 1958 [s. 306—316: bibliografia 258 pozycji].
68. Zawadzki B.: [Bibliografia książek amerykańskich z dziedziny psychopatologii] — *Ruch filoz.* 1959 nr 1/2 s. 38—41. [pozycji 72].
69. Gurycka A.: *Informacja bibliograficzna o metodach badania zainteresowań* — *Psychol. wychow.* 1960 nr 3 s. 325—332 [pozycji 46, adnotowane, polskie i obce].
70. [Jędrzejewska G.]: *Prace psychologiczne publikowane w języku polskim w latach 1949—1959* — *Psychol. wychow.* 1960 nr 3 s. 365—372, nr 4 s. 482—486.
71. M. Ż.: *Artykuły z zakresu psychologii wychowawczej i rozwojowej opublikowane w periodykach polskich w r. 1958* — *Psychol. wychow.* 1960 nr 1 s. 118—121. [pozycji 59].
72. Ptaszyńska W.: *Bibliografia prac z psychologii rozwojowej i wychowawczej wydanych po r. 1955*. Warszawa 1960 4os. 20. Centr. Ośr. Pedag. Szkoln. Artyst. Materiały Pomocnicze dla Nauczycieli Szkół i Ognisk Artystycznych z. 41. [Bibliografia adnotowana wydawnictw polskich].

73. Zawadzki B.: *Bibliografia. Psychologia rozwojowa — Psych. wychow.* 1960 nr 2 s. 242—246 [książki angielskie z l. 1948—1958].
74. Toż co nr 65 — *Kwart. ped.* 1961 nr 3 s. 181—190.
75. Zawadzki B.: *Bibliografia prac psychologicznych opublikowanych w języku angielskim w latach 1948—1958 — Psychol. wychow.* 1961 nr 1 s. 114—118.
76. Jacuńska M.: *Artykuły o problematyce psychologicznej z zakresu psychologii rozwojowej, wychowawczej i klinicznej dziecka, opublikowane w czasopismach i dziennikach polskich w r. 1959. Bibliografia — Psychol. wychow.* 1962 nr 2 s. 232—248.

ETYKA I TEORIA POSTĘPOWANIA

77. *Bibliografia wybrana prac z zakresu etyki społecznej i zagadnień pokrewnych za lata 1950—1957 — Roczniki filoz.* 1958 z. 2 s. 127—130 [pozycji 67, przeważnie zagran.].
78. Majlerowa J., Maślińska H.: *Etyka. Wstępne wiadomości bibliograficzne. Cz. 1 — Euhemer* 1958 nr 5 s. 103—107 [Uwagi wstępne i bibliografia rejestracyjna książek, dot. etologii i etyki normatywnej].
79. Olejnik S.: *Ostatnie półwiecze katolickiej myśli etycznej w Polsce — Aten. kapł.* 1959 t. 58 z. 1/3 s. 105—146 [Przegląd bibliograficzny].
80. Toż co nr 77 za lata 1957—1959 — *Roczniki filoz.* 1960 z. 2 s. 131—134.
81. Stróżewski W.: *Książki o etyce — Znak* 1961 nr 2 s. 265—275.
82. mg.: *Problem zła* (Bibliografia adnotowana) — *Znak* 1962 nr 4 s. 572—576.
83. Jordan J.: *Metody badań nad działaniem — Ruch filoz.* 1962/63 nr 1 s. 7—22 [przegląd literatury].

ESTETYKA

84. Tatarkiewicz W.: *Historia estetyki, t. 1—2.* Wrocław 1960 [t. 1 s. 17—18: bibliografia całości kształtu historii estetyki, t. 2 s. 9—10: literatura].

FILOZOFIA PRAWA

85. Opalek K., Wolter W.: *Nauka filozofii prawa i prawa karnego w Polsce.* Kraków 1948 PAU 8° s. 39. Historia Nauki Polskiej w Monografiach. 17b.

FILOZOFIA RELIGII

86. Adamecki J.: *Obca bibliografia filozoficzno-teologiczna od początku wojny — Aten. kapł.* 1946 t. 45 z. 5 s. 423—426.
87. Borowski A.: *Polska bibliografia teologiczno-moralna — Aten. kapł.* 1946 t. 45 z. 1/2 s. 101—108, z. 3 s. 207—212, z. 4 s. 308—316.

88. Toż co nr 86 — Aten. kapł. 1947 t. 46 z. 1 Dodatek s. 98—104, z. 5 s. 421—426.
89. Toż co nr 87 — Aten. kapł. 1947 t. 46 z. 2 Dodatek s. 201—208, z. 3 s. 305—312 [oraz kumulacja wyd. we Włocławku 1947 s. 54].
90. Bar J. O.: *Wykaz treści Ateneum Kapłańskiego za l. 1909—1939* — Aten. kapł. 1948 t. 48 z. 1 s. 99—104, z. 2 s. 201—208, z. 3 s. 305—312, z. 4 s. 405—416, z. 5 s. 519—525; t. 49 z. 1 s. 90—99, z. 2 s. 201—208, z. 3 s. 301—303.
91. Boronowski E.: *Ostatnie wydawnictwa łowańskie* — Rocz-i filoz. 1949/50 s. 434—438 [omówienie wydawnictw Wyższ. Instytutu Filozofii Katol. Uniwersytetu w Louvain].
92. Rogalski A.: *Chrześcijańskie koncepcje kryzysu cywilizacji* — Życie i Myśl 1951 nr 5/6 [s. 646—648 piśmiennictwo — 42 poz.].
93. Jax: *Powojenna bibliografia teologiczna* — ważniejsze wydawnictwa obce — Aten. kapł. 1958 t. 56 z. 3 s. 475—479.
94. J. P., St. K.: *Problemy religii w „The Journal of Social Psychology”* (1949—1958) — Euhemer 1959 nr 3 s. 316—321 [Bibliografia prac].
95. Jax: *Religijna książka w ostatnim 50-leciu (od 1909)*. Próba bibliografii. Cz. 1. Od r. 1909—1939 włącznie — Aten. kapł. 1959 t. 58 z. 1/3 s. 468—480.
96. Małunowicz L.: *Wskazówki bibliograficzne z dziedziny katolickiej literatury religijnej w Polsce* — Znak 1959 nr 4 s. 474—491.
97. *Przegląd czasopism religioznawczych* — Euhemer 1959 nr 5 s. 576—579, nr 6 s. 706—709.
98. Margul T.: *Bibliografia [religioznawcza]* — Euhemer 1960 nr 1 s. 86—91, nr 4 s. 93—96.
99. *Notki bibliograficzne* (Bibliografia adnotowana z zakresu religioznawstwa) — Euhemer 1960 nr 2 s. 58—61, nr 3 s. 89—93, nr 4 s. 84—88.
100. Sadkowski W.: *Nowe publikacje z zakresu religioznawstwa* — Nowa Szkoła 1960 nr 10 s. 40—43.
101. Toż co nr 98 — Euhemer 1961 nr 1 s. 75—78, nr 2 s. 103—107.
102. Toż co nr 99 — Euhemer 1961 nr 1 s. 79—82.
103. S. N.: [Bibliografia adnotowana z zakresu religioznawstwa] — Aten. kapł. 1961 t. 62 z. 3 s. 284—288.
104. Królikowski K., Poniatowski Z.: *Bibliografia [tematyczna do zagadnień stosunku religii i nauki]* — Euhemer 1962 nr 3 s. 92—95.
105. Toż co nr 98 — Euhemer 1962 nr 1 s. 79—83.
106. Toż co nr 99 — Euhemer 1962 nr 1 s. 73—78.

*

* *

Zestawienie powyższe nie objęło materiałów bibliograficznych, nie wydanych drukiem — stan ich na r. 1957 podaje J. Kaczanowska: *Wykaz polskich bibliografii retrospektywnych nie wydanych drukiem* — Biul. Inst. Bibliogr. t. 5 : 1957 nr 4, wymieniając m. in. szereg opracowań dotyczących filozofii.

Zebrane wyżej materiały skłaniają do wysunięcia kilku wniosków, dotyczących kierunku prac bibliograficznych w zakresie filozofii. Na pewno

pierwszej wagi jest sprawa bieżącej rejestracji piśmiennictwa: zadanie to wypełnia i w przyszłości wypełniać winien „Ruch Filozoficzny”. Opracowanie retrospektywne całości bibliografii filozofii polskiej pozostaje nadal domeną pracowni bibliograficznej PAN — oprócz wydanych już dwóch tomów przewiduje się dalszą ich kontynuację. Pożytecznym natomiast wydawałoby się przygotowywanie zestawień:

1) obejmujących szczegółowe dziedziny filozofii, dotąd bibliograficznie mało lub wcale nie opracowywane (por. np. wyżej dział „Estetyka”).

2) dotyczących szczegółowych zagadnień (tego typu co np. praca Jordana, jw. nr 83), czy poszczególnych filozofów (por. np. pracę Gaweckiego o Hoene-Wrońskim, nr 39 — ta pożyteczna seria winna być nadal prowadzona).

Wydawałoby się słuszne, żeby zestawienia takie miały charakter nie tylko spisu bibliograficznego, lecz i informacyjnego wstępu, ew. zestawienia stanu badań (por. np. pracę Rzeuskiej, nr 57). Warto by też było zastanowić się nad możliwością publikowania obok zestawień, mających służyć pomocą pracom naukowym także popularyzujących wstępów bibliograficzno-informacyjnych, podających wyborowe piśmiennictwo w kolejności jego studiowania. Piękną tradycję mamy w tym zakresie w postaci dawnego *Poradnika dla Samouków*. Oczywiście jest, że w pierwszym rzędzie miejsce dla szeregu z wyżej podanych typów opracowań winno się znaleźć na łamach „Ruchu Filozoficznego”.

Uzupełnienie do działu „Opracowania poszczególnych filozofów”:

107. Czeżowski T.: *Marian Massonius* (wspomnienia pośm.) Prz. Filoz. 1947, s. 148—150 (dane bibliograficzne).
108. Błachowski St.: *Władysław Witwicki*. Ruch Filoz. 1948, s. 73—77 (dane bibliogr.).
109. Gawecki B. J.: *Władysław Heinrich (1869—1957)*. Ruch Filoz. 1958, s. 2—10 (dane bibliogr.).
110. Czeżowski T.: *Wincenty Lutosławski (1863—1954)*. Ruch Filoz. 1958, s. 10—13 (dane bibliogr.).
111. Reutt J.: *Stefan Błachowski (1889—1962)*. Ruch Filoz. 1962, s. 245—249 (dane bibliogr.).
112. *Szkice filozoficzne — Romanowi Ingardenowi w darze*. Kraków PWN 1964 (zawiera pełną bibliografię R. I.).
113. Czeżowski T.: *Kazimierz Ajdukiewicz*. Ruch Filoz. 1964, s. 115—124 (zawiera pełną bibliografię K. A.).

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Helena Lelesz

André Lalande

Poglądy, działalność i prace filozoficzne

André Lalande urodził się w Dijon w 1867 roku, zmarł w Asnières (koło Paryża) w 1963 roku. Pochodził ze środowiska uniwersyteckiego. Całe swe długie życie poświęcił pracy naukowej, łącząc ją z pracą profesora w wyższych zakładach naukowych (Sorbona, École Normale Supérieure), a w latach 1926—1930 w Uniwersytecie Egipskim w Kairze. Był członkiem Instytutu Paryskiego (Académie des Sciences Morales et Politiques), Instytutu Egipskiego i Akademii Belgijskiej (Académie Royale de Belgique).

André Lalande rozpoczyna swą działalność filozoficzną na przełomie XIX i XX wieku. Jego teza doktorska: *La Dissolution opposée à l'Évolution dans les sciences physiques et morales*”, której myśli przewodniej pozostał wierny przez całe życie, wydana była w 1899 roku. W późniejszych swych pracach myśl tę rozwijał, uzupełniał, łagodził krańcowość wniosków tezy młodzieńczej.

W drugiej połowie XIX wieku filozofowie, będąc pod urokiem rozkwitu nauk ścisłych, odrzucali metafizykę i usiłowali oprzeć się na wynikach nauk pozytywnych, jednakże zachowali tendencję do tworzenia syntez ogólnych. Wybierali z praw naukowych te, które uważali za najbardziej znaczące i opierając się na nich tworzyli systematy filozoficzne. Wyjaśniali w nich wszystkie przemiany we wszechświecie, przewidywali przyszłość, wnioskowali o przeznaczeniu i naturze człowieka, np. Spencer, Comte, Miecznikow i wielu innych.

A. Lalande zgodnie z duchem czasu szukał również jakiejś zasady ogólnej, która pozwoliłaby ująć syntetycznie różne gałęzie wiedzy i wytyczyć kierunek postępowania etycznego. Znalazł ją w pojęciu inwolucji (*l'involution*) w przeciwstawieniu spencerowskiemu pojęciu ewolucji.

Zasada inwolucji nadała wspólny kierunek pracom naukowym Lalande'a, dotyczącym różnych dziedzin wiedzy, jak: epistemologii, logiki, metodologii nauk, etyki.

Inwolucja to przejście od różnorodności do tożsamości, to upodobnienie (asymilacja) umysłów, to uogólnienie, to upowszechnienie. Inwolucja wyraża najbardziej charakterystyczną właściwość rozumu. Przez rozum pojmuje A. Lalande zdolność (która jest udziałem każdego człowieka normalnego), rozpoznawania twierdzeń prawdziwych i błędnych, oceniania stopnia prawdopodobieństwa, odróżniania tego co jest lepsze od tego co jest gorsze w dziedzinie postępowania i produkcji. Działalność rozumu

wyraża się w tworzeniu pojęć ogólnych, sądów świadomych, wypowiedzianych w sposób zrozumiały dla innych i mogących być uznanymi przez osoby kompetentne i bezstronne. Postępować racjonalnie to nie znaczy postępować pod wpływem subiektywnych impulsów, lecz postępować w ten sposób, aby być w stanie usprawiedliwić swe czyny, odwołując się do odpowiednich pojęć i norm ogólnie przyjętych w danej epoce. Rozum jest najwyższą instancją we wszystkich dziedzinach życia ludzkiego, do której należy się odwołać w nauce, w sztuce, w etyce i we wszelkiej działalności praktycznej. Naczelnym nakazem rozumu jest dążenie do jednolitości, a nawet *à limite* — do identyczności.

A. Lalande udowadnia swoją tezę, opierając się na analizie rozwoju takich pojęć i zasad jak np. przestrzeni, czasu, liczby, przyczyny itp. racji dostatecznej, zachowania energii itp.

Teza Lalande'a znalazła potwierdzenie w pracach uczonego chemika E. Meyersona¹. Prace te, o wysokim poziomie naukowym i filozoficznym, oparte na ogromnej erudycji i udokumentowaniu omawiały historię rozwoju podstawowych pojęć i zasad nauk przyrodniczych. Meyerson wbrew poglądom pozytywizmu twierdzi, że ustalanie praw i przewidywanie wyników nie wystarcza, że zadaniem nauk jest wyjaśnianie. Wyjaśnić znaczy — sprowadzić nieznanne do znanego. Proces wyjaśniający polega na procesie identyfikacji, ale ta identyfikacja nie jest nigdy i nie może być całkowitą, przeciwstawia się temu mnogość i różnorodność danych materialnych. Postęp nauki obala zasady i prawdy naukowe przyjęte w danej epoce, nadaje im inny wyraz, lecz zawsze w duchu zasadniczego wymagania rozumu, tj. dalszej identyfikacji.

To samo dotyczy kategorii rozumu i wszelkich zasad myślenia — nie są one wieczne i niezienne, podlegają rozwojowi, lecz rozwój ten nie jest ani przypadkowy, ani nie jest wynikiem przystosowania się do rzeczywistości empirycznej, ma on określony kierunek, wynika z dążności rozumu do identyfikacji.

W związku z powyższymi twierdzeniami wprowadza Lalande słynne rozróżnienie pomiędzy rozumem ustanowionym (*raison constituée*) i rozumem ustanawiającym (*raison constituante*). Pierwszy obejmuje pojęcia, kategorie, prawa, zasady itp., ustalone i przyjęte w danej epoce. Drugi wyraża wysiłek do ich zmian, do bardziej racjonalistycznych wyjaśnień w kierunku ich większej identyfikacji.

Proces inwolucji zachodzi nie tylko w naukach ścisłych, lecz we wszystkich gałęziach wiedzy i postępowaniu człowieka.

Postęp społeczny i etyczny polega na coraz większym zbliżeniu ludzi i uznawaniu wspólnych norm postępowania, na przyznawaniu jednakowych praw do życia i rozwoju każdej jednostce, wszystkim narodom i wszystkim rasom.

Z pojęciem inwolucji wiąże się pojęcie upodobniania (*assimilation*). Proces asymilacji przejawia się w trojkiej formie: asymilacji pojęć jednych z drugimi, asymilacji umysłów między sobą, asymilacji umysłów i pojęć.

Proces asymilacji zachodzi już w spostrzeżeniach. Wrażenia zmienne

¹ Émile Meyerson, *Idéalité et Réalité*, Paris 1e édit. 1907, 2e édit. 1912, in 8°, p. 542; *De l'Explication dans les Sciences*, Paris 1921, 2 vol., in 8°, p. 338 et 469.

i różnorodne, zależne od najrozmaitszych okoliczności zewnętrznych i wewnętrznych, łączą się z sobą i tworzą spostrzeżenie przedmiotu stałego. W dalszym rozwoju myślenia proces asymilacji powoduje powstawanie pojęć abstrakcyjnych, np. pojęcia barwy, liczby, figur geometrycznych itd. a dalej — pojęć przestrzeni i czasu.

Asymilacja umysłów polega na uzgodnieniu przyjmowania danych twierdzeń za słuszne. Nie może być mowy o wiedzy naukowej izolowanej, uznanej jedynie przez jednostkę. Teorie naukowe przyjęte są za uzasadnione i słuszne, zależnie od stopnia zlikwidowania różnic poglądów i zyskania liczby zwolenników. Na przykład nauki matematyczne cieszyły się zawsze wielkim uznaniem i stawiane były innym naukom za wzór do naśladowania, gdyż twierdzenia matematyczne są ogólnie przyjęte i nie wywołują sprzeciwu. Siła i wartość aksjomatów, postulatów i wszelkiego rodzaju podstawowych zasad, które stanowią punkt wyjścia poszczególnych nauk, polega na ogólnym bezspornym ich uznaniu. Filozofia na skutek tworzenia różnorodnych i sprzecznych systemów, bywa nieraz dyskredytowana.

Asymilacja umysłów obejmuje asymilację pojęć i umysłów. Wrażenia zmysłowe są subiektywne, (nie mogą być przekazywane innym osobnikom), są stopniowo przetwarzane w pojęcia, zatracając swe cechy indywidualne. Nauka w miarę swego rozwoju operuje pojęciami coraz bardziej ogólnymi, staje się coraz więcej zracjonalizowaną przystosowuje się do wymagań rozumu, asymiluje się z nim.

Rozwój procesu asymilacji wyjaśnia również postęp etyki i wskazuje kierunek postępowania moralnego. Lalande zawsze żywo interesował się wszelkimi zagadnieniami związanymi z moralnością. Można by zaryzykować twierdzenie, że zagadnienia etyczne były punktem wyjścia jego dociekań filozoficznych. Darwinowskie pojęcie walki o byt, ideał totalitaryzmu Hegla, poglądy moralności Spencera — tak przeciwne głęboko humanitarnej naturze Lalande'a — pobudziły go do analizy krytycznej tych poglądów. Przeciwwstawia im prawo asymilacji. Wskazuje na fakty, że zobowiązania moralne, uznawane od wieków w stosunku do najbliższych (rodziny, członków plemienia itp.), rozszerzały się stopniowo na obcych, cudzoziemców, a nawet wrogów. Twierdzi, że przejście od barbarzyństwa do cywilizacji to stopniowe zmniejszanie gwałtu na korzyść rozumu, to zmniejszanie zróżniczkowania, nierówności, walki między jednostkami i ludami na korzyść pokojowego współżycia. Nie chodzi o to, że barbarzyństwo, tak dawniej jak i dziś, odradza się od czasu do czasu w postępowaniu jednostek, klik lub narodów — lecz chodzi o to, że prawa i oceny moralne postępowania są przyjęte ogólnie w danej epoce.

Szereg artykułów w pismach i przemówień na kongresach poświęcił Lalande rozważaniu i propagowaniu zagadnień etycznych w duchu asymilacji.

Obok uzasadnień teoretycznych tych poglądów, podejmował prace, które praktycznie przyczyniały się do posuwania naprzód asymilacji. Przez dwadzieścia kilka lat opracowywał przy współudziale członków Francuskiego Towarzystwa Filozoficznego (*Société Française de Philosophie*) słynny dziś słownik filozoficzny (*Vocabulaire de la Philosophie*). Był także gorącym zwolennikiem i propagatorem języka międzynarodowego

Ido, pomimo że język francuski spełniał już do pewnego stopnia rolę porozumiewania się ludzi, mówiących różnymi językami.

Lalande był filozofem, którego poglądy teoretyczne, życie i działalność praktyczna były szarmonizowane w najwyższym stopniu. Prace jego odznaczały się jasnością myśli, ścisłością rozumowania, sumiennością i bezstronnością w analizie i doborze argumentów. Stosunek do uczniów cechowała życzliwość, wyrozumiałość, gotowość pomocy, której towarzyszyła (rzecz rzadka u ludzi nauki) szczodra ofiarność własnego czasu.

PRACE I ARTYKUŁY A. LALANDE'A

(Układ chronologiczny)

Lectures sur la philosophie des sciences. Paris, Hachette 1893 9e ed. 1927.
Sur un effet de l'attention appliquée aux images. Revue philosophique, 1893.

Sur les paramnésies, Ibid 1893.

De la fatalite, Ibid 1896.

La Dissolution opposée à l'Evolution. Paris, Alcan 1899.

Quid de mathematica senscrit Baconus Verulamius, Paris, Alcan 1899.

L'interprétation de la nature dans le Valerius Terminus de Bacon. Communication au Congrès d'Histoire des Sciences, de 1900.

Note sur l'indétermination. Revue de Métaphysique et de Morale, 1900.

Sur la critique de la fixation du langage philosophique, Ibid 1900.

Progrès et destruction. Revue philosophique, 1900.

La physique ancienne. Revue de Synthèse, 1901.

Les principes universels de l'éducation morale. Revue de Métaphysique et de Morale, 1901.

Sur l'apparence objective de l'espace visuel. Revue philosophique, 1902.

La physique au Moyen Age. Revue de Synthèse, 1903.

La langue universelle. Revue de Métaphysique et de morale, 1904.

Documents et remarques sur la conscience des mots dans le langage. Journal de Psychologie, 1905.

Pragmatisme et pragmaticisme, Revue philosophique, 1906.

Précis raisonné de morale pratique. Alcan 1907, 3e ed. 1930.

Une exigence faussement tenue pour rationnelle dans la méthode des sciences morales. Revue de Métaphysique et de Morale, 1907.

La moralité et les formules morales. Revue pédagogique, 1908.

Pragmatisme, humanisme et vérité. Revue philosophique, 1908.

Sur l'idée de Dieu et le principe d'assimilation intellectuelle, Revue philosophique, 1909.

Le pluralisme de William James. Ibid 1910.

Sur quelques textes de Bacon et de Descartes. Revue de Métaphysique et de Morale, 1911.

L'idée de vérité d'après William James, Revue philosophique, 1911.

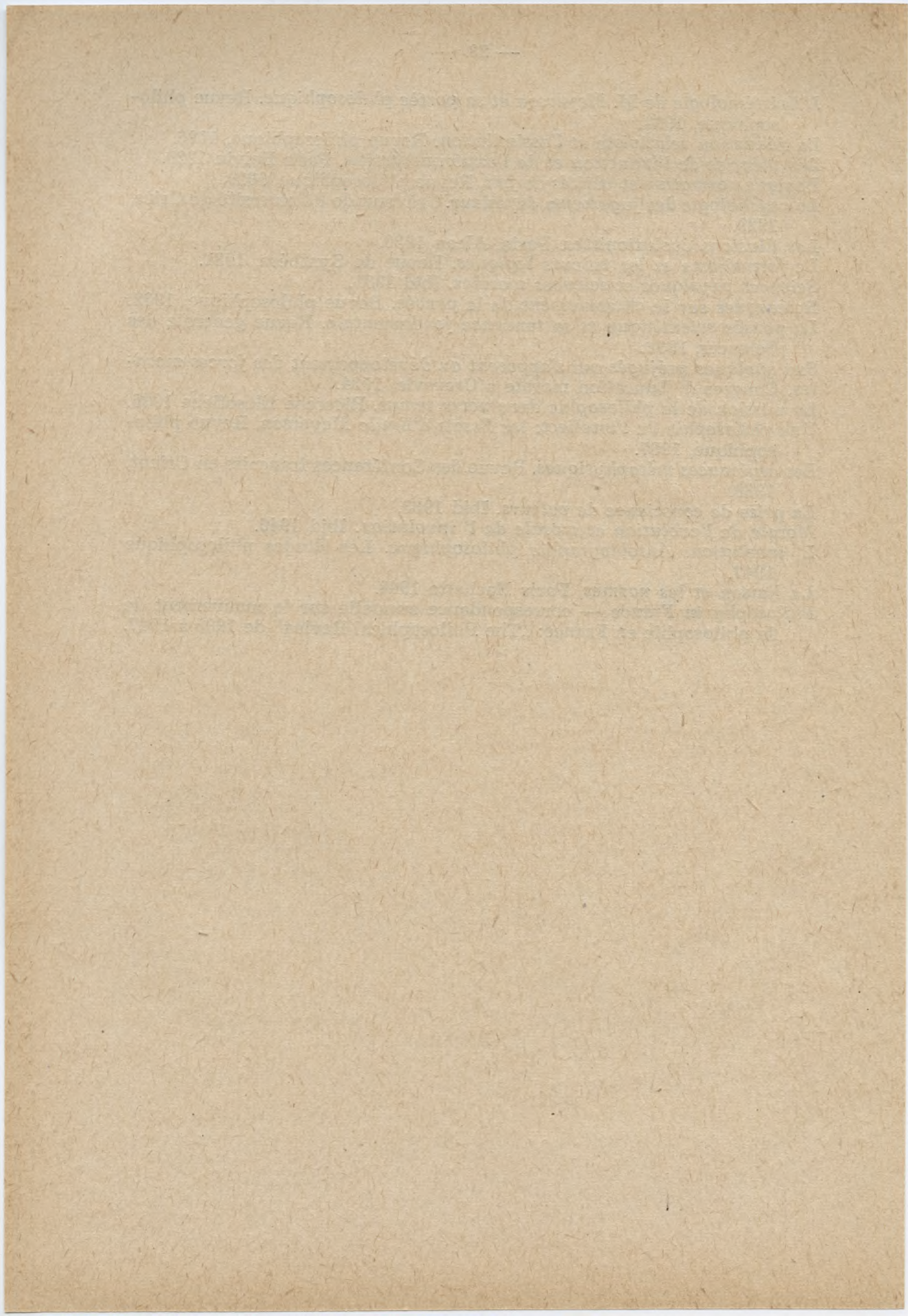
Du parallélisme formel des sciences normatives. Congrès de Boulogne, 1911.

Le Pancalisme. Revue philosophique, 1915

L'œuvre de Louis Couturat, Revue de Métaphysique et de Morale, 1915.

Les rapports de la logique et de la psychologie. Scientia, 1916.

- L'Epistémologie de M. Meyerson et sa portée philosophique.* Revue philosophique, 1922.
- La déduction relativiste et l'assimilation.* Revue philosophique, 1926.
- Les théories de l'induction et de l'expérimentation,* Paris Boivin 1929.
- Logique normative et vérités de fait.* Revue philosophique, 1929.
- La psychologie des jugements de valeur.* Travaux de l'Université de Caïre, 1929.
- Les illusions évolutionnistes.* Paris, Alcan 1930.
- Le formalisme et les valeurs logiques.* Revue de Synthèse, 1931.
- Sciences physiques et sciences morales.* Ibid 1931.
- Remarques sur le cheminement de la pensée.* Revue philosophique, 1932.
- La pensée scientifique et sa tendance fondamentale.* Revue generale des Sciences, 1932.
- Sur quelques préjugés qui s'opposent au développement des forces morales.* Congrès d' Education morale a Cracovie, 1934.
- La mission de la philosophie dans notre temps.* Ricerche filosofiche 1935.
- Une philosophie de l'intellect: les Essais d'Emile Meyerson.* Revue philosophique, 1937.
- Les espérances métaphysiques.* Revue des Conférences française en Orient, 1938.
- La prise de conscience de valeurs.* Ibid 1938.
- Morale de l'évolution et morale de l'involution.* Ibid 1940.
- L'involution.* Autobiographie philosophique. Les Etudes philosophique 1947.
- La Raison et les normes,* Paris Hachette 1948.
- Philosophy in France* — correspondance annuelle sur le mouvement de la philosophie en France: „The Philosophical Review” de 1905 à 1947.

Narczyz Łubnicki

Wspomnienie o André Lalande¹

15 listopada 1963 zmarł najstarszy ze światowo znanych filozofów naszych czasów, André Lalande. Zmarł w 97 roku życia. Był moim nauczycielem, promotorem i — niech mi wolno będzie powiedzieć — przyjacielem.

Gdy jako 24-letni młodzieniec wszedłem do Jego gabinetu na Sorbonie, by prosić o roztoczenie opieki nad moją pracą doktorską, był u szczytu sławy. Członek Akademii Francuskiej i wielu zagranicznych akademii nauk, był tym, który przed trzydziestu niemal laty założył (wraz z Xavier Léonem) Francuskie Towarzystwo Filozoficzne (1901) i zainicjował pierwszy Międzynarodowy Kongres Filozoficzny (1900 r. w Paryżu). Był redaktorem i właściwym autorem od lat ponad dwudziestu opracowywanego, jedyne go w swoim rodzaju *Vocabulaire technique et critique de Philosophie*. Cieszył się — poza Bergsonem (który już nie wykładał nawet w Collège de France) — najwyższym autorytetem w filozofii francuskiej.

Zbliżyłem się z drzeniem... Ujrzałem dobrą twarz, okoloną długą siwą brodą, przypominającą nieco twarz Tołstoja, życzliwy uśmiech — i uspokoiłem się. Powiedziałem, że mam zarys pracy o Kancie, i że chciałbym o nim napisać pracę doktorską. — „Kant?” — zdziwił się — „*mais Kant est mort depuis longtemps!*” — A ja pokażę — odpowiedziałem z zarozumiałością właściwą wiekowi młodzieńczemu — że Kant jest jeszcze wciąż żywy w filozofii współczesnej i wyciska na niej nie zawsze chlubne piętno ze względu na metafizykę apriorystyczną, którą zasugerował tyłu współczesnym filozofom, m. in. francuskim: Lachelierowi, Ravaissonowi, Renouvierowi Brunschvicgowi, Couturatowi...

Spojrzał na mnie uważnie, poprosił o zreferowanie głównych tez pierwotnego studium i wreszcie powiedział: — „Dobrze. Może Pan pracować. Zobaczymy.”

Później często zapładniając i nigdy nie narzucając swego stanowiska — dyskutował ze mną i troskliwie poprawiał mi błędy językowe. Był bardzo tolerancyjny wobec poglądów filozoficznych ludzi, z którymi się stykał. — „Trzeba szanować każde przekonanie — mawiał — byle by było racjonalnie uzasadnione i nieszkodliwe społecznie”. — Moja praca była ostro polemiczna, potępiająca bezkompromisowo aprioryzm, absolutyzm, wszelkie tendencje metafizyczne, pisana z pozycji prawie sensu-

¹ Przemówienie, wygłoszone na posiedzeniu Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, 20 grudnia 1963 r.

alizmu. Profesor nie zgadzał się z wieloma mymi krańcowymi sformułowaniami, ale uważał, że z mego stanowiska są dostatecznie uzasadnione i że nie wolno mu z tej racji, że myśli inaczej, odrzucać pracy; przeciwnie, nalegał, by uzyskała w gronie recenzentów „mention très honorable”.

Jakie były poglądy filozoficzne André Lalande'a?

Można byłoby scharakteryzować Jego stanowisko filozoficzne jako racjonalizm o pewnym odcieniu pozytywistycznym, lub może dokładniej jako s c j e n t y z m. Cenił ponad wszystko rozum, ale nie widział możliwości zastosowania go inaczej niż w dziedzinie nauki o przyrodzie i o kulturze ludzkiej, a zwłaszcza w sferze postępowania ludzkiego. Nie metafizyka, lecz teoria poznania i jej część najistotniejsza — teoria nauki, epistemologia (bardzo lubił ten termin i bronił jego ważności i specyficzności wobec „gnozeologii”) stanowi wraz z metodologią ogólne jądro filozofii naukowej. Swemu uznaniu dla filozofii naukowej dał wyraz w pierwszej opublikowanej (w 1893 r.) książce pt. *Lectures sur la philosophie des sciences*. Odtąd *Philosophie de sciences* staje się oficjalną nazwą jednego z głównych kierunków współczesnej filozofii francuskiej. — W przeciwieństwie do Brunshwicga, który zajął się historią i metodologią nauk formalnych, Lalande, bardziej pozytywistycznie usposobiony, przeprowadza badania w dziedzinie metodologii nauk przyrodniczych, wygłasza w latach mych studiów szereg wykładów na ten temat i wreszcie publikuje w 1929 r. pracę pt. *Les théories de l'induction et de l'expérimentation*; wykazuje w niej w sposób charakterystyczny dla swego stanowiska filozoficznego, jaką wartość ma racjonalizacja doświadczenia. (Zbliżony temat traktuje już praca sprzed 20 lat: *Quid de mathematica senserit Baco Verulamius*.) Ale to tylko jeden wycinek o wiele szerszej i głębszej działalności rozumu zarysowanej przez Filozofa.

Od początku niemal swej twórczości filozoficznej (od *L'Idée directrice de la Dissolution...*, 1898) głosi Lalande ideę unifikacji świata i społeczeństwa przez rozum ludzki. Przeprowadza (w 1925 r.) słynne rozróżnienie funkcji racjonalnej („*la raison constituante*”) i wytworu racjonalnego („*la raison constituée*”). W przeciwieństwie do Spencera, który widział postęp w coraz większym zróżnicowaniu przyrody, Lalande zwraca uwagę na tendencję progresywną rozumu, polegającą na poszukiwaniu jedności w różnaitości i prawidłowości w przypadkowości, na dążeniu do wyrównania różnic — zwłaszcza w życiu społecznym. Życie — pisze obrazowo — różnicuje się w miarę rozwoju, jak drzewo, które się rozgałęzia; kultura zaś, w miarę postępu, jednoczy, jak potężna rzeka, która wchłania w siebie wszystkie małe strumienie, dążąc do morza. — Poszukiwanie przez filozofów ἀρχή, dążenie wielkich przyrodników (Archimedes, Galileusz, Newton...) do matematyzacji przyrodoznawstwa — to różne objawy stałej tendencji rozumu do teoretycznej unifikacji przyrody.

Szczególnie wartościowo objawia się unifikacja racjonalna w dziedzinie praktycznej: w dziedzinie postępowania człowieka wobec innych ludzi.

W etyce i filozofii społecznej (por. *Précis raisonné de morale pratique*, 1907; liczne artykuły w *Vocabulaire... de Philosophie*; *La raison et les normes*, 1948...) Filozof nawołuje do zjednoczenia intelektualnego ludzi we wspólnym dziele organizacji świata, społeczeństwa, nauki. Z tej idei wypływa inicjatywa w sprawie zorganizowania międzynarodowych

kongresów filozoficznych i założenia Francuskiego Towarzystwa Filozoficznego, na terenie którego w pracy kolektywnej powstaje, jako dojrzały owoc kilkunastoletniej dyskusji, krytyczny *Słownik Filozoficzny*. Ta sama idea ułatwienia porozumienia między ludźmi przez wzajemne zrozumienie się leży u podstawy współdziałania Lalande'a (wraz z Louis Couturatem) przy powstawaniu i opracowywaniu racjonalnego języka międzynarodowego *Ido*.

Lalande jest w najszlachetniejszym tego słowa znaczeniu internacjonalistą. Dowodzi, że zwłaszcza w naszej epoce, gdy nie istnieją państwa kulturalnie i ekonomicznie izolowane, wszystkie narody muszą jak najściślej związać się ze sobą na równych prawach i współdziałać w wytworzeniu jednej wspólnej kultury Ziemi, mającej zapewnić całej ludzkości pokój i warunki radosnej twórczości.

Unifikacja racjonalna ludzkości zakłada unifikację racjonalną społeczeństwa. Namiętności nieraz dzielą ludzi. Rozum zawsze jednoczy i dąży do zniesienia nierówności społecznej: *la raison est communautaire* (rozum pełni funkcję w pewnym znaczeniu tego słowa „komunizującą”).

Te idee i działalność z nimi związana powodują, że Lalande zostaje wybrany *Président d'honneur du mouvement pour l'Interdépendance des Peuples*. Sam określa (w *Vocabulaire*: por. *Interdépendance* i in.) swe stanowisko społeczne i etyczne: demokratyzm, humanizm, internacjonalizm. Wymienia jako podstawowe cnoty społeczne: solidarność, aktywną życzliwość, dążenie do pracy kolektywnej, która wychowuje ludzi w szacunku wzajemnym, w rozumieniu konieczności niesienia sobie wzajemnie pomocy i w tolerancji wzajemnej.

Etyka nie jest zależna od religii. Opublikowany przez Filozofa w 1907 r. *Précis raisonné de morale pratique, par questions et réponses* — to katechizm świecki pouczający, jakie powinno być postępowanie człowieka jako rozumnej istoty społecznej. Lalande jest przekonany, że można niezależnie od jakiegokolwiek wyznawanej religii lub ideologii ułożyć reguły postępowania racjonalno-moralnego wspólne dla wszystkich ludzi.

Za główne cnoty etyczne uważa dobrą wolę, odwagę, rozum, sprawiedliwość (będącą funkcją rozumu) i „szczytowy akt rozumu”, jakim jest miłość bliźniego polegająca (jak wszystkie akty rozumu) na dążeniu do zjednoczenia się nie tylko intelektualnego, lecz i emocjonalnego z innym człowiekiem. Rozum jest jałowy bez uczucia — parafrazuje Lalande Kanta — a uczucia są ślepe bez rozumu. Człowiek etyczny — to człowiek nie tylko o szlachetnych impulsach, lecz i o racjonalnych zasadach postępowania dla dobra innych ludzi.

*
*
*

Takiego Lalande'a poznałem w latach 1928—1929. Teoretyczne Jego poglądy realizowały się w Jego czynach. Był życzliwy dla wszystkich, zawsze gotów do okazania pomocy, czynny nieustannie w pracy nad jednoczeniem ludzi i intelektualizacją, racjonalizacją działalności ludzkiej.

*
*
*

Po powrocie mým do Polski nie ustał kontakt z Nauczycielem; stał się jednak pośredni i nieciągły: przybrał formę korespondencji — niere-

gularnej, ale zawsze serdecznej. Dowiedziałem się w roku 1937, że przeszedł w stan spoczynku i że katedrę Logiki i Metodologii Nauk proponowano po Nim Gastonowi Bachelardowi. Pisma francuskie doniosły, że został profesorem honorowym Sorbony.

Wojna przerwała naszą korespondencję i odcięła mnie na długi czas od zagranicy. Nieraz myślałem o Mistrzu, ale tak, jak się myśli o kimś droгим, kto odszedł na zawsze. — Sam nie wiem, jak to się stało, że mimo pewności prawie, że nie żyje (miałby 82 lata, a okres wojny i okupacji we Francji co najmniej podwajał rachunek lat życia), zdecydowałem się w roku 1948 wysłać do Niego list na adres Uniwersytetu Paryskiego. Bezgraniczne były moje zdumienie i radość, gdy po kilku tygodniach otrzymałem od Niego list i ostatnią Jego książkę *La raison et les normes* z serdeczną dedykacją.

Odtąd pisywaliśmy do siebie bez większych przerw do ostatnich dni Jego życia.

W 1957 roku — dzięki temu, że na Jego wniosek Uniwersytet Paryski zaprosił mnie na wykłady z zakresu filozofii² — przyjechałem do Paryża.

Pierwsze swe kroki skierowałem do willi Profesora w Asnières pod Paryżem. Niestety, nie zastałem Go i zostawiłem tylko wnucze duży bukiet białych róż. — Wielkie były moje zdziwienie i radość i wdzięczność, gdy nazajutrz rozległo się pukanie do drzwi mego pokoju w skromnym (bez windy) hotelu na drugim piętrze — i do pokoju wszedł... André Lalande. Miał wtedy 90 lat.

Nic nie zdradzało w nim tak podeszłego wieku. Postawa prosta, ruchy żywe, umysł jasny i ścisły, jak przed wielu laty... Miał tylko osłabiony słuch.

Z wielu wątków rozmowy przypomina mi się kilka. — Mówiliśmy o Kartezjuszu. Przed kilkoma tygodniami przesłałem Mu swoją książkę *Descartesa nowoczesny materializm* (ze streszczeniem francuskim). — „Pan słusznie zwrócił uwagę — powiedział mi teraz — że za mało dotąd akcentowano, iż Descartes był w fizyce, w fizjologii, a nawet w psychologii zbliżony do pozycji materialistycznych. A przecież właśnie dlatego był na indeksie i dlatego francuscy filozofowie katolicycy nalegają, by nie uważać go za klasycznego filozofa francuskiego, tym bardziej — za „Ojca filozofii nowożytnej”. Wolą wywodzić filozofię nowoczesną od św. Tomasa albo od Pascala. I dodał po chwili: — „Descartesa najwięcej ceniłem od najwcześniejszej młodości. Pamiętam — byłem jeszcze uczniem, a inspektorem generalnym szkół był wówczas Lachelier. Przyszedł kiedyś do naszego liceum i zwraca się do mnie (wskazano mu mnie jako „filozofa”): — „Kogo najwięcej lubisz z filozofów francuskich, przyjacielu?” — „Descartesa — mówię — bo był filozofem i wielkim uczonym zarazem”. Lachelier na to: — „Masz rację, chłopcze, wielki filozof powinien być koniecznie wielkim uczonym. Zresztą „filozof” znaczyło dawniej tyle co „uczony”; teraz, niestety, tych dwóch pojęć się nie utożsamia.”

Gdy mu przypominałem, że przyjechałem, by zaznajomić się ze współczesnymi kierunkami filozoficznymi we Francji, zaczął mi obszernie i szczegółowo, w sposób zadziwiająco usystematyzowany wyliczać podsta-

² Wykłady *nota bene* nie odbyły się, gdyż przyjechałem w ostatnim miesiącu ferii uniwersyteckich, a na następny miesiąc mego pobytu Ministerstwo nie przeznaczyło funduszu.

wowe dzieła filozofii współczesnej, przede wszystkim kierunku scjenty-
stycznego *Philosophie des Sciences*. — Potem opowiadał o swych kole-
gach, dawnych moich profesorach, którzy przeważnie zmarli... — Po ja-
kichś dwóch godzinach podniósł się. Chciałem Go odwieźć taksówką na
dworzec Saint-Lazare. Nie zgodził się: — „Pojadę autobusem, tu nieda-
leko przystanek”. Wyszliśmy z hotelu na rue de Bourgogne. Przy przeje-
ściu przez ulicę chciałem Go wziąć pod rękę; żartobliwie obraził się: —
„Czyż to mi potrzebne są niańki?” Żegnając się na dworcu, obiecał mi
przesłać dalsze dane bibliograficzne dotyczące współczesnej filozofii fran-
cuskiej. I kilka razy przesyłał mi z Asnières do Paryża, a potem do Lublina
spisy prac filozoficznych godnych, Jego zdaniem, bliższego poznania
w związku z interesującym mnie tematem.

*

*

*

Po czterech latach zobaczyłem Go jeszcze raz — ostatni raz, jak się
okazało. W willi w Asnières, w Jego gabinecie na pierwszym piętrze. —
Jaka ogromna zmiana fizyczna! Słabo widział i bardzo słabo słyszał. Po-
ruszał się z trudem. Ale umysł miał zadziwiająco jasny, jak dawniej.

Usiadł przy mnie zupełnie blisko, zwrócony ku mnie profilem. Moje
wargi były prawie przy Jego uchu... I tak prowadziliśmy filozoficz-
ną rozmowę.

Zaczął od tego, że podziękował za listy, jakie nadsyłałem Mu z We-
necji i Padwy, opisując przebieg Międzynarodowego Kongresu Filozoficz-
nego. Potem pytał o rozwój filozofii w Polsce, o prace filozoficzne w kate-
drze lubelskiej. Opowiedziałem o Międzynarodowym Kolokwium Meto-
dologii Nauk, które odbyło się niedawno w Warszawie i wspomniałem
o swoim referacie (*Du fondement ultime*), w którym staram się wykazać,
że nie można uzasadnić logicznie żadnego twierdzenia w sposób ostateczny
i że często „uzasadnianie” też wykracza w sferę praktyki. — „Od dawna
tak myślę” — odpowiedział. — „Logika daje bardzo cenne narzędzia ba-
dania i porządkowania: metodę i system. Ale sfera logiki jest wtórna wo-
bec sfery życia. Podstawy logiki nie tkwią w samej logice. Rozróżniam
w swoich pracach *les principes* i *les fondements*. Systemy logiczne wyni-
kają z sądów podstawowych z a s a d; ale te nie są samowystarczalne: ich
p o d s t a w ę stanowi cała psychofizyczna działalność człowieka.” — „Cie-
szę się, że nasze poglądy na tę kwestię są tak do siebie zbliżone” — po-
wiedziałem.

Pytał, jak posuwają się moje prace nad współczesną filozofią francuską.
Opowiadałem o swych badaniach i zakończyłem wyrażeniem żalu, że
współczesna filozofia we Francji przestaje być oryginalna, ulegając coraz
wyraźniej wpływowi filozofii niemieckiej: pośrednio heglizmu, a bezpo-
średnio egzystencjalizmu (w osobach Heideggera, Jaspersa...) i fenomeno-
logii (w osobach Husserla, Schelera i ich uczniów). — „Tak — ze smut-
kiem potwierdził Lalande. Francja zatraciła swą klarowność kartezjańską.
Mglistość, słowa bez pokrycia, brak odpowiedzialności za słowo... Nie wia-
domo dokładnie, o co chodzi — zwłaszcza u epigonów, bo sam Husserl
umiał pisać ściśle, na przykład w *Logische Untersuchungen*...” I przy-
pomniał, jak to w czasie moich studiów witaliśmy (profesorowie i stu-

denci) na Sorbonie Husserla, który wygłosił swe słynne *Méditations cartésiennes*.

— „W egzystencjalizmie — nawiązałem do porzednio poruszonego tematu — mistrzowie piszą równie wieloznacznie, jak ich uczniowie. Dlatego na przykład świadomość przybiera u Heideggera — i jeszcze jaskrawiej u Sartre'a — nazwę „*le néant*” (negacji, nicości)? Przecież świadomość jest pozytywną własnością realnych istot.

— „Oczywiście, to jest *une confusion des notions*” — przyznał Lalande „Świadomość może pełnić funkcję negacji (której nie ma w przyrodzie), ale przecież sama ani negacją, ani tym bardziej nicością nie jest; przeciwnie, jest głębsza i bardziej wartościowa od bytu rozumianego jako niemyśląca przyroda. — Tu jest jakieś beztroskie szafowanie mętnymi alegoriami...”

Po chwili namysłu dodał: — „Jednym z terminów używanych ostatnio w najrozmaitszych, bliżej nie sprecyzowanych znaczeniach, a przez to niemilosiernie nadużywanych przez najrozmaitsze kierunki filozoficzne, jest wyraz „dialektyka”. Zresztą i dawniej rozumiany bywał bardzo różnie — na przykład u Kanta i Hegla. Ale ci przynajmniej starali się zdefiniować to pojęcie — każdy po swojemu. W naszych czasach natomiast przedstawiciele bardzo różnych kierunków operują wyrazem „dialektyka” odmiennie (Sartre, Merleau-Ponty, Lefebvre, Gonthier...) i nie troszczą się wcale o to, by dokładnie poinformować, w jakim znaczeniu go używają i dlaczego wybrali sobie tak wieloznaczny termin dla wyrażenia jakichś nowych treści”.

Ostatnim tematem teoretycznym naszej rozmowy była subtelna uwaga Profesora o wartości dyskusji, wypowiedziana w związku z moją relacją o przebiegu dyskusji na posiedzeniach Międzynarodowego Kolokwium Warszawskiego. — „Nie jestem takim optymistą — powiedział — by sądzić, że dyskusja przeważnie doprowadza do rozstrzygnięcia spornej kwestii. Przeciwnie, myślę, że tak się dzieje bardzo rzadko i raczej w dziedzinie nauk ścisłych. Nie na tym polega na ogół wartość dyskusji, że rozstrzyga, lecz na tym, że *zapładnia* umysły dyskutantów. I jeżeli najczęściej nie doprowadza do zgodnego wniosku (nieraz z powodu fałszywej ambicji dyskutujących), to jednak niemal zawsze argumenty oponenta działają na dalszą metę w umyśle każdego z dyskutantów i powodują (nieraz w wiele lat po odbytej dyskusji) rewizję, a co na ogół za tym idzie — jakąś transformację własnych poglądów”.

Długo tym razem siedziałem u Nauczyciela. Podziwiałem wielkość i czystość Jego intelektu w 95 roku życia. — Ale siły fizyczne wygasaly. Starał się panować nad nimi ostatnim wysiłkiem woli. Powiedział, że jutro — pomimo odczuwanej wielkiej słabości — postanowił wyjechać do Paryża, by załatwić sprawę wydawnictw, zwłaszcza przekazać do dalszego opracowywania, precyzowania i uzupełniania *Vocabulaire... de Philosophie*.

Milczał przez chwilę, a potem powiedział z trudem — tak, jakby wrywał z siebie jakąś tajemnicę: — „*Je suis fatigué de vivre...* Co więcej — *ta k* żyć nie chcę. Czuję, jak zwolna umierają zmysły. To tym boleśniej-
sze, że zachowałem, zdaje się, jasność umysłu”.

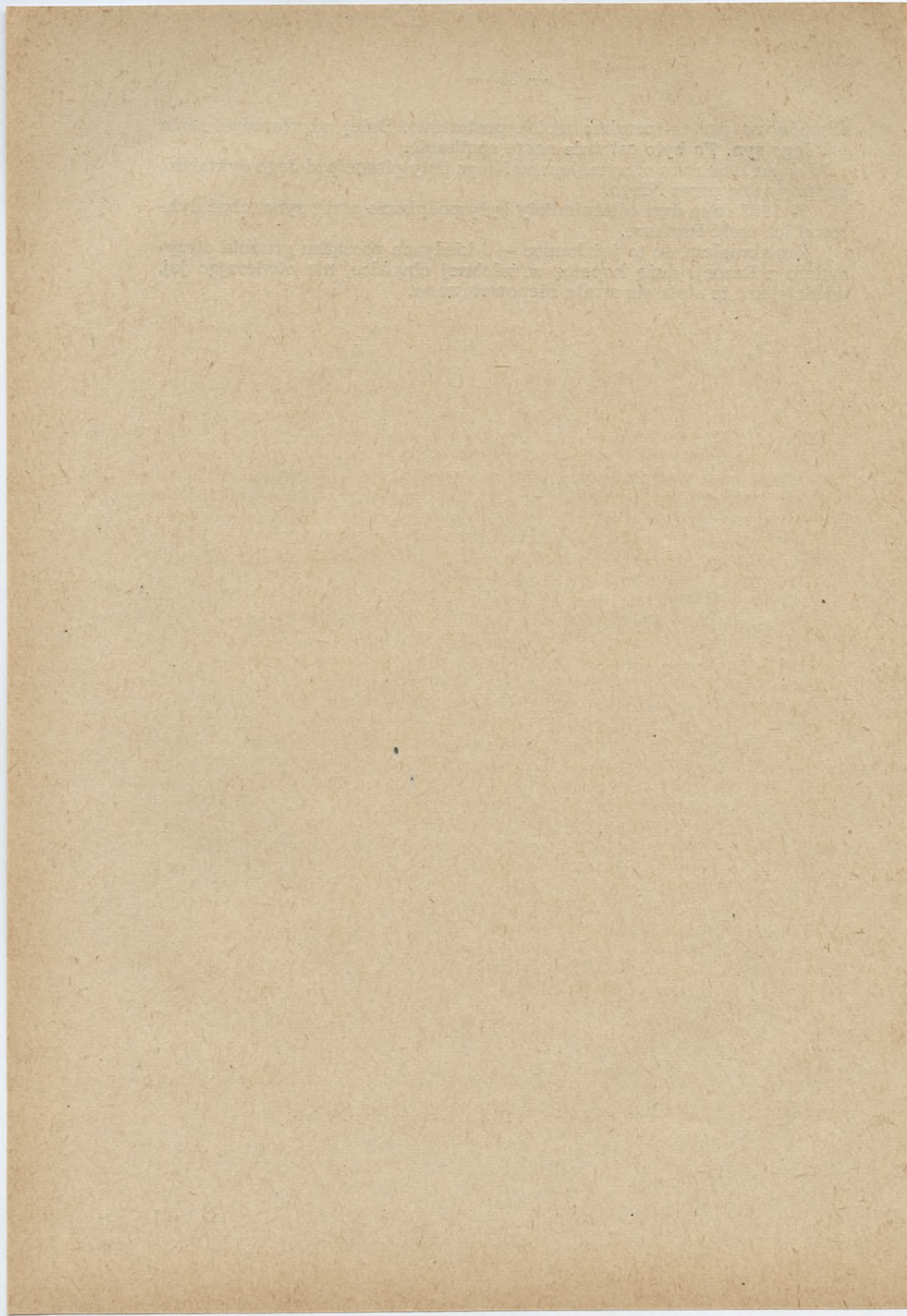
Pożegnałem się ze smutkiem. Jeszcze wstał, by odprowadzić mnie do

schodów na parter (pomimo moich protestów). Dalej odprowadzał mnie już Jego syn. To było ostatnie nasze spotkanie.

W ciągu 1962 roku otrzymałem od Niego listy pisane pod Jego dyktando, podpisywane przez Niego.

W 1963 roku dwa ostatnie listy były podpisane przez syna, choć dyktował ich treść Profesor.

Zrozumiałem, że to już koniec — i kiedy na początku grudnia otrzymałem z Francji dużą kopertę w żałobnej obwóдке, nie otwierając jej, wiedziałem, że stała się strata niepowetowana.

Izydora Dąmbska

W stulecie urodzin Henri Berra

W roku 1963 przypadła setna rocznica urodzin Henri Berra, założyciela żywego ośrodka międzynarodowej współpracy filozoficznej, jakim jest Fondation pour la Science — Centre International de Synthèse. Nie jest to jedyne dzieło tego niezwykłego człowieka. Z wykształcenia historyk i filozof, Henri Berr był nie tylko myślicielem głęboko przejętym problematyką poznania, ale i pełnym inicjatywy i zapału organizatorem współpracy uczonych, współpracy zmierzającej do tego, co uważał za cel ludzkości w jej historycznym rozwoju, mianowicie do syntezy i do jedności w każdej dziedzinie poznania. Zagadnienie jedności nauki, które wysuwa się na czoło w rozważaniach Berra, od wieków budzi zainteresowanie filozofów a staje się szczególnie żywe w okresach rozkwitu nowych dyscyplin naukowych. Przez jedność nauki rozumiano niekiedy jej jednorodność, tzn. sprowadzalność wszystkich nauk do założeń jednej jakiejś podstawowej nauki uniwersalnej; niekiedy jednolitość nauk rozpatrywanych w jakimś ich aspekcie, np. w aspekcie jedności ich przedmiotu, jedności metody czy jedności języka.¹ Ten właśnie rodzaj jedności: jedność języka w związku z ideą, która przyświecała Leibnizowi i Condillacowi, że nauka nie jest niczym innym jak porządnym, racjonalnym językiem, jest przedmiotem dociekań przedstawicieli współczesnego empiryzmu logicznego. Ci z jego przedstawicieli, którzy pojmują filozofię jako analizę i krytykę naukowego języka, usiłują w rozmaity sposób rozwiązywać zagadnienia jedności nauki, żeby tylko wymienić radykalną koncepcję fizykalizmu, który jedność nauki pojmował jako sprowadzalność wszelkich zdań nauk empirycznych do zdań protokolarnych języka fizyki, albo jako „przekładalność” pozalogicznych terminów wszystkich nauk na język fizyczny, lub późniejsza koncepcja mniej radykalna postulująca tylko, by wszystkie pozalogiczne terminy naukowe były definiowalne za pomocą wyrazów podstawowego języka opisowego. Badania dotyczące modelu jednolitego języka nauk idą często w parze z próbami formalizowania różnych naukowych teorii i sprowadzania za pomocą różnych operacji logicznych (definicji, interpretacji itd.) pojęć jednej nauki do pojęć innej nauki. Nie chodzi przy tym o stworzenie jakiegoś definietywnego modelu jednolitej nauki, ale o pewną koncepcję teoretyczną jed-

¹ Na temat jednorodności i jednolitości nauki por. też uwagi St. Kamińskiego w *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk*, Lublin 1961, s. 93 n.; Całość problematyki jedności nauki analizuje wnikliwie J. Ruytinx w obszernej monografii *La problématique philosophique de l'unité de la science. Etude critique*, Paris 1962.

ności nauki, rozumianą jako dyrektywa metodologiczna, którą filozof mógłby się kierować w swoich analizach czynników semantycznych i syntaktycznych wspólnych różnym dyscyplinom naukowym.

Realizacja tego typu tendencji unitarnych w odniesieniu do nauk rozpatrywanych w ich historycznym rozwoju, poświęcona jest lwia część działalności i dzieł Henri Berra. Dziedzictwo programu filozofii pozytywnej Comte'a połączone z duchem racjonalizmu i koncepcją dynamicznego monizmu były punktem wyjścia przeświadczenia Berra, iż myśl ludzka zmierza w swym rozwoju do nauki jednorodnej. Jedność nauk na tym polega, że wszystkie realizują pewien model poznania, będącego dostosowaniem się myśli do całości bytu, wzrastającym w miarę ewolucji ludzkości: „Nous croyons — pisał Berr — ... qu'il a une Pensée humaine, que dans les millions de facettes, ou le Réel se réfléchit à travers le temps et l'espace, un effort unique s'accomplit. Et nous croyons... que les idées, même les plus abstraites, ont toujours quelque rapport secret avec la vie, quelque action indirecte sur elle; que la recherche de la vérité par conséquent, est essentiellement la tâche humaine. Savoir c'est s'adapter méthodiquement”².

Nauka jest narzędziem postępu myśli ludzkiej, która w każdej dziedzinie zmierza do syntezy. Odtworzyć tę drogę myśli — oto główne zadanie nauk historycznych, historii ludzkości, pojętej jako historii ewolucji myśli (historia religii, sztuki, nauki etc.). To też „la science pour une explication totale demande à être intégrée dans l'histoire”³. Aby zweryfikować empirycznie owe tendencje unitarne myśli ludzkiej, Berr w 1913 r. stworzył wydawnictwo naukowe całkowicie poświęcone syntezie historycznej, zatytułowane *L'évolution de l'humanité*. W imponującej serii dzieł rozmaici uczeni śledzili rozwój myśli ludzkiej od najdawniejszych czasów poprzez różne wieki w różnych dziedzinach życia. Henri Berr w przedmowach, którymi opatrywał wiele książek tej serii, starał się uwydatnić ich wkład w rozważanie problemu jedności. Sama zaś koncepcja syntezy naukowej wyrażającej się w tendencji do unifikacji języka naukowego i do unifikacji racjonalnej — a to zdaniem Berra znaczy intersubiektywnej i kauzalnej — interpretacji rzeczywistości, miała być kontrolowana i weryfikowana na drodze konfrontowania wyników, jakie osiągają nauki w zakresie wypracowywania aparatury pojęciowej i metod. Temu zadaniu miały służyć ufundowane przez Henri Berra w 1900 r. czasopismo „Revue de synthèse historique”, przekształcone w roku 1931 w „Revue de synthèse”, oraz organizowane przez Centre International de Synthèse — powołane do życia przez Berra w r. 1924 — doroczne spotkania uczonych różnych specjalności, poświęcone dyskusjom nad wspólnymi podstawowymi problemami tych nauk. Możliwość porównać rolę owych „Semaines de synthèses” do roli jaką odgrywały zwoływane przez empirystów logicznych międzynarodowe kongresy dla jedności nauki, z tą różnicą, że kongresy te były zbiorową imprezą różnych ośrodków uniwersyteckich, podczas gdy tygodnie syntezy były osobistym dziełem uczonego, który swoim entuzjazmem i ofiarnym wysiłkiem zdołał pozyskać dla swojej idei grono

² Henri Berr, *La pensée pure*. Avant-propos à „La Pensée Grecque” par L. Robin, Paris 1923, p. VIII.

³ Henri Berr, *Les vingt-cinq ans du Centre*. Revue de Synthèse, NS., T. 26, p. 76.

gorących przyjaciół i współpracowników i ożywić ich debaty. Henri Berr przewodniczył kolejno dwudziestu takim zjazdom — osiem dalszych odbyło się już po jego zgonie, który nastąpił w 1954 roku.

Czym jednak jest podług Berra „naukowa synteza”? Wydaje się, że punktem wyjścia była tu pozytywistyczna koncepcja filozofii jako „syn-tezy poznania”. Nie należy jednak brać tego terminu w tradycyjnym znaczeniu, w którym filozofia byłaby jakąś nauką ogólną czy uogólniającą wyniki nauk szczegółowych. Taka nauka nie jest możliwa, skoro żadna nauka szczegółowa nie jest ani nie może być skończona. Ce que je considère dans la synthèse — pisze Berr — ce n'est pas les résultats obtenus... c'est l'idée-force, c'est l'effort conscient... pour tirer de la science en perpetuelle croissance une philosophie d'ou le système soit éliminé”⁴. Synteza nie jest systemem — powtarzał Berr. Nauka — często to podkreśla — jest narzędziem („organum”), które pozwala rozwiązywać zagadnienia, jakie stawia filozofia; synteza zaś, pojęta jako postulat czy model metodologiczny, dokonuje się na dwóch płaszczyznach: na płaszczyźnie metateoretycznej przez unifikację języka naukowego (konstituowanie pojęć naukowych, analiza struktury teorii) i na płaszczyźnie teoretycznej przez unifikację faktów, które należy „ramener à des principes explicatifs”⁵, i przez uwydatnienie współzależności między prawami różnych dziedzin naszego poznania. Pierwsze zadanie należy do logiki, którą Berr pojmuje szeroko jako teorię poznania, a nawet jako teorię umysłu. Drugie realizuje się w samym procesie naukowego badania. Historia ewolucji ludzkości odsłania i potwierdza — zdaniem Berra — ową „montée de l'esprit” i sama staje się przez to instrumentem syntezy, przyczyniając się do unifikacji wiedzy. Dokonując zaś syntezy na płaszczyźnie własnych dociekań, staje się też czynnikiem moralnego postępu: „La synthèse scientifique en unifiant les esprits dans la recherche des facteurs explicatifs de l'histoire les prépare à s'unir dans la conduite de la vie”⁶.

Jakie jest źródło tej tendencji nauk do jedności, skąd płynie owa „accomodation incessante et comme une poussée interne vers l'unité”⁷? Henri Berr odpowiada na to pytanie dwiema hipotezami filozoficznymi: hipotezą jedności świadomości („la conscience... étant unité elle communique son essence — elle est unifiante”) i hipotezą monistyczną bytu: „la science repose sur une hypothèse... qui n'est autre que la conception moniste”⁸.

W „bilansie jednego życia i jednego dzieła”, jakim jest ostatnia jego książka *La montée de l'esprit*, Henri Berr kładzie ogromny nacisk na tę właśnie hipotezę, na monistyczną koncepcję bytu pojętego jako energia czy dynamizm uniwersalny, który „s'affirme avec la tendance à être le plus possible” (p. 140) i który w swej głębokiej jedności uświadamia się też umysłowi ludzkiemu tworzącemu naukę i jej syntezę.

⁴ Revue de Synthèse N. S., T. 26 (1950): XV *Semaine de Synthèse*, p. 26.

⁵ Henri Berr, *Synthèse en histoire*. Essai critique et theorique, Paris 1911, p. 19.

⁶ Revue de Synthèse N. S., T. 5 (1933), p. 203.

⁷ Fondation pour la Science. Centre International de Synthèse. Programme et Statuts, p. 6—7.

⁸ Henri Berr, *La Synthèse des connaissances et l'histoire*, Revue de Synthèse N. S., T. 26 (1950) XV *Semaines de Synthèse*, p. 225.

Berr był w roku 1933 w Polsce, biorąc udział w Międzynarodowym Zjeździe Historyków i wywiózł z naszego kraju żywe, serdeczne wspomnienie. W sprawozdaniu ze Zjazdu pisał ze wzruszeniem o dziejach Polski „cette histoire que les hommes de son pays ont faite avec leur sang, leurs larmes et leurs rêves”⁹.

Po śmierci Berra stworzone przez Niego instytucje działają dalej we Francji, która troskliwą pieczę otacza nieprzebrane skarby swej kultury, zapewniając nieprzerwaną ciągłość jej rozwojowi. Dzieło Berra żyje i rozkwita. Centre International de Synthèse pod opieką Rady Administracyjnej, złożonej z kierowników najwyższych instytucji naukowych Francji i przy współudziale Międzynarodowego Komitetu, w skład którego wchodzi wybitni uczeni francuscy i zagraniczni, tacy jak Louis de Broglie (Francja), Eugène René Hughe (Francja) Jean Rostand (Francja), Emile Dupréel (Belgia) Julian Huxley (Anglia) Jörgen Jorgensen (Dania), Wacław Sierpiński (Polska) i in. rozwija żywą działalność dzięki niestrudzonej pracy Generalnego Sekretariatu spoczywającego w rękach pana Paul Chalus i pani Suzanne Delorme. Centre Internationale de Synthèse, który dzieli się na pięć sekcji: 1) nauk przyrodniczych, 2) nauk historycznych, filozoficznych i archeologicznych, 3) nauk społecznych, ekonomicznych i prawa, 4) historii nauk, 5) syntezy ogólnej i filozofii, organizuje zjazdy, „dnie” i „tygodnie”, w czasie których uczeni różnych specjalności dyskutują na wspólny temat, organizuje odczyty uczonych zagranicznych, redaguje wydawnictwa, a mianowicie dwa periodyki „Revue de Synthèse” i „Revue d’histoire des Sciences et de leurs applications” oraz dwa wydawnictwa nieperiodyczne: 1) „Semaines de Synthèses” zawierające materiały do dorocznych zjazdów; 2) „L’évolution de l’humanité”.

Siedzibą Centre de Synthèse jest dzieło François Mansard — Hôtel de Nevers, który w r. 1698 nabyła Anne Therése Lambert. W słynnym jej salonie, w którym w pierwszym ćwierćwieczu XVIII wieku spotykali się na uczone rozmowy Fontenelle, La Motte, Montesquieu i tylu innych, odbywają się i dziś zjazdy, odczyty, dyskusje, towarzyskie spotkania. Świąteł zapalonych nie gasi się we Francji.

⁹ Henri Berr, *Le VII Congrès International des Sciences Historiques et la science de l’histoire*. Revue de Synthèse N. S. T. S. (1933) p. 203.

Recenzje i sprawozdania

DANUTA GIERULANKA: Zagadnienie swoistości poznania matematycznego. — Warszawa 1962, PWN, str. 190, cena 30 zł.

Książka składa się z trzech części, powiązanych wspólną myślą przewodnią, którą Autorka rozwija w „Przedmowie”: mianowicie swoistość poznania matematycznego ma — taką jest teza naczelną — podstawę w tym, co Descartes określał jako *clara et distincta perceptio*, tak więc pierwsza część książki ma za przedmiot analizę tego pojęcia; część druga zajmuje się rozumieniem tekstów jako metodą poznawczą, zastosowaną w szczególności do tekstów matematycznych; część trzecia omawia system matematyki jako przedmiotu wyznaczającego swoistość poznania matematycznego. Każda z wymienionych części wymagała zastosowania odrębnej metody badawczej. W pierwszej Autorka interpretuje teksty kartezjańskie sumiennie i wnikliwie, wykazując wszechstronną ich znajomość. W drugiej części opiera się na wynikach własnych eksperymentów psychologicznych, uzupełniając je dyskusją fenomenologiczną. W części trzeciej czytelnik znajduje przedstawienie współczesnych poglądów na matematykę, zwłaszcza w ujęciu francuskiej szkoły bourbakistów.

Przystępując do omawiania kartezjańskiego pojęcia poznania jasnego i wyraźnego, stawia sobie Autorka dwa zadania: 1) wyłuszczyć treść tego pojęcia i 2) rozstrzygnąć, czy jasność i wyraźność jest jedynie koniecznym, czy koniecznym i wystarczającym warunkiem pewności poznania (s. 8). Obszerne i szczegółowe rozważania na temat obu zagadnień rozpoczynają się od rozróżnienia prawdziwości i pewności, dotyczą następnie pytania, czym jest *perceptio* (Autorka przekłada ten termin na „ujęcie”, czy nie lepiej użyć spolszczenia „percepcja”, by uniknąć możliwej niejasności?) w przeciwstawieniu do idei (Autorka rozróżnia trzy znaczenia „idei” u Kartezjusza); daje potem szczegółowy przegląd przedmiotów percepcji z dyskusją, na czym polega jasność i wyraźność ich poznania. Rezultat tej dyskusji został ujęty w trzy punkty, podzielone na jedenaście podpunktów, zawierających wyczerpującą charakterystykę poznania jasnego i wyraźnego (s. 35) i w ten sposób została uzyskana odpowiedź na pierwsze z obu postawionych na wstępie zagadnień.

Dyskusja drugiego zagadnienia prowadzi do hipotezy interpretacyjnej, wykraczającej poza teksty źródłowe, zgodnej jednak — jak sądzi Autorka — z tendencjami filozofii Kartezjusza. W wyniku szczegółowej analizy założeń poznawczych Kartezjusza Autorka dochodzi do stwierdzenia, iż w przypadku jasnego i wyraźnego poznania „wynik poznawczy: 1) nie chybia przedmiotu, ani nie bierze za niego czegoś innego; 2) odwzorowuje przedmiot w pełni, bez żadnych pominięć; 3) odwzorowuje go jako taki sam co do jakości i budowy, jakim przedmiot jest; 4) nie zawiera niczego więcej niż przedmiot — a zatem wynik taki jest pod każdym względem zgodny z przedmiotem

poznania — czyli jest prawdziwy” (s. 52). Jasność i wyrazność jest przeto koniecznym i wystarczającym warunkiem pewności poznania. Ostatni paragraf tej części ma za przedmiot wykazanie (wbrew Kartezjuszowi, który nie rozróżniał oczywistości apodyktycznej i psychologicznej), że *clara et distincta perceptio* — jaka poprzednio została scharakteryzowana — jest swoista dla matematyki, pojętej szeroko jako zespół nauk czysto dedukcyjnych.

W części drugiej książki „O rozumieniu tekstu” Autorka analizuje badane zjawisko, opierając się na własnych badaniach eksperymentalnych (jest bowiem zarówno fachowym psychologiem, jak matematykiem i filozofem), których wyniki poddaje analizie filozoficznej. Określając rozumienie jako „ujmowanie czegoś w sposób istotnie pośredni..., gdy jest nam dane bezpośrednio coś ..., co wskazuje na coś innego”, tak że „idąc za tymi wskazaniem .. odkrywamy coś nowego w stosunku do tego, co było ... bezpośrednio dane” (s. 61), rozróżnia jego trzy odmiany: 1) Rozumienie sensu tego, co dane, 2) rozumienie struktury całości utworzonej przez dane elementy, 3) rozumienie roli, jaką to, co dane, odgrywa w szerszej całości. Inne rozróżnienie przeciwstawia stan rozumienia i akt lub proces rozumienia. Ze względu zaś na stosunek tekstu do przedmiotu inaczej ma się rzecz, gdy tekst dotyczy dziedziny znanej czytelnikowi, inaczej zaś, gdy dziedzina ta nie jest czytelnikowi dostępna inaczej niż przez tekst, jak np. w przypadku aksjomatycznej teorii oderwanej od wszelkiej interpretacji. Autorka omawia najpierw pierwszy przypadek, w którym pomaga zrozumieniu odwoływanie się wprost do dziedziny przedmiotowej, przeplatane z uchwytowaniem sensu czytanych lub słyszanych słów i umożliwiające należyte rozwinięcie treści zawartej w tekście, a przedstawiającej dziedzinę przedmiotową w pewnym izolowanym aspekcie.

Tekst matematyczny nasuwa szczególne trudności dla rozumienia. Tekst taki jest spoisty, każda jego część dodaje coś do konstrukcji dziedziny przedmiotowej i każda staje się podstawą dla tego, co dalej następuje, tak że jest ono z góry wyznaczone. Trudności zrozumienia tekstu matematycznego pochodzą z trzech głównie źródeł: 1) z niewłaściwego traktowania przez czytelnika dziedziny przedmiotowej, 2) ze zwięzłości tekstu, 3) ze szczególnych, zdarzających się czasem braków i ułomności konkretnych tekstów (s. 87). Autorka nadto ma na myśli także trudności pochodzące stąd, że czytelnik musi opowiadać pamięciowo cały tekst poprzedni, aby nie zgubić sensu symboliki i biegu myśli. Szczegółowe omówienie tych trudności zwraca szczególną uwagę na rolę tzw. modeli przy rozumieniu tekstów matematycznych.

W związku z omawianiem stosunku teorii ogólniejszych do mniej ogólnych (co wiąże się ze streszczonymi wywodami), Autorka rozróżnia dwie metody konstruowania przedmiotów ogólnych; bądź przez traktowanie pewnych uogólnianych przedmiotów jako zmienne, bądź przez abstrahowanie, rozumiane jako usuwanie owych własności (s. 97). Nie wchodząc w opis psychologiczny powstawania pojęć ogólnych, lecz biorąc sprawę od strony logicznej, należy rozróżnić generalizację (uogólnianie) i abstrakcję. Generalizacja, tj. przejście od *species* do *genus* jest dodawaniem logicznym, *genus* jest sumą logiczną swoich gatunków, np. czworobok to kwadrat lub romb, lub trapez itd; cechy gatunkowe nie są tu „uzmienniane”, lecz są łączone alternatywnie; zmienna nie jest tożsama z alternatywą wartości, które są jej podstawieniami. Abstrahowanie natomiast przekształca termin konkretny (np. czworobok) na termin abstrakcyjny (np. czworoboczność). Abstrakcja jest przekształceniem równości zachodzącej między przedmiotami posiadającymi

wspólną własność na iloczyn względny relacji posiadania owej własności i relacji odwrotnej, przez co stwierdza się ową własność; np. dwa przedmioty są równokształtne zawsze i tylko, jeżeli istnieje taki kształt (np. czworoboczność), iż pierwszy z nich posiada kształt posiadany przez drugi.

Do uwag dotyczących warunków psychicznych rozumienia tekstów matematycznych należałoby dołączyć wzmiankę o roli uczuć estetycznych, nie obcych matematykowi, podobnie jak humaniście, gdy chodzi o pełnię, harmonię, doskonałość budowy wielu teorii matematycznych.

Rozdział ostatni tej części rozpatruje zagadnienia ogólne rozumienia tekstów różnego rodzaju, z powołaniem się na prace Romana Ingardena w tym zakresie; rozróżnia się własności materialne i strukturalne tekstu oraz jego własności kompozycyjne, których wzajemne stosunki wpływają w sposób istotny na zrozumiałość tekstu. Zależnie zaś od subiektywnych właściwości odbiorcy rozumienie przebiega na rozmaitych poziomach, od sensu i struktury poznawanego tekstu, do jego roli i wreszcie do ujęcia jego treści w szerszym kontekście jakiejś teoretycznej całości. Na koniec zostaje rozważone zagadnienie związku między rozumieniem tekstu a rozumieniem tej dziedziny, do której tekst się odnosi.

W związku z wywodami obszernej części drugiej nasuwa się myśl, iż zyskałyby one na wielostronności, gdyby Autorka uwzględniła bogatą literaturę anglosaską lat ostatnich w zakresie różnych kierunków semantyki, gdzie zagadnienie porozumienia się odgrywa dużą rolę. Literatura ta jest oparta w dużej części na założeniach zbliżonych do neopozytywizmu, a różnych od przyjętych przez Autorkę, konfrontacja byłaby więc z pewnością interesująca.

Trzecia część pracy, stosunkowo najkrótsza, uzupełnia poprzednie rozważaniem zagadnienia, jaki jest przedmiot poznania matematycznego — inaczej, czym jest matematyka jako całość systematyczna. Po wstępnych uwagach na temat zasad systematyzacji Autorka podaje przegląd nowszych ujęć systematyzacyjnych, uwzględniając w pierwszym rzędzie metodę aksjomatyczną oraz tzw. teorię struktur w opracowaniu grupy matematyków francuskich, występujących pod zbiorowym pseudonimem Nicolas Bourbaki.

W całości jest to piękna książka, o dużym bogactwie treści. Jasny wykład, przejrzysta dyspozycja, potoczność stylu pisarskiego uzupełniają jej zalety.

Tadeusz Czeżowski

JERZY SŁUPECKI, LUDWIK BORKOWSKI: *Elementy logiki matematycznej i teorii mnogości*. — Warszawa 1963, PWN, str. 285, cena 37 zł.

Podręcznik ten, przeznaczony głównie dla studentów filozofii, autorzy podzielili w naturalny sposób na dwie części. Pierwsza zatytułowana „Podstawowe rachunki logiczne” zawiera przystępny wykład klasycznego rachunku zdań i węższego rachunku kwantyfikatorów (dalej skrótowo będę pisał 'w.r.k.'). Każdy z tych rachunków został przedstawiony w postaci założeniowego systemu dedukcyjnego, przy czym wśród reguł systemu w.r.k. znalazły się wszystkie reguły systemu rachunku zdań, uogólnione tak, by dotyczyły wszelkich wyrażeń w.r.k. Wyjaśnienie rachunku zdań stanowi więc tutaj częściowe przygotowanie czytelnika do zrozumienia w.r.k. Ażeby dać pełniejszy obraz współczesnej logiki, autorzy wprowadzili informacje o aksjomatycznych sy-

stemach rachunku zdań, o zerojedynkowej metodzie sprawdzania wyrażen tego rachunku i dodali krótkie uwagi o nieklasycznych logikach zdań. Przedstawione też zostały dwa rozszerzenia w.r.k., mianowicie: w.r.k. z identycznością oraz w.r.k. z identycznością i definicjami. Systemy tych dwu rachunków nie są jednak czysto założeniowe, gdyż przyjęto w nich aksjomatycznie prawo zwrotności relacji identyczności. Sformułowanie reguły dołączania definicji zostało poprzedzone omówieniem definicji normalnych, warunkowych i indukcyjnych. Osobny paragraf poświęcono rachunkom kwantyfikatorów wyższych rzędów. Część pierwszą kończą trzy przykłady sformalizowanych dowodów matematycznych, przeprowadzonych w oparciu o poprzednio wyłożone systemy. Problematyka metodologii nauk dedukcyjnych została w podręczniku świadomie ograniczona do rzeczy najbardziej elementarnych. Liczne natomiast wiadomości z historii logiki rozsiane są zarówno w głównym tekście jak i w przypiskach.

W części drugiej, stanowiącej wprowadzenie do teorii mnogości, autorzy zawarli mniej więcej taki materiał, jaki znajduje się we *Wstępie do teorii mnogości i topologii* K. Kuratowskiego, jednakże podali go w sposób odpowiedniejszy dla czytelnika nie przyzwyczajonego do lakonicznego stylu prac matematycznych. Ze względów dydaktycznych nie obrali aksjomatycznego ujęcia teorii mnogości, a tylko stopniowo wprowadzają poszczególne pojęcia i udowodniają twierdzenia, posługując się środkami logicznymi wyłożonymi w części pierwszej podręcznika. Dla czytelnika jest to doskonała okazja do głębszego przyswojenia sobie założeniowej metody dowodzenia. Tutaj też poznaje on elementy algebry zbiorów, jej związki z rachunkiem zdań, algebrę Boole'a z jej głównymi interpretacjami oraz podstawowe pojęcia i prawa teorii relacji.

Zamieszczony w końcu książki dodatek obejmujący ponad dwadzieścia stron, zawiera wiadomości o antynomiiach logicznych teorii mnogości i sposobach ich unikania (teoria typów logicznych, aksjomatyczna teoria mnogości E. Zermelo) oraz wskazuje możliwość definiowania pojęć teoriomnogościowych na gruncie logiki. Dodatek zamykają filozoficzne uwagi o pojęciu zbioru, wprowadzające w pewien fragment współczesnej postaci sporu o uniwersalia.

Autorzy zaopatrzyli swój podręcznik w indeks terminów i listę twierdzeń oraz definicji podanych w części drugiej, co ułatwia śledzenie poszczególnych dowodów i może studiującemu być pomocne przy powtarzaniu materiału. Dydaktyczną wartość podręcznika podnoszą niewątpliwie liczne ćwiczenia zamieszczone na końcu prawie każdego paragrafu.

Jako wprowadzenie do logiki książka ta jest szczególnie cenna nie tylko dzięki swej przystępności i umiejętnemu łączeniu jasności stylu z należytą ścisłością, lecz przede wszystkim dzięki temu, że jest ona pierwszym polskim podręcznikiem stosującym w pełni założeniową metodę budowania systemów dedukcyjnych. Przedstawiony w niej system „naturalnej dedukcji” jest tworem Słupeckiego jeszcze z roku 1953, a ogłoszony był w siódmym tomie „*Studia logica*” (str. 71—113). Zalety praktyczne i dydaktyczne tego systemu są ogromne, zwłaszcza w odniesieniu do w.r.k. Miałem możność przekonać się o tym, gdy wprowadziłem ten system do wykładów i ćwiczeń z logiki dla studentów biologii a nawet, tytułem eksperymentu, dla studentów prawa. Okazało się, że po kilku tygodniach obcowania z tym systemem studenci potrafili samodzielnie konstruować dowody poszczególnych tez (oczywiście niezbyt trudne). Wia-

domo natomiast, że dotychczas nawet studenci filozofii — dla których logika była przecież jednym z głównych przedmiotów — jeśli w.r.k. poznali tylko w ujęciu aksjomatycznym, przeważnie opuszczali mury uniwersyteckie nie posiadając umiejętności samodzielnego wyszukiwania dowodów tego rachunku. Toteż wolno przypuszczać, iż podręcznik Słupeckiego i Borkowskiego znajdzie szerokie zastosowanie w nauczaniu logiki i wkrótce — mimo znacznego nakładu — będzie całkowicie wyczerpany.

W perspektywie dalszych jego wydań pozwalam sobie poczynić autorom na tym miejscu propozycje kilku następujących uzupełnień i drobnych zmian:

1) Skoro podręcznik jest obliczony głównie na użytek studentów filozofii, warto by w pierwszej części zwiększyć ilość przykładów czerpanych spoza terenu matematyki. Takie wzbogacenie materiału ilustracyjnego nie przeszkadzałoby osobom studiującym matematykę, które będą chciały korzystać z tej książki, a uczyniłoby ją przystępną również dla studentów innych dyscyplin, jak biologii czy chemii, rozszerzyłoby więc znacznie krąg jej odbiorców.

2) Wydaje się, że termin 'wyrażenie' — zwłaszcza w drugim rozdziale części pierwszej — jest używany w sposób zbyt niejednolity. Czasem wygląda na to, że jest skrótem terminu 'wyrażenie zdaniowe', którego indukcyjna definicja została podana. Nieraz jednak nie daje się tak interpretować i sprawia wrażenie, iż posiada kilka różnych znaczeń. Na ogół nie pociąga to za sobą dydaktycznych niebezpieczeństw ani nie odbiera książce jej jasności, w niektórych wszakże miejscach sprowadza pewną trudność. Dotyczy to w szczególności objaśnień poprzedzających wprowadzenie reguł operowania kwantyfikatorami (str. 76). Czytamy tam: „... posłużymy się symbolem $\Phi(\alpha/\xi)$ oznaczającym wyrażenie, które powstaje z Φ przez podstawienie za zmienną nazwową α wyrażenia ξ .” W zdaniu tym dwukrotnie występuje rzeczownik 'wyrażenie', trudno jednak od razu zdać sobie sprawę, w jakim znaczeniu należy go rozumieć. Ponieważ czytelnik na tym etapie nie wie jeszcze nic o stałych nazwowych, łatwo może przypuścić, iż $\Phi(\alpha/\xi)$ reprezentuje wyrażenia zdaniowe. Myśl, że ξ także oznacza ten rodzaj wyrażen, musi po zastanowieniu odrzucić, gdyż operacja podstawienia wyrażenia zdaniowego za zmienną nazwową doprowadziłaby do powstania tworu nie będącego wyrażeniem zdaniowym. Czytelnik może więc dojść do wniosku, że ξ oznacza zmienne nazwowe. Jednakowoż przesłedzenie dowodów podanych w następnym paragrafie pouczy go, że ξ zakresem swym obejmuje również stałe nazwowe. Ale w takim razie $\Phi(\alpha/\xi)$ reprezentuje nie tylko wyrażenia zdaniowe, lecz również inne wyrażenia o charakterze zdaniowym, dopuszczalne w dowodach tego systemu. Czy nie należałoby od razu całej tej sprawy wyjaśnić? Może informacje o stałych nazwowych warto by umieścić przed regułami operowania kwantyfikatorami?

3) Termin 'system' (dedukcyjny) jest obecnie na terenie logiki stosowany w różnych znaczeniach. W niektórych pracach oznacza szczególne zbiory wyrażen (zbiór zawierający wszystkie swe konsekwencje — Tarski), w innych używany jest dla oznaczenia szczególnych zbiorów reguł (formowania i dedukowania wyrażen — Carnap), a nierzadko obejmuje się nim całość złożoną zarówno z układu reguł jak i z wyznaczonych przez te reguły tez. Ta wielość znaczeń znalazła — jak się zdaje — swe odbicie w podręczniku. Tak np. na str. 62 natrafiamy na zdanie: „Ten sam system można oprzeć na różnych układach aksjomatów”, które jest prawdziwe przy pojmowaniu 'systemu' jako zbioru tez, a fałszywe, gdy termin ten rozumiemy w sensie układu reguł (różne aksjomaty, więc różne reguły aksjomatyczne, a zatem różne systemy). Na

tej samej stronie nieco niżej czytamy: „Istnieje wiele równoważnych systemów rachunku zdań o różnych aksjomatach i terminach pierwotnych”. W tym przypadku nie mamy chyba do czynienia z rozumieniem 'systemu' jako zbioru tez, gdyż należałoby wówczas mówić raczej o identyczności a nie o równoważności. Dobrze by w tych różnych rolach używać terminów odrębnych.

4) Jeszcze jedna drobnostka. Na str. 49 znajdujemy zdanie: „Alternatywe taką nazywamy wykluczającą, gdyż prawdziwość jednego z jej członów wyklucza — przy prawdziwości całej alternatywy — prawdziwość drugiego członu”. To uzasadnienie trudno uznać za wystarczające, bo upoważniałoby też ono do nazwania dyzjunkcji 'alternatywą wykluczającą'. Wszak i ona, jeśli jest prawdziwa, to wobec prawdziwości jednego ze swych argumentów wyklucza prawdziwość drugiego. Do przytoczonego zdania proponowałbym przeto dodać: „i zarazem fałszywość członu wyklucza fałszywość drugiego”.

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego ma dobrą markę w kraju, tym jednak razem, niestety, nie przeprowadziła korekty dość starannie. W rezultacie podręcznik zawiera sporo błędów drukarskich.

Leon Gumański

HENRYK GRENIEWSKI, MARIA KEMPISTY: *Cybernetyka z lotu ptaka*. Wyd. drugie zmienione i rozszerzone. — Warszawa 1963, Książka i Wiedza, str. 142 cena 15 zł.

Gdy się porównuje trzydziestostronicową broszurkę stanowiącą pierwsze wydanie z obecną dość pokaźną książeczką, staje się zupełnie oczywiste, że prócz tytułu i jednego autora niewiele te dwa wydania mają wspólnego ze sobą. Jest to teraz rzecz zupełnie nowa o znacznych — możemy od razu powiedzieć — walorach popularyzatorskich. Łatwy, żywy język, umiejętne stosowanie dowcipu, liczne, przejrzyste rysunki i tabelki sprawiają, iż lektura płynie gładko, wartko i przyjemnie, pobudzając zarazem zainteresowanie do przedmiotu.

Nasuwa się przeto zagadnienie, czy na miejscu byłaby tutaj merytoryczna analiza materiału przekazanego przez autorów czytelnikom. Innymi słowy, czy w stosunku do tego rodzaju pracy popularyzatorskiej właściwe byłoby krytyczne rozważanie zawartych w niej twierdzeń i zastanawianie się nad poprawnością zastosowanej terminologii. Za pozytywnym rozstrzygnięciem tego zagadnienia przemawiają dwa względy. 1) Ideał twórczości popularno-naukowej wymaga, by konieczne uproszczenia materiału nie stanowiły deformacji takiej miary, która musiałaby już być uznana za zasadnicze zniekształcenie; informacja popularna nie może być informacją fałszywą, wprowadzającą w błąd. 2) Drugie wydanie *Cybernetyki z lotu ptaka* nosi na sobie znamiona przeświadczenia autorów o pewnej wartości naukowej, a nawet odkrywczej tej książki: tak tłumaczymy sobie fakt zamieszczenia indeksów i streszczeń w języku rosyjskim i angielskim oraz niektóre zwroty w tekście polskim. Z tych to względów pozwalamy sobie na przedstawienie kilku refleksji, które zrodziły się w trakcie lektury. Uwagi nasze będą miały charakter wypowiedzi laika, człowieka nie zajmującego się cybernetyką, a formułujemy je m.in. w nadziei, że jako głos czytelnika mogłyby okazać się przydatne autorom, gdyby zaszła potrzeba opracowania nowego, trzeciego wydania *Cybernetyki z lotu ptaka*.

Autorzy (a przynajmniej pierwszy z nich) dużą wagę — jak można sądzić — przywiązują do wprowadzonych pojęć układów prospektywnych i retrospektywnych oraz pojęcia zasilenia i informacji, a zwłaszcza do dwóch podanych przez siebie zasad dwoistości. Zasady te Greniewski anonsował w „Przełęczach Kulturalnym” jeszcze w 1962 roku (Nr 38, 39) i uważa je najwidoczniej za poważne odkrycie. Stąd w tekście zwroty takie, jak: „Nowa cecha cybernetyki ogólnej”, „doniosłość tej dwoistości” (str. 55), „Druga zasada dwoistości cybernetyki «ujrzała światło dzienne» po raz pierwszy w książce niniejszej” (str. 57). Stąd zaznaczenie w angielskim streszczeniu, że żadna z dwu zasad dwoistości nie była dotąd nigdzie ogłoszona. Skoro tak, zastanowić się wypada właśnie nad tym, co autorzy uważają za istotne i nowe.

Pierwsza zasada dwoistości głosi, że ogólną teorię układów prospektywnych (czyli takich, w których „każda reakcja dowolnego wyjścia jest wyznaczona przez równoczesne i wcześniejsze bodźce wszystkich wejść”) i układów retrospektywnych (których „każdy bodziec na dowolnym wejściu jest wyznaczony przez równoczesne lub późniejsze reakcje wszystkich wyjść”) można zbudować dwoiście, tzn. każde twierdzenie T o układach jednego rodzaju daje się przekształcić formalnie w twierdzenie o układach drugiego rodzaju, gdy w twierdzeniu T zastąpimy termin 'wejście' przez 'wyjście' (i *vice versa*), termin 'bodziec' przez 'reakcja' (i *vice versa*) itd. według wskazanego „słownika przekładu”. Autorzy powołują się przy tym na analogię takiej dwoistości do dwoistości algebry Boole'a i geometrii rzutowej.

Jednakże, gdy się czyta wyjaśnienia autorów, trudno oprzeć się wątpliwościom, czy naprawdę wykryli dualność analogiczną do dwoistości algebry Boole'a. Przede wszystkim rodzi się pytanie, czy pierwsza zasada dwoistości nie została sformułowana zbyt ogólnie. Czy wolno np. twierdzenie: „Najprostszemu układowi prospektywnemu sterowanemu posiada jedno wejście informacyjne, jedno wejście zasileniowe oraz jedno wyjście zasileniowe” przełożyć dwoiście na twierdzenie: „Najprostszemu układowi retrospektywnemu sterowanemu (?) posiada jedno wyjście informacyjne, jedno wyjście zasileniowe oraz jedno wejście zasileniowe”. Trudno uznać taki przekład za dopuszczalny. Może dlatego, że twierdzenie przekładane nie należy do „ogólnej teorii układów prospektywnych”. Niestety, autorzy nie wyjaśniają, co rozumieją przez 'ogólną teorię' tych układów. Ale chyba zaliczą do ogólnej teorii twierdzenie: „Determinizm lokalny zachodzi wtedy i tylko wtedy, gdy każda reakcja jest wyznaczona przez równoczesne lub minione bodźce”. Postępując według recepty autorów otrzymujemy twierdzenie dwoiste: „Paradeterminizm lokalny zachodzi wtedy i tylko wtedy, gdy każdy bodziec jest wyznaczony przez równoczesne lub minione (!) reakcje”. Z tego, co piszą autorzy, widać jednak że przy paradeterminizmie nie o minione, lecz co najwyżej o późniejsze reakcje chodzi. Czyżby więc słowniczek „przekładów” (str. 24) był niekompletny? A może znów natrafiliśmy na twierdzenie, do którego pierwsza zasada dwoistości nie odnosi się? W każdym razie widać wyraźnie, że należałoby wyznaczyć ściślej zbiór twierdzeń, do których zasada owa ma się stosować i tym samym nadać jej wyraźny sens.

Jeśli brać będziemy pod uwagę jedynie takie przykłady, przy których zasada wydaje się słuszna, nasuwa się wówczas następujące spostrzeżenie. Układ odosobniony może być opisany jako pewna wielocłonowa relacja R zachodząca między elementami tego układu. W relacji tej dają się wyróżnić dwucłonowe relacje składowe $R_1, R_2 \dots R_n$, takie np., jak relacja wejście-wyjście. Rzecz jasna, że — jak dla każdej relacji — dla relacji $R_1, R_2 \dots R_n$ można zdefini-

niować relacje odwrotne. Na przykład konwersem relacji wejście-wyście będzie relacja wyjście-wejście. Jeśli odwrócimy wszystkie składowe relacje R_1, R_2, \dots, R_n to tym samym stworzymy konwers relacji R . Każdy układ odosobniony można opisać bądź w terminach relacji R_1, R_2, \dots , bądź w terminach ich konwersów. „Dwoistość”, o której autorzy piszą jest po prostu cechą twierdzeń opisujących relacje w układzie polegającą na tym, że każdemu takiemu twierdzeniu odpowiada twierdzenie opisujące relacje odwrotne. Jeśli prawdą jest, że xRy , to prawdą również być musi, że $yR^{-1}x$. Rzecz oczywista, ale czy nie banalna? Nie o tego rodzaju „dwoistość” idzie, gdy mowa o dwoistości algebry Boole’a.

Przejdźmy z kolei do drugiej zasady dwoistości. Głosi ona, że „z każdego twierdzenia o informacji można w sposób czysto formalny uzyskać twierdzenie o zasileniu (i odwrotnie)” (str. 55). Jak widać, w zasadzie tej decydującą rolę grają pojęcia informacji i zasilenia. Musimy zatem naprzód zająć się nimi. Pojęcia te, niestety, nie zostały w książce zdefiniowane, a tylko objaśnione kilkoma przykładami. Autorzy zdają sobie sprawę z tego mankamentu, nie wydaje im się jednak groźny. „Świadomie wprowadzamy pojęcie zasilenia i pojęcie informacji jako pojęcia nieostre, ich nieostrość nie pociąga jednak ujemnych skutków dla dalszych naszych rozważań” (str. 52 n.). Trudno zgodzić się z autorami. Pojęcia te pozostają dla czytelnika nie tylko nieostre, (niewyraźne granice zakresu), lecz wprost nieokreślone, niezrozumiałe. Nie sposób zdać sobie porządnie sprawy z tego, na czym polega różnica między nimi. W rezultacie wszystkie dalsze terminy wprowadzone przy pomocy tych dwu pojęć dziedziczą niejasność. Nie wiadomo dobrze, jaka jest np. różnica między wyjściami (wejściami) informacyjnymi a wyjściami (wejściami) zasileniowymi, między transformatorami zasilenia a transformatorami informacji, między obserwatorami a realizatorami, między rozdzielaczami a rozjazdami itd. Niejasność dziedziczy też sama druga zasada dwoistości.

Podział wejść i wyjść na informacyjne i zasileniowe nie jest wyczerpujący. Autorzy są tego świadomi. Wszak wyraźnie stwierdzają, że są to tylko niektóre z wejść układów odosobnionych (str. 53). Ale podział ten na nieszczęście nie jest też chyba rozłączny. Aby się o tym przekonać, weźmy jako przykład układu odosobnionego wagę osobową ze wskaźnikiem tarczowym. Waga ta ma jedno wejście zewnętrzne: stopień, na którym staje osoba ważąca się. Czy jest to wejście zasileniowe? Zapewne, skoro tędy wpływa energia niezbędna do poruszenia mechanizmu. Ale jest to chyba również zarazem wejście informacyjne. Tędy bowiem wpływa informacja, w którym miejscu ma się zatrzymać tarcza wskaźnika. Podobnie łatwo byłoby podać przykład układu o jednym wyjściu, któremu można by przypisać charakter zarówno informacyjny jak i zasileniowy.

Gdy się czyta wyjaśnienia autorów i ogląda rysunki przedstawiające różne układy odosobnione, trudno oprzeć się wrażeniu, że między informacją a zasileniem nie ma istotnej różnicy. Całe to rozróżnienie jest właściwie jakąś próbą przeniesienia do cybernetyki pewnych intuicji czerpanych z języka potocznego, przy równoczesnym rozszerzeniu znaczenia 'informacji'. Z potocznym pojęciem informacji wiąże się nierozdzielnie element świadomości odbiorcy. Nie można powiedzieć, że poinformowany został ktoś, jeśli informacja nie dotarła do jego świadomości. W cybernetycznym rozumieniu 'informacji', przyjętym przez autorów, odbiorcą informacji może być m.in. maszyna. Element świadomości nie jest tu zatem istotny. Właśnie w rezultacie tego rozszerzenia

sensu informacja również staje się pewnego rodzaju zasileniem układu, jest wszakże „porcją” energii, a zasilenie i „porcja” energii, to chyba według autorów jedno i to samo (por. str. 52, 57, 69). Trudno przeto zgadnąć, co faktycznie mają autorzy na myśli, kiedy przeprowadzają rozróżnienie między zasileniem a informacją. Coraz natrętniejszą staje się wątpliwość, czy rozróżnienie to w ogóle jest celowe.

Rozpatrywane przez autorów układy odosobnione są tak ogólne, że wyodrębnione w nich drogi przepływu energii dają się w pewnych razach, dzięki jakimś analogiom, interpretować jako drogi przepływu „informacji”. W jakim świetle wobec tego staje druga zasada dwoistości? Czy potrzebna jest — jak tego chce owa zasada — zamiana dróg informacyjnych na drogi zasileniowe, a zasileniowych na informacyjne, ażeby uzyskać z jednego możliwego układu drugi również możliwy? Czy nie wystarczyłoby np. tylko zmiana częściowa, dajmy na to zamiana samych dróg informacyjnych na czysto zasileniowe? Wydaje się, że właśnie wystarczy. Przecież podany przez autorów model zwierzęcia (str. 78) jest zarazem modelem maszyny (mianowicie zwierzęcia syntetycznego), a wcale nie jest oczywiste, czy nie jest również modelem układu informacyjnego, w którym wszystkie drogi przyływu energii mają charakter dróg informacyjnych. (Tak byłoby, gdybyśmy część zasileniową przekształcili na informacyjną). A skoro tak, to druga „dwoistość” opiera się na tym, że to, co jest prawdziwe o wszelkich drogach przepływu energii przez układ, jest też prawdziwe, gdy jednym z tych dróg przypiszemy charakter informacyjny a drugim nie, oraz — rzecz prosta — prawdziwe pozostanie także, gdy drugim przypiszemy ten charakter a pierwszym nie. Druga zasada dwoistości bez żadnej racji wyróżnia pewne przypadki szczególne tam, gdzie jest ich znacznie więcej. Znow więc ta „dwoistość” nie ma nic wspólnego z tamtą, o której mowa, kiedy chodzi o algebrę Boole’a. Nasuwałaby się tu raczej inna analogia, mianowicie analogia między tautologią a jej niektórymi substytutami (o podobnej „dwoistości” można by np. mówić wskazując, że tautologie rachunku zdań są „dwoiste” ze względu na zmienne 'p', 'q', bo zamieniając te zmienne np. w tautologii $CpCqp$ otrzymamy znow tautologię: $CqCpq$).

Trzeba na zakończenie raz jeszcze podkreślić, że uwagi powyższe są wyrazem wątpliwości czytelnika, który stara się zrozumieć tekst popularnonaukowy, a zatem tekst z natury rzeczy niezbyt precyzyjny. Uwagi te nie mają charakteru stanowczego i być może są wynikiem jakichś nieporozumień. Miejmy nadzieję, że wkrótce autorzy *Cybernetyki z lotu ptaka* przedstawią swe koncepcje w pracach zupełnie ścisłych, a wówczas bądź przedstawione tu wątpliwości ustąpią całkowicie, bądź dyskusja z tezami autorów będzie mogła być prowadzona w sposób mniej chwiejny. Jeden rezultat autorzy niewątpliwie książką swą osiągnęli: wzbudzili zainteresowanie — a to już jest wiele.

Leon Gumański

Z. ROWIENSKI, A. UJEMOW, J. UJEMOWA: *Filozoficzny zarys cybernetyki*. Przełożył z rosyjskiego M. Niewęglowski. — Warszawa 1963, Książka i Wiedza, str. 157, cena 15 zł.

Po świetnych książkach P. Latila, N. Wienera i R. Ashbyego, w przekładzie polskim jeszcze jedna książka ukazała się poświęcona zagadnieniom cyberne-

tyki. Autorzy jej podjęli próbę oceny perspektyw cybernetyki z punktu widzenia filozofii.

Książka dzieli się na cztery rozdziały. W rozdziale pierwszym autorzy wyjaśniają, czym są automaty, stwierdzając, że cechą charakterystyczną każdego automatu jest „zbędność stałej interwencji ludzkiej w pracy maszyny”.

W rozdziale drugim omówione są naukowe i techniczne przesłanki cybernetyki... Rozdział trzeci w sposób przystępny omawia podstawowe pojęcia cybernetyki: „układ cybernetyczny”, „informacja”, „sprzężenie zwrotne”. Autorzy pracy na podstawie licznych przykładów dowodzą istnienia analogii między działaniem samoregulującej się maszyny oraz funkcjonowaniem systemu nerwowego człowieka.

Cybernetyka umożliwia modelowanie różnych typów wyższych czynności nerwowych. Analogie uzyskiwane przy pomocy odpowiednich modeli technicznych ułatwiają ścisłą analizę typów systemów nerwowych. Oczywiście „model nie odzwierciedla samej natury, swoistych cech różnych typów wyższych czynności nerwowych, jednakże ujawnia to, co wspólne jest poszczególnym typom systemów nerwowych i wszelkim układom samoregulującym się...” (s. 91).

Najbardziej interesujący jest rozdział czwarty, zatytułowany „Perspektywy”, w którym zespół autorski podkreśla wspaniałe możliwości rozwoju cybernetyki oraz stwierdza doniosłość teoretycznej analizy następującego zagadnienia: „czy możliwe jest w zasadzie zbudowanie sztucznego człowieka?”. Po rozważeniu licznych argumentów wykluczających taką możliwość Rowieński i Ujemowie konkludują: „Kwestia zbudowania maszyn zdolnych do zastąpienia człowieka sprowadza się do kwestii, czy mózg ludzki potrafi rozwiązać zadania tego rodzaju. Wynika stąd, że mocy rozumu ludzkiego nie pomniejsza ten, kto uznaje taką możliwość, lecz ten, kto neguje ludzkie możliwości zbudowania takich maszyn” (s. 117).

Uznanie olbrzymich możliwości cybernetyki nie powinno jednak prowadzić do zacierania różnic jakościowych między maszyną i mózgiem. Zdaniem autorów maszyna elektronowa nie może w zasadzie w sposób zupełny zastąpić mózgu człowieka. Urządzenia cybernetyczne nie posiadają, ani w przyszłości posiadać nie będą, właściwości najbardziej charakterystycznej dla człowieka — myślenia. Fakt, że maszyna potrafi wykonywać niektóre czynności ludzkie lepiej i szybciej niż człowiek, nie dowodzi, że dysponuje ona świadomością.

Kontrowersyjny charakter zagadnień poruszonych w *Zarysie* sprawia, że książkę tę czyta się z dużym zainteresowaniem.

Józef Pawlak

GEORG HENRIK VON WRIGHT: *Varieties of Goodness*. International Library of Philosophy and Scientific Method. London 1963, Routledge and Kegan Paul, str. XIV, 222. Cena 28 s.

Czytelnikom filozoficznego czasopisma „Mind” dobrze jest znane nazwisko autora tej książki. Ogłosił on tam szereg rozpraw o prawdopodobieństwie, indukcji i logice deontycznej, zdobywając sobie takiego przewodnika w życiu intelektualnym Anglii, jakim się stał dla niego C. D. Broad, który, jak wiadomo, nieustępliwe kryteria stosuje zarówno do własnej, jak i do cudzej pracy i twórczości filozoficznej. Von Wright wszedł do życia intelektualnego

Anglii nie tylko tymi rozprawami: przez trzy lata zajmował katedrę filozofii w Cambridge (1948—51), a później w latach 1959—1960 miał powierzone słynne Gifford Lectures w uniwersytecie St. Andrews. Swoją działalność naukową rozciągnął więc na dwa kraje: w swojej ojczyźnie, w Finlandii jest *research professor* jako członek Fińskiej Akademii Nauk, a w „Acta Finnica” publikuje też swoje rozprawy. Wszystkie jego prace odznaczają się jasnym ujęciem zagadnień i precyzyjnym ich wysłowieniem.

Trudno przełożyć tytuł tej książki, którą mamy tu omówić. Nieco symplicystycznie można by napisać „Odmiany dobroci”, gdybyśmy nie wzięli w rachubę, że w polskim języku przez dobroć rozumiemy wąsko tylko tę postawę emocjonalną, jaka ma w sobie rdzeń życzliwości generalnej ze swoistą otoczką przyjaznej miękkości. Może to raziłoby poczucie językowe polskiego czytelnika, lecz chyba wierniej byłoby powiedzieć: „odmiany dobrości”. Autor bowiem rozmyślnie obejmuje terminami „good” i „goodness” te różne znaczenia słowa „dobry”, które nie są równoznaczne z dobrocią w znaczeniu moralnym.

Gdy stajemy wobec słowa, które ma wiele różnych znaczeń, to można z tą zawsze niewygodną wieloznacznością uporać się na dwa sposoby. Można mianowicie po prostu wybrać z pośród tych znaczeń jedno, najbardziej potoczne lub najbardziej przydatne do zamierzonych konstrukcji pojęciowych. Albo też można starannie „wypreparować” analizą te różne odmiany znaczenia, jakie tkwią *implicite* w rozważanym słowie kłopotliwym, i w ten sposób zabezpieczyć się przed niepostrzeżonym pomieszaniem tych znaczeń. Właśnie takie zadanie stawia sobie autor w całej tej książce: chce pokazać, w jakich znaczeniach używa się słowa „dobry” (*good*) w różnych kontekstach mowy potocznej. Te rozważania, które są analizą różnych znaczeń słowa „dobry”, autor uważa przy tym za wstęp do etyki. A to z tej racji, że moralne znaczenie tego słowa uważa za wtórne i pochodne; że je można wyjaśnić przy pomocy innych, pierwotnych jego znaczeń, zwłaszcza poprzez słowo „dobroczynny”.

Mając nawet zasadniczą wątpliwość co do tego, czy moralne znaczenie słowa „dobry” jest wtórne, trzeba uznać, że dla rozważań etycznych jest niezmiernie pożyteczne i pomocne jasno zdawać sobie sprawę ze znaczeń ubocznych tego centralnego terminu etyki. Ocena moralna bowiem przy całej swoistości stale ma w kręgu swego widzenia różne rzeczy i działania, „dobre” w tych innych, pozamoralnych, odmianach znaczenia.

Autor zatrzymuje swoją uwagę przede wszystkim na tym, co jest *d o b r e i n s t r u m e n t a l n i e*, to znaczy: co służy dobrze i sprawnie jakiemuś celowi. Tak *d o b r a* jest rzecz, trwale ukształtowana w ten sposób, iż służy pewnemu określonymu celowi. Przykładem ostry nóż, którym łatwo ciąć lub strugać. Nieraz rzecz jakaś poza tym głównym celem lub funkcją może okazyjnie spełniać inną funkcję: nóż może na przykład zastępować śrubociąg, albo służyć jako młotek. Praktycznie ważne są przy tym sądy orzekające, że jedna rzecz jest lepsza pod jakimś względem niż inna.

W innym *t e c h n i c z n y m* znaczeniu używamy słowa „dobry” mówiąc, że ktoś jest dobrym lekarzem albo nauczycielem. Mamy tu na myśli, że ten ktoś umie lub jest zdolny należycie wykonywać pewną czynność lub rozwijać pewną aktywność. Taką dobroć techniczną ujawniają testy i egzaminy, ustalając, że X jest dobrym nauczycielem lub pilotem.

W innym z kolei znaczeniu „dobry”, to tyleż, co *d o b r o c z y n n y*. Tak dobry jest deszcz dla zbóż, a lekarstwo dla chorego. Z tym znaczeniem wiąże

się dwa inne: „dobry” może znaczyć tyle, co „pożyteczny” lub co „korzystny”. Co jest dobroczynne, to jest pożyteczne, lecz nie odwrotnie. Cnota, na przykład, jest pożyteczna, bo chroni człowieka przed tym, co mu może przynieść szkodę, ale nie jest dobroczynna. Przeciwwstawieniem tego, co dobroczynne, jest to, co szkodliwe. Zło jest albo przyczyną szkody, albo samą szkodą. Gdy orzekamy, że coś jest dobroczynne, wypowiadamy jednocześnie sąd o związku przyczynowym i o wartości.

Słowem „dobry” posługujemy się też w znaczeniu medycznym: w tym znaczeniu dobre może być serce lub płuca. To znaczenie różni się od technicznego: można posiadać jakąś umiejętność techniczną i z niej nie korzystać; dobrymi organami ciała natomiast człowiek posługuje się z konieczności.

Dobre hedonistycznie jest to, co daje przyjemność. Autor różni przy tym przyjemność bierną, aktywną i przyjemność zaspokojenia lub zadowolenia. Różni też pierwotne sądy hedonistyczne, które dotyczą wrażeń oraz innych stanów świadomości, i sądy hedonistyczne wtórne, których przedmiotem są zdarzenia lub rzeczy w świecie fizycznym. A znowu sądy pierwotne dzieli na sądy własne doznającego przyjemności i na sądy widza. Te drugie opierają się na pierwszych. A te jako wyraz przeżyć uczuciowych nie są ani prawdziwe ani fałszywe, a więc właściwie nie są sądami o wartości. Tu różnią się sądy hedonistyczne od instrumentalnych, technicznych i użytecznych: nie ma tu różnicy między tym, co dobre pozornie, i co dobre rzeczywiście.

Autor odróżnia dwie postacie hedonizmu etycznego. Pierwsza jest teza, że wszędzie tam, gdzie używamy słowa „dobry”, można je zastąpić przez „przyjemny”. Druga jest teorią aksjologiczną, dotyczącą charakteru rzeczy dobrych: rzeczy są dobre albo przez to, że są przyjemne same przez się, albo że prowadzą do przyjemności. Autor nie przyjmuje bez zastrzeżeń żadnej z tych dwóch tez, twierdząc, że „dobry” tylko czasem znaczy tyleż, co „przyjemny”.

Inną odmianę znaczenia słowa „dobry” znajdujemy w zwrocie „dobroczłowieka”, który można zastąpić przez „szczęście”, „dobre samopoczucie” lub „dobrobyt”. Szczęście jest pojęciem hedonistycznym, dobrobyt jest zależny od rzeczy pożytecznych. Szczęście jest stanem podmiotu; jest realizacją dobrobytu w konkretnych wydarzeniach, albo jak mówi sam Wright, konsumowaniem dobrobytu.

Podkreślając wagę tego „dobra człowieka”, autor niemniej odrzuca hedonizm psychologiczny, jak i eudajmonizm. Stwierdza bowiem, że człowiek rzadko stawia sobie jako cel samą przyjemność lub szczęście, które nie jest przeciwieństwem ani stanem danej chwili, ani sumą ogólną chwil przyjemnych. Człowiek szczęśliwy po prostu lubi życie takim, jakie ono jest, z kolejnością chwil radosnych i smutnych. Przy tym również sądy dotyczące szczęścia bywają zawodne.

Związane ze sprawą szczęścia są sądy o tym, co dobroczynne i co szkodliwe; mają one składnik przyczynowy i aksjologiczny. Że zaś niepodobna przejść z góry długich łańcuchów przyczynowych, więc sądy takie mogą być mylne. A mogą też być nieszczerze.

To, co dobre, jest celem działania. Drogi działania obiera się najczęściej poprzez sądy o wartości porównawczej. Von Wright różni tu wynik działania, który pozostaje do niego w stosunku wewnętrznym, i konsekwencję działania, która jest związana z nim stosunkiem zewnętrznym. Indywidualne działanie może być technicznie dobre, a zaś pewien rodzaj dzia-

łania może być dobry instrumentalnie. Ocena, że coś jest dobre moralnie, nie leży na jednej płaszczyźnie z tamtymi. Nie można utożsamiać tego, co dobre moralnie, nawet z tym, co dobroczynne. Dobro moralne jest to, co dobre dla co najmniej jednej osoby i co nie jest złe dla nikogo. Dodać trzeba, że w ocenie moralnej istotna jest intencja działania: z dobrą wolą działa, kto ma intencję uczynić dobrze.

Z oceną moralną wiąże się pojęcie cnoty, zaniedbane przez etykę współczesną. Cnoty nie należy rozumieć tak, jak ją rozumieli Grecy. Nie jest to dzielność w jakiejś określonej aktywności. Cnota jest dyspozycją zdobytą, nie zaś wrodzoną, do pewnego określonego sposobu zachowania, czynnego lub biernego, które nie jest jakąś aktywnością celową. Cnota jest rysem charakteru. Można ją zdobyć i jej się nauczyć: stać się na przykład odważnym, poskramiając strach.

Autor skłonny jest szukać jakiejś jednej cnoty, która by obejmowała inne: może nią jest kontrola nad sobą lub sprawiedliwość. W każdym razie dla cnoty jest charakterystyczne, że pozwala przeciwstawiać się namiętnościom i wzruszeniom oraz opanowywać płynące z nich popędy. Cnotliwe są tylko te czyny, które wynikają z takiego powściągu. Cnota może polegać, dodać trzeba, już to na powstrzymywaniu się od rzeczy przyjemnych (przykładem powściągliwość lub umiarkowanie) już to na wystawianiu się na przykrość, jak to jest na przykład z odwagą.

Nie można powiedzieć po prostu, że to, co dobre, powinno istnieć. Ale autor opowiada się raczej za „etyką opartą na wartościach” nie zaś za „opartą na obowiązku”, jako czymś pierwszym. Tak więc ogólna teoria norm wiąże się z teorią wartości. Norma, to przepis działania. Ma trzy aspekty: jest rozkazem, regułą lub koniecznością praktyczną. Pierwszemu odpowiada forma słowna zdania rozkazującego, drugiemu zdanie deontyczne, ustalające powinność, trzeciemu zdanie o konieczności. Jakiś autorytet normodawczy wydaje rozkaz, który ma swojego adresata i swoją treść. W rozkazie tkwi też *implicite* zagrożenie karą.

Von Wright wyodrębnia sylogizmy praktyczne, które stwierdzają konieczność praktyczną. I wskazuje różne odmiany sylogizmu praktycznego. Ma się nimi zajmować logika deontyczna. Autor przyjmuje, że może ona tworzyć samodzielny dział logiki.

Obowiązkiem w rozumieniu autora jest praktyczna konieczność ze względu na dobro jakiejś istoty. Obowiązek może dotyczyć własnej osoby lub innej. Może być autonomiczny albo heteronomiczny. Może być pozytywny, albo negatywny: może wyznaczać działanie albo zaniechanie. Pierwszy ma pomnażać dobro, drugi je chronić. Moralne obowiązki dotyczą zawsze innej osoby. Ale zainteresowanie dobrem innej osoby nie może być autonomicznym obowiązkiem dotyczącym innej osoby, samo bowiem jest założeniem każdego takiego obowiązku. Obowiązki heteronomiczne natomiast, dotyczące innej osoby, muszą się opierać na mocy, przeważnie kolektywnej, która stwarza sztuczną nierówność ludzi.

Autor zamyka swą książkę rozdziałem o sprawiedliwości. Zasadę sprawiedliwości uważa za podstawę idei moralności. Sprawiedliwość możliwa jest w społeczności ludzi, którzy są zgodni co do podstawowej nierówności dóbr. Ta znajduje wyraz w trzech rzeczach. Jeśli wszyscy zrezygnują z mniejszego dobra, jakim może być czasem szkoda innej osoby, to osiągają dobro większe, jakim jest to, że nikt im nie czyni szkody. Ale jest możliwe, iżby

jeden człowiek osiągnął oba te dobra, większe i mniejsze. Wtedy jednak ktoś inny traci dobro większe, które się staje ceną cudzej korzyści, co jest niesprawiedliwe, albowiem zasada sprawiedliwości żąda, by nikt nie miał udziału w dobru większym, nie płacąc należnej ceny przez rezygnację z dobra mniejszego.

Spoleczność, w której obowiązuje zasada sprawiedliwości, autor nazywa moralną, odstępując chyba od znaczenia potocznego. Bo przecież sam twierdzi, że własny interes może dyktować obowiązki moralne i że mogą one z drugiej strony być heteronomiczne, skoro je może nakładać państwo. W jakimś chwiejnym znaczeniu więc używa autor słowa „moralny”. I chyba jest pewna luka w jego wywodach, skoro z jednej strony chce wyprowadzić sprawiedliwość z gry i równowagi interesów indywidualnych, a z drugiej chce ją legitymować z bezstronnej i bezinteresownej „woli sprawiedliwości” (*will to justice*), zasady symetrii i wreszcie utożsamia ją z miłością bliźniego. Jeśli nawet sprawiedliwość polega na tym, że traktujemy cudze dobro zupełnie tak, jak nasze własne, to nie znaczy to bynajmniej, że taka postawa sama przez się jest już miłością bliźniego.

To dzieło von Wrighta, podobnie jak wszystkie wcześniejsze jego prace, obfituje w myśli nowe i subtelne, które je czynią lekturą bardzo interesującą. W krótkim streszczeniu nie można było nawet zaznaczyć wszystkich koncepcyj autora, a tym bardziej poddać ich analizie i podzielić się z czytelnikiem wątpliwościami, jakie nasuwa lektura. Odłożyć to trzeba do obszerniejszego artykułu.

Czesław Znamierowski

JUSTUS HARTNACK *Wittgenstein und die moderne Philosophie*. — Stuttgart 1962, W. Kohlhammer Verlag, str. 148. Cena 3,60 DM.

Autor omawianej książki jest Duńczykiem i od 1954 r. profesorem filozofii na uniwersytecie w Aarhus. Książka jest przekładem z oryginału duńskiego, wydanego w 1960 r. Dzieli się ona na pięć rozdziałów poświęconych kolejno: życiu Wittgensteina, jego *Traktatowi*, wpływowi *Traktatu* na pozytywizm logiczny, nowej filozofii Wittgensteina, i wreszcie niektórym publikacjom niektórych przedstawicieli tzw. „szkoły oksfordzkiej”. Autor wyraża się o Wittgensteinie przeważnie w superlatywach, nazywając go „filozoficznym geniuszem” (s. 11), mówiąc o jego *Traktacie* jako o książce, która „wplynęła na styl filozofii XX wieku chyba bardziej, niż jakakolwiek inna” (s. 44), przewidując, że „znajdujemy się u progu okresu, który stać będzie pod znakiem Wittgensteina” (s. 5), i tak dalej.

Wbrew wiele obiecującemu tytułowi książka Hartnacka nie jest ani próbą usytuowania filozofii Wittgensteina w jakiejś szerszej perspektywie historycznej, ani monografią tej filozofii, ani w ogóle czymkolwiek, co można by nazwać opracowaniem naukowym. W intencji autora miała to być pewnie popularna informacja o Wittgensteinie tego typu, jaki u nas reprezentuje seria „Myśli i Ludzie”, wydawana przez Wiedzę Powszechną. W rzeczywistości mamy przed sobą kompilację cytatów z pism Wittgensteina, zaopatrzonych banalnymi uwagami własnymi, często ponadto błędnymi. Pod tym względem książka Hartnacka przypomina do złudzenia książkę Pole'a *The Later Philosophy of Wittgenstein*. U obu autorów uderza przede wszystkim zupełny brak jakiegokol-

wiek niepokoju, że w enigmatycznych sentencjach Wittgensteina może tkwić coś, czego sens nie leżałby jak na dłoni. (Por. np. paragraf poświęcony kapitalnej kwestii mistycyzmu Wittgensteina).

Książki takie, jak Hartnacka czy Pole'a, są interesujące jedynie jako objaw stale narastającej „mody na Wittgensteina”, która sprawia, że ludzie, nie mający na ten temat nic rozsądnego do powiedzenia, biorą się jednak do pisania. Należy się spodziewać, że tego rodzaju utworów o Wittgensteinie ukaże się więcej.

Bogusław Wolniewicz

KAROL JASPERS: *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen. Politisches Bewusstsein in unserer Zeit.* — München 1959, R. Piper & co Verlag, str. 501.

Jedną z najbardziej reprezentatywnych dla egzystencjalizmu jest bezwzględnie postać Karola Jaspersa. Niedawno ukazała się jego książka *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen*, która jest właśnie przedmiotem krótkiego omówienia. Składa się ona z trzech obszernych części: I. Ogólne rozważania o granicach kierowania; polityka, etyka i poświęcenie. II. Współczesna sytuacja polityczna w jakiej znajdują się ludzie. III. Sytuacja człowieka w nieokreślonym świecie. Powyższa problematyka zawiera bardzo wiele różnorodnych kwestii, dlatego nie podejmując szczegółowego omówienia, gdyż nie mieści się ono w ramach krótkiej recenzji, warto natomiast zasygnalizować kilka problemów, które są szczególnie istotne dla filozofii społecznej. Egzystencjalizm nie jest kierunkiem jednolitym, posiada swoje odmiany, nie traktuje również zestawu swych założeń teoretycznych w sposób rygorystyczny. Istnieje wiele punktów spornych wewnątrz szkoły egzystencjalistycznej, między jej różnymi kierunkami, spośród których wymienia się dwa: materialistyczny i idealistyczny jako najbardziej charakterystyczne.

Rozważania swoje zaczyna Jaspers od wyodrębnienia centralnych kategorii świadomości społecznej: 1) moralności (*Moralität*), 2) ofiarności (*Opfermut*) i 3) rozsądku (*Vernunft*). Czynniki te połączone w jedną całość „przejawiają się w dziejach bytu i działania”. W szczególności moralność stanowi założenie dla prawdziwej i ludowej polityki, jaka powinna ugruntować się w narodzie, zaś rozsądek ma być tym elementem, który pozwoli uniknąć społeczeństwu wybuchu wojny termojądrowej. Jaspers twierdzi, że na skutek posiadania bomby atomowej ludzkość stanęła przed niebezpieczeństwem samouniعةstwienia się. Aby uniknąć zagłady ludzkości należy wykluczyć wojnę totalną ze stosunków międzynarodowych i rozstrzygać wszystkie sporne zagadnienia w drodze rokowań. „Jeśli międzynarodowe prawa i układy mają doprowadzić do pewnej stabilizacji i trwałości, będą one tylko wówczas skuteczne, gdy przestrzegane będą moralne prawa, gdy ofiarność ludzi będzie pozostawać w gotowości i gdy to wszystko obejmie i przeniknie rozsądek, który powinien być ostatecznym kryterium wszelkich rozstrzygnięć, a dla człowieka powinien być nad wyraz bliski.” (s. 418). Od rozsądku zależy więc szczęście człowieka, a w obecnych czasach samo istnienie ludzkości.

Jaspers powiada, iż „rozsądek jest istotą natury ludzkiej”. Stąd wywodzi

się sens istnienia filozofii, która powinna być „przewodnikiem torującym drogę (Wegbahner) ludzkości, nauczycielem tego czym jest człowiek, jaką postawę zajmuje w stosunku do całości, czego wymaga i wreszcie czym może być. Rzadkość istnienia prawdziwego rozsądku i niedoskonałość urzeczywistniania się jego w każdym poszczególnym przypadku, a także w przypadku filozofii, wskazuje na trudność drogi człowieka, ale nie neguje jego możliwości” (s. 457).

Centralnym punktem dla Jaspersa jest problematyka humanistyczna: wolność, losy i przeżycia jednostki ludzkiej. „Rozsądek w zasadzie określa każdego człowieka, dlatego też każda jednostka ludzka posiada swoją absolutną wartość i nigdy nie może być wyłącznie środkiem. Poszczególne jednostki ludzkie jest niepowtarzalna, narodem zaś są wszyscy i każdy oddzielnie. Celem jest, aby każdy mógł urzeczywistnić proporcjonalnie do swoich zdolności wrodzoną istotę człowieka — wolność” (s. 421). Jednostka według Jaspersa zajmuje nie tylko określoną aktywną postawę, ale jest samodzielnym twórcą procesów historycznych. Pogląd taki *explicite* wynika z tezy, iż „rozsądek jako sposób myślenia (*Gesinnung*) wyprzedza wszystkie przepisy prawne i instytucje”, dzięki niemu właśnie jednostka podejmuje aktywne działanie.

Powszechnie przyjął się u nas pogląd, iż egzystencjalizm traktuje jednostkę jako samotną i bierną, która nie widzi sensu działania w otaczającym ją świecie, gdyż rządzą nim siły irracjonalne¹. Stanowisko takie ugruntowało się pod wpływem Sartrowskiej odmiany egzystencjalizmu, nie może być ono jednak odniesione do filozofii Jaspersa, który broni koncepcji jednostki aktywnej i suwerennej. Jaspers występuje ostro przeciwko tezie jakoby filozofia była „szeregiem uwag obojętnych w stosunku do tego, co rzeczywiście istnieje”. Cel filozofii upatruje nie tylko w głoszeniu takich lub innych tez, ale w mobilizowaniu do działań i walki, która ma toczyć się o realizację celu będącego sensem życia człowieka, tj. wolności. „Jeśli jednak w dzisiejszych czasach zło daje o sobie znać i nie można o nim zapomnieć, i gdy trwa ciągle gotowość do stałego napięcia, w tej groźnej chwili ludzie demokracji zamiast w lęku zostać sparaliżowani — widząc szeroki horyzont winni podejmować ważne decyzje, utrzymywać je i ze wzruszeniem przekonywać o tym innych” (s. 425).

Jaspers przeciwstawia się tezie uznającej lud za bierną masę. „Istnieje więcej kłopotów i niepokoїв w narodach, aniżeli przyjęcie tezy o bierności mas ludowych. Jednostki rzeczywiście zdezorientowane milczą i zostają fałszywie uznane za tępe, dlatego nikt do nich z zewnątrz nie przemawia”. Dalej przedstawił tę sprawę jeszcze bardziej przejrzyście: „Jeśli pogląd o nieaktywności jest prawdziwy, wtedy jego konsekwencją będzie wątpliwość w nasze istnienie (*Dasein*) w ogóle” (s. 436—7). Według Jaspersa nie można mówić o jednostce ludzkiej kierującej się rozsądkiem, że jest skazana na bierność, rozpacz i beznadziejność. Jednostka posiadająca świadomość otaczającego ją świata nie może być bierna, nie może nie rozumieć prawidłowości rozwoju społecznego. Przyjmując koncepcję jednostki kierującej się rozsądkiem a jednocześnie biernej, nie umiejącej działać i dokonywać wyboru wartości, doszlibyśmy do wewnętrznej sprzeczności. Inna sprawa, iż rola i działalność człowieka w skomplikowanych stosunkach życiowych na skutek braku oparcia o trwałe grunty społeczno-historyczne, może być mało efektywną i nieskuteczną, ale nie może to zahamować określonej postawy i aktywności ludzkiej.

¹ Por. A. Schaff, *Filozofia człowieka*, Warszawa 1962, s. 23 i n.

Aby móc podejmować aktywne i skuteczne działanie, niezbędne są do tego idealne wzory, które nie mogą być pojęte jako „zakończone”. Idea posiada według Jaspersa w pewnym sensie wartość uniwersalną, ale nie odrywa on jej od otaczającego świata. Działalność ludzka powoduje, że to co być powinno, staje się tym co jest. „Jedynie realicie idea wydaje się fantastyczną i on ma rację, jeśli w tym co jest jedynie schematem idei chce widzieć już program realizacji, a w świadomości impulsu pragnie od zaraz widzieć realne wykonanie. Z drugiej zaś strony on nie ma racji, kiedy zapomina, że wszelkie realne dokonania (*Leistung*), nie tylko te chwilowe, które nie przynoszą pożądanych skutków, lecz te trwałe, przynoszące sukcesy — związane są z ideą” (s. 425). Idea jest różna od rzeczywistego dokonania i musi być od niego różna, gdyż pozwala ona lepiej dostrzegać cele i perspektywy, do których dążą poszczególne jednostki. Ale nie można także nadawać fantastycznego charakteru ideałom, gdyż stają się one wówczas nieskuteczne w praktycznej działalności człowieka. Ten problem posiada właściwą nazwę — związku teorii z praktyką.

W jaki sposób można „uratować” wolność człowieka, czy przez odrzucenie zewnętrznych, obiektywnych prawidłości rozwoju społecznego (Jaspers nie twierdzi, że ich nie ma), czy przez przyjęcie autonomicznej wolnej woli? Wydaje się, że żadnego z wyróżnionych powyżej sensów wolności nie przyjmuje Jaspers. Najistotniejszy problem wiąże się według niego z trzecim sensem: nie negując „nieuchronnej zmienności (*Wandlung*) stosunków społecznych”, idzie mu o to, aby wolność i rozsądek stały się kategoriami nadrzędnymi, oświeclającymi drogi rozwoju społeczeństw; mają one być zarazem gwarancją na przewyżczenie tendencji ograniczającej pole działania człowieka przez dane systemy społeczne. Jaspersowi (kiedy akcentuje problematykę wolności), idzie nie o samotność i niezdolność człowieka do aktywnych działań, ale o utrzymanie jego indywidualnego statusu, a przede wszystkim aby społeczeństwo nie ograniczało, nie zastępowało i nie kępowało człowieka w jego indywidualnym działaniu. Idzie mu o przewyżczenie takiej sytuacji, w której jednostka może być ograniczona w swej wolności przez jakieś „całościowe” procesy społeczne, że funkcjonowanie „mechanizmów politycznych może zniszczyć wolne działanie ludzi i zdjąć z nich odpowiedzialność za ich czyny. Jaspers wyraża obawę, aby formy ustrojowo-polityczne nie „przeobraziły jedności w całość”. Takie stanowisko musiało pociągnąć za sobą wzrost znaczenia demokracji politycznej, która pragnie wolności oraz chce dać wszystkim równe prawa i równe szanse. Cel ten — tak dalece jak to jest w ogóle możliwe — jest osiągalny w państwie praworządym (*Rechtsstaat*). Najskuteczniejszym środkiem przeciwko „ujednolicającej” tendencji ma być demokracja. Jaspers powiada: „Demokratyczna idea wywodzi się z zadań człowieka, może ona urzeczywistniać się poprzez rozsądek oraz wynika z faktu, że poszczególne jednostka ludzka jest niepowtarzalna i jej godność (*Würde*) urzeczywistnia się poprzez udział w rozsądku... Zwątpienie w demokratyczną ideę jest zwątpieniem w samego człowieka” (s. 429). Jaspers twierdzi, iż forma polityczna zapewniająca wolność winna być rozstrzygana przez większość. Warunkiem i cechą rozpoznawczą wolności politycznej stają się uznane instytucjonalnie wolne, równe i tajne wybory. „Są to nieodzowne środki aby istniała wolność, aby naród mógł całkowicie osiągnąć drogę rozsądku i aby mógł uczestniczyć w tej wolności”. Zaś terminy ustanawiane są w tym celu, aby „każdy rządzący miał stale świadomość, że nie może się utożsamiać z władzą na zawsze” (s. 431—2). Ów rozsądek człowieka nie może urzeczywistniać się sam przez się, ale poprzez konkretne instytucje poli-

tyczne, spośród których wymienia Jaspers: wolność prasy, zgromadzenie wszystkich obywateli, plebiscyt i reprezentacje narodu w wybranym parlamencie. Tak więc sens życia w społeczeństwie polega na „wykształceniu się rozsądku we wspólnym myśleniu i działaniu narodu oraz we wzajemnych stosunkach między narodami” (s. 419). Dlatego demokracja „jako rzeczywistość może istnieć i utrzymać się, jeśli stworzy tylko podstawy racjonalnych zasad swoich praw wolnościowych w instytucjach, albo innymi słowy: jeśli siłą idei opanuje samobójcze nastroje” (s. 424).

Następną dziedziną zainteresowań Jaspersa jest odpowiedzialność moralna jednostki ludzkiej. Problematyka ta wiąże się z pytaniami: kiedy i w jakich warunkach człowiek ponosi odpowiedzialność, czy odpowiedzialność jednostki należy przerzucić na państwo lub społeczeństwo? Jaspers zadaje charakterystyczne pytanie, czy tak jak „dawniej panujący, za którego grzechy musiały pokutować narody, tak obecnie winę ponosić ma lud-suweren?” (s. 440). Kto ma więc w rzeczywistości ponosić odpowiedzialność, jednostka czy zbiorowość? Nie jest to kwestia abstrakcyjna, ale wyniknęła ona z praktyki polityczno-prawnej, z konfliktów społecznych. Idzie tu o odpowiedzialność jednostki za działanie podejmowane w życiu społecznym w danym ustroju politycznym. Czy w takich warunkach jednostka może przerzucić odpowiedzialność z siebie na zbiorowość, stanowiącą w danym przypadku społeczeństwo, państwo, lud-suweren lub rządzącą większość. Błędem byłoby niedostrzeżenie tej problematyki. Jakie skutki pociąga za sobą przesunięcie odpowiedzialności?

Jaspers wypowiada się wyraźnie przeciwko zrzucaniu (*Abwälzung*) z siebie odpowiedzialności za działalność społeczną lub podjętą w ramach określonych form organizacyjnych. „Demokracja nie jest fikcyjnym ustrojem ludu jako suwerena, jako osoby panującego będącej najwyższą instancją wiedzy, na którą wszystkie jednostki składają wyłączną odpowiedzialność, a od której same uważają się za zwolnione. Demokracja jest bardziej każdą poszczególną jednostką jako taką. Jednostka ponosi odpowiedzialność za to jak żyje, co myśli i jak pracuje, na jakie działanie się decyduje i jak wszystko to czyni we wspólnocie z innymi ludźmi. Zwolnienie się od takiej odpowiedzialności jest głównym przeciwieństwem demokracji” (s. 439).

Niezależnie od indywidualistycznego sposobu ujęcia odpowiedzialności, za sługą Jaspersa jest nie odrywanie od społeczeństwa ludzkiego jednostki, która jest jego nieodłączną częścią. „Ale jest się przeciwieństwem samemu tym suwerenem, gdyż jest się jego częścią. Jeśli się tego nie chce, demokracja jest oszustwem, w której każdy chce być „wolnym”, a nikt nie chce w niej uczestniczyć. Wszyscy są równymi i jeśli demokracja ma istnieć, to każdy jest odpowiedzialny oraz poprzez swoje istnienie musi się troszczyć o całość. Nikt nie ma prawa żądać aby troszczyło się o niego państwo...” Demokracja nie jest roszczeniem ludzi do państwa, ale roszczeniem każdego człowieka w stosunku do siebie samego i odczucie to umożliwia człowiekowi udział w demokracji (s. 440—41). Odpowiedzialność jednostki wiąże Jaspers z daną zbiorowością, do której ona faktycznie a nie formalnie należy.

Dużą a może nawet decydującą rolę przypisuje Jaspers jednostce. Ona ma ostatecznie ponosić odpowiedzialność za swoje czyny, nie może jej przerzucić na „całość danego systemu”. Osobista odpowiedzialność ludzi nie może zostać stłumiona przez swoiste racje stanu wyższego, obojętnie czy to będzie państwo, lud-suweren, większość panująca, czy wreszcie organizacja polityczna. Nie ma więc usprawiedliwienia dla pierwszeństwa odpowiedzialności zbio-

rowej. Od odpowiedzialności nie można być zwolnionym ani przez opinię publiczną ani przez państwo. Ale nie zawsze takie postępowanie jest słuszne, nie w każdym przypadku jednostka musi być „samodzielną”. Będąc organizacyjnie związana z daną grupą, w razie konfliktowych sytuacji musi podporządkować się zbiorowości, musi w tym przypadku przeważać „racja” pewnej „całości”.

Działa ostatecznie i zawsze jednostka ludzka, nikt za nią nie może podejmować decyzji ani odpowiedzialności. W tym sensie można mówić wyłącznie o indywidualistycznej działalności, ale człowiek podejmuje decyzję w określonych stosunkach społecznych, jego interes jednostkowy jest społecznie zeterminowany. Człowiek może odpowiadać tylko w warunkach ustroju demokratycznego, gdyż jego indywidualne działanie składa się w tym wypadku na całość. Ustrój społeczno-polityczny, w którym kwestia odpowiedzialności jest pominięta, nie może — według Jaspersa — na dłuższą metę funkcjonować i musi upaść: jedynie wówczas gdy wypaczenia demokracji będą nieustannie w poszczególnych jednostkach oraz przez nie same zwalczane i przewyżczone, demokracja może się ostać jako podstawa żądania wolności. Tam gdzie w rzeczywistości wolność poszczególnych ludzi nie przejmującej do nich odpowiedzialności — demokracja musi upaść. Tam gdzie wypaczenia i zaprzeczenia demokracji nie zostają ciągle i na nowo przewyżczone, tam władza (*Herrschaft*) dostaje się znów z ręce mniejszości. Demokracja dobiega wówczas końca, a wraz z nią polityczna wolność — upadek tych dwóch czynników musi pociągnąć za sobą zanik rozsądku. Wtedy wszakże dokona się koniec świata poprzez bombę atomową (s. 440).

Recenzowana książka jest wartościowym wykładem filozofii społecznej i dlatego choćby krótkie zapoznanie się z poruszonymi w niej zagadnieniami jest niezbędne dla znajomości aktualnego stanu egzystencjalizmu.

Teodor Filipiak

Einige Beiträge zu Fragen der Kybernetik. — Berlin 1963, Volk und Wissen Volkseigener Verlag, str. 149.

Ostatnio ukazuje się wiele książek omawiających teorię informacji, programowania, sterowania, regulacji automatycznej i maszyn matematycznych, książek rozpatrujących wymienione teorie z punktu widzenia ich zastosowań w technice. Jakkolwiek tego typu dzieła traktują o poszczególnych składowych cybernetyki, to wciąż odczuwa się brak opracowań ogólnych z zakresu cybernetyki i jej „filozofii”. Dlatego z uznaniem należy powitać wydany przez Towarzystwo Szerzenia Wiedzy Naukowej NRD zbiór wykładów i referatów poświęconych ogólnym aspektom cybernetyki i wnoszących wiele nowych cennych pomysłów w dalszy rozwój tej nauki.

Wykład Prof. Kämmerera — członka Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie — pt. „Matematyka i cybernetyka” ma charakter wprowadzający i wodzący w tym zbiorze. Problem więzi między matematyką a cybernetyką został celowo wysunięty z uwagi na swoisty stosunek matematyki do cybernetyki — stosunek, wokół którego ogniskować się będzie problematyka pozostałych referatów dotyczących sprzężenia cybernetyki z postępem naukowo-technicznym (wykład Dra Kannegiessera), z biochemią (wykład Prof. Grümmera), z gene-

tyką (wykład Dra Günthera), z biologią i medycyną (wykład Prof. Drischela), z naukami społecznymi (wykład R. Thiela) oraz z językoznawstwem (wykład Prof. Meiera).

Na czym polega ta swoistość współzależności matematyki i cybernetyki? Przede wszystkim zawiera się ona w fakcie, że metody cybernetyki mają matematyczny charakter; że cybernetyka wykorzystuje i rozwija szereg dyscyplin matematycznych, które z kolei stają się charakterystyczne dla cybernetyki. Dla teraźniejszego stanu nauki jest rzeczą charakterystyczną, że w wyniku przejęcia przez wiele nauk metod i pojęć cybernetyki umożliwiono wprowadzenie matematycznych metod analizy do tych obszarów wiedzy, które przedtem wydawały się wręcz niedostępne dla matematyki. Ta zależność jest zresztą wzajemna: matematyka, która przedtem szukała i znajdowała zastosowania w kierunku numerycznych rozważań, wypracowała w bieżącym stuleciu wprowadzone z logiki matematycznej metody analizy umożliwiające jej obok ilościowego także i jakościowe stawianie i rozwiązywanie problemów. Szczególnie cybernetyka przyspiesza rozwój matematyki w tym właśnie kierunku. Dzięki cybernetyce i wciąż postępującej automatyzacji matematyka wkroczyła do przemysłu i stara się w nim zająć pierwszoplanową pozycję. Można by nawet przyjąć jako miarę rozwoju (postępu) przemysłu stopień zaangażowania analizy matematycznej w procesach produkcyjnych.

Dla postępu technicznego także charakterystyczny jest fakt, że w przeciwieństwie do dawnego przemysłu, który posługiwał się maszynami wielokrotnie większymi wyłącznie fizyczną pracą człowieka, współczesny przemysł stosuje maszyny które są w stanie potęgować umysłową sprawność człowieka.

Rzecz jasna rozwój nauki i techniki jest zasadniczo wyznaczony przez sposób zdobywania informacji. Obecnie informacje wyszukiwane są ręcznie, tzn. informacje zawarte w książkach, czasopismach i kartotekach są przeglądane kosztem dużego nakładu czasu. Ilość informacji wzrosła tak gwałtownie i nadal się powiększa, że coraz trudniej będzie uzyskiwać potrzebne wiadomości w wymaganym czasie. Dotychczasowe sposoby wyszukiwania informacji prowadzą do zaniku twórczej pracy i do nieuniknionych strat informacji. Wiele pomysłów i wynalazków pozostaje wskutek tego nie wykorzystanych i przechodzi w zapomnienie, mimo iż przedstawiają one nieraz dużą wartość dla postępu naukowo-technicznego. I tu znowu przychodzi nam z pomocą cybernetyka, która szuka sposobu zakodowania wszystkich informacji w jeden język zrozumiały dla tzw. maszyn informacyjnych, tj. urządzeń, przejmujących, gromadzących i wyszukujących informacje. Rozwój gospodarki narodowej jest głównie uzależniony od sprawnej i szybkiej obróbki informacji nie tylko w procesach technologicznych, ale też w pracy administracyjnej, której zasadnicze funkcje mogą być w zasadzie przejęte przez maszyny służące do opracowania danych.

Jest jeszcze jeden ważny dla dalszego rozwoju nauki i techniki problem, którego rozwiązania poszukuje się na gruncie cybernetyki. Chodzi mianowicie o to, że dla postępu nauki oczywistą przeszkodę stanowią różnice językowe. I to nie tylko dla nauki, lecz dla rozwoju kulturalnych, politycznych i gospodarczych stosunków między narodami. Jeżeli nawet wymaga się, aby naukowiec znał co najmniej dwa obce języki, to i tak nie rozwiązuje to problemu. Jest i pozostanie nadal społeczną koniecznością budowa urządzeń do automatycznego tłumaczenia.

R. Thiel z Uniwersytetu im. Humboldta w Berlinie rozważając problem wykorzystania cybernetyki dla rozwoju nauk społecznych zwraca uwagę, że

brak teorii dynamicznego zachowania się sprzeczności dialektycznych. W literaturze filozoficznej występuje w zasadzie tylko jedna płaszczyzna podziału rozmaitych sprzeczności dialektycznych: na antagonistyczne i nieantagonistyczne. Ten podział jest przede wszystkim ważny dla teorii klas i grup społecznych. Ale obok wspomnianych istnieje całe bogactwo form sprzeczności: układy samoreprodukujące się i samozniszczalne, stabilne i labilne, dodatnie i ujemne sprzężenia zwrotne, układy samoregulujące się i samostabilizujące się. Wszystkie te sprzeczności występują zarówno w sferze przyrodniczo-technicznej jak i w społecznej. Istnieją bowiem wspólne dla przyrody i techniki oraz dla społeczeństwa prawidłowości, które stanowią przedmiot badań cybernetyki. W cybernetycznej teorii układów dynamicznych znajdujemy setki pojęć i specyfikacji dialektycznych zależności i procesów. Ich znajomość pozwala ekonomiście i socjologowi wyostrzyć spojrzenie na współzależność zjawisk społecznych, filozofowi zaś pozwala uszczegółowić jego kategorie i nadać im heurystyczny kierunek, dzięki czemu można głębiej wnikać w istotę procesów społecznych.

Rozwiązując jakikolwiek problem społeczny musimy brać pod uwagę spłot zależności stacjonarnych i zmieniających się w czasie, które komplikując w znacznym stopniu zagadnienie, doprowadzają do chaosu myśli, pojęć i zależności. Chaosu tego nie da się pokonać w oparciu o proste twierdzenie dialektyki o wszechzwiązku rzeczy i zjawisk; potrzebne jest tutaj wprzęgnięcie cybernetyki z jej matematycznym aparatem pojęć, funkcji i rachunku macierzowego. Próby stosowania cybernetycznych metod w naukach społecznych znajdują się dopiero w załączku i ograniczają się niemal wyłącznie do zagadnień ekonomicznych. W celu rozszerzenia ich na inne liczne dziedziny życia społecznego należy szeroko spopularyzować matematykę, a szczególnie takie jej działy, jak algebra liniowa i rachunek macierzowy.

Wiesław Sztumski

Autoreferaty z odczytów i wykładów

IZYDORA DAMBSKA: Koncepcja wyrazów współzwiązanych w „Dialektyce” Abelarda (VIII Konferencja Grupy Tematycznej Historii Logiki PAN, 17 V 1963 r.).

Zagadnienia rozważane w odczycie formułuje i omawia Abelard głównie w pierwszym traktacie swej *Dialektyki*, tj. w *Liber partium*. W dalszym ciągu wszystkie cytaty z *Dialektyki* podane są na podstawie wydania: Petrus Abaelardus, *Dialectica*, first complete edition of the Parisian manuscript by L. M. de Rijk, Assen 1856, cytaty zaś z komentarzy Boecjusza do *De interpretatione* Arystotelesa na podstawie wydania Migne'a *Patrologia Latina*, vol 64.

Trzecia część *Libri partium pt. Postpraedicamenta de vocis significativis* składa się z trzech rozdziałów: *de significatione*, *de dictionibus indefinitis* i *de dictionibus definitis*. Termin „dictiones indefinitae” odpowiada zakresem później w logice średniowiecznej używanemu terminowi „syncategorematica” a oznacza nim Abelard tę kategorię wyrazów, które w zwykłej supozycji nie mogą pełnić funkcji podmiotu lub orzeczenia w zdaniu kategoriowym. Tematem odczytu jest próba interpretacji poglądów Abelarda na funkcje semiotyczne tych wyrazów.

Jakie jest miejsce owych „dictiones indefinitae” w ogólnej klasyfikacji znaków? Znakami — zdaniem Abelarda — mogą być zarówno przedmioty przestrzenne — „res”, jak i głosy — „voces”. Głosy wtedy są znakami, gdy wskazują na coś poza sobą. Tak np. szczekanie psa jest znakiem jego gniewu. Tego typu znaki, które można by nazwać oznakami, Abelard określa jako „voces significativae naturaliter” i przeciwstawia im znaki głosowe umowne — „voces significativae ad placitum”. Tylko one — jak sądzi — interesują dialektykę. Dzieli je z kolei na „dictiones” („voces incomplexae”) i „orationes” („voces complexae”). „Orationes to zdania, „dictiones” to części zdania, same nie będące zdaniami. Dzieli się one na „dictiones habentes certam significationem”, do których należą „nomina” (nazwy) i „verba” (czasowniki) i na „dictiones habentes incertam significationem”, do których należą „coniunctiones” (spójniki) i „praepositiones” (przyimki). Czym jest „significatio”? Termin ten jest u Abelarda, podobnie jak i u innych logików średniowiecza, wieloznaczny i oznaczał różne funkcje semiotyczne wyrazów. Nie tylko, idąc za Boecjuszem, wedle którego „vox ...etiam intellectum rei significat et ipsam rem” (Migne 298), Abelard przez „significatio” rozumie tę własność wyrazów, że służą one do sygnalizowania pewnych pojęć i do wskazywania równocześnie przedmiotów, ale oznacza tym terminem wszelkie inne, zarówno syntaktyczne jak pragmatyczne funkcje wyrazów. Tak jest i wtedy, gdy mówi o znaczeniu nieokreślonym. Charakteryzując wyrazy, którym ono przysługuje, bierze pod uwagę już to ich funkcję syntaktyczną, już to sposób ich rozumienia ze wzglę-

du na semantyczne ich odniesienie do przedmiotów. Wbrew Boecjuszowi, który nie uważał wyrazów współzwiązanych za części zdania („coniunctiones et prae-positiones et alia hujusmodi non partes orationis sunt sed quaedam colligamenta” (Migne 766), Abelard nazywa je częściami zdania i pokazuje, analizując okres warunkowy, jak usunięcie funkcyj zmienia sens a niekiedy i wartość logiczną zdania. Jest rzeczą znamionną, że analogiczny wywód na temat okresu warunkowego jest u Boecjusza (Migne 449), co nie przeszkadza mu odmawiać funkcyj charakteru części zdania. Tak samo określenie Abelarda dotyczące funkcyj jako znaków o znaczeniu niepełnym („significatio incompleta”) trafniej oddaje to, co o tych znakach w ich teorii się mówi, niż określenie, które podaje Boecjusz, nazywając je „locutiones quaedam, quae significatione carent et quae per se non significant ...per se nihil designant” (Migne 394). Od-różnia je Boecjusz jednak od sylab, które w ogóle nic nie znaczą, podczas gdy funkcyj mogą „współznaczyć” („consignificare quidem possunt”). Abelard podkreślając współzwiązy charakter funkcyj odmawia im jednak tylko pełnego określonego znaczenia poza kontekstem, a nie znaczenia w ogóle „Oportet — pisze — ut etiam per se dictae coniunctiones vel prae-positiones aliquam significationem habeant” (Migne 118). Na dowód, że i „per se” one coś znaczą powołuje się Abelard na to, że gdy słyszymy słówko „et”, nastawiamy się inaczej, niż gdy słyszymy słówko „de”, ponieważ każde z nich „ad quaelibet aliter” choć „confuse nos mittit”. A więc pełnią funkcyj także funkcję semantyczną, wskazując zdaniem Abelarda chociaż w sposób niewyraźny, gdy są poza kontekstem, na pewne relacje i na pewne własności relatywne rzeczy.

Przedstawione poglądy Abelarda na temat wyrazów współzwiązanych nie są wbrew temu, co się utarło mówić o logice średniowiecznej do końca XII wieku, jedynie przekazywaniem osiągnięć semiotyki starożytnej — w szczególności, gdy idzie o Abelarda — poglądów Boecjusza. Przyznanie wyrazom współzwiązy znaczenia „per se” i próba określenia tego ich pozakontekstowego znaczenia wydają się być wysunięciem w świadomej do Boecjusza opozycji odmiennej, bardziej koherentnej teorii tych znaków mowy.

WITOLD MICHAŁOWSKI: Stanowisko Abelarda względem arystotelesowskiej koncepcji prawdy logicznej (IX Konferencja Grupy Tematycznej Historii Logiki PAN, 25 X 1963 r.).

Arystoteles zalicza pojęcie prawdy logicznej, tj. prawdziwości zdania do kategorii „prius” (Categ. 14 b 10—23). Kategoria „prius” jest stosunkiem rzeczowym (pozalogicznym) i nieodwracalnym (antysymetrycznym). Stosunek ten zachodzi — według Arystotelesa — między istnieniem stanu rzeczy a prawdziwością zdania, które to stwierdza. Istniejący stan rzeczy jest przyczyną prawdziwości zdania, które stwierdza ten stan rzeczy, lecz nie na odwrót: prawdziwość zdania nie jest przyczyną istnienia stanu rzeczy, stwierdzonego w owym zdaniu. Natomiast stosunek logiczny wynikania, oznaczony funkcyjem „jeżeli... to...” (gr. „εἰ”, łac. „si”), zachodzi w tym wypadku obustronnie (symetrycznie). Jako przykład tego stosunku podaje Arystoteles dwa następujące okresy warunkowe:

(1) Si homo est, vera est oratio qua dicimus hominem esse.
(Jeżeli p, to 'p' jest prawdziwe).

(2) Si vera est oratio qua dicimus hominem esse, homo est.
(Jeżeli 'p' jest prawdziwe, to p).

A zatem Arystoteles przyjmuje równoważność:

(3) Jeżeli i tylko jeżeli p, to 'p' jest prawdziwe.

Równoważność ta stanowi klasyczną (semantyczną) definicję prawdy logicznej dla zdań języka potocznego.

Historycy logiki i inni autorzy — mówiąc o klasycznej koncepcji prawdy — powołują się zwykle na następujące teksty Arystotelesa: *De Interpr.* 9, 18 a 30 — b 3 i *Metaph.* IV 6, IV 7, VI 4, IX 10. Tymczasem tekst *Categ.* 14 b 10—23 jest dla definicji prawdy najbardziej typowy z logicznego punktu widzenia.

Abelard omawia pojęcie prawdy logicznej w *Logica Ingredientibus* (s. 290—3) i w *Dialectica* (s. 371—4) właśnie w związku z komentowaniem arystotelesowskiej kategorii „prius”. W pracy niniejszej zostanie przedstawione to stanowisko, które względem problemu prawdy zajął Abelard w *Logica Ingredientibus*, gdyż w *Dialektyce* podał odmienne i mniej wyczerpująco opracowane rozwiązanie tego zagadnienia.

Po krótkim zreferowaniu arystotelesowskiej koncepcji prawdy przytacza Abelard dyskusję, jaka w XII w. toczyła się na ten temat między ówczesnymi logiczami, nazwisk ich jednak nie wymienia.

Stosunek, zachodzący między poprzednikiem i następnikiem okresu warunkowego (1) lub (2), nazywa Abelard „comitatio” (implikacja materialna), zaś stosunek, zachodzący między członami okresu równoważnościowego (3), nazywa „comitatio alternae permanentiae” (równoważność materialna). Abelard zaznacza, iż są autorzy, którzy dopatrują się tu silniejszego związku logicznego, a mianowicie implikacji ścisłej (*inferentia, consequentia secundum conditionem*) między poprzednikiem i następnikiem okresu warunkowego (1) lub (2) oraz równoważności ścisłej (*mutua conditionalis inferentia*) między członami okresu równoważnościowego (3). Autorzy ci uznają bez zastrzeżeń tylko okres warunkowy (2), natomiast poddają krytyce i odrzucają okres warunkowy (1), gdyż ze zdania „homo est” nie wynika ściśle zdanie „'homo est' est vera”, albowiem zdarza się, że stan rzeczy istnieje, a nikt nie wypowiada o nim żadnego zdania, zdanie zaś nie wygłoszone nie jest ani prawdziwe ani fałszywe. Pogląd ten zmierza do wykazania, że funkcja zdaniowa, będąca logicznym schematem okresu warunkowego (1), nie jest tautologią, gdyż nie jest wykluczona możliwość, iż poprzednik tej funkcji będzie spełniony, a następnik — nie spełniony. Aby okres warunkowy (1) utrzymał się w mocy, trzeba go uzupełnić — według opinii owych krytyków — dodatkowym zdaniem, zwanym „constantia”, w następujący sposób:

(1) Si homo est, vera est haec propositio, cum fiat.

Abelard aprobe samą krytykę, zwróconą przeciwko uznaniu okresu warunkowego (1), nie zgadza się jednak na rozwiązanie owego problemu za pomocą zdania, zwanego „constantia” (tj. zdania „cum fiat”), gdyż sądzi, że po zastosowaniu zdania dodatkowego (*constantia*) okres warunkowy (2) przestaje być odwróceniem okresu warunkowego (1) czyli upada wówczas równoważność między zdaniem typu „homo est” i zdaniem typu „'homo est' est vera”.

Posuwa się jednak Abelard w krytyce arystotelesowej definicji prawdy jeszcze dalej, odrzuca bowiem nie tylko okres warunkowy (1), ale także i okres (2). Poddając krytyce okres warunkowy (2) formułuje go w ten sposób:

(2') Si 'homo est' est vera, id est dicit tale quid quod in re est, tunc homo est.

Punktem wyjścia w rozumowaniu, którym posługuje się Abelard przy odrzuceniu okresu (2'), jest założenie, że wyrażenie „est vera” jest równoznaczne z wyrażeniem „dicit tale quid quod in re est”. Posługując się tą równoznacznością i regułą podstawiania za zmienne nazwowe ich wartości stałych, można z okresu warunkowego (2) otrzymać fałszywe następstwo i tym samym obalić ten okres. Przeprowadza to Abelard w następujący sposób: Wyrażenie „tale quid quod in re est” traktuje jako zmienną, reprezentującą nazwy dowolnych istniejących stanów rzeczy. Wobec tego za to wyrażenie można podstawić w zdaniu „Si 'homo est' dicit tale quid quod in re est, tunc homo est”, będącym równoznacznikiem okresu warunkowego (2), jakąkolwiek nazwę istniejącego stanu rzeczy, a nie tylko nazwę tego stanu rzeczy, który jest opisany przez zdanie „homo est”. Nic więc nie stoi na przeszkodzie temu, by wstawić tu nazwę, oznaczającą np. to, że istnieje osioł. Za taką nazwę uważa Abelard wyrażenie cudzysłowowe 'asinus est'. Po podstawieniu tego wyrażenia na miejsce wyrażenia „tale quid quod in re est” w równoznaczniku okresu warunkowego (2), powstaje nowy okres warunkowy:

(2'') Si 'homo est' dicit 'asinus est', homo est.

Powyższe wyrażenie jest logicznym następstwem okresu warunkowego (2), które to następstwo uważa Abelard za jawnie fałszywe, gdyż jest ono okresem warunkowym takim, że jego „antecedens nullo modo ex se exigit consequens”. Jak widać, Abelard bierze tu pod uwagę wynikanie ścisłe. Nie ustrzegł się jednak przy formułowaniu okresu warunkowego (2'') pewnej nieścisłości językowej, a mianowicie nazwę cudzysłowową zdania „asinus est”, będącą wyrażeniem metajęzykowym, oznaczającym to zdanie, które znajduje się między znakami cudzysłowu, potraktował tu nie jako nazwę zdania, lecz jako nazwę faktycznego stanu rzeczy.

Na podstawie powyższych rozważań okazuje się, że dopatrując się wynikania ścisłego w okresach warunkowych (1) i (2), stanowiących arystotelesową definicję prawdy logicznej, dochodzi się konsekwentnie do odrzucenia obydwu tych okresów. Zajmując w tej kwestii własne stanowisko Abelard stwierdza, że należy tu przyjąć wynikanie materialne, a nie wynikanie ścisłe: „Consequentiam itaque tantum hic secundum comitacionem accipimus, non secundum conditionem”. Jednak na uznanie równoważności między zdaniem typu „homo est” i zdaniem typu „'homo est' est vera” godzi się Abelard jedynie tylko pod tym warunkiem, że stan rzeczy, opisany przez zdanie typu „homo est”, faktycznie istnieje: „Nam si homo est, vere 'homo est' convertitur ad 'homo est, est vera', quia scilicet ita est in re, quod dum homo est, vera est oratio qua dicitur quod homo est, et convertitur...”

A zatem w ostateczności przyjmuje Abelard następującą definicję prawdy logicznej:

(4) Zdanie 'p' jest równoważne zdaniu „'p' jest prawdziwe” wtedy i tylko wtedy, gdy p (tj. gdy stan rzeczy opisany przez 'p') faktycznie istnieje.
Jak więc widać, Abelard przyjmuje za Arystotelesem samą koncepcję

prawdy logicznej, która ma charakter semantyczny: zdanie jest prawdziwe lub fałszywe w zależności od tego, czy stan rzeczy, opisany przez to zdanie, istnieje lub nie istnieje. Zmienia natomiast Abelard tylko sformułowanie definicji tak pojętej prawdy.

Porównując definicję (3) z (4) okazuje się, że obydwie definicje nie unikają błędu przyjmowania równoważności między zdaniami należącymi do języków różnych stopni, ale również obydwie posiadają tę zaletę, że zachowują charakterystyczną dla języka potocznego właściwość, która pozwala na opuszczanie znaku asercji przy uznawaniu zdań: zamiast stwierdzać prawdziwość zdania, można po prostu stwierdzić stan rzeczy. Zresztą nawet w uprawianiu logiki formalnej stosuje się obecnie praktykę systematycznego opuszczania symbolu asercji. Definicja prawdy przyjęta przez Abelarda zdaje się jednak górować nad definicją Arystotelesową pod tym względem, że w definicji (4) wyraźnie zaznaczono, iż znak asercji można opuszczać przy uznawaniu zdań wtedy i tylko wtedy, gdy stan rzeczy opisany przez uznawane zdanie faktycznie istnieje, co jest najzupełniej zgodne z potoczną intuicją językową. Tego zastrzeżenia nie zawiera jednak definicja (3).

Zagadnienie antynomialności semantycznej definicji prawdy nie jest jeszcze Abelardowi znane. Pojawia się ono u późniejszych logików średniowiecza, jak np. Wilhelm Ockham, Jan Buridan, Albert z Saksonii — w ich traktatach *De insolubilibus* lub *Sophismata*.

MARIA GOŁASZEWSKA: Filozoficzne problemy krytyki.
(Oddział Pol. Tow. Filoz. w Krakowie, 14 stycznia 1963 r.).

Autorka rozróżnia trzy sposoby rozumienia krytyki, wyznaczone trzema różnymi sposobami ujęcia przedmiotu, z uwagi na jego wartość: krytyka jako dążenie do tego, aby przedmiot ulepszyć, udoskonalić (przedmiot ujęty tu zostaje jako taki, iż może mieć wartość wyższą niż posiada), krytyka jako dążenie do wyszukiwania braków i wad w przedmiocie (przedmiot zostaje tu ujęty jako posiadający niższą wartość, niż to się wydawało), a wreszcie krytyka jako dążenie do słusznej oceny, oddania sprawiedliwości przedmiotowi, ujęcia go takim jaki jest (ujmuje się tu przedmiot jako posiadający określoną, stałą wartość). Te trzy odmiany krytyki można także ująć jako pewne ogólniejsze tendencje, wyznaczające zamierzenie krytyczne, tendencje powtarzające się we wszystkich odmianach krytyki, które są, jak to wynika z naszych rozważań, najściślej ze sobą związane. Nasuwa się jeszcze pytanie, czy nie da się któregoś z tych zamierzeń uznać za najbardziej pierwotne, a inne pochodne od niego. Może pierwotna jest np. dążność do słusznej oceny przedmiotu, ujęcia jego wartości w tej postaci w jakiej ją posiada, do oddania sprawiedliwości przedmiotowi — ale zrealizowanie tego zamierzenia prowadzi do wykrycia wad, usterek w przedmiocie; okazuje się, że z chwilą, gdy przedmiot dobrze poznamy, przestaje nas zadowalać, i powstaje w nas dążenie do jego przemiany, ulepszenia. Ze słusznej oceny rzeczywistego stanu rzeczy powstawałoby więc zamierzenie szukania wad w tym przedmiocie i zamierzenie ulepszenia go. Może jednak bardziej podstawowe jest dążenie do ulepszania, udoskonalania świata — a ponieważ okazuje się, że ulepszanie zawsze związane jest z koniecznością wykrycia, a następnie usuwania wad, pojawia się — jako pochodna — zamierzenie wyszukiwania wad w przedmiocie; aby więc uczynić

świat doskonalszym, musimy szukać w nim braków. Natomiast to, co na pierwszy rzut oka wydaje się tak podstawowe dla krytyki — wyszukiwanie wad — wydaje się, że nie może być zamierzeniem pierwotnym, ponieważ nie jest zamierzeniem samowystarczalnem, — tylko wtedy jest racjonalne, gdy posiada jakieś uzasadnienie, gdy czemuś służy — gdy coś za jego pomocą pragnie się zrealizować, — gdy więc istnieje jakiś *po w ó d*, dla którego właśnie wady przedmiotu stają się czymś doniosłym, poszukiwanym.

Jeśli powiemy, że krytyka kulminuje w dążeniu do ulepszenia rzeczywistości, czy też udoskonalania naszych operacji poznawczych — co wydaje się najbardziej przekonywujące — to oczywiście jest, że muszą być uwzględnione także i tamte dwa zamierzenia: aby coś ulepszyć, trzeba znać faktyczny stan rzeczy, uzyskać właściwe rozeznanie sytuacji, poznać przedmiot wraz z jego aktualnie posiadaną wartością. A dalej, aby ulepszyć, trzeba też wiedzieć, jakie są słabe strony, wady, usterki rzeczy na której udoskoleniu nam zależy. Tak więc krytyka zawiera w sobie owe trzy nierozłączne elementy: dążność do pełnego poznania, wyszukiwania wad i ulepszenia rzeczywistości.

JANUSZ SZTUMSKI: *Problemy typologii myślenia*. (Oddział Pol. Tow. Fil. w Toruniu, 19 VI 1963 r.).

W prawdopodobnym przebiegu rozwoju mentalności człowieka na przestrzeni wielu wieków zrekonstruowanym przez etnosocjologów, psychologów i in., dadzą się wyróżnić, ze względu na zaawansowanie w zakresie cywilizacji i kultury, swoiste etapy — mianowicie: magii, mitu, zdrowego rozsądku i nauki, którym odpowiadają też swoiste typy myślenia: (I) magiczny, (II) mityczny, (III) zdroworozsądkowy i (IV) krytyczno-logiczny. Najogólniej biorąc przedstawione typy myślenia różnią się sobie właściwymi: kate g o r i a m i, s t e r e o t y p a m i i m o d e l a m i m y ś l e n i a.

Porządek ten uwzględnia tylko w pewnej mierze kolejność historyczną. Istnieje dostatecznie duże prawdopodobieństwo, że myślenie zdroworozsądkowe występowało już u człowieka najbardziej pierwotnego, przynajmniej o tyle, o ile wytwarzał on narzędzia i posługiwał się nimi. Z uwagi na to jednak, że niesłuchanie prymitywnej siły wytwórczych jak i mentalności wyzwała u ówczesnego człowieka liczne dynamizmy magiotwórcze, myślenie magiczne zdaje się być dominujące na pierwszym etapie rozwoju człowieka, aczkolwiek występowało ono równolegle do myślenia zdroworozsądkowego. Znajduje to potwierdzenie w bogatych materiałach Fr. Boasa, R. Thurnwalda, B. Malinowskiego i in. Można też wnosić, że z chwilą pojawienia się nowego typu myślenia nie zanikały poprzednio istniejące typy, lecz uzupełniały się one poniekąd. Tym można też tłumaczyć obecne występowanie wszystkich wymienionych typów myślenia, co powoduje, że ludzie w różnych sytuacjach życiowych i okolicznościach posługują się każdym z nich. Myślą zdroworozsądkowo kiedy np. zastanawiają się nad tym, czy zabrać parasol; myślą magicznie np. przy wypełnianiu kuponu gry liczbowej; ulegają mitom, kiedy np. zastanawiają się nad swoim posłannictwem i wreszcie myślą logicznie, kiedy np. rozgrywają partię szachów. W proponowanej typologii myślenia odrzucam zatem zarówno pogląd B. Tylora, który uważał, że myślenie magiczne jest jedynym i naturalnym etapem w rozwoju mentalności człowieka, jak i „prelogizm” Lévy-Bruhla.

(I) Myślenie magiczne wyrosło i nadal wyrasta z bardzo zróżnicowanych

praktyk magicznych, które przenikają działalność człowieka nacelowaną na zaspakajanie jego różnych potrzeb. Nie należy jednak sądzić, że magia jest uzupełnieniem techniki produkcyjnej, jak to utrzymuje A. Gehlen (zob. *Die Seele im technischen Zeitalter*, Hamburg 1957), ponieważ obejmuje ona swym zasięgiem znacznie więcej w porównaniu z techniką produkcyjną, jak np. zachowanie piękna ciała, zapewnienie powodzenia w miłości itp.

Najistotniejszą cechą myślenia typu magicznego jest wiara, że wszystkie przedmioty i zjawiska są pełne sił, które ujmowano bezpostaciowo czy bezosobowo, jako siły tkwiące w samych przedmiotach, tak jak gdyby te przedmioty były nimi namagnesowane. Siły te pojmowano ambiwalentnie w tym znaczeniu, że mogły one powodować zarówno jakiś pożądany skutek pozytywny, jak też jego przeciwieństwo. Zdaniem J. G. Frazera w myśleniu tym funkcjonują dwa zasadnicze schematy myślenia określone przez prawa kojarzenia wyobrażeń. Pierwszy prowadzi do łączenia wyobrażeń na zasadzie podobieństwa, a drugi — na podstawie styczności czy też zbieżności w czasie i przestrzeni. A oto dalsze cechy tego typu myślenia:

a) Brak podziału na to, co realne i idealne, czyli nierozróżnianie bytu i myśli, na skutek czego świat wyimaginowany uchodzi za świat realny, podobnie jak sen i jaw a.

b) Ta swoista jednia rzeczywistości przejawia się też w konsubstancjalnym charakterze słów, które w tym myśleniu nie funkcjonują jako znaki resp. symbole, lecz są utożsamiane z rzeczami, co jest szczególnie widoczne w przypadku reagowania ludzi myślących magicznie na przekleństwa.

c) Opieranie się na zasadzie „pars pro toto”, czyli nierozróżnianie pojęć całości i części.

d) Afirmacja kontroli ludzkiej nad światem ziemskim i różnymi „mocami”, która łączy się z wiarą, że jeśli stosuje się poprawnie zasady magii, to pożądany skutek jest pewny. Wierzy się, że poprawnie stosowane zabiegi magiczne te bezpostaciowo pojmowane „siły”, a tym samym zmuszają je dożądanego zachowania. Pozostaje to w związku z silnym wpływem uczuć na myślenie magiczne, na co zwraca uwagę prof. T. Szczurkiewicz.

(II) Myślenie mityczne pojawia się na wyższym etapie rozwoju świadomości człowieka. Szczególnym jego przypadkiem jest myślenie religijne. Najistotniejszą cechą tego typu myślenia jest antropomorfizacja, czyli tendencja do przypisywania właściwych człowiekowi cech siłom przyrody, czy też wyobrażanie sobie tych sił na podobieństwo człowieka.

Antropomorfizacja i personifikacja sił przyrody prowadzi do dużego rozkołysania wyobraźni człowieka, a tym samym przyczynia się do rozwoju myślenia abstrakcyjnego. Wydaje się też, że dopiero na tym etapie rozwoju zaistniały warunki do hipostazowania, przy określaniu stanów, stosunków, związków itp. Wszystko to sprzyja niesłychanej rozbudowie świata urojonego, który z biegiem czasu stał się światem „nadprzyrodzonym”, czy „nadmaturalnym”. Ulega też zmianie stosunek człowieka do tych sił „nadmaturalnych”. Według założeń mitycznych człowiek może pod adresem „sił nadprzyrodzonych” zgłaszać swoje prośby i postulaty, ale nie może skłaniać tych „sił” dożądanego zachowania, tak jak w przypadku magii. Modły jego mogą, ale nie muszą być wysłuchane.

Na gruncie myślenia mitycznego spotykamy dychotomiczny podział wszystkiego i to na przeciwstawne sobie grupy. Ludzi dzielono np. na: „wta-

jemniczonych” i „niewtajemniczonych”, „kapłanów” i „laików”, itp. Rzeczy i zjawiska dzielono np. na: „dobre” i „złe”, „święte” i „nieświęte” itp.

Aczkolwiek myślenie mityczne różni się od myślenia magicznego, to jednak jest ono pod poważnym wpływem tego ostatniego. Jeżeli przyjrzymy się bliżej różnym rytom, czy wykształconym z nich kultom, które powstały dzięki myśleniu mitycznemu, to przekonamy się niebawem, że wywodzą się one właśnie z różnych praktyk magicznych. Są to więc po prostu praktyki magiczne uświęcone czy „uzasadnione” przez mity.

(III) Najistotniejszą cechą myślenia zdroworozsądkowego jest dysjunktywne ujmowanie rzeczywistości, na co zwrócił uwagę Fr. Engels (zob. *Rozwój socjalizmu od utopii do nauki*). Oprócz powyższego myślenie to cechuje ujmowanie ludzi, przedmiotów, zjawisk, stosunków itp. w sposób: a) s p e t r y f i k o w a n y — czyli w niezmiennej jakości i formie, b) i z o l o w a n y — tzn. bez uwzględnienia istniejących współzależności, c) n i e s p r z e c z n y — czyli wolny od antytetycznych właściwości oraz d) u p r o s z c z o n y — np. przez redukcję przyczyn danego zjawiska, przedmiotu itp., absolutyzowanie jakiejś jednej cechy przy równoczesnym pomijaniu innych itp.

Wymienione cechy nie wyczerpują oczywiście wszystkich możliwych właściwości omawianego typu myślenia, lecz podobnie jak w poprzednich wypadkach uważam je za najistotniejsze.

Modelami myślenia zdroworozsądkowego są np. różne reguły wypracowane przez retorykę, logikę klasyczną, czy też niektóre zalecenia prakseologiczne np. Kartezjusza, F. Bacona, Montaigne'a i in.

(IV) Myślenie krytyczno-logiczne, czyli inaczej myślenie naukowe, nie może być rozpatrywane tylko z punktu widzenia wymogów logiki formalnej i metodologii, ponieważ jest ono szczególnym przypadkiem myślenia jako takiego i z tego względu podlega tym wszystkim czynnikom które determinują myślenie w ogóle. Podobnie jak poprzednio omówione, myślenie naukowe posiada sobie właściwe kategorie, stereotypy i modele. Kategorie i stereotypy tego myślenia rozwijają się dynamicznie w miarę rozwoju nauk i ulegają ciąglemu doskonaleniu, jego modele natomiast wykazują większą stabilność, co nie oznacza wcale, że i one nie ulegają zmianom. Można wyróżnić dwa podstawowe modele myślenia naukowego — mianowicie a n a l i z e i s y n t e z e. Oprócz wymienionych modeli opiera się ono na tzw. niezawodnych schematach wnioskowania, które w każdym wypadku prowadzą od prawdziwych przesłanek do prawdziwych wniosków. Jednakże — jak słusznie pisał K. Marks — „...zagadnienie, czy myśleniu ludzkiemu właściwa jest prawdziwość przedmiotowa, nie jest zagadnieniem teorii lecz zagadnieniem praktycznym...”, a więc nie jest to zagadnienie rozstrzygalne przez logikę czy metodologię, lecz przez przedmiotową praktykę społeczną.

TADEUSZ KUBIŃSKI: Wyrażenia cudzysłowowe w językach sformalizowanych. (Oddział Pol. Tow. Fil. we Wrocławiu, 3 września 1963 r.).

W odczycie przedstawiono pewne wyniki dotyczące języków sformalizowanych zawierających wyrażenia cudzysłowowe. Wyniki zilustrowano na przykładzie języka węższego, jednoargumentowego rachunku funkcyjnego, zawierającego jako część właściwą język rachunku zdań.

Użyto następujących symboli: () (cudzysłów okrągły, wiążący zmienne), [,] (cudzysłów graniasty, nie wiążący zmiennych), v, f, s (funktory zdaniotwórcze, czytamy je: jest prawdziwe, jest fałszywe, jest tylko spełnialne, $x_1, x_2, .. F_1, F_2, .. p_1, p_2, ..$ (zmienne odpowiednio indywidualowe, funktorowe, zdaniowe), (,) (nawiasy), Π, \sim, \rightarrow (odpowiednio: kwantyfikator ogólny, negacja, implikacja).

a) JEZYK. T (zbiór terminów) jest to najmniejszy zbiór o własnościach: do T należą wyżej wyszczególnione symbole ujęte w cudzysłów graniasty lub okrągły, Π) jeżeli a należy do T , to ' a ', $[a]$ należą do T .

J (język) jest to najmniejszy zbiór o własnościach: I p_i oraz $F_i x_i$ należą do J , II $F_i a, v a, f a, s a$ należą do J , gdzie a należy do T , III jeżeli jakieś wyrażenia Φ, Ψ należą do J , to do J należą też wyrażenia postaci $\Phi \rightarrow \Psi, \sim \Phi, \Pi x_i \Phi$ oraz wszystkie wyrażenia w których (Φ) lub $[\Phi]$ następuje po którymś z symboli F_i, v, f, s .

b) SPEŁNIANIE. Niech U będzie dowolnym niepustym zbiorem, Γ — zbiorem nazw jednostkowych wszystkich elementów zbioru U , Δ — zbiorem nazw jednostkowych wszystkich podzbiorów zbioru U . Niech dalej dany będzie rozłączny z U, Γ oraz Δ zbiór dwuelementowy. Jeden jego element nazywam *prawdą*, drugi — *fałszem*. Pierwszemu przyporządkuję stałą zdaniową 1 , drugiemu — 0 . Zakłada się, że $U \cdot (\Gamma + \Delta) = \Gamma \cdot \Delta =$ zbiór pusty. Niech γ będzie funkcją przyporządkowującą każdemu wyrażeniu postaci (Φ) wyrażenie równokształtne z wyrażeniem Φ . Jest to *funkcja oznaczania pierwszej kategorii*. Niech δ będzie funkcją, która ciągowi nieskończonemu $[u_n]$ elementów zbioru U , ciągowi nieskończonemu $[U_n]$ podzbiorów zbioru U , ciągowi nieskończonemu $[s_n]$ złożonemu z prawd i fałszów oraz wyrażeniu postaci $[\Phi]$ przyporządkowuje wyrażenie otrzymane z Φ przez wstawienie za zmienną wolną x_i należącej do Γ nazwy przedmiotu u_i , wstawienie za F_i należącej do Δ nazwy przedmiotu U_i , wstawienie za p_i stałej zdaniowej odpowiadającej wyrazowi s_i (tzn. 1 lub 0). (Jeżeli w wyrażeniu Φ nie ma zmiennych wolnych, to funkcja δ przyporządkowuje ciągom nieskończonym oraz $[\Phi]$ wyrażenie równokształtne z Φ). Można by rzec, że wartościami funkcji δ są podstawienia wyrażen otrzymanych z wyrażen ujętych w cudzysłów graniasty. Jeżeli np. stała a jest nazwą j -go wyrazu ciągu $[u_n]$, stała A jest nazwą i -go wyrazu ciągu $[U_n]$, k — tym wyrazem ciągu $[s_n]$ jest prawda, to funkcja δ przyporządkowuje tym trzem ciągom oraz wyrażeniu $[F_i[[x_j]] \rightarrow p_k]$ wyrażenie: $A [[a]] \rightarrow 1$. δ jest *funkcją oznaczania drugiej kategorii*.

Funkcja oznaczania pierwszej kategorii przyporządkowuje nazwie wyrażenia wyrażenie z nim równokształtne. Funkcja oznaczania drugiej kategorii przyporządkowuje nazwie wyrażenia bądź wyrażenie z nim równokształtne bądź — o ile wyrażenie ma zmienne wolne — odpowiednie podstawienie tego wyrażenia.

Sumę U oraz sumy zbiorów wartości funkcji γ i δ nazywam *pochodną* zbioru U ze względu na Γ, Δ oraz zbiór złożony ze stałych zdaniowych 1 oraz 0 .

Niech $[Q_n]$ będzie ciągiem nieskończonym podzbiorów pochodnej zbioru U . Tym, co spełnia wyrażenia języka J , są czwórki uporządkowane ciągów nieskończonych poniżej wyszczególnionej postaci.

1. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia p_i , gdy s_i jest identyczne z 1 ,
2. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia $F_i x_i$, gdy u_i jest elementem Q_i ,
3. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia wyrażenie postaci $F_i(\Phi)$, gdy $\gamma((\Phi))$ jest elementem Q_i ,

4. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia wyrażenie postaci $F_i[\Phi]$, gdy $(\delta[s_n], [u_n], [U_n], [\Phi])$ jest elementem Q_i ,
5. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia wyrażenie postaci $v(\Phi)$ (a także $v[\Phi]$), gdy Φ jest elementem J oraz każda czwórka uporządkowana spełnia Φ ,
6. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia wyrażenie postaci $f(\Phi)$ a także $f[\Phi]$, gdy Φ jest elementem J oraz żadna czwórka uporządkowana nie spełnia Φ ,
7. $\langle [s_n], [u_n], [U_n], [Q_n] \rangle$ spełnia wyrażenie postaci $s(\Phi)$ (a także $s[\Phi]$), gdy Φ jest elementem J oraz pewna czwórka uporządkowana spełnia Φ a pewna czwórka uporządkowana nie spełnia Φ ,

8. w wypadku wyrażen molekularnych, tzn. powstających z łączenia wyrażen prostszych implikacją lub poprzedzania wyrażen dużym kwantyfikatorem lub negacją, spełnianie wyrażen z J jest analogiczne do spełniania w zwykłym rachunku funkcyjnym.

c) SYSTEMY. Niech Vr, Fl, S będą odpowiednio zbiorami zdań prawdziwych, fałszywych i tylko spełnialnych w języku J , tzn. spełnionych bądź przez wszystkie czwórki uporządkowane, bądź nie spełnionych przez żadną, bądź przez niektóre tylko czwórki.

Układ $\langle D, \gamma, \delta, Vr, Fl, S \rangle$, gdzie γ oraz δ są odpowiednio funkcjami oznaczania pierwszej i drugiej kategorii, a D jest pochodną wyznaczoną przez γ oraz δ , nazywa się modelem kanonicznym języka J .

Dwa dowolne modele kanoniczne języka J mają następujące własności: I) pierwszy jest homomorficzny z drugim lub drugi z pierwszym, II) są izomorficzne wtedy i tylko wtedy, gdy ich dziedziny (tzn. pierwsze wyrazy) są tej samej mocy. Dwa modele kanoniczne języka J nazywają się pokrewne, gdy będące wyrażeniami elementy ich dziedzin różnią się co najwyżej kształtem stałych indywidualnych lub kształtem stałych zdaniowych przyporządkowanych prawdzie i fałszowi lub kształtem nazw zbiorów. Dwa dowolne modele kanoniczne pokrewne języka J są izomorficzne.

Niech X będzie podzbiorem J . X^* jest zbiorem wyrażen wynikających logicznie (w sensie Tarskiego) ze zbioru X . X jest systemem, gdy $X = X^*$. System X jest niesprzeczny, gdy X jest różne od J . Najmniejszym systemem niesprzecznym w J jest Vr .

d) ENDOSYSTEMOWE CZĄSTKOWE DEFINICJE PRAWDY. Niech wyrażenie postaci $\Phi \equiv \Psi$ będzie skrótem wyrażenia $\sim((\Phi \rightarrow \Psi) \rightarrow \sim(\Psi \rightarrow \Phi))$, gdzie Φ oraz Ψ są elementami J . Endosystemowymi cząstkowymi definicjami prawdy nazywam wszystkie równoważności postaci $v(\Phi) \equiv \Phi$ oraz $v[\Phi] \equiv \Phi$, gdzie Φ jest elementem J . Zachodzi następujące twierdzenie: Jeżeli Φ należy do J , to są równoważne następujące trzy warunki: 1. Φ jest elementem Vr lub Fl , 2. $v(\Phi) \equiv \Phi$ jest elementem Vr , 3. $v[\Phi] \equiv \Phi$ jest elementem Vr . Jeżeli więc spełniony jest warunek 1., to odpowiednie endosystemowe cząstkowe definicje prawdy są elementami każdego systemu języka J .

e) PRAWA ROZDZIELNOŚCI. Do zbioru Vr należą następujące prawa rozdzielności funktorów v, f oraz s względem cudzysłowów i implikacji:

1. $v[\Phi \rightarrow \Psi] \rightarrow (v[\Phi] \rightarrow v[\Psi])$,
2. $f[\Phi \rightarrow \Psi] \rightarrow (f[\Phi] \rightarrow f[\Psi])$.

Jeżeli Φ nie jest elementem S lub Ψ nie jest elementem Fl , to do Vr należą także wyrażenia postaci

3. $s[\Phi \rightarrow \Psi] \rightarrow (s[\Phi] \rightarrow s[\Psi])$.

Do Vr należą też prawa rozdzielności otrzymane z praw 1.—3. przez zamianę w jakimś miejscu cudzysłówów graniastych na cudzysłowy okrągłe.

f) TWIERDZENIE O DEDUKCJI. Twierdzenie o dedukcji ma w J postać następującą: Niech $\{\Phi\}$ będzie zbiorem jednostkowym zawierającym wyrażenie Φ z języka J . Wówczas równoważne są następujące cztery wyrażenia:

1. Ψ jest elementem $\{\Phi\}^*$,
2. $v[\Phi \rightarrow \Psi]$ jest elementem Vr ,
3. $v(\Phi \rightarrow \Psi)$ jest elementem Vr ,
4. $\Phi \rightarrow \Psi$ jest elementem Vr .

g) ANTYNOMIE WYRAZU „HETEROLOGICZNY” I KŁAMCY. Język J można wzbogacić wyrażeniami postaci $A[\Phi]$ oraz $H[\Phi]$. $A[\Phi]$ czytamy: Φ jest wyrażeniem autologicznym. $H[\Phi]$ należy czytać: Φ jest wyrażeniem heterologicznym. $A[\Phi]$ uważamy za skrót zwrotu: $\Phi[\Phi]$. $H[\Phi]$ jest skrótem wyrażenia $\sim \Phi[\Phi]$. Do zbioru Vr należą wyrażenia: $H[v]$, $H[f]$, $H[s]$, $\sim A[v]$, $\sim A[s]$. Do zbioru S należą — dla dowolnego naturalnego i — wyrażenia postaci: $H[F_i]$, $\sim \sim H[F_i]$, $A[F_i]$, $\sim A[F_i]$. Twierdzenia powyższe można by uważać za rozwiązanie antynomii wyrazu „heterologiczny” w języku J (oraz dowolnym modelu kanonicznym tego języka).

H jest podzbiorem dziedziny modelu kanonicznego złożonym z funktorów v , f oraz s . A zaś jest pustym podzbiorem dziedziny.

Następujące twierdzenia charakteryzują *sui generis* odpowiedniki antynomii kłamcy w języku J : Niech Φ będzie elementem J . Wówczas

1. $f[\Phi]$ jest elementem Vr wtedy i tylko wtedy, gdy Φ jest w Fl ,
2. $f[\Phi]$ jest elementem Fl wtedy i tylko wtedy, gdy Φ jest w Vr lub S ,
3. $f[\Phi]$ nie jest elementem zbioru S .

h) RACHUNEK ZDAŃ Z CUDZYSŁOWAMI ORAZ ENDOSYSTEMOWYMI DEFINICJAMI PRAWDY. Zbiór P otrzymuję usuwając ze zbioru J wszystkie wyrażenia zawierające Π , F_i , X_i oraz wyrażenia postaci $[\Phi]$ i (Φ) , gdzie Φ nie należy do J .

Powyższe twierdzenia zachowują ważność, gdy w nich cudzysłówów graniasty zastąpimy okrągłym.

Niech Φ należy do P . Następująco określam pojęcie reduktu. Jeżeli Φ nie zawiera ani v ani f ani s , to Φ nazywam swoim własnym reduktem. Jeżeli Φ zawiera wyrażenie postaci $v[\Phi_1]$ lub $v(\Phi_1)$, gdzie Φ_1 jest wyrażeniem bez cudzysłówów, to zastępuję je wyrażeniem $p_1 \rightarrow p_1$, gdy Φ_1 należy do Vr , zaś wyrażeniem $\sim (p_1 \rightarrow p_1)$, gdy Φ_1 należy do Fl lub S . Jeżeli Φ zawiera wyrażenie postaci $f[\Phi_1]$ lub $f(\Phi_1)$ gdzie Φ_1 jest wyrażeniem bez cudzysłówów, to zastępuję je wyrażeniem $p_1 \rightarrow p_1$, gdy Φ_1 należy do Fl , a wyrażeniem $\sim (p_1 \rightarrow p_1)$, gdy Φ_1 należy do Vr lub S . Jeżeli Φ zawiera wyrażenie postaci $s[\Phi_1]$ lub $s(\Phi_1)$, gdzie Φ_1 jest wyrażeniem bez cudzysłówów, to zastępuję je wyrażeniem $p_1 \rightarrow p_1$, gdy Φ_1 należy do S , a wyrażeniem $\sim (p_1 \rightarrow p_1)$, gdy Φ_1 należy do Vr lub Fl . W ten sposób wychodząc od wyrażenia Φ zawierającego cudzysłów dochodzę do wyrażenia Ψ , w którym już nie ma cudzysłowa. Ψ nazywam reduktem Φ .

Obowiązuje następujące twierdzenie o reduktach: Jeżeli Ψ jest reduktem Φ , to $\Phi \equiv \Psi$ jest elementem zbioru Vr . Twierdzenie to wykazuje, że cudzysłowy oraz funktory v , f , s są zasadniczo zbędne w klasycznym rachunku zdań.

Zauważmy jeszcze, że powyżej określone pojęcie reduktu zezwala na zbudowanie matryc funktorów v , f oraz s .

TADEUSZ KUBIŃSKI: Cudzysłów i prawda. (Oddział Pol. Tow. Fil. we Wrocławiu, 13 I 1964 r.).

Omówiono własności dwóch różnych teorii. Teorie te — nazywać je będą odpowiednio T 1. oraz T 2. — są zbudowane na ontologii elementarnej Leśniewskiego. Teorie te są na tyle mocne, że można do nich wprowadzić szereg pojęć semantycznych. Wyrażenie sensowne obu teorii zawierają wyrażenia cudzysłowowe dwóch postaci: (1) (A) oraz (2) [A]. Cudzysłów w wyrażeniu (1) nazywam okrągłym. Cudzysłów występujący w (2) nazywa się graniastym. Jeżeli w wyrażeniu A występują zmienne wolne, to zmienne te są także wolne w wyrażeniu [A], są zaś związane w wyrażeniu (A). Cudzysłów okrągły jest więc operatorem wiążącym zmienne, podczas gdy cudzysłów graniasty jest operatorem nie wiążącym zmiennych. Cudzysłów okrągły służy do tworzenia nazw wyrażen. Cudzysłów graniasty służy do tworzenia bądź nazw wyrażen, bądź funkcji nazwowych. Zależy to od tego, czy wyrażenie ujmowane w cudzysłów graniasty zawiera zmienne wolne.

Wyrażenia sensowne atomowe języka obu rozważanych teorii mają postać: (3) eAB. Czytamy je: A jest B. Z grubsza biorąc, funktor zdaniotwórczy e ma sens epsilon z ontologii Leśniewskiego. Wyrażenie postaci (3) jest prawdziwe, gdy wyrażenie A jest nazwą jednostkową zakresowo zamienną lub zakresowo podrzedną względem nazwy B.

Zwroty postaci (A) oznacza B — symbolicznie: $d(A)B$ — wprowadzono do teorii T 1. definicjami cząstkowymi następującej postaci:

$$(4) \quad d(A)B \leftrightarrow eBA.$$

Znak \leftrightarrow jest w (4) funktorem równoważności. W (4) wyrażenie A nie może zawierać zmiennych wolnych. Zgodnie z (4) prawdziwy jest następujący zwrot: *(poeta romantyczny) oznacza Adama Mickiewicza*. Nie są natomiast prawdziwe zdania: *(Zeus) oznacza władcę Olimpu*, *(egoista) oznacza człowieka samolubnego*. Zwrot *władca Olimpu* jest bowiem nazwą pustą, a nazwa *człowiek samolubny* — ogólną.

Definicje cząstkowe (4) są precyzacją określenia oznaczania podanego w pracy A. Tarskiego *Pojęcie prawdy w językach nauk dedukcyjnych*, str. 46, odnośnik 42.

Jak wiadomo, wyrażenie *oznacza* jest wielce wieloznaczne. Do teorii T 1. wprowadzono zwroty postaci (A) oznacza B — symbolicznie: $D(A)B$ — w drugim, odmiennym od pierwszego znaczeniu, korzystając z definicji cząstkowych następującej postaci:

$$(5) \quad D(A)B \leftrightarrow \Pi x(exA \leftrightarrow exB).$$

W (5) znak Π jest kwantyfikatorem ogólnym, zaś wyrażenie x jest zmienną. W (5) ani wyrażenie A ani też B nie mogą zawierać zmiennych wolnych. Zgodnie z (5) prawdziwe są na przykład zdania: *(Zeus) oznacza władcę Olimpu*, *(egoista) oznacza człowieka samolubnego*. Nie jest natomiast prawdziwe zdanie: *(poeta) oznacza Adama Mickiewicza*. Bowiem nazwy *poeta* oraz *Adam Mickiewicz* nie są równozakresowe.

Definicje cząstkowe postaci (5) precyzują określenie oznaczania spotykane w tzw. definicjach semantycznych. W tych definicjach semantycznych łącznikiem definicyjnym jest funktor *oznacza*.

Zachodzi następujące metatwierdzenie odnoszące się do teorii T 1.:

(6) Wyrażenia postaci $d^{(A)}B$ oraz $D^{(A)}B$ należą równocześnie do teorii T 1. (czyli: są równocześnie prawdziwe) wtedy i tylko wtedy, gdy wyrażenia nazwowe A oraz B są jednostkowe, równozakresowe i nie zawierają zmiennych wolnych.

Funktory *autologiczny* i *heterologiczny* wprowadza się do teorii T 1, definicjami cząstkowymi następujących postaci:

$$(7) \quad e[A]a \leftrightarrow e[A]A,$$

$$(8) \quad e[A]h \leftrightarrow \sim e[A]A.$$

Zwrot \sim jest funktorem negacji. Zwroty *a* oraz *h* czytamy odpowiednio: *autologiczny*, *heterologiczny*.

Mamy w teorii T 1. twierdzenia następujących postaci wynikające łatwo z (4), (7) i (8):

$$(9) \quad e[A]a \leftrightarrow d^{(A)} [A].$$

$$(10) \quad e[A]h \leftrightarrow \sim d^{(A)} [A].$$

Teoria T 2. jest nadsystemem właściwym i niesprzecznym teorii T 1. Można by — z grubsza biorąc — rzec, że T 2. powstaje przez dodanie do T 1. wyrażen sensownych, w których pewne wyrażenia nazwowe występują w supozycjach materialnych jakiegoś stopnia.

Zwrot *wyrażenie A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji materialnej n-go stopnia* wprowadzono przy pomocy następującej rekursywnej definicji metajęzykowej:

(11) 1. wyrażenie A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji materialnej 0-go stopnia wtedy i tylko wtedy, gdy wyrażenie eAB jest prawdziwe w teorii T 1,

2. wyrażenie A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji materialnej $n+1$ -go stopnia wtedy i tylko wtedy, gdy wyrażenie (A) występuje w wyrażeniu $e^{(A)}B$ w supozycji materialnej n -go stopnia lub wyrażenie [A] występuje w wyrażeniu $e[A]B$ w supozycji materialnej n -go stopnia.

W związku z punktem 1. definicji (11) dodać należy, że teoria T 1. zawiera wszystkie zdania prawdziwe swego języka i tylko te zdania.

Supozycję prostą uważa się za specjalny przypadek supozycji materialnej. Sprawę tę precyzuje poniższe określenie:

(12) wyrażenie A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji prostej wtedy i tylko wtedy, gdy wyrażenie A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji materialnej 0-go stopnia.

Autonimiczny sposób użycia wyrażenia charakteryzuje poniższa definicja:

(13) wyrażenie A jest użyte w wyrażeniu eAB autonimicznie wtedy i tylko wtedy, gdy A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji materialnej 1-go stopnia.

Opierając się na określeniach (11) oraz (12) można by np. rzec, że w zdaniu *Wrocław jest miastem* nazwa *Wrocław* występuje w supozycji prostej. Można by dalej rzec, że w zdaniu *Wrocław jest nazwą nazwy miasta*, nazwa *Wrocław* występuje w supozycji materialnej 2-go stopnia, zaś w zdaniu *Wrocław jest rzeczownikiem* nazwa *Wrocław* jest użyta autonimicznie.

Od określenia (11) łatwo przejść do określenia supozycji materialnej n -go stopnia w języku teorii T 1.:

(14) supozycja materialna n -go stopnia w języku teorii T 1. jest to klasa wszystkich par uporządkowanych wyrażeń nazwowych tegoż języka postaci (A, B) , gdzie wyrażenie A występuje w wyrażeniu eAB w supozycji materialnej n -go stopnia.

Zachodzi następujące twierdzenie:

(15) dwie różne supozycje materialne są rozłączne.

Można by w taki sposób uogólnić pojęcia zdefiniowane przez (11) — (14) aby przypisywać określoną supozycję materialną także wyrażeniom nazwowym pustym i ogólnym.

Przegląd czasopism

I

Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej No 8 (1962). Historiozofia i indywidualizm. Studia z dziejów filozofii społecznej XIX wieku: KUDEROWICZ Z. — Misja filozofii i jej przemiany (Hegel, Feuerbach, Stirner), 5—52. WALICKI W. — Rosyjskie słowianofilstwo a filozofia heglowska, 53—100. GAREWICZ J. — Sprzeczności schopenhauerskiego indywidualizmu, 101—132. TEMKINOWA H. — Jednostka a społeczeństwo w koncepcji anarchizmu M. Bakunina, 133—176. SKARGA B. — Praca organiczna a filozofia narodowa i konserwatywna katolicka przed 1864 r., 177—214. ŁADYKA J. — Koncepcje społeczeństwa zintegrowanego w twórczości Hegla i Trentowskiego, 215—260. Rozprawa konkursowa (1821) Józefa Gołuchowskiego, opracował T. Kozanecki, 261—311.

II

Mediaevalia Philosophica Polonorum XI (1963). SIEMIĄTKOWSKA Z. K. — Gilles de Rome ou Jean de Dacie? La Philosophia Communis du ms. Kraków B. J. 1252, 5—22. WŁODEK Z. — Le commentaire de Nicolas d'Amsterdam sur le De Anima d'Aristote Introduction — textes inédits, 23—42. Czartoryski P. — Quelques éléments nouveaux quant au commentaire de Gilles de Rome sur la politique, 43—48. KUKSEWICZ Z. — Contribution au problème de l'influence de l'Albertisme sur l'Université de Cracovie au XVe siècle 49—68. SENKO W. — Quelques contribution à l'histoire de la littérature philosophique du XIVe-siècle d'après le ms. 53/102 de la bibliothèque du Grand Séminaire de Pelplin, 69—85. ZWIERCAN M. — Les „Quaestiones in Physicam Aristotelis” de Jean de Glogów enfin retrouvées!, 86—92. KUKSEWICZ Z. — „De principio individuatio-

nis” de Jean de Jandun. Edition du texte d'après le ms. Upsal Bibl. Univ. C 615, 93—106. KUKSEWICZ Z. — Zilfredi de Placentia Quaestio disputata utrum intellectus possibilis ad actum intellectonis eliciendum consurraat effective, 107—114. KUKSEWICZ Z. — Une question d'un averroïste anonyme „De habitu intellectus” dans le ms. Bibl. Jagel. 742. PALACZ R. — Gualterii Burleii quaestio: Utrum contradictio sit maxima oppsitio (ms. Vat. Ottob. 318 f. 141 VA — 145 VB), 128—139. KOROLEC J. B., PALACZ R. — Commentaires sur les sentences supplément au repertoire de F. Stegmüller, 140—145. SENKO W. — Les Oeuvres de Gilles de Rome conservées dans les ms. des bibliothèques polonaises, 146—151. WŁODEK Z. — Les Traités de Walter Burleigh dans les manuscrits des bibliothèques en Pologne, 152—156.

III

Roczniki filozoficzne. t. XI z. 1 (1963). KAMIŃSKI St. — Czym są w filozofii i w logice tzw. pierwsze zasady?, 5—24. HERBUT J. ks. — O formalnym ujęciu analogii transcendentnej, 25—40. BEJZE B. ks. bp. — Analogia w metafizycznym poznaniu Boga, 41—54. ŚLIWA P. ks. — Problem bezpośredniego realizmu świata zewnętrznego na gruncie egzystencjalizmu tomistycznego, 55—72. DAMBSKA I. — Milczenie jako wyraz i jako wartość, 73—80. KWIATKOWSKI T. — Dialektyka Arystotelesa, 81—102. GOGACZ M. — O nowszych badaniach dowodu ontologicznego Anzelma z Canterbury, 103—112. DUDAK K. — Zarys problematyki poznawczej w „Summae Quaestionum” Henryka z Gandawy, 113—136. Recenzje, 137—155: Hasenjaeger G. — Einführung in die Grundbegriffe und Probleme der modernen Logik, (St. Kamiński). — The Nature of Metaphysics, (Cz. Wojtkiewicz). — Johnstone H. W. — Philosophy and Argument, (Cz. Wojtkie-

wicz). — Granat W. ks. — Teodycea. Istnienie Boga i Jego natura, (A. Stępień). — Świeżawski St. — Rozum i tajemnica, (A. Stępień). — Świeżawski St., Jaworski M. ks. — Byt. Zagadnienia metafizyki tomistycznej (A. Stępień), — Gogacz M. — Problem istnienia Boga u Anzelmusa z Canterbury i problem prawdy u Henryka z Gandawy, (Z. Kahuża).

Roczniki Filozoficzne t. XI z. 2 (1963).
O. SZYMAŃSKI W. K. — Problematyka dobra w „Enneadach” Plotyna, 5—14. S. KASPERKIEWICZ K. M. — Przyjaźń, jej miejsce i zadanie w systemie filozofii moralnej Arystotelesa, 15—32. STRZESZEWSKI Cz. — Obowiązki i cele pracy ludzkiej w filozofii społecznej św. Tomasza z Akwinu, 33—42. ks. Majka J. — Zagadnienie lichwy w okresie scholastyki, 43—86. ks. STYCZEŃ T. — możliwość etyki u Johna Locke'a 87—110. ks. PIWOWARSKI W. — Podstawowe społeczne zasady prawa naturalnego, 111—121.

Roczniki Filozoficzne t. XI. z. 3 (1963).
ks. ADAMCZYK S. Metafizyka naturalnego powstawania rzeczy według św. Tomasza z Akwinu, 5—14. ks. MAZIERSKI S. — Prawa przyrody jako uogólnienia indukcyjne, 15—30. ks. KŁÓSAK K. — Czy mamy dowód filozoficzny za początkiem czasowym wszechświata, 31—44. ks. SEDLAK W. — Wulkanizm i trzęsienia ziemi w geoenergetycznym zespole zjawisk, 45—64. KOŁODZIEJCZYK I. O Cist — Matematyczny dowód na istnienie Boga w „Philosophia mathematica” Erharda Weigla, 65—80. LUBAŃSKI M. — Zagadnienie arytmetyzacji kontinuum, 81—86. ŚLAGA S. W. — Odrębność żywej materii na przykładzie wirusów, 87—108. Wspomnienia: ks. ADAMCZYK S. — O Piotr Hoenen SJ (1880—1961), 109—112. Recenzje: Gamow G. — La création de l'universe, (ks. L. Regner), 113. Koren H. J. — An Introduction to the Philosophy of Nature, (Sz. Ślaga), 114—115.

Roczniki Filozoficzne t. XI z. 4 (1963).
ks. PASTUSZKA J. — Psychologia w duszpasterstwie, 5—16. TRĘBACZKIEWICZ S. — Psychologia w szkole, 17—22. STROJNOWSKI J. — Psychologia w lecznictwie, 23—32. SEKOWSKA Z. — Psychologia w rewalidacji inwalidów, 33—44. ks. PASTUSZKA J. — Filozoficzne i empiryczne pojęcie osoby ludzkiej, 45—60. PAPIERKOWSKI Z. — Osobowość przestępcy, 61—80. ks. CHLE-

WIŃSKI Z. — Wprowadzenie do teorii osobowości. H. J. Eysencka 81—92. WIŁTECKI K. — Zagadnienie zainteresowań dzieci w świetle badań nad procesami pamięci, 93—102. Sprawozdania, 103—107.

IV

Studia Filozoficzne Nr 3—4 (34—35), 1963. Całość i rozwój w świetle cybernetyki (Dyskusja nad książką prof. O. Langego), 3—32. NARSKI I. — O sprzeczności ruchu 33—62. GRZEGORCZYK A. — Zastosowanie logicznej metody wyodrębniania formalnej dziedziny rozważań w naukach, technice i gospodarce, 63—76. MARCISZEWSKI W. — Redukcjonizm w świetle analizy zdań spostrzeżeniowych, 77—92. ZIEMBA Z. — Zwrot „norma N obowiązuje” w języku prawnym i prawniczym, 93—116. ADLER E. — Herder i Kant, 117—138. KUDEROWICZ Z. — Logika heglowska a idea odpowiedzialności moralnej, 139—164. KELLER J. — Spór o nową wizję świata, 165—174. MORAWSKI S. — Przedmiot i metoda estetyki, 175—206. WIEGNER A. — Proton pseudos Wuntowskiej krytyki filozofii R. Avenarius, 207—210. Polemiki: KRAJEWSKI W. — O pojęciach prawdy względnej, 211—222. W sprawie polemiki ks. prof. Józefa Pastuszki z Józefem Koźmickim, 223—224. Książki i czasopisma: KASIA A. — Osoba ludzka w kłamrach definicji (ks. W. Granat: „Osoba ludzka. Próba definicji”), 225—237. PELC J. — Nowa książka o przedmiocie i metodzie estetyki (J. Gałęcki: „Problematyka estetyki, przedmiot i metoda”), 237—242. RUDEK W. — Wykład semazjologii (W. Zwieginiec: „Semazjologia”), 243—251. PONIATOWSKI Z. — Raffaele Pettazzoni o idei wszechwiedzy boskiej (R. Pettazzoni: „L'omniscienza di Dio” i „Der Allwissende Gott. Zur Geschichte der Gottesidee”), 252—257. WESOŁOWSKI W. — Problemy socjologów-marksistów (J. J. Wiatr: „Szkice o materializmie historycznym i socjologii”), 257—260. KRAWCZYK Z. — Problemy marksistowskiej metodologii humanistyki (L. Goldmann: „Nauki humanistyczne a filozofia”), 261—263. SIEMEK M. J. — Marksizm a „humanistyczna psychoanaliza” (E. Fromm: „Marx's Concept of Man”), 263—267. TRYBUSIEWICZ J. — Gaston Berger i jego filozofia perspektywna (G. Berger: „L'homme moderne et son éducation”), 267—271. J. Z. — O naukach praktycznych (A. Podgórecki: „Charakterystyka nauk praktycznych”),

271—277. PODGÓRECKI A. — Wstęp do prakseologii (T. Pszczołowski: „Zasady sprawnego działania. Wstęp do prakseologii”), 278. KUSTRZEBA I. — Wybór tekstów o wolności woli („Free Will” edited by Sidney Morgenbesser and James Walsh), 278—281. PELC J. — Maszyna matematyczna i mózg ludzki (J. von Neumann: „Maszyna matematyczna i mózg ludzki”), 281—283. SUŁOWSKI J. — Najnowsze pozycje literatury kalkydiańskiej, 283—289. SKARGA B. — W obronie humanizmu (Choix de textes philosophiques. De Montaigne à Louis de Broglie”. Présentés par Ch. Brunold et J. Jacob), 289—290. MORAWSKI S. — Przykład krytyki integralnej (S. Żółkiewski: „Przepowiednie i wspomnienia”), 291—294. TYROWICZ S. — Socjologia francuska (J. Gugler: „Die neuere französische Soziologie. Ansätze zu einer Standortbestimmung der Soziologie”), 249—296. TYROWICZ S. — Socjologia kraju o nieczystym sumieniu (H. Schelsky: „Ortsbestimmung der deutschen Soziologie”), 296—299. CICHOWICZ S. — Dokument porażki (G. Marcel: „Być i Mieć”), 299—301. Z. C. — O wtórnych cechach zmysłowych (S. Petrow: „Ot-nosno wtoricznite swojstwa”), 301—303. Z. P. — Myślenie a cybernetyka (W. M. Głuszkow: „Myslenije i kibernetika”), 303—306. S. M. — Artyści o sztuce („Artyści o sztuce”, opr. E. Grabska i H. Morawska), 306—308. DUDEK Z. — Kilka uwag na marginesie krytyki genetyki klasycznej na łamach radzieckiego czasopisma filozoficznego (G. W. Platonow: „Gienetika i filozofija”, *Filosofskije Nauki*, nr 2, 1961; A. I. Kuroebow; I. W. Driagina: „K woprosu o przicinach raz-noglasij w gienetike”, *Filosofskije Nauki*, nr 4, 1961; K. Kostriukowa: „O tak nazywajemych chimiczeskich osnovach nasledstwiennosti”, *Filosofskije Nauki*, nr 1, 1962; W. I. Kołodiaznyj: „O miestie metodow fizikomatiematycznych i chimiczeskich nauk w biologii”, *Filosofskije Nauki* nr 6, 1962), 309—314. J. Śl. — Spór o jakości estetyczne W. P. Iwanow: „O niekotorych protiworieczijach teorij estesticzkich kaczestw”), 314—315. J. Śl. — Kryterium prawdziwości w sztuce (A. F. Jeremiejew: „O kriterij istinnosti w iskusstwie”), 315. A. B. — Konferencja cybernetyczna w Moskwie, 315—322. Kronika: D. G. — Siedemdziesięciolecie profesora Romana Ingardena, 323—324. wk — Druga narada redakcji pism filozoficznych krajów socjalistycznych, 324. Nowości wydawnicze, 325. Konkurs na pracę z zakresu filozofii matematyki, 326.

Wykaz artykułów opublikowanych w Studiach Filozoficznych w 1963 r., 327—331. Indeks autorów, 331.

V

Cercetari Filozofice X No 1 (1963). (pismo wydawane w języku rumuńskim). 30 ans depuis les luttes héroïques des travailleurs des chemins de fer et du pétrole (janvier—février 1933), 9—26. VRTELI P., HOFFMAN O. — De l'application du principe de l'intéressement matériel des travailleurs à l'étape de parachèvement de la construction socialiste, 27—42. BRATES T. — La valeur humaniste du travail en socialisme et communisme, 43—60. PETRE C. — La victoire définitive du socialisme en Roumanie. L'alliance de la classe ouvrière et la paysannerie élevée à un stade supérieur, 61—84. CERNEA M. — La pratique de la production socialiste et le développement de la pensée économique de la classe ouvrière, 85—106. WALD H. — Dénaturation de la catégorie du progrès dans la philosophie bourgeoise contemporaine, 107—128. RADULET R. — Les nouveaux progrès des sciences physico-chimiques et la catégorie de loi, 129—154. Communications: FIRU I. S. — A propos du caractère de classe réactionnaire des principaux courants pédagogiques officiels de Roumanie, entre les deux guerres mondiales (la période 1918—1928), 155—168. ORNEA Z. — Aperçu critique sur les conceptions sociologiques et esthétiques de H. Sanielevici, 169—184. Discussions: NATANSOHN I., DUMITRESCU P. — Sur les rapports existant entre le matérialisme historique et la sociologie marxiste, 185—190. La pratique et certains problèmes du développement de la conscience socialiste: GRIGORESCU C. — La contribution du journal „Viata Uzinei” à la formation de la nouvelle attitude à l'égard du travail, 191—202. Critique et bibliographie (203—228): La philosophie de Vasile Conta, (Ion Banu, F. Neagoe, O. Chefan). — Objet et méthode de la logique formelle moderne, (S. Vieru). — A propos du beau, (I. Pascadi). — Une Contribution à la critique de la philosophie bourgeoise contemporaine, (A. Boboc). — La vie scientifique: Débats autour de la maquette „Istoria gindirii sociale si filozofice in Rominia” (Histoire de la pensée sociale et philosophique en Roumanie), 229—236. Notes: Notes de lecture, 237—242. Notes bibliographiques, 243—250.

Extraits des sommaires des revues étrangères, 251—256. Bulletin bibliographique, 257—258.

Cercetari Filozofice X No 2 (1963). TAMAS S. — L'unité moralepolitique du peuple tout entier — puissant levier du progrès de la société, 267—280. CETAN O. — Quelques aspects de l'essence de la religion, 281—306. MARE C. — A propos de la corrélation entre la causalité et la loi, 307—322. POPESCU S. — Le passage de l'abstrait au concret en physique, 323—334. ALEKSÉEVI M. N. (URSS) — Problèmes de la logique dialectique, 335—348. STOICHITA R., — ÖF FENBERGER G., BIELTZ P. — A propos de certaines propriétés des operateurs logiques dans le calcul propositionnel, 349—368. BERCU I. — L'idéologie bourgeoise et le problème de la coexistence pacifique, 369—388. LUNGU I. — Gheorghe Sincai, savant et penseur illuministe (I), 389—408. 100 ans depuis la naissance du prof. dr G. Marinesco: GHITA — La conception matérialiste de G. Marinesco, 409—418. Communications: CONSTANTINESCU C. — Les résultats de Gödel et leur signification pour la théorie des systèmes formels, 419—432. MARCUS S. — La critique matérialiste-dialectique de l'intuitionnisme mathématique, 433—444. Discussions: ACHIM M. — Le matérialisme historique, le socialisme scientifique et la sociologie, 445—452. La pratique et certains problèmes du développement de la conscience socialiste: BUZDUGAN C., ROSCA AI. — La lutte pour la qualité exige un travail politique de qualité 453—464. Consultations: APOSTOL Gh. P. — La base technique matérielle et la base économique de la société, 465—476. PERIANU I., GEORGESCU F. — De la loi de la négation de la négation, 477—492. Critique et bibliographie, (493—524): La dialectique de l'histoire et ses particularités dans le développement de la société socialiste (M. Cernea); Une monographie sur la formation de la philosophie marxiste (Gh. Cazan); Un ouvrage intéressant sur la famille soviétique (V. Popescu); Bertrand Russell et les interdictions du positivisme logique (H. Wald); L'apologie du freudisme aux Etats-Unis (E. Gulian). Notes: Notes de lecture, 525. Notes bibliographiques, 533. Extraits des sommaires des revues étrangères, 543. Bulletin bibliographique, 549—550.

Cercetari Filozofice X No 3 (1963). (pismo wydawane w języku rumuńskim).

VLAD C., PETRE C. — Un moment d'importance historique dans le développement de la Roumanie sur la voie du socialisme, 559—568. CAZACU H. — Le rôle de l'idéologie dans la formation de la conscience sociale du travailleur contemporain, 569—590. BELLU N. — Le concept d'opinion publique et la critique des théories traditionnelles (I), 591—610. LUPAN M. — Une optique fautive, à substrat de classe: „L'analyse groupale de la politique”, 611—632. LUNGU AI. — Problèmes philosophiques des biorythmes, 633—652. ENESCU Gh. — Les paradoxes de la logique mathématique, 653—676. GULIAN C. I. — A propos de la pensée des peuples africains. Contre l'interprétation scolastique et réactionnaire de la pensée primitive, 677—704. Communications: ENE H., FLOREA E. — Remarques concernant la structure de l'instruction théorique-scientifique de l'école professionnelle et son apport à la formation de l'ouvrier avancé, 705—718. GALATEANU A., GOGONEATA N. — L'activité et la conception sociale-politique de Panait Musoiu, 719—732. Discussions: FLOREA I. — A propos de l'objet du matérialisme historique et du communisme scientifique et de leur rapport, 733—742. FLORIAN A. — Le caractère logique concret de la sociologie marxiste-léniniste, 743—754. LUCACIU P. — L'idéologie des cercles socialistes de Roumanie entre 1875 et 1883, 755—770. L'activité des chaires universitaires: Une discussion fructueuse sur la psychologie sociale (I. F.), 771—774. Critique et bibliographie, (775—796): Un livre sur le mode de production socialiste, (S. Cernea). — Les problèmes de cybernétique dans la revue „Korunk”, (C. Dan). — Les mathématiques, les raisonnements plausibles et le raisonnement démonstratif. (V. Sahleanu). — L'expérience dans la théorie de la connaissance, (I. Marculescu). — Notes: Notes de lecture, 797—800. Notes bibliographiques, 800—807. Extraits des sommaires des revues étrangères 807—813. Bulletin Bibliographique, 813—814.

Cercetari Filozofice X No 4 (1963). VLAD C., CARACIU T. — Certains problèmes concernant la formation et le développement de l'Etat roumain démocratique populaire, 821—832. BELLU N. — A propos de la définition du concept d'opinion publique (II), 833—854. TANASE AI. — Culture et conscience, 855—880. SAHLEANU V. — Problèmes philosophiques de la biophysique, 881—

—894. LUNGU I. — Gheorghe Sincai, savant et penseur illuministe (Les idées linguistiques et historiques sociales), (II), 895—912. Communications: BORGEANU C. — La dialectique du contenu et de la forme au cours du progrès de l'histoire, 913—920. FLOREA M. — La conception matérialiste-dialectique au sujet du déterminisme, 921—932. COTAESCU I. — La dialectique des interrelations intracellulaires, 933—946. GORO E. F., DIACONESCU N. — Le rapport contenu-forme dans la nature vivante, 947—956. BRATESCU G. — Un représentant du matérialisme naturaliste de docteur C. A. Polichronie, 957—970. Discussions: USCHERSOHN H. — À propos de l'objet du socialisme scientifique, 971—978. ORNEA Z. — Observations au sujet de l'idéologie du cercle „Junimea”, 979—994. Consultations: WEISZMANN A. — La substance et le champ à la lumière des succès de la physique contemporaine, 995—1006. Critique et bibliographie: (1007—1027): La sociologie bourgeoise contemporaine et le problème des classes, (I. Tudosescu, Gh. Trandafir). — La psychogenèse des concepts géométriques, (C. Dan). — Barit G. — Ecrits socio-politique, (O. Chefan). — Un ouvrage d'analyse de l'individualisme bourgeois (T. Papadopol). — La vie scientifique: Les travaux du symposium „La dialectique marxiste et les sciences” (T. Uros), 1027—1032. Notes de lecture, 1033—1041. Notes bibliographiques, 1041—1045. Extraits des sommaires des revues étrangères, 1045—1049. Bulletin bibliographique, 1049.

VI

Dialectica No 64 (1962). NOELLE-NEUMANN E. — Über den methodischen Fortschritt in der Umfrageforschung, 307—328. HOFSTÄTTER P. R. — Analyse eines Stereotyps: die deutsche Frau, 329—353. WALTER E. J. — Vers une classification scientifique de la sociologie, 354—360. MARUYAMA M. — Philosophy as an open meta-science of interdisciplinary cross-induction, 361—384. BONSACK F. — Pour une interprétation objectiviste de la théorie de l'information, 385—395 Table des Matières, vol. 16, Nos 61—64, 1962.

VII

Filosofia Anno XIV Fasc. IV (1963). MADDALENA A. — Filosofia della storia, 633—649. BARONE F. — Sviluppo

e problemi dell'Algebra della logica, 650—684. GUZZO A. — Filosofia del dono e dell'obbligo, 685—704. VERRA V. — Immediatezza e filosofia, 705—744. VATTIMO G. — Fondazione dell'Ontologia in „Sein und Zeit”, 745—782. SCHMUCKER J., TONELLI G. — Origini e fonti dell'etica kantiana, 783—785. Rassegna di libri, (785—806): Die Metaphysik des Averroes, (G. Tonelli). Calvini J. — Institutio Christianae Religionis, (G. Tonelli). Hobbes Th. — The English Works, (G. Tonelli). — Leibniz G. W. — Saggi filosofici, (F. Barone). Hume D. — Dialoghi sulla religione naturale, (F. Barone). Casini P. — Diderot „philosophe”, (G. Tonelli). Philipp W. — Das Werden der Aufklärung in theologie-geschichtlicher Sicht, (G. Tonelli). Morpurgo Tagliabue G. — Il concetto di gusto nell'Italia del Settecento, (M. Zullo). Marcucci S. — Emile Meyerson, (E. P. Genzone). Omaggio a Rodolfo Mondolfo, (N. Algranati). Galli G. — L'idea di materia e di scienza fisica da Talete a Galileo, (F. Barone). Piovani P. — La filosofia del diritto come scienza filosofica, (V. Matthieu). Pubblicazioni ricevute, 807—819. MAZZANTINI C. — Piero Martinetti e l'Oriente, 819—820. GUZZO A. — Per il 1964, 821—827.

Filosofia Anno XIV Supplemento al fasc. IV (1963). 5° Fascicolo internazionale. PILET P. E. — La finalit  de fait en biologie, 829—854. BLUMENBERG H. — Lebenswelt und Technisierung unter Aspekten der Ph nomenologie, 855—884. MESNARD P. — Humanisme et théologie dans la controverse entre Erasme et Dorpius, 885—900. SCHEPERS H. Möglichkeit und Kontingenz (Zur Geschichte der philosophischen Terminologie vor Leibniz), 901—914. HUTIN S. — La cosmogonie immat rialiste d'Henry More, 915—925. NIKLAUS R. — The Mind of Diderot (An Enquiry into the Nature of Diderot's Understanding and Thought), 926—938. ROUCHÉ M. — Reflexions à propos Nietzsche, 939—945. Congressi: MATTHIEU V. — Il XIII Congresso internazionale di Filosofia a Citt  del Messico (Diario e panorama), 946—952. Septi me stage international d' tudes humanistes, 953. Rassegna di libri, (953—963): Iordani Bruni Opera latina conscripta, (G. Tonelli). Kaelin E. F. — An Existentialist Aesthetic, (Th. Langan). Michelis P. A. — Contemplations esthétiques, (G. Mourellos). Lacroix J. — Histoire et Mystère, (A. Lachiez-Rey). Madinier G. — Vers une philo-

sophie réflexive, (A. Lachièze-Rey). Kraft V. — Erkenntnislehre, (H. Schleierchert). Pubblicazioni ricevute, 964—972. Indice dell'annata, 972—973.

Filosofia Anno XV Fasc. I (1964) GUZZO A. — Filosofare oggi, 3—14. RISSE W. — Averroismo e Alessandrino nella logica del Rinascimento, 15—30. ROSSO C. — Vauvenargues e la tradizione dei moralisti, 31—84. GHIO M. — Lessing e il concetto di progresso, 85—126. DEROSI G. — L'emergenza del percepito e del significato dal progetto intenzionale corporeo in Merleau-Ponty, 127—153. Rassegna di libri, (154—175): Pohlenz M. — L'uomo greco, (A. de Maria). Sallustio, (C. Rossi). Lucrezio, (C. Rossi). Grozio U. — I prolegomeni al De jure belli ac pacis, (A. Droetto). Löwith K. — Significato e fine della storia, (C. Terzi). Tilliette X. — Philosophes contemporaines, (V. Verra). Severgnini D. — La „inevitabile illusione”, (A. Nobile-Ventura). Archive internationale d'histoire des idées, (G. T.). Pubblicazioni ricevute, 176—184.

VIII

Filosofskie Nauki No 3 (1963). SMOLJANINOW I. F. — Marksistsko-Leninskaja estietika i sowriemiennyj abstrakcionizm w iskusstwie, 3—14. POPOWA I J. — Leninskoje uczenije o razwitiij kak jedinstwie i bor'bie protivopoložnostiej i sowriemiennyj antikommunizm, 15—24. GARBER L. E. — Leninskaja kritika ploskogo ewolucjonizma oružije bor'by protiv sowriemiennogo rieformizma, 25—31. ORUŽEJNIKOWA S. W. — Logičeskaja funkcija kategorij dialektiki, 32—38. STARCZENKO A. A. — Problema istiny w teoriji sudiebnogo prawa, 39—49. Naucznyje soobščeniija: PANOW W. G. — Czto sledujet ponimat' pod proizwodstwom i wsoiproizwodstwom neposredstwennoj žizni obščestwa, 50—57. JEKISININ P. P. — A. W. Lunaczarskij i problemy socialičeskogo riealizma w iskusstwie, 58—65. Diskussii i obsuždenija: SUWOROW L. N. — Marksistskaja socjologija i konkrietnyje socjalnyje issledowanija, 66—76. MALCEW W. I., UWAROW A. I. — Kak oswieščat' problemy jedinstwa dialektiki teoriji poznaniija i logiki? (O knigie W. I. Czerkiesowa „Materialičeskaja dialektika kak logika i teorija poznaniija”), 77—82. ARON J. H. — Niekotoryje woprosy dialektiki obščego, oso-

biennogo i jediničnogo w problemie biolōgičeskogo wida, 83—89. UTKINA N. F. — Nieskolko zamiečanij o filosofskich woprosach sowriemiennoj biologii, 90—95. Kritika i bibliografija, 96—112. Naucznaia žizn', 113—139.

Filosofskie Nauki No 4 (1963). Pieriedowaja — Podiom ideolōgičeskoi raboty partii i problemy razwitiija filosofskoi nauki w wysszej škole, 3—18. PIETROSJAN M. I. — O marksistskom ponimaniij suszcznosti čelowieka, 19—27. KOGAN L. N. — Naucznotiechničeskij progress w SSSR i wsistoronneje razwitiije ličnosti rabočego, 28—36. JOWCZUK M. T. — Rost kulturnogo urowiija rabočich w SSSR i sblizenije ich truda s umstwiennym trudom kak faktor obščestwiennogo progressa, 37—46. CHARCZEW A. G. — O niekotorych rieziultatach issledowanija motiwow braka w SSSR, 47—58. TUGARINOW W. P. — Krasota kak cyennost', 59—65. KOPNIN P. W. — Matierialičeskaja dialektika — logika razwitiija sowriemiennoi nauki, 66—73. MIELUCHIN S. T. — Problemy fiziki mikromira w świetie dialektičeskogo matierializma, 74—86. PŁATONOW G. W. — Dietierminizm i indietierminizm w uczenii ob izmieničiwosti organizmow, 87—96. NARSKIJ I. S. — Ob istoriko-filosofskom razwitiij ponjatiija „otčuždienije”, 97—106. BRUTJAN G. A. — Filōsofskaja suszcznost' teoriji lingwističeskoi otnositelnosti, 107—115. Naucznyje soobščeniija: KARPOW J. D. — O niekotorych idejnych istocznikach mirowozrieniija Gandi w nacalnoj pieriod jego diejatielnosti, 116—122. Kritika i bibliografija, 123—140.

Filosofskie Nauki No 5 (1963). KRASIN J. A. — Marksistsko-leninskaja dialektika i problemy mirnogo suszczestwowowanija, 3—12. ZOTOW W. D. — O niekotorych wariacijach ideologii neokolōnializma, 13—21. RUTKIEWICZ M. N. — Stiranije klassowych različizij i miesto intielligenci w socjalnoj strukturie sowietskogo obščestwa, 22—32. MIELECHOWA A. K. — Opyt socjologičeskogo issledowanija estietičeskich wzgladow i wkusow rabočich promyslennych priedprijatij Urala, 33—37. UGRINOWICZ D. M. — O ponimaniij socjalnych korniej rieligii, 38—44. PIMIENOWA T. M. — Gnoseolōgičeskije korni abstrakcionizma, 45—51. GIEORGIJEW F. I. — Princip otrazenija i rieflektornaja teorija, 52—57. GRIAZNOW B. S. — O gnoseolōgičeskoi prirode abstraktnych

objektów matematyki, 58—66. ASMUS W. F. — Dialektika swobody i nieobchodności w filozofii Fichte, 67—74. Naucznyje soobsczenija: POZNER A. R. — atomnaja model' Bohra i jeje filozofskie znaczenije, 75—80. LUBUTIN K. N. — Antropologiczeskij princip w idealistycznej niemieckoj filozofii XIX—XX w., 81—90. AWTANDILIAN A. N. — Filozofsko-eticzeskije problemy w literaturnom nasledii Gazarosa Arajana, 91—95. Diskussii i obsuzdzenija: GORLANSKIJ W. A. — K woprosu o charakteristike jedinstwa protivopoložnostiej, 96—106. ASIEJEW J. A. — Niekotoryje osobienosti sowriemennogo idealizma i metodologiczeskije problemy jego kritiki, 107—115. PRESENT I. I. — Suszcznost' žizni w swjazi s jeji proischoždieniem, 116—123. Kritika i bibliografija, 124—136.

Filozofskie Nauki No 6 (1963) NIKI-SZOW S. I. — Tworczeskoje razwitiye marksistskoj filozofii w posleoktjabskich trudach W. I. Lenina i ich znaczenije dla sowriemennosti, 3—11. CZAGIN B. A. — 'Subiektivnyj faktor i jego rol' w priedotraszczenii mirovoj wojny, 12—18. ARTANOWSKIJ S. N. — Filozofskij rielatiwizm i neokolonialistskaja ideologija, 19—28. DROBAN A. T. — O rieformistskoj koncepcyji „społnienia wiaŝti”, 29—36. DAUTOW T. M. — Razwitiye elementow naucznoego myszlenija w racyonalizatorskoj diejatelnosti sowietskich raboczich, 37—45. PANCCHAWA I. D. — 'Smiertnost' i biessmiertije czełowieka, 46—54. MINKINA K. N. — O leninskom ponimanii prejemstwiennosti w istorii dialektiki, 55—61. PACHOMOW B. J. — K opriedieleniju ponjatija „pribor”, 62—71. SZUBINA G. P. — Kritika niekotorych idealisticheskich priedstawlenij o celostoni organizma, 72—80. DYNNIK M. A. — Estietika Diderot, 81—86. SIGETI J. — Iskusstwo i sowriemennost', 87—90. Naucznyje soobsczenija: MARKARJAN E. S. — K woprosu o proischoždienii i prirodie idealisticheskogo ponimania obszczestwiennoj žizni, 91—99. Diskussii i obsuzdzenija: ZWORYKIN A. A. — Istoricheskij matierializm kak obszczesocjologičeskaja teorija i konkretnyje socjologičeskije issledowanija, 100—108. CHAJKIN J. Z. — Problema klassifikacyi kategorij etiki, 109—113. BIEGIA-SZWILI A. F. — Nužna li immanentnaja kritika sowriemennoj buržuaznoj filozofii?, 114—118. NARSKIJ I. S., SKWORCOW L. W. — Aktualnyje problemy kri-

tiki sowriemennoj buržuaznoj filozofii, (K itogam diskussii), 119—128. Pismo w riedakcyju: BARANOWSKIJ N. W. — O priczinnoj obuskołwennosti sluczajnosti, 129—132. Kritika i bibliografija, 133—142. Nauczna ja žizn', 143—158.

IX

Iyyun, Vol. 13 No 3—4 (1962). (pismo wydawane w języku hebrajskim, streszczenia w języku angielskim): The first philosophical Conference in Israel, 224—223. SHMUELI E. — Between freedom and necessity, 222. BRINKER M. — A phenomenological description of imagination, 222—220.

Iyyun, Vol. 14 No 1 (1963). SELIGER M. — Locke's natural law, 72—71. ZEMACH E. — The place of Aesthetic Activity, 71—69. GROLL M. — More on intensional and extensional logic, 69.

X

The Journal of Aesthetics and Art Criticism XXII, 1 (1963). TATARKIEWICZ W. — Two Philosophies and Classical Art, 3—8. HOFSTADTER A. — Art and Spiritual Validity, 9—20. MARGOLIS J. — Creativity, Expression, and Value Once Again, 21—24. CLARK D. R. — Landscape Painting Effects in Pope's Homer, 25—28. BROWN M. E. — Croce's Early Aesthetics: 1894—1912, 29—42. DE GENNARO A. A. — Croce and Vico, 43—46. RIESER M. — Russian Aesthetics Today and Their Historical Background, 47—54. Pike A. — Perception and Meaning in Serial Music, 55—62. MILES J. — Toward a Theory of Style and Change, 63—68. STOLNITZ J. — A Third Note on Eighteenth Century „Disinterestedness”. 69—70. Letters Pro and Con, 71—73. Reviews, (75—91): Munro Th. — Evolution in the Arts and Other Theories of Culture Theories, (Van Meter Ames). Philipson M. ed. — Aesthetics Today, (D. Th. Wieck). Baird J. A. — The Churches of Mexico, 1530—1810, (A. Neumeyer). Kaelin E. F. — An Existentialist Aesthetic. The Theories of Sartre and Merleau-Ponty, (D. Th. Wieck). Rader M. — A Modern Book of Esthetics: An Anthology, (R. H. Weingartner). Jantzen H. — High Gothic. The Classic Cathedrals of Chartres, Reims, Amiens, (R. Branner). Ames van M. — Zen and American Thought, (W S. Wedon). Boas G. — The Heaven of Inven-

tion, (S. C. Pepper). Donagan A. W. — The Later Philosophy of R. G. Collingwood, (W. J. Emblom). Coor G. — Neroccio de Landi, 1447—1500, (J. Schulz). Levi A. W. — Literature, Philosophy, and the Imagination, (R. W. Kretsch). Guzzo A. — L'arte, vol I, (R. W. Kretsch). Arnheim R. — Picasso's Guernica. The Genesis of a Painting, (P. Zucker). Eisler K. R. — Leonardo da Vinci, (C. Crockett). Books Received, 93—95. Notes and News, 96—98. International News and Correspondence, 99—100. Selective Current Bibliography for Aesthetics and Related Fields, 101—119.

The Journal of Aesthetics and Art Criticism XXII, 2 (1963). BRUNIUS T. — The Uses of Works of Art, 123—134. FOX D. M. — Artists in the Modern State: The Nineteenth-Century Background, 135—148. ASCHENBRENNER K. — Creative Receptivity, 149—152. WACHTEL A. — On Analogical Action, 153—160. TUNALI I. — The Validity of Modern Art, 161—164. Picasso's „Night Fishing at Antibes”: One Painting — Three Approaches: ARNHEIM R. — Picasso's „Night Fishing at Antibes. MORGAN D. N. — Picasso's People: A Lesson in Making Sense. LEVITINE G. — The Filiation of Picasso's „Night Fishing at Antibes”, 165—176. DAVEZAC B. — Malraux's Ideas on Art and Method in Art Criticism, 177—188. CROCKER R. L. — Pythagorean Mathematics and Music (Part I), 189—198. SCHIPPER E. W. — Mimesis in the Arts in Plato's Laws, 199—202. JOHNSON W. S. — Browning's Music, 203—208. ILIE P. — Antonio Machado and the Grotesque, 209—216. Reviews, (217—230): Kainz F. — Aesthetics the Science, (K. Aschenbrenner). Yolton J. W. — Thinking and Perceiving. A Study in the Philosophy of Mind, (J. Margolis). Geissbuhler E. Ch. — Rodin. Later Drawings, (G. Boas). Leymarie J. — French Painting, The Nineteenth Century, (J. C. Sloane). Kuhns R. — The House, the City and the Judge, (W. I. Matson). Thapar D. R. — Icons in Bronze. Kaul M. — Trends in Indian Painting, (G. K. Piatkowski). Morawski S., Grab-ska E. — Z dziejów polskiej krytyki i teorii sztuki, vol. I: Myśli o sztuce w okresie romantyzmu, (M. Rieser). — Weimann R. — „New Criticism” und die Entwicklung bürgerlicher Literaturwissenschaft. Geschichte und Kritik neuer Interpretationsmethoden, (M. Rieser). Hartshorne Ch. — The Logic of Perfection and Other Essays in Neoclassical

Metaphysics, (S. Pepper). Bruford W. H. — Culture and Society in Classical Weimar, (R. G. Saisselin). Turbayne C. M. — The Myth of the Metaphor, (D. Weeks). Kenner H. — Flaubert, Joyce and Beckett: The Stoic Comedians, (D. Weeks). Coburn K. ed. — The Notebooks of Samuel Taylor Coleridge, (T. Mcfarland). Letters Pro and Con, 231—234. Books Received, 235—236. Notes and News, 237—239. International News and Correspondence, 241—242.

XI

The Journal of Philosophy Vol. LX No 5 (1963). EZORSKY G. — Truth in Context, 113—135. Notes and News, 136—140.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 6 (1963). LACHS J. — Epiphenomenalism and the Notion of Cause, 141—146. MAYERHOFF M. — A Neglected Aspect of Experience in Dewey's Philosophy, 146—153. GUTMANN J. — Homage to Morris Raphael Cohen, 153—160. Comments and Criticism: SCHAFFER J. — Mental Events and the Brain, 160—166. Program of the Southern Society for Philosophy and Psychology, 166—168.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 7 (1963). WELLMAN C. — The Ethical Implications of Cultural Relativity, 169—184. Book Reviews: Taylor P. W. — Normative Discourse, (A. Edel), 184—190. Aikem H. D. — New Bearings in Social Philosophy, (Ch. L. Stevenson), 190—196.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 8 (1963). SINGER M. G. — Hart's Concept of Law, 197—220. Program: Meetings of the American Philosophical Association, Western Division, 220—224.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 9 (1963). GALE R. M. — Some Metaphysical Statements about Time, 225—237. Comments and Criticism: SMART J. J. C. — Is Time Travel Possible?, 237—242. Book Reviews: Schneider H. W. — Morals for Mankind, (G. Kennedy), 242—246. Lowe V. — Understanding Whitehead, (R. Rorty), 246—251. MARX W. — Heidegger und die Tradition, (W. Eckstein), 251—252.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 10 (1963) McGUIRE M. C. — On Conscience, 253—263. KRETZMANN N. —

Inward Principles as Determinants of Moral Worth, 263—272. Book Review: Čapek M. — The Philosophical Impact of Modern Physics, (R. H. Schlagel), 272—278. Notes and News, 278—280.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 11 (1963). AUNE B. — Is There an Analytic A Priori?, 281—290. Comments and Criticism: GOLDBERG B. — On the Metalinguistic Interception of Counterfactuals, 291—295. FEYERABEND P. — Mental Events and the Brain, 295—296. NELSON J. O. — On the Impossibility of Theories of Meaning, 296—303. New Books, 303—308.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 12 (1963). MURPHREE I. — Peirce: The Experimental Nature of Belief, 309—317. Comments and Criticism: HOLMES R. L. — On Generalization, 317—323. Book Reviews: Singer M. G. — Generalization in Ethics (G. Ezorsky), 323—333. Diesing P. — Reason in Society (W. Sacksteder), 333—335. Notes and News, 335—336.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 13 (1963). Comments and Criticism: FLEW A. — „The Soul” of Mr. A. M. Quinton, 337—344. HEIDELBERGER H. — On Defining Epistemic Expressions, 344—348. Book Reviews: Gulley N. — Plato's Theory of Knowledge (P. Diamodopoulos), 348—355. Sambursky S. — The Physical World of Late Antiquity (P. Diamodopoulos), 355—358. Pap A. — An Introduction to the Philosophy of Science (H. E. Kyburg, Jr.), 358—362. Carnap R. — Logical Foundations of Probability, 2nd ed. (H. E. Kyburg, Jr), 362—364.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 14 (1963). Symposium: Human Action. MORGENBESSER S. — Introductory Remarks, 365—367. O'SHAUGHNESSY B. — Observation and the Will, 367—393. ANSCOMBE G. E. M. — The Two Kinds of Error in Action, 393—400. DONNELLAN K. S. — Knowing What I Am Doing, 401—410. HAMSPHIRE S. — Reply to Walsh on Thought and Action, 410—424.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 15 (1963). Symposium: Human Action. BRANDT R., KIM J. — Wants as Explanations of Actions, 425—435. DANTO A. — What We Can Do, 435—446. Notes and News, 446—449. New Books, 449—452. Erratum, 452.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 17 (1963). GAHRINGER R. E. — Analytic Propositions and Philosophical Truth, 481—501. Book Reviews: Boas G. — The Heaven of Invention, (J. Margolis), 502—504. Munro Th. — Evolution in the Arts, (M. Rieser), 504—507. New Paperbacks, Reprints, and Anthologies, 507—508.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 18 (1963). EBERSOLE F. B. — Whether Existence Is a Predicate, 509—524. SOMMERS F. — Meaning Relations and the Analytic, 524—534. Program, Society for Existentialist Philosophy and Phenomenology, 534—536. Notes and News, 536.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 19 (1963). KAUFMAN A. S. — Ability, 537—550. Book Reviews: Blanshard B. — Reason and Analysis, (R. Rorty). Schutz A. — The Problem of Social Reality, (L. J. Goldstein). Berg J. — Bolzano's Logic, (J. J. C. Smart), 551—564. Notes and News, 564.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 20 (1963). HALLIE Ph. P. — Wittgenstein's Grammatical-Empirical Distinction, 565—578. Comments and Criticism: GOODMAN N. — Faulty Formalization, 578—579. CHARI C. T. K. — Time Reversal, Information Theory, and World Geometry, 579—584. SPIEGELBERG H. — Concerning „The Phenomenological Tendency”, 584—589. WISDOM W. A. — On How Donnellan Knows What He is Doing, 589—590. New Books, 590—592.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 21 (1963). American Philosophical Association, Eastern Division, Sixtieth Annual Meeting. Symposium: Real Possibility. HARTSHORNE Ch. — Real Possibility, 593—606. RORTY R. — Comments, 606—608. Symposium: Metaphor. ISENBURG A. — On Defining Metaphor, 609—622. WELSH P. — Comments, 622—624. Symposium: Philosophy of Law. DWORKIN R. — Judicial Discretion, 624—637. 638—642. Abstracts of Papers to Be Read MacCALLUM G. C., Jr. — Comments, 638—642. Abstracts of Papers to Be Read at the Meetings: Greek Philosophy, 642. Meaning, 643—644. Explanation and Induction, 645—647. Program of Meetings, 647—650.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 22 (1963). American Philosophical Association, Eastern Division, Sixtieth An-

nual Meeting. — Symposium: Materialism. SMART J. J. C. — Materialism, 651—662. MALCOLM N. — Comments, 662—664. Symposium: Martin Heidegger. WILD J. — The Philosophy of Martin Heidegger, 664—677. DREYFUS H. L. — Comments, 677—680. Notes and News, 680—681. New Books, 681—684.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 23 (1963). American Philosophical Association, Eastern Division, Sixtieth Annual Meeting. — Symposium: Action. DAVIDSON D. — Actions, Reasons, and Causes, 685—700. CHAPPELL V. C. — Comments, 700—701. Symposium: Action-guiding Reasons. FALK W. D. — Action-guiding Reasons, 702—719. Symposium: Frege. WELLS R. — Is Frege's Concept of Function Valid?, 719—730. Abstracts of Papers to Be Read at the Meetings; Logic, 731. Philosophy of Language, 732. Theory of Knowledge, 734. Ethics and Philosophy of Religion, 735—738. KLINE G. L. — Soviet Philosophers at the Thirteenth International Philosophy Congress., 738—743.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 24 (1963). STERN K. — Private Language and Skepticism, 745—758. Comments and Criticism: SIEGLER F. A. — Self-deception and Other Deception, 759—764. Book Review: von Wright G. H., Anscombe G. E. M., eds — Wittgenstein Notebooks 1914—1916, (I. M. Copi), 764—769. Notes and News, 769—771. Program: Association for Symbolic Logic, 771.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 25 (1963). CHISHOLM R. M. — The Logic of Knowing, 773—796. New Paperbacks, Reprints, and Anthologies, 796—798. Notes and News, 798—799.

The Journal of Philosophy Vol. LX No 26 (1963). MYERS G. E. — Feelings into Words, 801—811. Book Review: OAKESHOTT M. — Rationalism in Politics, and Other Essays, (J. H. Franklin), 811—821. Index to Volume LX, 821—827.

XII

Logique et Analyse No 21—24 (1963). I. En guise d'Introduction: OLBRECHTS-TYTECA L. — Rencontre avec la Rhétorique, 3—18. II. La Théorie de l'Argumentation. Situation actuelle et possibles développements: KOTARBIŃSKI T. —

L'Éristique, cas particulier de la Théorie de la Lutte, 19—29. JOHNSTONE H. W., Jr. — Some Reflections on Argumentation, 30—39. BOSCO N. — La Logique de l'Argumentation, 40—50. NICOL E. — Sur la Théorie de l'Argumentation et le Concept de „Pureté”, 51—68. RUYTINX J. — Considérations sur le Positivisme et la Théorie de l'Argumentation, 69—79. GOCHET P. — La Théorie de l'Argumentation et la Philosophie Analytique, 80—102. LOREAU M. — Pour situer la Nouvelle Rhétorique, 103—129. VERSTETEN P. — Raison Rhétorique et Raison Dialectique, 130—168. LEFEBVE M. — J. — Rhétorique et Dialectique, 169—178. III. Rhétorique et Méthode Philosophique: ROTENSTREICH N. — On Constructing a Philosophical System, 179—194. BLANCHÉ R. — L'Argumentation Philosophique vise-t-elle la Vérité?, 195—205. MOREAU J. — Rhétorique, Dialectique et Exigence Première, 206—218. IV. Rhétorique, Logique et Linguistique: LORENZEN P. — Methodisches Denken, 219—231. DĄMBSKA I. Sur certains modes de fonder nos jugements concernant les événements futurs, 232—239. FREY G. — Die Logik als Empirische Wissenschaft, 240—262. APOSTEL L. — Rhétorique, Psycho-sociologie et Logique, 263—314. BAYART A. — Quelques réflexions sur le „Traité de l'Argumentation” de M. Ch. Perelman et de Mme L. Olbrechts, 315—327. DÖHMANN K. — Demonstration und Argumentation sprachlich betrachtet, 328—334. V. Rhétorique et Droit: TAMMELO I. — The Rule of Law and the Rule of Reason in International Legal Relations, 335—368. MIEDZIANAGORA J. Droit Positif, Logique et Rationalité (Une analyse jurisprudentielle), 369—384. ZIEMBIŃSKI Z. — La Vérification des Faits dans un Procès Judiciaire, 385—396. WRÓBLEWSKI J. — Semantic Basis of the Theory of Legal Interpretation, 397—416. VI. Rhétorique et Histoire de la Philosophie: GADAMER H. G. — Plato's Traktat über Argumentation, 417—430. GUEROULT M. — Logique, Argumentation et Histoire de la Philosophie chez Aristote, 431—449. GOLDSCHMIDT V. — Logique et Rhétorique chez les Stoïciens, 450—456. JANSSENS E. — Prologomènes pour une Éthique Présocratique, 457—484. DEKERS R. — Les Topiques du Président Everaerts, 485—490. MASAI F. — Les Controverses sur la Philosophie Chrétienne. Remarques historiques et critiques, 491—539. GIULIANI A. — L'élément „Juridique” dans la Logique Mé-

diévale, 540—570. VII. Applications de la Rhétorique: OLIVER R. T. — Philosophy and/or Persuasion, 571—580. LAITAT J. — Des Sophistes à l'Art, 581—597. GUILMAIN B. — Note sur l'Auditoire du Propagandiste Politique, 598—603. VIII. Bibliographie des travaux de Ch. Perelman, 604—611.

XIII

Mind Vol. LXXII No 287 (1963). HUNTER. J. F. M. — Conscience, 309—334. WISDOM J. O. — Metamorphoses of the Verifiability Theory of Meaning, 335—347. ALDRICH V. C. — Too Obvious for Words, 348—356. WALTON K. — The Dispensability of Perceptual Inferences, 357—368. COBURN R. C. — Neglected Use of Theological Language, 369—385. Discussions: POPPER K. R. — Kirk on Heraclitus, and on Fire as the Cause of Balance, 386—392. REMNANT P. — Incongruent Counterparts and Absolute Space, 393—399. CAMPBELL C. A. — Professor Smart on Free-will, Praise and Blame: A Reply, 400—405. STOOHOFF R. H. — Note on a Doctrine of Frege, 406—408. McDANIEL S. V. — A Note on the Percept Theory, 409—413. LONG Th. A. — Hampshire on Animals and Intentions, 414—416. WARNER D. H. J. — First and Second Thoughts in Moral Philosophy, 417—420. Critical Notices: Barnes W. H. F. — Brand Blanshard „Reason and Analysis”, 421—428. Nagel E. The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation, (M. Hesse). — Baillie J. — The Sense of the Presence of God, (D. D. Evans). — New Books, 448—462. Notes 462.

Mind Vol. LXXII No 288 (1963). SKINNER R. C. — Freedom of Choice, 463—480. ZINK S. — The Meaning of Proper Names, 481—499. TUCKER J. — The Formalisation of Set Theory, 500—518. FAIN H. — Some Problems of Causal Explanation, 519—532. BOND E. J. — The Concept of the Past, 533—544. THALBERG I. — Remorse, 545—555. FOTION N. — Range-rules in Moral Contexts, 556—561. Discussion Notes: THOMAS D. A. L. — A Note on Hare's Analysis of „Good”, 562—567. DON LOCKE — The Many of Punishment, 568—572. GOLDSTEIN L. J. — Disposition Concepts and History, 573—576. MUNDLE C. W. K. — Mental Concepts, 577—580. HUMBERT E. R. — The „Ought” and the „Is”, 581—583. SCHAGRIN M. — A Dilemma for

Lemmon, 584—585. BRADLEY R. D. — Causality, Fatalism, and Morality, 591—594. ARBINI R. — Frederick Ferré on Colour Incompatibility, 586—590. FISHER M. — Downing on Opposite Conditionals and Moral Judgements, 595—597. CUNNINGHAM R. L. — Inductive Ascent the same as Inductive Descent?, 598—599. McCLOSKEY H. J. — A Note on Utilitarian Punishment, 599—600. New Books, 600—615. Notes, 615—616.

XIV

Otázky Marxistickej Filozofie No 4 (1963). KATRIAK M. — Metóda vedeckého pozorovania v sociologickom výskume, 303—311. ZEMAN J. — Informace a spoločnosť, 312—319. KOPČOK A. — Je pracovný predmet skutočne zložkou výrobných síl, 320—327. KVASNIČKA B. — K niektorým tendenciám v myslení dnešných veriacich, 328—338. Rozhľady: BAUMAN Z. — Tendencie a školy v súčasnej sociológii, 339—343. GÁLIK M. — K dejinám prenikania marxizmu do Číny (1919—1923), 344—351. Recenzie, glosy, informácie: UHER J. — Monografia o marxisticko-leninskej filozofii v ČSR (1918—1938) (S. Strohs, Marxisticko-leninská filozofie v Československu medzi dvoma svetovými vojnami, 352—359. BODNAR J. — Filozofické problémy súčasnej fyziky a astronómie, 360—364. RIŠKA A. — Cenný prínos k propagácii logiky (K. Berka, M. Mlezina — Co je logika?), 364—366. KOLÁRIK M. — Marxistický rozbor „dialektickej” teológie (M. Machovec — O tak zvané „dialektické” teológii súčasného protestantizmu), 366—368. MOŠNER O. — Cenné poučenie aj pre naše spoločenské vedy, 369—370. KOCKA J. — Pripomienky G. Thomsona k učebnici Základy marxizmu-leninizmu, 370—372. Bibliografia: Filozofické publikácie v ČSR v r. 1945—1962 (pôvodná tvorba), 372—382.

Otázky Marxistickej Filozofie No 5 (1963). BOBER J. — Kvantita a kvalita v kybernetike, 383—398. ZIGO M. — Vztah Diderotovej filozofie k vede 18. storočia, 397—407. BAUMAN Z. — Základy marxistickej koncepcie sociológii, 407—412. Rozhľady: PAŠIAK J. — Sociológia dediny v Poľsku, 413—422. STANISLAV J. — Konštantín Filozof a Metod, 423—428. KOCKA J. — Nad výročím Matice slovenskej 429—431. Z vedeckého života: TOŠENOVSKÝ L. — Zpráva o porade redakcii filozofických časopisov socialistických krajín, 432—434. Z materia-

lov konferencie (diskusné príspevky): HRUŠOVSKÝ I. — Niektoré vybrané filozofické otázky vedeckého poznania, 435—440. VARTIK F. — Poznámky k tézám O otázkach rozvoja socialistického vedomia, 440—444. STRINKA J. — Rozvoj socialistického vedomia a spoločenské záujmy, 444—447. Recenzie, glosy, informácie: STRINKA J. — K dialektike teórie a praxe v socialistickej spoločnosti (Poznámky na okraj publikácie M. Kúšeho O vzťahu teórie a praxe), 448—452. VÁROSOVÁ E. — Od fantázie ku skutočnosti (T. Münz: Od fantázie ku skutočnosti), 452—456. RIŠKA A. — Cenný prínos k propagácii logiky (K. Berka, M. Mleziva: Co je logika), 456—458. MOŠNER O. — Další rozvoj socializmu a úlohy spoločenských vied, 458—460. Bibliografia: Ze sovietskej filozofickej literatúry v r. 1961—1962, 461—466.

Otázky Marxistickej Filozofie No 6 (1963). MÜNZ T. — Niektoré črty filozofie A. Jaslinského, 467—477. POLIKAROV A. — Trieda možných riešení problému kauzality vo fyzike, 478—485. PETRUSEK M. — Sociometrické techniky a marxistická teória spoločnosti, 486—494. Rozhlady: HRUŠOVSKÝ I. — Jubileum veľkého filozofa humanizmu, 502—506. SUCHÝ M. — Poznávanie a pravda, 495—501. PAŠIAK J. — Rozvoj sociológie v Poľsku, 507—513. GÁLIK M. — K vývoju a ku kritike konfuciánskej etiky, 514—522. SVITÁK I. — Za konkrétni výzkum náboženských prežitků, 523—531. Z vedeckého života: BODNÁR J. — XXIII. medzinárodný filozofický kongres v Mexiku, 532—536. KOSINA B. — Zpráva o sociologickém průzkumu v závode ČKD Sokolovo, 537—543. Recenzie, glosy informácie: CIBULKA J. — Filozofické dílo o obecných zákonitostech socialistické výroby, 544—553. KAMARÝT J., RYDL M. — Marxistická studie o holizmu (E. Filová: Materialismus proti holizmu), 553—562. KOPS J. — Souhrnná práce o vědomí, 562—564. Další krok v rozpracovávaní filozofických otázok ateizmu (Filosofskije problemy ateizma), 564—565. K ideovému profilu Petöfiho, 565—566. Bibliografia: Bibliografický rozbor časopisu Otázky Marxistickej Filozofie, 1961—1963, 567—576. Obsah XVIII ročníka OMF, 576—578.

XV

The Philosophical Review Vol. LXXII No 4 (1963). ARMSTRONG D. M. — Is

Introspective Knowledge Incorrigible?, 417—432. JOSKE W. D. — Inferring and Perceiving, 433—445. VENDLER Z. — The Grammar of Goodness, 446—465. Discussion: KEYT D. — Singer's Generalization Argument, 466—467. SAUNDERS J. T. — Skepticism and Memory, 477—486. HINTIKKA J. — *Cogito, ergo sum* as an Inference and a Performance, 487—496. TAYLOR R. — A Note on Fatalism, 497—499. DORE C. — Is Free Will Compatible with Determinism?, 500—501. CANFIELD J. V. — Free Will and Determinism: A Reply, 502—504. FOOT Ph. — Hart and Honoré: Causation in the Law, 505—515. Book Reviews, (516—539): Blanchard B. — Reason and Analysis, (P. T. Geach). Hall E. W. — Our Knowledge of Fact and Value, (W. H. Gass). Adler M. J. — The Idea of Freedom: A Dialectical Examination of the Controversies about Freedom, Vol. II, (M. Cohen). Oppenheim F. E. — Dimensions of Freedom: An Analysis, (D. Braybrooke). Crombie I. M. — An Examination of Plato's Doctrines. I. Plato, on Man and Society, (R. E. Allen). Bluck R. S. — Plato's Meno, (R. E. Allen). Runciman W. G. — Plato's Later Epistemology, (G. Santas). Yolton J. W. — Thinking and Perceiving: A Study in the Philosophy of Mind, (B. J. Diggs). Maurer A. A. — Medieval Philosophy, (J. R. Weinberg). Nagel E., Suppes P., Tarski A. eds. — Logic, Methodology and Philosophy of Science: Proceedings of the 1960 International Congress, (M. Black). Notes, 540—542. Books Received, 542—549.

The Philosophical Review Vol. LXXIII No 1 (1964). ANSCOMBE G. E. M. — Before and After, 3—24. DRETSKE F. I. — Observational Terms, 25—42. SEARLE J. R. — How to Derive „Ought” from „Is”, 43—58. BRADLEY R. D. — Geometry and Necessary Truth, 59—75. BROWN P. — St. Thomas' Doctrine of Necessary Being, 76—90. Discussion: MATTHEWS G. B. — Ockham's Supposition Theory and Modern Logic, 91—99. Book Reviews, (100—135): Geach P. Th. — Reference and Generality: An Examination of Some Medieval and Modern Theories, (W. V. Quine). Nagel E. — The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation, (Ch. E. Caton). Feigl H., Maxwell G. eds. — Scientific Explanation, Space and Time, vol. III, (P. Achinstein). Katz J. J. — The Problem of Induction and its Solution (S. F. Barker). Spiegelberg H. — The Phenomenological Movement: A Hi-

historical Introduction, (S. L. Hart). Lowe V. — Understanding Whitehead, (N. Lawrence). De Vleeschauwer H. J. — The Development of Kantian Thought, (S. Körner). Randall J. H. — The Career of Philosophy from the Middle Ages to Enlightenment, (F. C. Copleston). Schneider H. W. — Ways of Being: Elements of Analytic Ontology, (T. C. Denise). Smullyan A. — Fundamentals of Logic, (D. Follesdal). Blanché R. — Axiomatics. Nidditch P. H. — The Development of Mathematical Logic. Nidditch P. H. — Propositional Calculus, (Th. E. Patton). Zinkernagel P. — Conditions for Description, (J. A. Fodor). La Philosophie Analytique, (Ch. Taylor). Books Received, 136—143.

XVI

Philosophy and Phenomenological Research Vol. XXIV No 2 (1963). TATAR-KIEWICZ W. — Objectivity and Subjectivity in the History of Aesthetics, 157—173. CERF W. — „In A State”, 174—194. CHISHOLM R. M. — Notes on the Logic of Believing, 195—201. CUMMINS Ph. — Perceptual Relativity and Ideas in the Mind, 202—214. STIERLIN H. — Existentialism Meets Psychotherapy, 215—239. Discussions: OPLER M. K. — Scientific Social Psychiatry Encounters Existentialism, 240—243. HANDY R. — Existential vs Biosocial Theories of Man, 244—246. STIERLIN H. — Reply to the Foregoing, 247—248. DOWNIE R. S. — Hope, 248—252. NIELSEN K. — On Morality and Convention, 252—259. FISHER M. — Category-Absurdities, 260—267. HARRIS C. — The Methaphysics of Expression?, 268—277. Reviews, (278—300): Morrow G. R. — Plato's Cretan City; A Historical Interpretation of the Laws, (P. Diamadopoulos). Seligman P. — The „Apeiron” of Anaximander: A Study in the Origin and Function of Metaphysical Ideas, (P. Diamadopoulos). Collected Papers, The Problem of social Reality, (V. J. McGill). Randall J. H. — The Career of Philosophy. From the Middle Ages to the Enlightenment, (D. S. Robinson). Essays in Philosophy, (D. S. Robinson). Lowe V. — Understanding Whitehead, (A. H. Johnson). Feigl H., Maxwell G. — Scientific Explanation, Space, and Time, (E. H. Madden). Geach P. Th. — Reference and Generality, (J. Kaminsky). Tymieniecka A. — Phenomenology and Science in Contemporary European Thought, (J. M. Edie). Kaplan A. — The New World of Philosophy,

(D. Riepe). Fallico A. B. — Art and Existentialism, (R. E. Santoni). Koyré A. — Études d'histoire de la pensée philosophique, (J. M. Edie). Heimsøeth H. — Studien zur Philosophiegeschichte, (W. Schwarz). Banfi A. — I Problemi di una Estetica Filosofica, (J. G. Grassi). Paci E. — Diaro Fenomenologico, (J. G. Grassi). — Notes and News, 300—301. Recent Publications, 302—306.

XVII

Revue Internationale de Philosophie 65 (1963). LEGLERCQ J. — Les équivoques du droit naturel, 271—286. BATIFFOL H. — Sur les mobiles de l'appel à la nature des choses, 287—297. ANAN S. — An Aspect of the Epistemological Problem of Natural Law, 298—311. PAS-SERAN D'ENTRÈVES A. — „Un noyau de bon sens” (à propos de la théorie du droit naturel chez H. Hart), 312—334. FORIERS P. — Le juriste et le droit naturel. Essai de définition d'un droit naturel positif, 335—352. BAXTER I. F. G. — Justice and Mysticism, 353—380. Variétés: WATSON R. A. — Berkeley in a Cartesian Context, 381—394. Analyses et comptes rendus, (395—400): Geschichte der Philosophie, in 4 Bänden. Herausgegeben von der Akademie der Wissenschaften der UdSSR, Band IV. (K. Oedingen). — Ponceau A. — Initiation philosophique (G. Marcel). Dammann E. — Die Religionen Afrikas (Die Religionen der Menschheit, Band 6), (K. Oedingen). Ouvrages reçus, 400—403. Revue des Revues, 403—416. La vie philosophique, 416.

Revue Internationale de Philosophie 66 (1963). MINKOWSKI E. — Vers quels horizons nous emmène Gaston Bachelard? 419—440. CANGUILHEM G. — Dialectique et Philosophie du Non chez Gaston Bachelard, 441—452. BARONE F. — „Verità” ed „Errore” nell'epistemologia di Gaston Bachelard, 453—476. CRISTOFIDES C. G. — Gaston Bachelard and the Imagination of Matter, 477—491. RUMMENS J. — Gaston Bachelard: une bibliographie, 492—504. Variétés DUPRÉEL E. — La Similitude et la Promotion des êtres, 505—514. Ouvrages reçus, 514—517. Revue des revues, 517—530. La vie philosophique, 530.

XVIII

Revue Philosophique No 2 (1963). KUCHARSKI P. — Sur la notion pythagori-

cienne de **kairos**, 141—169. BRUN-SCHWIG J. — Aristote et les pirates tyrrhéniens, 171—190. PIQUEMAL J. — Sur une métaphore de Clément d'Alexandrie: les dieux, la mort, la mort des dieux, 191—198. LAFFRANQUE M. — Poseidonios, Eudoxe de Cyzique et la circumnavigation de l'Afrique, 199—222. CHASTAING M. — Saint Augustin et la connaissance d'autrui, 223—238. STAHL G. — Une formalisation du „dominateur”, 239—243. DE MAGALHAESVILHENA V. — Bacon et l'antiquité, 245—254. Carnet de notes, 255—260. Notes et documents, 261—272. Revues critiques (273—282): Doblhofer E. — Le déchiffrement des écritures, (M. David). Schwaller de Lubicz R. A. — Le roi de la théocratie pharaonique, (J. F. Garnot). Weber K. O. — Origenes der Neuplatoniker. Versuch einer Interpretation, (P. Hadot). Analyses et comptes rendus (283—292): Solmsen F. — Aristotle's System of the Physical World, (A. Doz). Tugendhat E. — TI KATA TIÑOΣ. Eine Untersuchung zur Struktur und Ursprung aristotelischer Grundbegriffe, (J. Brunschwig). Bourbon di Petrella F. — Il problema dell' arte e della Bellezza in Plotino, (C. Prudi). Les Stoiciens (P. M. Schuhl)

Revue Philosophique No 3 (1963).

STAHL G. — Un développement de la logique des questions, 293—301. BOULIGAND G. — Sur les routes de la création mathématique, 303—310. SIVADJIAN J. — Le temps et le mouvement, 311—330. RIESE W. — La pensée morale de Galien, 331—346. BOURGUIGNON A. — La mesure de l'excitabilité neuro-musculaire, 347—362. Notes et documents: Bouligand G. — Sur une affinité dans les textes de Descartes, 363—364. Revue critique: La problématique aristotélicienne. Aubenque P. — Le problème de l'être chez Aristote, (J. Moreau), 365—371. Analyses et comtes rendus, 373—392. Informations, 393—394. Revue des revues, 395—410. Ouvrages déposés au bureau de la Revue, 411—419.

Revue Philosophique No 4 (1963). CHE-

VALIER M. — Le Système de la Méditerranée de Michel Chevalier, 421—439. MARCHAL A. — Où va la science économique?, 441—450. PERROUX F. — La création collective dans l'économie de notre temps, 451—479. JAMES E. — Le renouvellement de la théorie monétaire, 481—484. DUBERGÉ J. — Les articulations entre la science, les doctrines et l'action dans l'économie d'autrefois et

l'économie d'aujourd'hui, 485—512. CUI-SENIER J. — L'ordre des choix dans une planification indicative, 513—540. Revues critiques: CAZENEUVE J. — Dialectique et sociologie, 541—549. CUI-SENIER J. — Aux fondements de l'économie, 551—556. Analyses et comptes rendus, 557—568: Perroux F. — Économie et société, (J. Cazeneuve). Berlin I. — Karl Marx, sa vie, son oeuvre, (P. M. Schuhl). Villey D. — Leçons de démographie, (D. Victoroff). Structures sociales et démocratie économique, (D. Victoroff). Les entretiens de Royaumont, (C. Schuwer). Passerin d'Entrèves A. — La dottrina dello Stato, (E. Namer). Treves R. — Libertà politica e verità. Sociologi e centri di potere in Italia. Ferrarotti F. — La sociologia come partecipazione. Del Vecchio G. — Filosofia del Diritto in compendio, (E. Namer). Notices nécrologiques: HENRI WALLON, 569. Revue des revues, 571—576. Table des matières: Revue philosophique 1963, 577—580.

XIX

Rivista di filosofia Neo-Scolastica

Anno LV Fasc. III—IV (1963). FAGGIOTTO P. — Esperienza atematica e discorso metafisico, 263—286. MONDIN B. — Il momento ascendente della metafisica di S. Tommaso d'Aquino, 287—316. FARIAS D. — La cultura tra invidia e comunione: Kierkegaard e Dante, 317—342. MANCINI I. — Rudolf Bultmann e la demitizzazione, 343—381. ORFEI R. — Prevedibilità storica e mentalità scientifica in Antonio Gramsci, 382—400. Note e discussioni: BALBO F. — Alcune implicazioni teoretiche a alcune conseguenze del primato dell'„esse”, 401—406. BONETTI A. — Intorno ad alcune interpretazioni del Fedro, 407—414. Notiziario: Congressi e Società filosofiche — Concorsi e premi — Repertori bibliografici e riviste — Pubblicazioni e riedizioni, 415—420. Analisi d'opere, (421—436): Van Riet G. — Problèmes d'epistémologie, (S. Vanni-Rovighi). Aron R. — Dimensions de la conscience historique, (G. Penati). Boole G. — Análisis matemático de la Lógica, (E. Agazzi). Pieper J. — Begeisterung und göttlicher Wahnsinn. Ueber den platonischen Dialog „Phaidros”, (A. Bonetti). Kibre P. — Scholarly Privileges in the Middle Ages, (C. D. Fonseca). Kanthack K. — Nicolai Hartmann und das Ende der Ontologie, (F. Sirchia).

Rivista di filosofia Neo-Scolastica Anno LV Fasc. V (1963). NONIS P. G. — Una fenomenologia del costume negli appunti di L. A. Muratori, 437—465. PUPI A. — Le esperienze illuministiche di K. L. Reinhold, 466—514. Note e discussioni: VERGA L. — L'edizione critica delle opere di Malebranche: gli ultimi volumi usciti, 515—521. VANNI-ROVIGHI S. — Studi husserliani, 522—536. Notiziario: Congressi e società filosofiche — Concorsi e premi — Riviste nuove — Repertori bibliografici e riviste — Pubblicazioni e riedizioni, 537—542. Analisi d'opere, (543—570): Logic and Language, (E. Agazzi). Gadamer H. G. — Le problème de la conscience historique, (I. Mancini). Vasoli C. — La filosofia mediaevale, (E. Bettoni). — Mazzarella P. — Il pensiero speculativo di S. Anselmo d'Aosta, (E. Bettoni). Di Noto A. — La théologie naturelle de Pierre de Trabibus, (E. Bettoni). Mondin B. — The Principle of Analogy in Protestant and Catholic Theology, (F. Sottocornola). Pupi A. — Alla soglia dell'età romantica, (A. Bausola). Presentazioni, 571—574. Libri ricevuti, 574—575.

XX

Science & Society Vol. XXVII No 3 (1963). SCHLESINGER R. — Observations on the Sino-Soviet Dispute, 257—282. STRUIK D. J. — Marx's Economic-Philosophical Manuscripts, 283—301. CHAMBERLAIN G. L. — The Man Marx Made, 302—320. Review Article: BARTLETT F., SHODELL J. — Fromm, Marx and the Concept of Alienation, 321—326. Communications: KRADITOR A. S., PRIMBS E. R. J. — The Evidential and Correspondence Theories of Truth: A Controversy, 327—337. Book Reviews: Bernstein S. — The First International in America, (H. Collins). Brailsford H. N. — The Levellers and the English Revolution, (Ch. H. George). Riepe D. — The Naturalistic Tradition in Indian Thought, (W. Ruben). — Axelos K. — Marx Penseur de la Technique, (A. Evenitsky). Kluckholm C. — Anthropology and the Classics, (R. Browning). — Banton M. ed. — Darwinism and the Study of Society, (R. Levins). Farber S. M. ed. — Man and Civilization: Control of the Mind, (N. S. Lehrman). Lenski G. — The Religious Factor; Smith J. W., Jamison A. L., ed. Religion in American Life, (A. K. Davis). Glass R. — London's Newcomers: The West Indian Migrants, (M.

Ravitz). Heimann E. — Reason and Faith in Modern Society: Liberalism, Marxism, and Democracy, (J. Lewis). Wagar W. W. — H. G. Wells and the World State, (A. T. Rubinstein). Abernethy Th. P. — The South in the New Nation: 1789—1819, (O. H. Olsen). Stark W. — Montesquieu: Pioneer of the Sociology of Knowledge, (M. Q. Sibley). Burks R. V. — The Dynamics of Communism in Eastern Europe. Daniels R. V. — The Conscience of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia, (P. Sloan). Lipset S. M., Lowenthal L. ed. — Culture and Social Character, (H. B. Davis). Moorsteen R. — Prices and Production of Machinery in the Soviet Union, 1928—1958, (M. Dobb). Ch'en J. — Yuan Shih-k'ai (1859—1816), (W. H. Hinton). Stern F. — The Politics of Cultural Despair: A Study in the Rise of the Germanic Ideology, (R. W. Reichard). Book Notes, 382—384.

Science & Society Vol. XXVII No 4 (1963). LYND S. — Capitalism, Democracy and the United States Constitution: The Case of New York, 385—414. GREGOR A. J. — Black Nationalism: A Preliminary Analysis of Negro Radicalism, 415—432. Review Articles: CAMMETT J. M. — Two Recent Polemics on the Character of the Italian Risorgimento, 433—456. MERMELSTEIN D. — The Economic Policy of the Liberal Democrats, 457—464. Communications: HARRISON R. — „The Free Inheritance of Us All”: Beesly's Speech in St. James' Hall, London, March 28, 1863, 465—473. SEISAM H. — On Truth, 473—478. Book Reviews, (478—504): Cobban A., ed. — The Debate on the French Revolution 1789—1800, (G. Rudé). Barr S. — The Will of Zeus, (H. F. Mins). Paglin M. — Malthus and Lauderdale: The Anti-Ricardian Tradition; Rauner R. M. — Samuel Bailey and the Classical Theory of Value, (M. Dobb). Nurkse R. — Equilibrium and Growth in the World Economy, (B. Gustafsson). Tönnies F. — Custom: An Essay on Social Codes, (A. K. Davis). Bocheński I. M. — A History of Formal Logic, (A. E. Blumberg). Rimalov V. — Economic Co-operation between the USSR and the Underdeveloped Countries, (E. D. Genovese). Gruber R. ed. — Science and the New Nations, (V. B. Singh). Namier L. — England in the Age of the American Revolution, (Ch. Hill). Lowenthal D. — The West Indies Federation: Perspectives on a New Nation, (G. K. Lewis). Kolko G. — Wealth and Power in America: An Analysis of Social Class and In-

come Distribution, (V. Perlo). Book Notes, 505—509. Contents of Volume XXVII, 510—512.

XXI

Woprosy Filosofii No 11 (1962). KONSTANTINOW F. W. — Socyologija i politika, 3—18. SIEMIENINOW W. S. — Na V Wsiernom Socyologiczeskom kongressie, 19—35. CAMIERIAN I. P. — Zakonomiarnosti wozniknowienija i razwytija sowietskogo mnogonacjonal'nogo gosudarstwa, 36—48. KURAKOW I. G. — Material'noje stimuolwanije razwytija nauki i tiechniki, 49—62. FIEDOROW E. K. — Niekotoryje problemy razwytija nauk o Ziemle, 63—75. ALEKSIEJEW M. N. — Łogika naucznoego issledowanija, 76—85. WAJMAN S. T. — K woprosu o spiefifikie iskusstwa, 86—95. DZAFAROW Sz. M., MAMIEDOW Sz. F. — Wielikij proswietitel' — diemokrat, 96—101. ZAMOSZKIN J. A. — Krizis „amierikanskoj diełowitosti”, 102—114. JAROSZEWSKIJ T. M. — O tomistskom „gnoseologiczeskom rializmie, 115—126. Dla izuczajuszczich filozofiju. Konsultacyi: BIKKENIN N. B. — komunizm i socyal'no-ekonomiczeskoje rawienstwo, 127—138. Filosofskie zamietki i pis'ma: WŁASOW K. I. — O znaczenii rodowych odnoszenij w pierwobytnom obszczestwie, 139—140. Naucznaia zizn': WASILIEW I. I., MARKOW W. S. — Razwivat' issledowanija stanolenija kommunisticzeskich obszczestwiennych odnoszenij, 141—145. BIRIUKOW B. W. — Konfierenicyja po filosofskim woprosam kibiernetiki, 146—153. BOGDANOWA G. N. — Nauczno — mietodiceskaja konfierenicyja filosofii AN SSSR, 154—157. Kritika i bibliografija: KRANIEW J. W. — Miesto nauczno-popularnoj litieratury w sistiemie antirieligioznogo wospitanija, 158—161. BIEŁOW P. T. — Aktual'nyje problemy izuczenija istorii russkoj filosofii, 162—169. RYŻUK D. A. — Mudrost' naroda, 170—174. PIETRASZIK A. P. — U istokow marksizma, 174—178. SZCZEKINA L. I. — Sodierzatiel'naja kniga ob osnowopolożnikie otieczestwiennoj nauki, 179—180. WADIMOW W. N. — Problemy kibiernetiki, 180—182. Nowaja litieratura, 183—185. Riezjume na anglijskom jazykie, 185—186.

Woprosy Filosofii No 12 (1962). Pieriedowaja: Leninskie principy naucznoego rukowodstwa obszczestwom w diej-

stwii, 3—12. Sowietskaja obszczestwiennaja nauka — diejstwiennoje sriedstwo bor'by za kommunistizm, 13—22. IOWCZUK M. T., OSIPOW G. W. — O niekotorych tieorieticzeskich principach, problemach i mietodach socyologiczeskich issledowanij, 23—34. POPOWICZ M. W. — Filosofskij aspekt problemy znaczenija i smysła, 35—46. IWANOW P. L. — O dwuch formach estieticzeskogo w obiektywnej diejstwitel'nosti, 47—56. CHILMI G. F. — Filosofskie woprosy prieobrazowanija prirody, 57—62. KAGANOWA Z. W. — Dialektika biologiczeskoj organizacyi, 63—73. SZCZIPANOW I. J. — Otieczestwiennaja wojna 1812 goda i jejewlijanije na razwytije obszczestwiennoj mysli w Rossii, 74—83. MUSTAJAJEW D. — Mirowozzrienije Nizami, 84—93. BUKIN W. R., BUKINA I. N. — O prirode rieligioznogo czuwstwa, 94—104. BUR M. — Niemieckij ekzistencijalizm i riefaszizacya idielogii w Zapadnoj Giermanii, 105—116. JAKUSZEWA A. A. — Subiektywno-idealistsczeskiej smysl' teorii simbolizma A. Whitehead'a, 117—128. Dla izuczajuszczich filosofiju. Konsultacyja: BUTIENKO A. P. — Gosudarstwo i komunizm, 129—141. Filosofskie zamietki i pis'ma: JEPISKOPOSOW G. L. — Kak ocenywał Plechanow rol' geografczeskoj sriedy, 142—144. Naucznaia zizn': PODMAR-KOW W. G. — Za pobiedu kommunisticeskogo truda 145—149. GORIANOW B. T. — Gławnaja riedakcyja „Filosofskoj encyklopedii” u leningradskich filosofow, 150—152. OŻEROW J. P., JANOWSKIJ R. G. — Kriepit' sojuz filosofii i jestiestwoznania, 153—155. Kritika i bibliografija: BIELIK A. P. — Kniga po aktualnym filosofskim problemam komunizma, 156—160. DAWIDOWICZ A. M. — Kapital'noje issledowanije po istorii russkoj ekonomiczeskoj mysli, 161—165. SZKURINOW P. S. — Akademiceskoje izdanije soczenij G. S. Skworody, 165—167. POCZEPKO G. P. — O sostojanii bibliografii filosofskoj litieratury w SSSR, 167—173. CHANAZAROW K. Ch. — Oczerki dialekticeskogo materializma. Pod riedakcyej E. J. Jusunowa i S. Azimowa. Na uzbieckom jazykie, 173—174. JAKUSZEWSKIJ I. T. — M. M. Karpow. Nauka i razwytije obszczestwa, 174—175. SWIECZNIKOW G. A. — I. P. Bazarow. Tiermodinamika, 175—176. JEGOROW O. A. — W. I. Ugriumow. Nowiejszije teorii sowriemiennoj burżuaznoj socyologii, 176—177. Pamiati filosofa-woina, 177—178. Ukazatiel' stietiej, pomieszczennych w žurnale „Wopro-

sy Filozofii" za 1962 god, 178—185. Riezjume na anglijskom jazykie, 185—186.

Woprosy Filozofii No 1 (1963). Pieriedowaja: Leninskim kursom — k kommunizmu, 3—14. NAUMOWA N. F. — Dwa mira — dwa odnoszenija k trudu, 15—23. STIEPANIAN C. A. — Opyt uskorienogo razwitija ot wiekowej otstalosti k sowriennomu progressu, 24—35. GŁUSZKOW W. M. — Myslenije i kibiernietika, 36—48. GROZEW A. N. So wietiskij czelowiek na ekranie, 49—60. MITIN M. B. — Izuczenije i issledowanie proizwiedienij Russo i Giegiela w SSSR, 61—72. MUSABIEKOW J. S. — Filozofskije woprosy w trudach J. Libicha, 73—78. KARD P. G. — Teorija Ejnstejna i teorija Lorenca, 79—89. DAWYDOW J. N. — A Lefewr i jego koncepcya otczużdzenija", 90—101. RIEZNIKOW L. O. — Gnoseologija pragmatizma i semiotika Ch. Morrisa, 102—115. Dla Izuczajuszczich filozofiju: FRAJMAN Ch. P., BRITAN B. U. — Ponjatije mnogomiernogo prostranstwa i gieometrii i jego filozofskoje sodierżanije, 116—125. Naucznaja žizn': Ob itogach Wsiesojuznogo sowieszczanija po filozofskim woprosam fizyologii wysszej nierwnoj diejatiel'nosti i psihologii, 126—127. GAPOCZKA M. P., KARPIENKO. O. M., KUFTIN E. I. — Stroitiel'stvo kommunizma i zadaczi obszczestwiennych nauk, 128—139. Postanowlenije Sessji Obszczego sobranija Akademii nauk SSSR poswjazczenoj zadaczam razwitija obszczestwiennych nauk w uslowijach razwiernutogo stroitiel'stwa kommunizma, 139—141. GRIGORIAN S. N., CHANOW M. Ch. — Problemy niekapitalisticeskogo puti razwitija, 142—152. Kritika i bibliografija: Zelenow L. A., IWANOW G. M., SIELIWANOW F. A. — Byt' wiestnikom nowych idiej, 153—158. POPOW S. I. — Woprosy leninskogo etapa w razwitii filozofii, 158—162. MIETIELSKAJA E. W., NOWIKOWA L. I. — Estietiku w massy, 162—167. SWINCOW W. I. — Kritika ekzistencjalistich powietrij, 167—172. OWSIANNIKOW M. F. — Psihologičeskije wzglady Giegiela, 172—175. ANIKIEJEW N. P. — Niekotoryje metodologičeskije problemy issledowanij indijskoj filozofii, 175—180. K swiedieniju awtorow, 181. Riezjume na anglijskom jazykie, 182—184.

Woprosy Filozofii No 2 (1963). Pieriedowaja: Za tworczeskoje razwitije marksistsko-leninskoi etiki, 3—14. MA-

NIEWICZ E. L. — Raspriedielenije po trudu i princip material'noj zaintieriesowannosti w period pieriechoda ot socyalizma k kommunizmu, 15—25. UKRAINCEW B. S. — Informacija i otrazenije, 26—38. GLEZERMAN G. E. — Ot klas-sowoj differencijacyi k socyal'noj odnorodnosti, 39—49. GORSKIJ D. P. — O processyie idealizacyi i jego znaczenii w naucznom poznanii, 50—60. SNIKIN P. G., JESAKOW A. I. — Woprosy wosprijatija i jawlenije fizyologičeskoj „nastrojki" organow czuwstw 61—69. WIEKKER L. M. — K sravnitel'nomu analizu psihičeskoj riegulacyi i riegulirowanija w awtomatach, 70—81. KOGAN L. A. — Narodnoje miroponimanie kak sostawnaja czast' istorii obszczestwiennoj mysli, 82—92. GAJDIENKO P. P. — Fundamentalnaja ontologija" M. Chejdeggera kak forma obosnowanija filozofskogo irracjonalizma (93—104). SACZKOW J. W. — Razwitije priedstawlenij fiziki ob elementarnych obiektech w swietie idiej simmetrii, 105—109. PIERIETURIN A. F. — Katiegorija „wzaimodiejstwiije" i princip supierpozycyi w fizikie, 110—121. ANDRIJEJEW E. P. — K woprosu o prostranstwie mikromira, 122—131. Dla izuczajuszczich filozofiju: Konsultacyi: ILIENKOW E. W. — Problema ideala w filozofii, 132—144. LANDIESMAN P. A., SOGOMONOW J. W. — Marksistskaja etika o szcst'e, 145—156. Naucznaja žizn': LEBIEDIEW J. S. Mieždunarodnyje naucznyje swjazi instituta filozofii A. N. SSSR, 157—160. DOSKACZ A. G. — Niekotoryje woprosy razwitija nauk o Ziemle i priebrazzowanija prirody, 161—164. BORONIENKOW J. N. — Sipozyum filozofow i juristow „Obiektiw'naja istina w ugołownom procjessyie, 165—169. Kritika i bibliografija: STARCZENKO A. A. — Ważnaja metodologičeskaja problema sowietsoj prawowoi nauki, 170—174. GROMOW E. S. — Issledowanie aktualnych woprosow marksistsko-leninskoi estietiki, 174—177. CZERNOW G. N. — Istoriceskije sud'by uczenija Lamarka, 177—179. BOGOMOŁOW A. S. — W poiskach wychodza iz idiejnogo tupika, 179—181. Po sledam pisem, 181. Riezjume na anglijskom jazykie, 182—186.

Woprosy Filozofii No 3 (1963). Pieriedowaja: Isskustwo i stroitiel'stvo kommunizma, 3—12. JEGOROW A. G. — Stroitiel'stvo kommunizma i woprosy marksistsko-leninskoi estietiki, 13—25. MACHOW A. S. — Rieszzenija nojabr'skogo Plenuma CK KPSS i razwitije pro-

izwodstwiennych odnoszenij, 26—36. Razdielenije truda i wsjestoronneje razwitiije licznosti: STRUMILIN S. G. — Kommunizm i razdielenije truda, 37—48. NOWOSIEŁOW N. S. — Razdielenije truda pri kommunizmie nie iskluczajet wozmożnosti pieriemienij truda i wsjestoronnogo razwitiija licznosti, 49—54. KOZŁOWA G. P., FAJNBURG Z. I. — Izmienienije charaktiera truda i wsjestoronneje razwitiije czelowieka, 55—62. SADOWSKIJ W. N. — Problemy mietologii dieduktivnych teorij, 63—75. SWIERDLIN M. A., ROGACZEW P. M. — Intiernacionalizm i nrawstwiennoje razwitiije licznosti, 76—86. NAZAROW A. G. — K problemie istorizma w issledowanii socyologii riewolucyjnych diemokratów, 87—95. GRIGORIEW A. A. — Teorietičeskie osnovy sowriemiennoj fizičeskoj ġieografii, 96—105. NADIEL S. N. — Psihologija i ideologija mielkoj burżuaziji w usłowijach sowriemiennoġo kapitalizma, 106—117. NOWIKOW N. W. — Sowriemiennyj amierikanskij kapitalizm i „teorija socyalnogo diejstwija” T. Parsonsa, 118—129. Naucznyje soobszczenija i publikacii: RABINOWICZ W. I. — Witruwij i Lukriecji, 130—133. Diskusji i obsużdienija: PŁATONOW G. W., RUTKIEWICZ M. N. — O dialektičkie prirody kak filosofskoj naukie, 134—144. PIETROW D. F. — Nowoje w woprosie o proizhożdienii žizni na ziemle, 145—156. Naucznaja žizn’: ABRAMOWA N. T. — O rabotie mietologii-českich seminarow, 157—158. RODIONOW M. F. — Triebowatielnoje obsużdienije, 159—161. Kritika i bibliografija: KARPUSZIN W. A. Issledowanije wozniknowienija filosofii marksizma, 162—166. SZOROCHOWA E. W. — Prosto i zanimatiel’no o složnom i sierieznom, 166—168. PIETRASZ J. G. — Naucznaja kritika islama, 168—170. SZWYRIEW W. S. — Protiw intuiwizma, za naucznost’, 170—174. BASKIN M. P. — Cyennaja rabota o filosofskich wzgladach W. I. Tanjejew, 174—175. KADYSZEWA I. A., ŁAPIN N. I., SUDARIKOW A. A., SZATAŁOW A. T. — Kakije knigi po filosofii poluczit čitatiel’ w tiekuszczem ġodu, 175—179. OBICZKIN G. D. — Pis’mo w riedakcyju, 179. Nowaja litieratura, 180—182. Riezjume po anglijskom jazykie, 183—186.

Woprosy Filosofii No 4 (1963). Pieriedowaja: Wielikaja diejstwiennaja siła leninizma, 3—15. JEGOROW A. G. — Strotiel’stwo kommunizma i woprosy mark-

sistsko-leninskoj estietiki, 16—33. CZAGIN B. A. — Analiz W. I. Leniny m roli subiektivnogo faktora w obszczestwiennoj žizni, 34—46. KOGAN L. A. — W. I. Lenin i russkij raboczij-filosof N. E. Wilonow, 47—53. Razdielenije truda i wsjestoronneje razwitiije licznosti: SUCHOMLINSKIJ W. A. — Trud — osnowa wsjestoronnogo razwitiija czelowieka, 54—63. KOPNIN P. W. — Rassudok i razum i ich funkcyi w poznanii, 64—75. TARASJENKO F. P. — K opriedielieniju poniatija „informacija” w kibiernetičkie, 76—84. SIFOROW W. I. — Obszczije tiendenciije razwitiija sowriemiennoġo jestiestwoznaniija, 85—96. MODRŽINSKAJA E. D. — Proġriessiwnoje jawlenie w sowriemiennoj amierikanskoj socyologii, 97—105. Naucznyje soobszczenija: KARPOW M. M. — Zakon uskoriennoġo razwitiija jestiestwiennych nauk, 106—111. Diskusyji i obsużdienija: BAZAROW I. P. — Protiworiecziwost’ dwiezhenija i kwantowaja mēchanika, 112—123. Dla izuczajuszczich filosofiju: SIRDIN A. D. — Niekotoryje osobienności uskorienija obszczestwiennoġo razwitiija w usłowijach pierēchoda k kommunizmu, 124—133. Naucznaja žizn’: BARULINA L. G., KNIAZIEWA L. G., PIETROW J. P. — Aktual’nyje problemy estietičeskogo wospitanija trudiaszczichsja, 134—137. OZIERSKAJA A. F. — Wstriečza s čitatielami, 138—140. KOWALCZUK F. Z. — Naucznaja chronika, 141—142. Kritika i bibliografija: BABAJEW W. N. — Kniga o leninskich principach organizacii w kommunističeskogo truda, 142—144. KIRWALIDZE N. I. — Odna iz cyentral’nych problem marksistkoj ġnoseologii, 144—145. JUROWSKIJ S. W. — O leninskom etapie w razwitiij marksistkoġo atieizma, 146—150. SUCHOW A. D. — O spiecyfikie rieligii, 150—152. PIETROW A. A. — Za dał’szejszuju razrabotku filosofskich problem sowriemiennoj formalnoj ġogiki, 152—156. ASMUS W. F. — Sowietkoje izdaniije sočinenij Džona Lokka, 156—161. Korotko o knigach: SWIECZNIKOW G. A. — P. P. Czerkaszin. ġnoseologičeskie korni idēalizma, 161—162. STRIELCZENKO G. A. — I. I. Nowiński. Poniatije swjazi w marksistkoj filosofii, 162—163. GIETMANOWA A. D., GODIER N. M., ROMANOW A. W. — A. I. Ujemow. Zadaczi i upražnienija po ġogike, 163—164. Nowaja litieratura, 164—172. Tiematiczeskij plan žurnala „Woprosy filosofii”, 173—182. Riezjume na anglijskom jazykie, 183—186.

Woprosy Filosofii No 5 (1963). ŻURAW-KOW M. G. — Ważniejszij princip komunistycznej morali, 3—13. WISZNIĄKOW B. W. — Socjalistycznej rieraizm — znamja chudożestwiennogo progressa, 14—30. AFANASJEW W. G. — O principach klassifikacyi cyelostnych sistiem, 31—43. WALT L. O. — Sootnoszenie struktury i elementow 44—53. JACHOT O. O. — Socyologiczeskije issledowanija i niekatoryje teoreticzeskije woprosy statistiki, 54—66. BUJEWA L. P. — Individual'noje soznanije i uslowija jego formirowanija, 67—79. JANAGIDA K. — Progress filosofii i razwitiye istorii, 80—88. GARKOWIENKO R. W. — Kaczestwoennoje mnogoobraznye chimiczeskich czastic i niekatoryje metodologiczeskije woprosy chimii, 89—99. DOBROTIN R. B., BARZAKOWSKIJ W. P. — K woprosu ob osobiennostiach chimiczeskoj formy dwiženija materii, 100—105. MO-CZAŁOW I. I. — W. I. Wieriadskij o logiki i metodologii naucznego tworczestwa, 106—117. Diskussyi i obsużdienija: DŻUNUSOW M. S. — O przedmiete i strukturie kursa „Osnowy nauczego kommunizma”, 118—123. ROŻIN W. P. — Naucznyj kommunizm i istoriczeskij materializm, 124—131. CZERTKOW W. P. — O niekotorych woprosach teorii dialektiki, 131—136. K obsużdieniju woprosa o soszcznosti estieticzesko, 137—150. Naucznaja žizn': ARDABIEW A. I., MAŁCZANOW I. G. — Aktualnyje zadaczii filosofskich nauk, 151—155. ARCHIPOWA T. I., BIEŁOW M. W. — Teoreticzeskaja konfieriencyja w siele Kalinowkie, 156—162. SIEMIENOW W. S. — Mirnoje sosuszczestwowanije — osnownaja tema przedstojaszczego wsjemirnogo foruma socyologow, 163—164. Kritika i bibliografija: TITARIENKO A. I. — Mif sowriemienno, 165—167. SWINCOW W. I. — Jawlajutsja li mnogoznacznyje isczislenija logikoj?, 167—169. NARSKIJ I. S. — W tupikie lingwistycznej filosofii, 169—174. DOŁGOW K. M. — Istorija estietiki w traktowkie Rajmona Baje, 174—179. Riepliki: RABINOWICZ I. Z. — Czitaja žurnał..., 179—180. Nowaja litieratura, 181—184. Riezjume na anglijskom jazykie, 185—186.

Woprosy Filosofii No 6 (1963). TADIEWOSJAN E. W. — Dalniejsze sblizenije socjalistycznych nacyy w SSSR, 3—12. MITIN M. B. — Marksistsko-leninskaja gnoseologija i problema znaka i znaczenija, 13—21. NARSKIJ I. S. — Problema znaczenija i kritika jeju nieopozitiwist-

skich rieszenij, 22—33. KUZNIECOW I. W. — Wzaimoswjaz fiziczeskich teorij, 34—44. AMBARCUMJAN W. A. — Problemy sowriemiennoj astronomii i fizika mikromira, 45—53. ASKIN J. F. — Wriemnia i wiecznost', 53—62. ŻDANOW J. A. — Modielirowanije w organiczeskoj chimii, 63—74. IGITCHANIAN M. Ch. — Duchownyj oblik sowietskoj mołodieży, 75—83. KONOWAŁOWA L. W. — Mołodież GDR i jeje idealey, 84—86. SOŁOWIEW J. I. — Nowyje materiialy o bor'bie wiedzuczich chimikow i fizikow s energeticeskim uczeniem Ostwalda, 87—96. OJZERMAN T. I. — Ob odnoj rieakcyonnoj burżuaznoj legiendie, 97—107. MAMARDASZWILI M. K. — K kritike ekzistencijskogo ponimania dialektiki, 108—120. BERGNER D. — Protestantizm i krizis burżuaznoj ideologii, 121—128. UGRINOWICZ D. M. — Złokluczenija sowriemiennoj teologii, 129—138. KAMIENSKIJ Z. A. — Dialekticzeskije idei w russkoj filosofii naczaia XIX wieka, 139—148. Naucznyje soobszczeniya i publikacyi: CHARCZEW A. G. — Socyologiczeskije issledowanija w Pol'sze, 149—154. Naucznaja žizn': POLANSKIJ J. N. — Ob opriedielenii przedmieta i metody sowriemiennoj biofiziki, 155—157. TITOW S. N., JAKUSZEWSKIJ I. T. — Pierwaja zonal'naja konfieriencyja filosofow Cyentral'noj Czernoziemnoj oblasti, 158—160. Kritika i bibliografija: KELLE W. Ž., KOWALZON M. J. — Kommunizm i obszczestwiennyje nauki, 161—167. CHANAZAROW K. Ch. — Kniga o formirowanii socjalistycznych nacyy, 167—170. SIEMIENOW J. M. — Kritika koncepcyy lokalnych cywilizacyj Szpenglera-Tojnbj, 170—173. DYSZLEWYJ P. I. — Problema prostranstwa i wriemieni i sowriemiennoj kartina mira, 173—177. GORFUNKIEL A. Ch. — Filosofija wielikoj epochy, 177—180. BRAGINIEC A. S. — Nekrolog, 180. Riezjume na anglijskom jazykie, 181—182.

Woprosy Filosofii No 7 (1963). Pieriedowaja; Marksistsko-leninskaja ideologija w bor'bie za kommunizm, 3—14. POPOW A. J. — Bor'ba ideologii — zakonmiernost naszej epochy, 15—24. ZAMOSZKIN J. A. — Problema amoralizma i priestupnosti w sowriemiennoj amierikanskoj socyologii, 25—36. LEWADA J. A. — socyologiczeskije problemy kritiki rieligii, 37—49. SZTAMBOK A. A. — Wzaimoswjaz' chudożestwiennogo metody i stila, 50—62. BAŁAGUSZKIN E. G. — Metodologiczeskije problemy issledowanija siemi, 63—73. MICHAJŁOWA

I. B. — O charakterie obobszczenia w przedstawieniach, 74—84. PACHOMOW B. J. — O roli przybora w poznaniu mikromira, 85—96. SZWRIEW W. S. — Kruszenie nieopozotiwistycznej koncepcji naucentioreticzeskiego znanija, 97—109. OKUŁOW A. F. — Gdzie że wasza obiektywność, gospoda iz „Philosophy”?, 110—114. Diskussyi i obsużdienija: CZE-SNOKOW D. I. — O strukturie istoriczeskiego materializma. 115—123. ZUBKOW I. F. — Spornyje teorieticzeskije woprosy nauk o Zemle, 124—130. Naucznyje soobszczenija i publikacyi: NOWOMIEJSKIJ A. S. — Rol’ kożno-opticzeskogo czuwstwa w poznaniu, 131—139. Nauczna ja zizn’: Japonskije uczenije w gostiach u sowiatskich filosofow, 140—142. Kendziuro Janagida w riedakcyi naszego žurnala, 142—144. MOŁCZANOW J. B., SZPOLANSKIJ P. I. — Obsużdienije filosofskich problem fiziki elementarnych czastic, 145—149. MAMUT L. S. — Ważnyj poczin, 150—151. GONDUNSKAJA E. I. — Awtozawodcy obsużdujot žurnal „Woprosy filosofii”, 151—153. RIESZETNIKOW J. B. — Wstriechie s naucznoj inteliģencyej, 154—156. Kritika i bibliografija: KRASIN J. A., SUCHODIEJEW W. W. — Filosofskij trud w kommunizmie, 157—160. BAGRAMOW E. A. — Choroszeje naczało 161—164. FROŁOW I. T. — Filosofskaja intierprietacyja problemy organiczeskoj cyelostnosti, 164—167. STORCZAK L. I. — Put’ uczenogo, 167—170. SUPIERFIN L. G. — Fikcyi protiv realnosti, 170—173. Kоротko o knigach: KACNELSON E. S. — Nowaja monografija po istorii biologii, 173—175. LUTA J. W. S. — W. M. Swirdienko, Rol’ matematiczeskoj gipotiezy w poznaniu mikrojawlenij, 175—177. FIEDIN J. A. — Indijskaja filosofskaja i rieligioznaja mysl’ po tamilskim istocznikam, 177—178. Nowaja literatura, 179—183. Riezjume na anglijskom jazykie, 184—186.

Woprosy Filosofii No 8 (1963). Pieriedowaja. KPSS — partija wsiego naroda, 3—12. K XIII Miedzunarodnomu Filosofskomu Kongressu: MITROCHIN L. N. — Problema czelowieka w marksistskom oswieszczenii, 13—24. JEGIDIES P. M. — Marksistskaja etika o smysle zizni, 25—36. MODRŽINSKAJA E. D., BATAŁOW E. W., MYSLIWCZENKO A. G., EFIROW S. A., JULINA N. S. — Sowriemennost’ i socyálnaja filosofija Zapada, 37—47. MARKARIAN E. S. — Kritika koncepcyji ekwiwalentnych cywilizacyj, 48—57. KURSANOW G. A. — Niekotoryje

aktual’nyje problemy sowiatskoj filosofii, 58—60. KAŁTACHCZAN S. T., PIETROW J. P. — O filosofskom obrazowanii w SSSR, 61—66. BIELAKOWA G. I., BOGDANOW B. W., WASILEW I. I., JERMIŁOW A. P., KAZIUTINSKIJ W. W., OGURCOW A. P., PŁOTNIKOW S. N., SZATAŁOW A. T. — Razrabotka filosofskich problem w naucznoissledowatel’skich cyentrach strany, 67—73. ZDRAWOMYSŁOW A. G., JADOW W. A. — O programmirowanii konkretneho socyalnogo issledowanija, 74—83. ILIASZENKO F. I. — Opyt issledowanija kulturno-tiechniczeskogo urownija sielskich trużenikow, 84—91. NOWIK I. B. — Gnoseologiczeskaja charakteristika kiberneticeskich modielej, 92—103. KARPINSKAJA R. S. — O strukturie i funkciji žiwogo na molekularnom urownie, 104—114. GRIECKIJ M. N. — Kritika neogiegielianstwa marksistami Francyi, 115—124. MALININ W. A. — Puszkin i Radiszczew, 125—130. Diskussyi i obsużdienija: KRIEMIANSKIJ W. I. — Typy otrażenija kak swojstwa materii, 131—142. SOŁOPOW E. F. — Sootnoszenije form dwiżenija i widow materii w prirodie, 143—154. DAWITASZWILI L. Sz. — Niekotoryje soobrażenija o razwitii naucznych issledowanij, 155—162. Nauczna ja zizn’: TAMBOWCEW I. W. — Mieżwuzowskaja konfieriencyja w Riazani, 163—166. Kritika i bibliografija: KON I. S., PAWŁOW L. S., CHARCZEW A. G. — Po bol’szomu szetu, 167—169. UGRINOWICZ D. M. — Bol’sze knig po filosofskim problemam ateizma, 169—173. TONDL L., UJEMOW A. I. — Marksistskij analiz problem abstrakcyi i obrazowanija poniatij, 173—176. ABRAMOWA N. T., GARKAWIENKO R. W., SOŁONOW E. F. — Głubże razrabatywat’ filosofskije problemy chemii, 176—180. KASUMOW M. M. — Nekrolog, 181. Riezjume po anglijskom jazykie, 182—186.

XXII

Zeitschrift für philosophische Forschung XV, 3 (1961). AZBENQUE P. — Aristoteles und das Problem der Metaphysik, 321—333. BEIERWALTES W. — Die Metaphysik des Lichtes in der Philosophie Plotins, 334—362. MALHOTRA M. K. — Die Philosophie Karl Jaspers’ und die indische Philosophie, 363—373. Berichte und Mitteilungen: KOPPER J. — Thomas von Aquins Lehre über das Wissen der erkennenden Seele von sich selbst und von Gott in Hinblick auf

Kant, 374—388. DEL NEGRO Von W. — Erkennen und Sein. Zum Verhältnis von Erkenntnistheorie und Ontologie, 389—414. HENNEMANN G. — Die philosophische Problematik des physikalischen Wirklichkeitsbegriffes, 415—442. MOSER S. — Ordnung als Generalthema des 6. deutschen Kongresses für Philosophie, 443—451. KAHL-FURTHMANN G. — Sinn und Sein — ein philosophisches Symposium, 452—470. Aus dem philosophischen Leben, 471—474. Buchbesprechungen (475—496): Picht G. — Die Erfahrung der Geschichte, (G. Hennemann) Grau G. — G. Christlicher Glaube und intellektuelle Redlichkeit, (W. Schlegel). Boer de W. — Das Problem des Menschen und die Kultur, (H. Kanz). Hegyi J. SJ — Die Bedeutung des Seins bei den klassischen Kommentatoren des heiligen Thomas von Aquin (A. Lumpe). Bollnow O. F. — Existenzphilosophie und Pädagogik, (O. Pöggeler). Meinecke F. — Die Entstehung des Historismus, (O Pöggler).

Zeitschrift für philosophische Forschung XV, 4 (1961). FLACH W. — Farbe und Form. Analytische Untersuchungen zum Geltungsproblem der Malerei, 497—518. SCHAEFFLER R. — Das Gute als Gegenstand des philosophischen Fragens, 519—540. FREYTAG LÖRINGHOFF Baron v. B. — Über ein Enthaltensein der Aussagenlogik in der Begriffslogik, 541—555. Diskussion: REINER H. — Die Extension der Ethik und ihre Bewältigung. Betrachtungen zur „Ethik“ von W. Trilhaas, 556—564. TRILHAAS W. — Zur Frage der Extension der Ethik, — Erwiderung an Hans Reiner, 565 — 570. REINER H. — Schlusswort, 571—574. Berichte und Mitteilungen: SCHMIDT F. — Logische und grammatische Determination, 575—578. NICOLIN F. — Die Schriften Heinz Heimsoeths, 579—590. MOLITOR A. Bemerkungen zum Realismusproblem bei Nicolai Hartmann, 591—610. KAHL-FURTHMANN G. — Sinn und Sein — ein philosophisches Symposium (Fortsetzung von Seite 471, Schluss), 611—633. PHILOSOPHEN-KALENDER für die Zeit vom 1 Jan. 1961 bis 31. Dez. 1965 (Fortsetzung des Kalenders vom Band X dieser Zeitschrift), 634—647. Aus dem philosophischen Leben, 648—654. Buchbesprechungen: Briefe von und an Hegel, Bd. 3 und Bd. 4 (W. Ritzel), 655—660.

Zeitschrift für philosophische Forschung XVI, 2 (1962). TIELSCH E. — Toleranz und Koexistenz in wertphilosophi-

scher Betrachtung 161—202. RIEDEL M. Tradition und Revolution in Hegels „Philosophie des Rechts“, 203—230. MARQUARD O. — Kant und die Wende zur Ästhetik, 231—243. Frh. v. BRANDENSTEIN B. — Über die Transzendierbarkeit des Bewusstseins, 244—250. Berichte und Mitteilungen: BRUNNER F. — Über die thomistische Lehre vom Ursprung der Welt, 251—257. VOLLRATH E. — Die Gliederung der Metaphysik in eine Metaphisica generalis und eine Metaphisica specialis, 258—283. NETTESHELM J. — Christoph Bernhard Schlüter und Franz Brentano, 284—295. Aus dem philosophischen Leben, 296—299. Buchbesprechungen, Untersteiner M. — Testimonianze e Frammenti, (V. Niebergall), 300—303. Zeitschriftenschau, 304—320.

Zeitschrift für philosophische Forschung XVI, 3 (1962). TAROUCA A. S. — Moment und Augenblick, 321—341. RÖD W. — Gewissheit und Wahrheit bei Descartes, 342—362. MARQUARD O. — Kant und die Wende zur Ästhetik (Fortsetzung von S. 243 dieses Bandes; Schluss), 363—374. BRELAGE M. — Die Geschichtlichkeit der Philosophie und die Philosophiegeschichte, 375—405. Berichte und Mitteilungen: WALDENFELS B. — Gedanken an Maurice Merleau-Ponty, 406—412. KAMM P. — Paul Häberlin zum 2. Todestag, 413—428. GUPTA R. M. — Eine Schwierigkeit in Kants „Kritik der reinen Vernunft“ und Heideggers Kant-Interpretation, 429—449. SCHNEIDERS W. — Einige Bemerkungen zum gegenwärtigen Stand der Bacon-Forschung, 450—470. Aus dem philosophischen Leben, 471—476. Buchbesprechungen, (476—488): Matthieu V. — La filosofia trascendentale e l'Opus postumum di Kant, (W. Röd). Campbell Ch. A. — On Selfhood and Godhood, (H. — J. Schüring). Bultmann R. — History and Eschatology, (H. - J. Schüring). Pons W. — Steht uns der Himmel offen, (A. Wenzl). Frh. v. Fürstenberg — Der Selbstwiderspruch des philosophischen Atheismus.

Zeitschrift für philosophische Forschung XVI, 4 (1962). PEURSEN van C. A. — Die Phänomenologie Husserls und die Erneuerung der Ontologie, 489—501. ALCORTA J. I. — Vom transzendentalen Denken, 502—518. RAJU R. T. — Die Struktur des Ich — Bewusstseins, 519—532. KÜMMEL F. — Zeit und Bewusstsein, 533—560. OEDINGEN K. — Der menschliche Geist und das Trans-

zendenten im asiatischen Denken, 561—578. Berichte und Mitteilungen: SCHISCHKOFF G. — Romanisch-germanisches Denken und sowjetische Gegenwartsphilosophie, 579—592. WIEDMANN F. — Zum Begriff des philosophischen Wissens, 593—599. STÜTTLER J. A. — Schellings Philosophie der Weltalter, 600—614. STROHAL R. — Theodor Erismann zum Gedenken, 615—618. Aus dem philosophischen Leben, 619—623. Buchbesprechungen, (624—648): delValle A. B. F. — Ideario Filosofico, (W. Brüning). Sciacca M. F. ed. — Les Grands Courants

de la Pensée Mondiale Contemporaine, (L. Goldsetzer). Noll B. — Philosophia rationalis sine fide, (G. Hennemann). Oelmüller W. — Friedrich Th. Vischer und das Problem der nachhegelschen Ästhetik, (O. Pöggeler). Lambrecht S. — Die Soziologie, (L. Franke). Engels F. — Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft, (F. Schneider). Landmann M. — Der Mensch als Schöpfer und Geschöpf der Kultur, (R. Wisser). — Buol J. — Die Anthropologie Maine de Birans, (W. Steinbeck).

Zapiski bibliograficzne

a) Prace polskie i przekłady na język polski

(Zestawił H. Moese)

Skróty

AK = Ateneum Kapłańskie, Włocławek. ArchHFMSp = Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej, Warszawa. Arg = Argumenty, Warszawa. AUMCS = = Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin. BiKIFI = Biblioteka Klasyków Filozofii, Warszawa. ColTh = Collectanea Theologica, Warszawa. Cz = = Czytelnik, Warszawa. DzL = Dziennik Literacki, Kraków. Euh = Euhemer, Warszawa. GłN = Głos Nauczycielski, Warszawa. HD = Homo Dei, Kraków. Kier = = Kierunki, Warszawa. KUL = Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. KsiW = Książka i Wiedza, Warszawa. KwH = Kwartalnik Historyczny, Warszawa. KwHNT = Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, Warszawa. KwPe = = Kwartalnik Pedagogiczny, Warszawa. KuSp = Kultura i Społeczeństwo, Warszawa. L = Lublin. Ł = Łódź. ŁTN = Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Mea = Meander, Warszawa. MON = Ministerstwo Obrony Narodowej. NaP = Nauka Polska, Warszawa. NDr = Nowe Drogi, Warszawa. NKs = Nasza Księgarnia, Warszawa. NKu = Nowa Kultura, Warszawa. NLWyd = Nowiny Literackie i Wydawnicze, Warszawa. NSzk = Nowa Szkoła, Warszawa. Ossol = Ossolineum, Wrocław. PAN = =Polska Akademia Nauk, Warszawa. PaLi = Pamiętnik Literacki, Wrocław. Per = =Perspektywy, Katowice. PiP = Państwo i Prawo, Warszawa. PIW = Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa. Pł = Poznań. Pm = Pomorze, Bydgoszcz. Pol = Polityka, Warszawa. Polem = Polemika. POPOP = Pracownia Ogólnych Problemów Organizacji Pracy PAN Warszawa. Pro = Problemy, Warszawa. PrzH = Przegląd Historyczny, Warszawa. PrzHu = Przegląd Humanistyczny, Warszawa. PrzK = = Przegląd Kulturalny, Warszawa. PrzOr = Przegląd Orientalistyczny, Warszawa. PrzPs = Przegląd Psychologiczny, Poznań. PrzSoc = Przegląd Socjologiczny, Łódź. PrzZa = Przegląd Zachodni, Poznań. PSB = Polski Słownik Biograficzny, Kraków. PsWy = Psychologia Wychowawcza, Warszawa. PWN = Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa. PZWL = Państwowe Zakłady Wydawnictw Lekarskich, Warszawa. PZWS = Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. Rec. = = Recenzja. Rfil = Roczniki Filozoficzne KUL. RHist = Roczniki Historyczne, Poznań. ROr = Rocznik Orientalistyczny, Warszawa. RTe = Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, Warszawa. RuFi = Ruch Filozoficzny, Toruń. RuPE = Ruch Prawniczo-Ekonomiczny, Poznań. SGPiS = Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Warszawa. SN = Studium Nauczycielskie. SPAN = Sprawozdania Wydziału Nauk Społecznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa. SPTPN = Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań. StFi = Studia Filozoficzne, Warszawa. STNT = Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu. StLo = Studia Logica, Poznań. StMNP = Studia i Materiały Nauki Polskiej Warszawa, StPs = = Studia Psychologiczne, Wrocław. T = Toruń. TNT = Towarzystwo Naukowe w Toruniu. TP = Tygodnik Powszechny, Kraków. TrLu = Trybuna Ludu, Warszawa. TrLi = Trybuna Literacka, Warszawa. TrWo = Trybuna Wolności, Warszawa. Tw = Twórczość, Kraków. TWP = Towarzystwo Wiedzy Powszechniej, Warszawa. WAP = Wojskowa Akademia Polityczna, Warszawa. WLit = Wydawnictwo Literackie, Kraków. WLud = Wojsko Ludowe, Warszawa. Wr = Wrocław. Wsz =

= Wszczęświat, Warszawa. WSE = Wyższa Szkoła Ekonomiczna. WSP = Wyższa Szkoła Pedagogiczna. WP = Wiedza Powszechna, Warszawa. WUML = Wojewódzki Uniwersytet Marksizmu i Leninizmu. Wwa = Warszawa. Wych = Wychowanie, Warszawa. WychPrz = Wychowanie w Przedszkolu, Warszawa. WZ = Wiedza i Życie, Warszawa. ZaStEk = Zaoczne Studium Ekonomiczne, Warszawa. ZeNaKUL = = Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie. ZeNaUJ = Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. ZeNaUŁ = Zeszyty Naukowe Uniwersytetu w Łodzi. ZeNaUMK = Zeszyty Naukowe Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, ZeNaUWr = Zeszyty Naukowe Uniwersytetu we Wrocławiu. ZeNaWSPW = Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Warszawie. ZeTe = Zeszyty Teoretyczno-Polityczne, Warszawa. ZiK = Życie i Kultura, Warszawa. ŻLit = Życie Literackie, Kraków. ŻMy = Życie i Myśl, Warszawa. ZSN = = Zaoczne Studium Nauczycielskie. ŻSzW = Życie Szkoły Wyższej, Warszawa. ŻWa = Życie Warszawy, Warszawa.

1962–1963

Filozofia w ogóle

Bibliografia, słowniki, zjazdy,
organizacje

Chojnacki P. II Międzynarodowy Kongres do badań filozofii średniowiecznej. ColTh 1962 fasc. 1/4 s. 224–227.

Galoch St. Konferencja naukowa dla wykładowców filozofii i socjologii. KuSp 1963 nr 1 s. 118–121.

J. Z. VI Tydzień Filozoficzny. Filozoficzna problematyka wolności woli. ZeNaKUL 1963 nr 2 s. 96–99.

Krapiec M. Filozofia i postęp. (Kongres filozoficzny w Münster). Znak 1963 nr 2/3 s. 359–368.

Zdybicka Z. J. Filozofia wolności człowieka. VI Tydzień Filozoficzny KUL. Znak 1963 nr 7/8 s. 935–947.

Zagadnienia ogólne

Grzybowski K. O właściwą postawę uczonogo. NDr 1962 nr 6 s. 67–72.

Heinrich W. O poglądach Marksa i Engelsa na istnienie i przedmiot filozofii naukowej. RuFi 1962 nr 4 s. 421–423.

Kotarbiński T. O kulturze filozoficznej humanisty. Arg 1963 nr 15, s. 1, 10–11.

Wstępy, podręczniki, nauczanie

Chojnacki P. Wstęp do filozofii i zarys ontologii. Wyd. 2 przeł. i uzup. Wwa 1963 Akad. Teologii Katol. s. 119, rys., bibl., powiel.

Główne zagadnienia i kierunki filozofii. Wykłady na Uniwersytecie Warszawskim 1957–58. Wyd. 5 Cz. 1: A. Schaff: Teoria poznania. Wwa 1963 PWN s. 148 zł 16,—.

Główne zagadnienia i kierunki filozofii. Wykłady na Uniwersytecie Warszawskim 1957–58. Wyd. 5 Cz. 2: Wł. Krajewski: Ontologia. Wwa 1963 PWN s. 150 zł 16,—.

Wydania i przekłady dzieł

Bergson H. Myśl i ruch. Wstęp do metafizyki, Intuicja filozoficzna. Postrzeżenie zmiany, Dusza i ciało. Przeł. z franc. P. Beylin i K. Bleszyński. Wstęp P. Beylin. Wwa 1963 PWN s. 165 portr. 1 zł 15,—

Castellion S. O wierze, wątpieniu i tolerancji. Wybór. Wstęp i przypisy. G. Radetti. Przeł. z włos. L. Joachimowicz. Red. wyd. pol. L. Szczucki. Wwa 1963 PWN s. XLII, 163, portr. 1, il., bibl. zł 20,—

Chwistek L. Pisma filozoficzne i logiczne. Wybór, przedm. i koment. K. Pasenkiewicz. T. 2 (Do dr. przygot. B. Stanosz). Wwa 1963 PWN s. XXII, 309, rys., tab. zł. 50,—

Cicero M. T. Pisma filozoficzne. T. 4: O starości. Przeł. z łac. Z. Czerniakowa,

O przyjaźni, Topiki, Fragmenty. Przeł. W. Kornatowski. Koment. i posłowie K. Leśniak. Wwa 1963 PWN s. 591 zł 50,—

Grzegorz z Nysy. Wybór pism. Przeł. z grec. i wyboru dokonał T. Sinko. Wwa 1963 Pax s. 237, bibl. zł 35,—

Hegel G. W. Fr. Fenomenologia ducha. Przeł. z niem., wstępem i objaśn. opatrzył A. Landmann. T. 1 Wwa 1963 PWN s. XXVI, 485, portr. 1 il. zł 45,—

Hess M. Pisma filozoficzne. 1841—1850. Wybór, wstęp i przypisy: A Cornu i W. Mönke. (Z niem. przeł. M. Kurecka i W. Wirpsza) 1963 KsiW s. CLXII, 661, tabl. 2, portr. 1 bibl. zł 60,—

Pascal B. Prowincjałki. Przeł. z franc. i wstępem opatrzył T. Zeleński-Boy. Posłowie: L. Kołakowski. Wwa 1963 Cz s. 326 zł 20,—

Historia filozofii

Filozofia starożytna

Fuller B. A. G. Historia filozofii. T. 1: Filozofia starożytna i średniowieczna. Przeł. z ang. Z. Glinka. Wwa 1963 PWN s. 443 zł 80,—

Bańkowski A. Theagenes z Rhegion i Metrodor z Lampsakos. Pierwsi alegoreci homerowcy i ich interpretacja mitologii. Euh Zesz. filoz. 1963 nr 4 s. 4—20.

Kornatowski W. Wytyczne i myśli przewodnie społecznej doktryny św. Augustyna. ŻMy 1963 nr 5/6 s. 128—153, il.

Schnayder J. Aspekty socjalne i technologiczne w dziełach Teofrasta. SWrTN Ser. A T. 16 1961 s. 7—8.

Stróżewski Wł. Arcydialog Platona. (Uczta). Znak 1963 nr 4 s. 371—400.

Sułowski J. Źródła „De consolatione philosophiae” Boecjusza, Rte T. 4 1962 s. 157—184.

Wawrzyniak Fr. Idea Boga w nauce Epikteta. ColTh 1961 fasc. 1/4 s. 105—206.

Filozofia średniowieczna

Heinrich Wł. Zarys historii filozofii

średniowiecznej. Wstęp: J. Legowicz. Do druku przygot. Wł. Seńko. Wwa 1963 PWN s. 325, portr. 1, bibl. zł 32,—

Kuksewicz Z. Główne źródła komentarza do De anima Jana z Głogowa. Wwa 1963 PWN s. 202, bibl. zł 82,—

Mrozek A. „Teologia Arystotelesa” — programowa książka filozofii muzułmańskiej. Euh 1963 nr 3 s. 3—19.

Pieper J. Scholastyka. Postacie i zagadnienia filozofii średniowiecznej. Przeł. z niem. T. Brzostowski. Wwa 1963 Pax s. 189, bibl. zł 30,—

Współczesne kierunki filozofii

Bakradze K. S. Z dziejów filozofii współczesnej. Przeł. z ros. H. Zelnikowa. Wwa 1964 PWN s. 338, zł 60,—

Ingarden R. Dzieła filozoficzne. Z badań nad filozofią współczesną. Wwa 1963 PWN s. 664, bibl. zł 75,—

Juhos B. Aktualny stan filozofii naukowej w Austrii. Tł. M. Pieczyński. RuFi 1962 nr 4 s. 355—374.

Popper K. R. Krytycyzm i tradycja. Fragm. książki „Conjectures and refutations”. Tł. z ang. H. Bortnowska. Znak 1963 nr 7/8 s. 856—872.

Zabłocki J. Personalizm Teilharda i Mouniera. Więż 1963 nr 6 s. 87—91.

Zumr J. O filozofii czeskiej. Tł. z czes. K. Morawiec. Arg 1963 nr 23 s. 1, 11.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Kotarbiński T. — Kazimierz Ajdukiewicz. ŻWa 1963 nr 94 s. 4, il.

Kwiatkowski T. O profesorze Kazimierzu Ajdukiewiczzu. Znak 1963 nr 7/8 s. 947—951.

Marciszewski W. Zgon prof. Kazimierza Ajdukiewicza. Więż 1963 nr 5 s. 109—110.

Siemianowski A. Pamięci prof. Kazimierza Ajdukiewicza. TP 1963 nr 21 s. 5, il.

Suszko R. Kazimierz Ajdukiewicz. Arg 1963 nr 17 s. 3, il.

Suszko R. Pamięci Kazimierza Ajdukiewicza. TrLu 1963 nr 105 s. 3.

A. K. Gaston Bachelard, Tw 1962 nr 12 s. 147—8.

Hornowski B. Wspomnienie o profesora doktorze Stefanie Błachowskim. ZeNaUPoz nr 42 Filoz. 1963 z. 6 s. 12—20.

Kowalski St. Ogólna charakterystyka działalności naukowej Stefana Błachowskiego. ZeNaUPoz nr 42 Filoz. 1963 z. 6 s. 3—11, il.

HAR — GIL Shraga. Martin Buber i młodzi. Tł. z niem. D. Szymańska. TP 1963 nr 19 s. 5, il.

Voisé W. Sebastian Castellion. 1515—1563. Problem wolności sumienia i tolerancji w epoce humanizmu i reformacji. Wwa 1963 KsiW s. 175, tabl., portr. 4 bibl. zł 13,—

Luppól I. K. Diderot. Przeł. z ros. R. Hekker. Wwa 1963 KsiW s. 333, portr. 1 zł 35,—

Kaczmarek St. Anioł Dowgird. Filozof nieznan. Pń 1963 Uniw. AM w Poznaniu Prace Wydz. Filozoficzno-Historycznego. s. 318, bibl. zł. 15,— powiel.

Lazari-Pawłowska I. Gandhi i jego postulat ascetyzmu. KuSp 1962 nr 4 s. 71—88.

Ossowska M. Dawid Hume jako obserwator i kodyfikator życia moralnego. StFi 1963 nr 1 s. 129—167.

O Maritainie w Polsce. Wypow.: K. Górski, K. Wyka, T. Mrówczyński. Więż 1963 nr 5 s. 115—119.

Wójeik J. Emmanuel Mounier a tradycja mersonalizmu chrześcijańskiego. ZMy 1963 nr 3/4 s. 80—100.

Kołąkowski L. Banał Pascala. Zeszyty Arg 1962 nr 4 s. 71—80.

Teske A. Blaise Pascal. Krytyczny hołd w trzechsetną rocznicę śmierci. KwHNT 1963 nr 1 s. 3—21.

Orchel I. Lekarskie poglądy metodologiczne Sebastiana Petrycego. Arch. Historii Medycyny 1962 z 4 s. 373—383.

Gumański L. Jean Piaget (oraz) Bibliografia prac... RuFi 1962 nr 4 s. 375—381.

Wołoszyn St. Prof. dr Kazimierz Sosnicki (w osiemdziesiątą rocznicę urodzin). NSzk 1963 nr 5 s. 7 il.

Morawska A. Rozmowy o Teilhardzie. Znak 1963 nr 7/8 s. 873—881.

Śp. Dr Wiktor Wąsik. (Nekr.) Kier 1963 nr 34 s. 2.

Simon P. H. O Simone Weil. Tł. z franc. Znak 1963 nr 7/8 s. 909—911.

Jakuszew A. Zarys systemu metafizyki A. N. Whiteheada. Tł. z ros. B. Chwedeńczuk. StFi 1963 nr 1 s. 191—210.

Michalska A. Bibliografia prac profesora doktora Czesława Znamierowskiego. RuPE 1963 z. 2 s. 377—382.

Ziemiński Z. Normy tetyczne a normy aksjologiczne w koncepcji Cz. Znamierowskiego. StFi 1963 nr 2 s. 87—112.

Chałasiński J. Florian Znaniecki—socjolog polski i amerykański. PrzSoc T. 17 1963 nr 1 s. 7—18.

Metafizyka

Fritzhand M. Filozofia człowieka a antropologia filozoficzna. PrzK 1963 nr 17 s. 3; nr 18—19 s. 3.

Grzegorzczak A. Schematy i człowiek. Szkice filozoficzne. Kr 1963 Znak s. 218 zł 35,—

Jaroszewski T. M. Tomistyczny spór o określenie osoby ludzkiej. Zeszyty Arg 1963 nr 3 s. 46—69.

Kolman A. Filozofia człowieka — w cudzysłowie i bez. PrzK 1963 nr 10 s. 4.

Kuczyńska A. Próba deifikacji człowieka w myśli renesansowej Zeszyty Arg 1963 nr 3 s. 87—98.

Sokołowski St. J. O filozoficznych

aspektach pojęcia identyczności. ZeNa-WAP Ser. pedagog. 1962 nr 8 s. 75—91.

Suchodolski B. Filozofia człowieka. Ruch pedagogiczny 1962 nr 6 s. 4—27.

Suchodolski B. Filozofia człowieka i problemy jej historii. KuSp 1963 nr 1 s. 3—18.

Suchodolski B. Narodziny nowożytnej filozofii człowieka. Wwa 1963 PWN s. 619, tabl. 78, portr. 14 zł 100,—

Suchodolski B. Ze studiów nad renesansową filozofią człowieka — „istota nieznaną”. PrzHu 1962 nr 6 s. 13—39.

Teoria poznania

Bortnowska H. Światopoglądy i postawy. Znak 1963 nr 7/8 s. 801—820.

Eilstein H. O koncepcjach „prawdy względnej”. StFi 1963 nr 2 s. 149—169.

Schaff A. Hipoteza Sapira-Whorfa. Fragm. pracy o roli języka w procesie poznania. KuSp 1962 nr 3 s. 3—30.

Schaff A. Język a poznanie. Wwa 1964 PWN s. 275, bibl. zł 38,—

Schaff A. Język — poznanie — kultura. Arg 1962 nr 51 s. 1, 9.

Schaff A. Problem roli języka w poznaniu od Herdera do teorii „pola językowego”. PrzHu 1963 nr 1 s. 1—17.

Wiegner A. W sprawie tzw. „prawdy względnej”. StFi 1963 nr 1 s. 113—128.

Historia i filozofia nauki

X Międzynarodowy Kongres Historii Nauki. KwHNT 1963 nr 1 s. 133—139.

Suchodolski B. X Międzynarodowy Kongres Historii Nauki. NaP 1963 nr 4 s. 127—130.

Butterfield H. Rodowód współczesnej nauki, 1300—1800. Tł. z ang. H. Krahelska Do dr. przygot. St. Amsterdamski. Wwa 1963 PWN s. XI, 228 zł 38,—

Cohen R. Czy filozofia nauki jest pokrewna historii nauki? Tł. z ang. T. Patulicka. KwHNT 1963 nr 2 s. 163—178.

Herczyński R. O związku między naukami podstawowymi a stosowanymi. NDr 1963 nr 5 s. 71—83, rys.

Jabłoński H. Proporcje w humanistyce. O zwiększenie wpływu ideologii nauk społecznych. NDr 1963 nr 7 s. 3—11

Moese H. Z historii upowszechniania wiedzy. Od starożytności do Oświecenia. KwHNT 1963 nr 2 s. 179—213.

Stasiewicz I. Z początków teorii nauki w Polsce. Ign. Włodek i jego dzieło. Wr 1963 Ossol Wyd. PAN s. 90, tabl. 3 zł 16,—

Uklejska M. Zarys rozwoju nauki i jej organizacji. Cz. 1: Starożytność — Średniowiecze. Wwa 1963 PWN s. 235, bibl. zł. 18.—

Logika i metodologia

Historia i zagadnienia ogólne

Bellert I. Współczesne kierunki lingwistyki w Stanach Zjednoczonych. Kwartalnik neofilologiczny 1963 z. 1 s. 53—59.

Borel É. Prawdopodobieństwo i pewność. Tł. z franc. A. Zabłudowski. Wwa 1963 PWN s. 135 zł 15,—

Klemensiewicz Z. Język a nauka. Bydgostiana 1959/61 nr 1 s. 15—23.

Kokoszyńska M. O dedukcji. StFi 1963 nr 1 s. 77—86.

Korcik A. Fregego symbol asercji i jego rola. SPAN 1962 z. 3 s. 76—82.

Korcik A. Nowe prawo myśli i jego Rola. SPAN 1962 z. 3 s. 75—76.

Korcik A. O ekwipolencji zdań w związku z elementarną teorią ekwipolencji u Apulejusza i Galenosa. SPAN 1962 z. 3 s. 82—84.

Korcik A. O formach sylogistycznych konkludujących pośrednio u Roberta Grassmanna. SPAN 1962 z. 4 s. 55—59.

Korcik A. O nowych formach sylogistycznych u J. C. Sturma. SPAN 1962 z. 4 s. 50—55.

Korcik A. Robert Kilwardby jako prekursor Ramusa i Leibniza. SPAN 1962 z. 4 s. 47—50.

Korcik A. Śleszyńskiego formalna teoria relacji „przed”, „po”, i „między”. SPAN 1962 z. 4 s. 45—47.

Malewski A. Szczegółowe ogólności teorii a proces wyjaśniania. StSo 1963 nr 2 s. 63—84.

Narbutt O. Juan Caramuel de Lobkowitz (1606—1682) o metalogice. RuFi 1962 nr 4 s. 416—418.

Narbutt O. Sylogizmy Wiszowatego w świetle krytyki Leibniza. RuFi 1962 nr 4 s. 413—416.

Regner L. Wnioskowanie ze skutku według J. Zabarelli. SPAN 1962 z. 4 s. 59—60; oraz RuFi nr 4 s. 418.

Schaff A. Język a myślenie. StFi 1963 nr 1 s. 3—42.

Słupecki J. Kilka uwag o podstawach geometrii. Matematyka 1962 nr 5 s. 257—263.

Słupecki J. O logice nieklasycznej. ZeNAWSP Opole Matematyka 1962 z. 3 s. 89—98.

Tarnowska I. Z genealogii współczesnych poglądów logicznych: Michała z Bystrzykowa niektóre pomysły logiczne. SPAN 1962 z. 3 s. 70—71.

Wójcik J. Egzystencjalne ujęcie zdań orzekających u Brentana i Corneliusa. SPAN 1962 z. 3 s. 71—74.

Zinov'ev A. A. Filozoficzne problemy logiki wielowartościowej. Tł. z ros. J. Jaroń. Wwa 1963 PWN s. 193, bibl. zł 15,—

Systemy i podręczniki

Beveridge W. I. B. Sztuka badań naukowych. Wyd. 2 Z ang. przeł. L. Zebrowski. Wwa 1963 PZWL s. 192, rys., bibl. zł 18,—

Łubnicki N. Nauka poprawnego myślenia. Wwa 1963 PWN s. 466, il., portr. zł 38,—

Pasenkiewicz K. Logika ogólna. T. I Kr 1963 PWN s. 178, rys., tab. zł 14,—

Pszczołowski. T Umiejętność przekonywania i dyskusji. Wyd. 2 1963 WP s. 242, bibl. zł 10,—

Poszczególne zagadnienia

Ajdkiewicz K. Zagadnienie uzasadniania. StFi 1963 nr 2 s. 3—16.

Nowaczyk A. W sprawie adekwatnej analizy pojęcia synonimiczności. StFi 1963 nr 2 s. 33—52.

Pogorzelski W., Słupecki J. Dowód pełności klasycznego rachunku zdań na gruncie aksjomatycznej metodologii. Acta Univers. Wratisl. nr 12 Matem. Fiz. Astron. 1962 s. 11—18.

Cybernetyka

Ashby W. R. Wstęp do cybernetyki. Wyd. 2 Tł. z ang. B. Osuchowska i A. Gosiewski. Wwa 1963 PWN s. 406, rys., tab., bibl. zł 40,—

Greniewski H. Cybernetyka. (Przedmiot — metoda — zastosowanie). NDr 1963 nr 2 s. 66—72.

Greniewski H., Kempisty M. Cybernetyka z lotu ptaka. Wyd. 2 zmien. i rozsz. Wwa 1963 KsiW s. 142, tabl.2, tab. bibl. zł 15,—

Rapoport A. Ujęcie ogólnej teorii układów. Tł. P. Rotkiewicz. StFi 1963 nr 1 s. 51—76.

Psychologia

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne

Pieter J. Przedmiot i metoda psychologii. Wr 1963 Ossol. s. 271, rys., tab., bibl. zł 30,—

Pieter J. Słownik psychologiczny. Wr 1963 Ossol s. VII, 348, bibl. zł 75,—

Pieter J. Spotkania z psychologami i pedagogami amerykańskimi. Chowanna 1962 z. 4 s. 471—533.

Sokołowska A. Sprawozdanie z dorocznego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. PsWy 1963 nr 1 s. 94—99.

Tomaszewski T. Pożytek z analogii

(Cybernetyka w badaniach psychologicznych). Arg 1963 nr 11 s. 3.

Tomaszewski T. Psychologia a cywilizacja współczesna. Arg 1963 nr 13 s. 1, 8—9.

Systemy i podręczniki

Tomaszewski T. Wstęp do psychologii. Wwa 1963 PWN s. 294, il., bibl. zł 40,—

Woodworth R. S., Schlossberg H. Psychologia eksperymentalna. T. 2. Tł. z ang. J. Ekel, A. Lewicki. Wwa 1963 PWN s. 585, il., tab., zł 68,—

Zjawiska Psychiczne

Górecka A. K. Zdudzenia pamięci. Litery 1963 nr 6 s. 26.

Górecka A. K. O Pamięci i jej kształceniu. Litery 1963 nr 4 s. 26.

Kozielecki J. Strategia psychologiczna. Psychologiczna strategia rozwiązywania problemów. Wwa 1963 NKs s. 166, tabl. 1, tab., bibl. zł 14,—

Kozielecki J. Myślenie jako proces probabilistyczny. PsWy 1963 nr 3 s. 226—235.

Kozielecki J. Zmiana strategii w procesie rozwiązywania problemów. StPs T. 4 1963 s. 131—152, il., rys., tab., wykr.

Kroemeke J. Badania nad wpływem akomodacji i konwergencji na zdolność spostrzegania głębi. ZeNaUPoz nr 42 Filozofia 1963 z. 6 s. 92—127, rys., tab., wykr.

Lanota A. Mózg i świadomość. WZ 1963 nr 3 s. 136—138, rys.

Lewicki A., Szutkowska U. Eksperymentalne badania nad ogólnością pojęć u dzieci i osób dorosłych. ZeNaUPoz nr 42 Filozofia 1963 z. 6 s. 21—38, tab.

Łucki M. Szósty zmysł człowieka? Korespondencja z Moskwy. TrLu 1963 nr 230 s. 4.

Rembowski J. O sugestii i sugestywności. Litery 1963 nr 7 s. 22.

Reutt J. Ze studiów nad pojęciem po-

stawy w psychologii. Biul. Lubel. Tow. Naukowego v. 2 1962 s. 16—19.

Reykowski J. Stan emocjonalnego napięcia a spostrzeganie ludzi. StPs T. 4 1963 s. 153—177, tab. wykr.

Tomaszewski T., Stadnicki R. Błędy przy seryjnej realizacji dwóch różnych instrukcji. StPs T. 4 1963 s. 55—74, tab.

Włodarski Z. Badania trwałości pamięciowych śladów wrażeń zmysłowych. StPs T. 4 1963 s. 75—92, wykr.

Psychopatologia

Maruszewski M. O niektórych zaburzeniach najprostszyc form zachowania się dowolnego przy ogniskowych uszkodzeniach mózgu. StPs T. 4 1963 s. 5—53, rys., tab.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna

Caruso I. A. Czy psychoanaliza jest nauką społeczną. Tł. z ang. A. Morawska. Więz 1963 nr 2 s. 82—99.

Chlewiński Z. Wprowadzenie do teorii osobowości H. J. Eysencka. RFil T. 11 1963 z. 4 s. 81—91, rys.

Łypacewicz St. Co to jest frustracja? WZ 1963 nr 4 s. 189.

Pastuszka J. Filozoficzne i empiryczne pojęcie osoby ludzkiej. RFil. T. 11 1963 z. 4 s. 45—60.

Rozwój psychiczny człowieka

Franus E. Rozwój niemowlęcia. Album zawiera 809 fotografii wraz z opisem i interpretacją, z przedm. St. Szumana. Wwa 1963 NKs s. 127, bibl. zł 25,—

Han-Ilgiewicz N. Potrzeby psychiczne dziecka. Refleksje charakterologiczne. Wyd. 3 uzup. Wwa 1963 PZWS s. 135, bibl. zł 9,—

Isaacs S. Lata dziecięce. Psychika dziecka od urodzenia do lat sześciu. Wyd. 2 Przeł. z ang. R. Przeważński. Wwa 1963 PZWS s. 115 zł 7,50.

Psychologia dziecka. Od urodzenia do wieku młodzieńczego. Red. M. Debesse.

Tł. zbiorowe z franc. Wwa 1963 PZWS s. 324, rys., tab. zł 33,—

Szewczuk Wł. Psychologia człowieka dorosłego. Wybrane zagadnienia. Wyd. 3 Wwa 1963 WP s. 131, rys., tab., bibl. zł 8,—

Psychotechnika

Kroemeke J., Rosemann B. O „Studium Wartości” — metodzie Allporta Vernona i Lindzey oraz o próbie adaptacji tej metody dla potrzeb poradnictwa zawodowego w Polsce. SPTPN 1961 nr 2 s. 269—274, tab.

Etyka i teoria postępowania

Historia i zagadnienia ogólne

Fritzhand M. Etyka a nauka Arg 1963 nr 25 s. 3, 10.

Jankowski H. Etyka religijna a etyka świecka. Wojsko lud. 1963 nr 6 s. 56—63.

Kotarbiński T. Prakseologia — czyli zasady sprawnego działania Arg 1963 nr 19 s. 1, 10; nr 20 s. 3—4.

Kubik K. Etyka społeczna w ujęciu gdańskiego pedagoga XVII wieku Joachima Pastoriusa. Rocznik gdański T. 21 1962 s. 159—178.

O Prakseologii. Wwa 1963 POPOP PAN Wwa s. 154, bibl.

Ossowska M. Podstawy nauki o moralności. Wyd 3 Wwa 1963 PWN s. 407 zł 70,—

Slipko T. Aktualne tendencje w etyce marksistowskiej w Polsce. ZeNaKUL 1962 nr 4 s. 75—97.

Poszczególne zagadnienia

Bartoszyński R., Ehrenfeucht A. Próba konstytutywnego ujęcia niektórych pojęć prakseologicznych. Wwa 1962 POPOP PAN s. 47, rys.

Bartoszyński R., Szaniawski Kl., Pawlak Z. Matematyczne przyczynki do rozwoju prakseologii. Wwa 1963 POPOP PAN s. 64, rys., bibl.

Ekiel J. Teoria informacji a prakseologia. Wwa 1963 POPOP PAN s. 72, bibl.

Elzenberg H. Brutus czyli przekleństwo cnoty. Znak 1962 nr 12 s. 1891—1900.

Frączek A. Co to jest sumienie? Wych 1962 nr 21 s. 25—29.

Jeziński R. Klasowy charakter moralności. Pł 1963 Wyd. Poznańskie s. 146 zł. 10,—

Kotarbiński T. Błąd praktyczny. StFi 1963 nr 2 s. 17—31.

Kotarbiński T., Ehrlich A., Zieleniewski J. Współodpowiedzialność i współsprawstwo. Wwa 1963 POPOP PAN s. 60 rys., tab., bibl.

Zieleniewski J. Formalna i nieformalna organizacja instytucji. Wwa 1963 POPOP PAN s. 64.

Żurowski M. Odpowiedzialność zespołowa. HD 1962 nr 4 s. 317—324.

Estetyka oraz teoria sztuki i literatury

Zagadnienia ogólne

Krapiec M. Byt i piękno. (Estetyka filozoficzna). ZeNaKUL 1963 nr 1 s. 15—34.

Szewczyk J. Estetyka — normatywna czy opisowa? (Uwagi na marginesie przedmowy do rosyjskiego wydania wyboru pism estetycznych R. Ingardena). StFi 1963 nr 2 s. 127—139.

Witz T. Piękno — co to takiego? Wwa 1963 PZWS s. 47.

Poszczególne zagadnienia i sztuki

Piwocki K. Husserl i Picasso. Estetyka 1962 s. 3—22.

Poetyka. Zarys encyklopedyczny. Red. Nacz. M. R. Mayenowa. Dział 3: Wersyfikacja. T. 2: Wiersz. Podstawowe kategorie opisu. Cz 1: Rytmika. Praca zbior. pod red. J. Woroncza. Wr 1963 Ossol Wyd. PAN s. 211, tab., nuty, bibl. zł 50,—

Stępień A. O sposobie istnienia dzieła sztuki. ZeNaKUL 1963 nr 3 s. 55—64.

Tatarkiewicz Wl. Filozofia a kanony sztuki. SPTPN 1961 nr 2 s. 274—5.

Filozofia społeczeństw
i nauk społecznych

Historia i zagadnienia ogólne

Bauman Z. Parsonsa teoria czynności i teoria systemu społecznego. StSo 1962 nr 4 s. 71—93.

Bauman Z. Socjologia i społeczeństwo. Arg 1962 nr 49 s. 1, 10.

Bauman Z. Zarys Socjologii. Zagadnienia i pojęcia. Wyd 2 Wwa 1963 PWN s. 431 bibl. zł 26,—

Burda A. Idea praworządności w doktrynie politycznej J. J. Rousseau. PiP 1963 z. 2 s. 199—213.

Cogniot G. J. J. Rousseau a wolność. Tł. z franc. ZeTe 1963 nr 4 s. 62—74.

Gella A. Społeczny pragmatyzm jako tło rozwoju amerykańskiej socjologii. KwHNT 1962 nr 4 s. 479—497.

Giedymin J. Spór między naturalizmem i antynaturalizmem w pojmowaniu nauk społecznych. Roczniki i Spraw. Pol. Tow. Ekon. Pń T. 13 1961/62 s. 173—191.

Jakubczak F. Dyskusja na temat badań ankietowych. PrzSoc T. 16 1962 z. 2 s. 164—9.

Karpiński J. Postulat operacyjności definicji w naukach społecznych. StSo 1962 nr 4 s. 135—153.

Krawczyk Z. Inspiracje ideologiczne metody socjologicznej Edwarda Abramowskiego. StFi 1963 nr 1 s. 169—190.

Malewski A. Z zagadnień ogólnej teorii zachowania. StSo 1962 nr 4 s. 5—40.

Nowak St. Refleksje nad strukturą teorii socjologicznych. StSo 1963 nr 2 s. 85—124.

Ossowski St. Dwie koncepcje historycznych uogólnień (w naukach społecznych). StSo 1963 nr 2 s. 53—61, rys.

Podgórecki A. V Kongres Socjologiczny w Waszyngtonie. PiP 1963 z. 1 s. 142—3.

Pawłowski T. Wskaźniki metryczne i skale w socjologii. StSo 1963 nr 2 s. 147—162.

Poszczególne zagadnienia

Bauman Z. Idee, ideały, ideologowie. Wwa 1963 Iskry s. 174 bibl. zł 7,—

Gella A. Dzieje hipotezy Fredericka J. Turnera. StSo 1963 nr 1 s. 189—218.

Malewski A. Stopień rozbieżności czynników statusu i jego następstwa. StSo 1963 nr 1 s. 67—84.

Ossowska M. Koncepcja pokolenia. StSo 1963 nr 2 s. 47—51.

Sarapata A. Uwagi o przedmiocie, problematyce i metodzie socjologii ruchliwości społecznej. StSo 1963 nr 1 s. 5—34 rys., tab., wykr.

Sowa J. Teoria grup odniesienia. StSo 1962 nr 4 s. 41—69.

Wiatr J. Zachowanie polityczne: eksperyment a rzeczywistość. StSo 1962 nr 4 s. 117—134.

Znamierowski Cz. Grupa społeczna i jej struktura. PrzSo T. 17 1963 nr 1 s. 19—34.

Znamierowski Cz. Zastępca i organ. RuPE 1963 z. 2 s. 221—242.

Filozofia prawa i państwa

X. VI Międzynarodowy Kongres Prawa Porównawczego. PiP 1962 z. 12 s. 1094—1101.

Wiśniewski A. Przegląd wydawnictw prawniczych. Palestra 1963 nr 1 s. 74—8.

Zawadzki K. Rola i zadania czasopism prawniczych. Nowe Prawo 1962 nr 12 s. 1555—1563.

Bielawska B. Duguitowska „negacja” prawa podmiotowego. ZeNaUŁ Ser. 1 1963 z. 28 s. 37—66.

Biskupski K. Przedmiot nauki prawa państwowego. ZeNaUMK Nauki human.-społ. 1963 z. 8 s. 11—29, rys.

Broniewicz W. Z problematyki normy prawnej ZeNaUL Ser. 1 1963 z. 28 s. 21—35.

Kowalski J. Psychologiczna teoria prawa i państwa Leona Petrażyckiego. Wwa 1963 PWN s. 225, bibl. zł 28,—

Kowalski J. Zagadnienia naukowej polityki prawa w pracach Leona Petrażyckiego. PiP 1962 z. 12 s. 974—986.

Opalek K., Wróblewski J. Współczesna teoria i socjologia prawa w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Wwa 1963 PWN s. 319 zł. 45.—

Filozofia gospodarcza

Hodoly A. George Katona i jego psychologia gospodarcza. Ekonomista 1963 nr 1 s. 127—147.

Miszewski B. Logika formalna a materializm historyczny jako elementy metody marksistowskiej ekonomii politycznej. ZeNa Polit. Warszawska nr 67 Ekonomia Polityczna, Wwa 1963 z. 3

Filozofia wychowania

Historia i zagadnienia ogólne

Chmaj L. Prądy i kierunki w pedagogice XX wieku. Wwa 1963 PZWS s. 535 portr. 1 bibl. zł 60,—

Doroszewska J. O instytucie Pedagogiki Specjalnej i jego twórcy — Marii Grzegorzewskiej (oraz) Wykaz ważniejszych prac prof. dr. KwPe 1963 nr 2 s. 17—41.

Harwas E. O pedagogice Platona jako przeciwstawieniu materialistycznej teorii wychowania. SPTPN 1961 nr 2 s. 268—9.

Kairow J. A. Współczesne problemy nauk pedagogicznych i rola badań naukowych. Tł. z ros. Ruch pedagogiczny 1962 nr 6 s. 28—42.

Kozakiewicz M. Szkoła i światopogląd: Miejsce filozofii w wychowaniu: — Katolicka filozofia wychowania. Arg 1962 nr 49 s. 1, 11; nr 52 s. 9—11.

Lipkowski O. Czterdziestolecie Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Problemy opiek.-wychow. 1963 nr 6 s. 40—2, il.

Problemy kultury i wychowania. Zbiór studiów. (Red. E. Frydmann, I. Kaltenberg). Wwa 1963 PWN str. 546, portr. 4, tab., bibl. zł 80,—

Rozprawy z Dziejów Oświaty. Red. Ł. Kurdybacha. T. 6 Wr 1963 Ossol. Wyd. PAN str. 200 zł. 35,—

Suchodolski B. Filozofia a pedagogika. KwPe 1963 nr 1 str. 3—25, nr 2 str. 43—67.

Suchodolski B. O czynnikach postępu i hamulcach rozwoju nauk pedagogicznych. Ruch Pedagogiczny 1963 nr 2 s. 1—30.

Podręczniki, wydania pism, opracowania zbiorowe

Rozwój i wychowanie. Praca zbiorowa. Książka ku czci prof. St. Szumana w 35-lecie Katedry Psychologii Pedagogicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Red. M. Żebrowska. Wwa 1963 NKs. s. 191, portr. 1, il., tab., Bibl. zł. 20,—

Poszczególne zagadnienia

Dewey J. Demokracja i wychowanie. Wstęp do filozofii wychowania. Przeł. z ang. Z. Bastgen. Wwa 1963 KsiW s. LI, 413 zł 60,—

Kotarbiński T. Problematyka dobrej roboty w dziedzinie wychowania, szkolnictwa i oświaty. Oświata Dorosłych 1963 nr 6 s. 281—3.

Pieter J. Psychologiczne problemy samokształcenia. Wwa 1963 NKs. s. 362 bibl. zł. 25,—

Rudniański J. Jak się uczyć Wwa 1963 PZWS s. 158 zł 11,50

Siemiński M. Społeczna funkcja pedagogiki jako nauki o przystosowaniu człowieka do warunków współczesnej cywilizacji. Ruch pedagogiczny 1963 nr 3 s. 38—46.

Filozofia historii i nauk historycznych

Hensel W. VI Międzynarodowy Kongres Nauk Prahistorycznych i Protohistorycznych. NaP 1963 nr 1 s. 131—135.

Assorodobraj N. „Żywa historia”. Świadomość historyczna: symptomy i propozycje badawcze. StSo 1963 nr 2 s. 5—45.

Giedymin J. Hipotezy, metodologia opisowa, wyjaśnianie. (Odpowiedź na uwagi J. Dutkiewicza). KwH 1962 z. 4 s. 917—922.

Giedymin J. Wiarygodność informatora. Próba eksplikacji dwóch pojęć z analizy i krytyki źródeł historycznych. Studia źródłoznawcze T. 7 1962 s. 1—13.

Gulyga A. W. O charakterze wiedzy historycznej. Tł. z ros. ZeTe 1962 nr 12 s. 98—109.

Serejski M. H. Historia historiografii a nauki historyczne. KwH 1963 nr 3 s. 535—549.

Filozofia przyrody i medycyny

Kłósak K. Problem odwieczności wszechświata. AK 1962 T. 65 z. 3 s. 198—210.

Sztumski W. Analiza pojęcia przyczyny i skutku w fizyce cząstek elementarnych. RuFi 1962 nr 4 s. 419—421.

Filozofia religii

Bulanda E. Rozwój religii. ColTh 1962 fasc. 1/4 s. 197—210.

Grzybowski St. Początki naukowego badania religii w Polsce w okresie Oświecenia. KwhNT 1963 nr 1 s. 47—75.

Januszewski Fr. Krytyka katolicyzmu w pracach Bronisława Trentowskiego na tle jego filozofii religii. Euh Zeszyty filozoficzne 1963 nr 4 s. 117—127.

Kuc L. Zuberbier Andrzej: O teologii i jej języku. Znak 1963 nr 6 s. 663—678.

Kwapich Z. Filozofia religii Edgara Sheffielda Grightmana oraz Bibliografia prac. Euh Zeszyty filozoficzne 1963 nr 4 s. 150—163.

Nowicki A. Filozofowie o religii. Przekłady. Wybór, wstęp i przypisy... T. 2 Wwa 1963 KsiW s. 255, il. portr. Bibl. zł. 35,—

Nowicki A. Marksizm, ateizm, alienacja. Wych 1962 nr 21 s. 22—24.

Poniatowski Z. Sprzeczności wewnętrzne religii. (Próba klasyfikacji). Euh 1963 nr 4 s. 3—11.

Potkowski Ed. Krytyka kleru w pracach Rogera Bacona. Euh Zeszyty filozoficzne 1963 nr 4 s. 11—21.

Prace w językach obcych drukowane w czasopiśmie polskim

Chmielewski J. Notes on early Chinese logic. ROr t. 26 1963 z. 2 s. 91—105.

Kubiński T. On extension of the theory of syntactic categories. Acta Univers. Wratislav. nr 12 s. 19—36.

Skolimowski H. Kazimierz Twardowski and analytical philosophy. Polish Perspectives 1962 nr 12 s. 30—39.

Prace w językach obcych (zestawił Leon Gumański)

Filozofia w ogóle

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje

Das. Problem der Ordnung. Hrsg. von Helmut Kuhn u. Franz Wiedmann (Deutscher Kongress für Philosophie, 6 München 1960). Meisenheim a. Glan. Hain, 1962, 351 p., 39 DM.

Dictionnaire des philosophes (Coll. „Seghers”). Paris, Seghers, 1962, 383 p., 7.80 f. f.

Directory of American Philosophers, 1962—63. Ed. by A. J. Bahm. Albuquerque (N. Mex.), A. J. Bahm, Dept. of philosophy, Univ. of N. Mex., 1962, 6 doll.

La filosofia di fronte alle scienze. XIX Congresso Nazionale di Filosofia, 1: Relazioni introduttive. Bari, Adriatica Editrice, 1962, 257 p.

Lalande (André), Vocabulaire technique et critique de la philosophie. 9-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1962, XXIV+1324 p., 60 f. f.

Preliminary Report on the Third East-West Philosophers Conference (Philos. E. W., 1959—1960 (9), n. 1—2). Honolulu (Hawaii), Univ. of Hawaii Press, 1959, 90 p.

Wstępny, podręczniki, nauczanie

Introduction to Philosophy. Readings in epistemology, metaphysics, ethics, philosophy of religion. Edited by Arthur **Smullyan** and others, Belmont (Calif), Wadsworth Publ., 1962, 418 p., 5.25 doll.

Langer (Susanne K.), Philosophical Sketches. Baltimore, Johns Hopkins Press, 1962, 190 p., 5 doll.; London, Oxford Univ. Press, 32 s. 6 d.; Toronto, Burns & MacEachern, 6.25 doll.

Levi (Albert William), Literature, Philosophy and the Imagination. Bloomington, Indiana University Press, 1962 XI+346 p., 7.95 doll.

Publikacje zbiorowe

Essays in Philosophy, by members of the philosophy department of the Pennsylvania State University. University Park (Pennsylvania), The Pennsylvania State Univ. Press, 1962, VII+224 p., 5.75 doll.

Wydania i przekłady dzieł

Alexandre d'Aphrodise, de fato ad imperatores. Version de **Guillaume de Moberbeke**. Edition critique avec introduction et index par Pierre **Thillet** (Etudes de philosophie médiévale, 51). Paris. J. Vrin, 1963, 180 p., 30 f. f.

Anselm (Saint), Basic Writings. Proslogium, Monologium, Gaunilon's: On Bahalf of the Fool, Cur Deus Homo. Tr. by S. N. **Deane** with an introd. by Charles **Hartshorne**. 2-d ed. La Salle (Ill.) Open Court Publ. Co., 1962, XXVI+288 p., 3.50 doll.

Roger Bacon, The Opus Majus of Roger Bacon. A tr. by Robert Belle **Burke**. Reissue. 2 vol. New York, Russell, 1962, 418 p., 419—840 p., 17.50 doll.

Bodin (Jean), The Six Books of a Commonwealth. A facsim. reprint of the English tr. ow 1606, corr. and supplemented in the light of a new comparison with the French and Latin texts. Ed. with an introd. by Kenneth Douglas **McRae** (Harvard Univ. Harvard political classics). Cambridge (Mass), Harvard Univ. Press, 1962, 22.50 doll.

Boström (Christopher Jacob), Philosophy of Religion. Translation with introduction by Victor E. **Beck** and Robert N. **Beck**. New Haven, London, Yale University Press, 1962, LVI+187 p., 6 doll.

Buber (Martin), Schriften zur Philosophie (Werke, I). München, Kösel; Heidelberg, L. Schneider, 1962, 1128 p., 45 DM.

Croce (Benedetto), My Philosophy. Essays on the Moral and Political Problems of Our Time. Sel. by R. **Klibansky**. Tr. by E. F. **Carritt**. New York, Collier bks, 1962, 254 p., 0.95 doll.

Durkheim (Emile), Sociologie et philosophie (Bibliothèque de Philosophie contemporaine). 2-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1963, XVI+144 p., 7 f. f.

Frege (Gottlob), The Foundations of Arithmetic. A Logico-Mathematical Enquiry into the Concept of Number. Tr. by J. L. **Austin** (Harper torchbook), 2-d rev. ed. New York, Harper, 1960, XXIII+119 p., 1.25 doll.

Frege (Gottlob), Funktion, Begriff, Bedeutung. 5 logische Studien. Hrsg. u. eingel. von Günther **Patzig** (Kleine Vandenhoeck-Reihe, 144—145). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1962, 101 p., 3.60 DM.

James (William), Essays on Faith and Morals. Sel. by Ralph Barton **Perry**. New York, Meridian Bks, 1962, 341 p., 1.55 doll.

James (William), Talks to Teachers on Psychology: and to Students on Some of Life's Ideals. Introduction by Paul **Woodring**. New York, W. W. Norton & Co., 1962, 192 p., 1.25 doll.

Mill (John Stuart), Essays on Politics and Culture. Ed. and with an introd. by Gertrude **Himmelfarb**. Garden City (N. Y.), Doubleday, 1962, XXX+494 p., 4.95 doll.

Montaigne, Oeuvres complètes. Texte établi par Albert **Thibaudet** et Maurice **Rat**. Introduction et notes par Maurice **Rat** (Bibliothèque de la Pléiade). Paris, Gallimard, 1962, 1820 p., 43 f. f.

Moore (George Edward), Some Main Problems of Philosophy. New York, Collier bks, 1962, 414 p., 1.50 doll.

Mounier (Emmanuel), Oeuvres. T. IV: Recueils posthumes. Correspondance. Paris, Ed. du Seuil, 1963, 907 p., 29 f. f.

William Ockham, Summa logicae. Pars Secunda et Tertiae Prima. Edited by Philotheus **Boehner** O. F. M. (Franciscan Institute Publications Text series, 2). St. Bonaventure (N. Y.), The Franciscan Institute; Louvain, E. Nauwelaerts; Paderborn, F. Schöningh, 1962, 217+462 p.,

Ortega y Gasset (Jose), Man and Crisis. Translated from the Spanish by Mildred **Adams**. New York, W. W. Norton & Co., 1962, 224 p., 1.55 doll.

Philon d'Alexandrie, De gigantibus. Quod Deus sit immutabilis. Introduction, traduction et notes par A. **Mosès** (Les oeuvres de Philon d'Alexandrie publiées sous le patronage de l'Université de Lyon par Roger **Arnaldez**, Jean **Pouilloux**, Claude Mondésert, (7—8). Paris, Editions du Cerf, 1963, 156 p., 15 f. f.

Remigii Autissiodorensis Commentum in Martianum Capellam. Libri I—II. Edited with an introduction by C. E. **Lutz**. Leiden, E. I. Brill, 1962, X+219 p., 30 fl.

Rousseau (Jean Jacques), Oeuvres complètes. Edition publiée sous la direction de Bernard **Gagnebin** et Marcel **Raymond**. I: Les Confessions. Autres textes autobiographiques. Edité par Bernard **Gagnebin**, Marcel **Raymond** et Robert **Osmond** (Bibliothèque de la Pléiade, 11). Paris, Gallimard, 1962, CXVIII+1970 p.

Rousseau (Jean-Jacques), Oeuvres complètes. Edition publiée sous la direction de Bernard **Gagnebin** et Marcel **Raymond**, II: La Nouvelle Héloïse. — Théâtre — Poésies — Essais littéraires, publiés et commentés par Bernard **Guyon**, Jacques **Schérer**, Charly **Guyot** (Bibliothèque de la Pléiade). Paris, Gallimard 1961, CIII+1999 p.

Schlegel (Friedrich), Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe. Hrsg. von Ernst **Behler** unter Mitw. von Jean-Jacques **Anstett** u. Hans **Eichner**. Bd V: Abt. 1: Kritische Neuausg. Dichtungen. Hrsg. u. eingel. von Hans **Eichner**. Paderborn, Schöningh; Zürich, Thomas-Verl., 1962, CXVI+544 p., 42 DM.

Schlegel (Friedrich), Kritische Frie-

drich-Schlegel-Ausgabe. Hrsg. von Ernst **Behler** unter Mitw. von Jean-Jacques **Anstett** u. Hans **Eichner**. Bd XVIII: Abt. 2: Schriften aus dem Nachlass. Philosophische Lehrjahre 1796—1806 nebst philosophischen Manuskripten aus den Jahren 1796—1828. T. I. Einl. u. Kommentar. Hrsg. von Ernst **Behler**. Paderborn, München, Wien, Schöningh, Zürich, Thomas-Verl., 1963, LXX+580 p., 54 DM.

Vico (Giambattista), The New Science. Translated from the third edition (1744) by Thomas Goddard **Bergin** and Max **Fisch**, the translation now abridged and revised and with a new introduction (Anchor. Books, A 254). Garden City (N. Y.), Doubleday & Co., 1961, LIII+384 p., 1.45 doll.

Voltaire, Lettres philosophiques ou Lettres anglaises, avec le texte complet des remarques sur les Pensées de Pascal (Classiques Garnier). Paris, Garnier, 1962, XVI+307 p., 6.50 f. f.

Historia filozofii

Filozofia starożytna

Bréhier (Emile), La théorie des incorporels dans l'ancien stoïcisme (Bibliothèque d'histoire de la philosophie). Paris, J. Vrin, 1962, 72 p., 9.10 f. f.

Burnet (John), Greek Philosophy: Thales to Plato (Paperlacs). New York, St. Martin's Press, 1962, 360 p. 2.75 doll.

Cherniss (Harold Fredrik), The Riddle of the Early Academy. New York, Russell & Russel, 1962, 103 p., 5 doll.

Guthrie (W. K.), A History of Greek Philosophy. Vol. I: The Earlier Presocratics and the Pythagoreans, Cambridge, Univ. Press, 1962, XV+538 p., 55 s., 10 doll.

Precope (John), Iatrophilosophers of the Hellenic States. London, Heinemann, 1961, 313 p. 63 s.; New York, Heinman, 1962, 15 doll.

Filozofia średniowieczna

Copleston (Frederick Charles), A History of Philosophy. Vol. II: Mediaeval philosophy. Part I: Augustine to Bonaventure. Part. 2: Albert the Great to Duns Scotus (Image bk). Garden City (N. Y.), Doubleday, 1962, 346 p., 1.25 doll.

Jeuneau (Edouard), *La philosophie médiévale* („Que sais-je?”. 1024). Paris, Presses Universitaires de France, 1963, 128 p., 2.50 f. f.

Filozofia nowożytna

Banfi (Antonio), *Filosofi contemporanei*. A cura di Remo **Cantoni** (Opere di A. Banfi, 5). Milano, Parenti, 1961, XVIII+360 p., 2500 L.

Bogomolov (A. S.), *Istoria burżuaznoj filosofii epochi imperializma*. 2-e izd. Moskwa, Mosk. Univ., 1963, 100 p.

Bronowski (Jacob) and **Mazlish** (Bruce), *The Western Intellectual Tradition; from Leonardo to Hegel* (Harper torchbook). New York, Harper, 1962, 522 p., 2.75 doll.

French philosophers from Descartes to Sartre. Selected, edited, and introduced by Leonard M. **Marsak** (Meridian Books). Cleveland, The World Publ. Co., 1961, 405 p., 2.45 doll.

Rivaud (Albert), *Histoire de la philosophie*. T. IV: Philosophie française et philosophie anglaise de 1700 à 1830 („Logos”). Paris, Presses Universitaires de France, 1962, XXIV+596 p., 22 f. f.

Filozofia Wschodu

Bahm (Archie John), *Philosophy of the Buddha*. New York, Collier bks, 1962, 157 p., 0.95 doll.

Burton (Clarence), *The Philosophers of China: Classical and Contemporary*. New York, Philosophical Library, 1962, X+426 p., 6 doll.

Dasgupta (Surendra Nath), *Indian Idealism*. London, Cambridge Univ. Press, 1962, XXIII+206 p., 1.65 doll. 12 s. 6 d.

Drewneindijskaja filozofija. Načalnyj period. Pervod s sanskrita (Wyd. i oprac.) V. V. Brodov, Moskwa, Socekgiz, 1963, 272 p.

Feng (Au-lan), *The Spirit of Chinese Philosophy* Tr. by E. R. **Hughes**. Boston, Beacon Press, 1962, 224 p., 1.75 doll.; London, Routledge, 9 s.

Govinda (Lama Anagarika), *Die psychologische Haltung der frühbuddhisti-*

schen Philosophie und ihre systematische Darstellung nach der Tradition des Abhidhamma. Zürich, Rascher Verlag, 1962, 263 p., 24 DM.

Hirsch (Samson Raphael), *Horeb: A Philosophy of Jewish Laws and Observances*, Tr. from the German original with introd. and annot. by I. **Grunfeld**. London, The Soncino Press, 1962, CLXII+276 p., 277+644 p., 105 s.

Mélanges de philosophie et de littérature juives. T. III, IV et V (Annees 1958—1962) (Coll. „Publ. de l'Institut internationale d'études hébraïques”). Paris, Presses Univ. de France, 1963, 224 p., 9 f. f.

Radhakrishnan, *The Hindu View of Life*. New York, Macmillan Co., 1962, 92 p., 1 doll.

Sharma (Chandradhar), *Indian Philosophy. A Critical Survey* (Univ. paperback). New York, Barnes & Noble, 1962, 405 p., 2.25 doll.

Vajda (Georges), *Recherches sur la philosophie et la Kabbale dans la pensée juive du moyen âge* (Coll. „Etudes juives”). La Haye, Paris, Editions Mouton, 1962, 420 p., 45 f. f., 32.50 fl.

Współczesne kierunki filozoficzne

Egzystencjalizm

Hartmann (Klaus), *Grundzüge der Ontologie Sartres in ihren Verhältnis zu Hegels Logik. Eine Untersuchung zu L'Être et le Néant*. Berlin, Walter de Gruyter, 1963, V+138 p., 20 DM.

The Search for Being. Essays from Kierkegaard to Sartre on the problem of existence, Ed. and tr. by J. T. **Wilde** and W. B. **Kimmel**. Pref. by Martin C. **D'Arcy**. New York, Farrar, Straus, 1962, 556 p., 2.45 doll.

Wahl (Jean), *A Short History of Existentialism*. Tr. from the French by Forrest Williams and Stanley Maron (The wisdom lib. bk). New York, Philosophical Library, 1962, 58 p., 0.95 doll.

Wolstein (Benjamin), *Irrational Despair. An Examination of Existential Analysis*. Chicago, Free Press, 1962, 200 p., 6 doll.

Marksizm

Batišev (G. S.), Protivorečie kak kategorija dialektičkej logiki, Moskva, Vysšaja Škola, 117 p.

Filosofija marksizma i neopozitivizm. Woprosy kritiki sovremennogo pozitivizma. Sbornik statej. Red. T. I. Ojzerman i in. Moskva, Mosk. Univ., 1963, 543 p.

Ivanov (E. A.), O Sootnošenii zakonov formalnoj i dialektičkej logiki v processe operirovanija ponjatiami. Moskva, „Vysšaja Škola“, 1963, 100 p.

Kasymžanov (A. Ch), Problema sovpadenija dialektiki, logiki i teorii poznanija. Alma-Ata, Ak. Nauk Kazachskoj SSR, 1963, 199 p.

Kritika sovremennoj buržuznoj filosofii i sociologii. Red. M. M. Grigorjan i in. Moskva. Ak. Obsc. Nauk pri KC KPSS, 1963, 211 p.

Krymskij (S. B.), Genesis form i zakonov myšlenija. Kiev, Ak. Nauk USSR, 1963, 124 p.

Kursanov (G. A), Dialektičeskij materializm o ponjatii. Moskva, Vysšaja Škola pri KC KPSS, 1963, 385 p.

Selsam (Howard), What is Philosophy? A Marxist Introduction (New world bk). 3-d rev. ed. New York, Int. Publishers, 1962, 190 p., 3.50 doll.

Tjuhtin (V. S.), O prirode obraza. (Psihičeskoe otraženie v svete idej kibernetiki). Moskva, „Vysšaja Škola“, 1963, 125 p.

Inne kierunki

Hutin (Serge), La philosophie anglaise et eméricaine (Que sais-je?“, 796). 2-e éd. revue. Paris, Presses Univ. de France, 1963, 128 p., 2.50 f. f.

Huxley (Aldous), The Perennial Philosophy. New York, Meridian bks, 1962, 311 p., 1.55 doll.

Raju (P. T.), Introduction to Comparative Philosophy (E-W). Lincoln Univ. of Nebraska Press, 1962, XII+361 p., 7.50 doll.; Toronto, Burns & Eachern, 9.50 doll.

Tymieniecka (Anna Teresa), Phenomenology and Science in Contemporary

European Thought. With a foreword by I. M. **Bocheński**. New York, Farrar Straus, 1962, XXII+198 p., 4.95 doll.; Toronto, Ambassador, 6.25 doll.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Seligman (Paul), The „Apeiron“ of Anaximander. A Study on the Origin and Function of Metaphysical Ideas. London, The Athlone Press, New York, Oxford Univ. Press, 1962, X+181 p., 42 s., 6.75 doll.

Barth (Karl), Anselm: Fides quae-rens intellectum (Faith in search of understanding). Tr. from the German by Ian W. **Robertson**. (A living age bk). New York, Meridian bks, 1962, 173 p., 1.35 doll.

Veatch (Henry Babcock), Rational Man. A Modern Interpretation of Aristotelian Ethics. Bloomington, Ind. Univ. Press, 1962, 226 p., 5 doll.

Cherniss (Harold Fredrik), Aristotle's criticism of Plato and the Academy. New York, Russel & Russell, 1962, XXVI+610 p., 12.50 doll.

Randall (John Herman), Aristotle. New York, Columbia Univ. Press, 1962, 309 p., 1.60 doll., 11 s.

Aubenque (Pierre), La prudence chez Aristote (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Paris, Presses Univ. de France, 1963, 192 p., 14 f. f.

Jones (John) On Aristotle and Greek Tragedy. Fair Lawn (N. J.), Oxford Univ. Press, 1962, 284 p., 5.75 doll.; London, Chatto & Windus, 25 s.; Toronto, Clarke, Irwin, 6 doll.

Chahine (O.), Ontologie et théologie chez Avicenne. Paris, Adrien-Maisonneuve. 1962, 184 p., 34 f. f.

Farrington (Banjamin), Francis Bacon, Philosopher of Industrial Science. New York, Collier bks, 1961, 157 p., 0.95 doll.

Franklin (Julian H.), Jean Bodin and the Sixteenth-Century Revolution in the Methodology of Law and History. New York, London, Columbia Univ. Press, 1963, 164 p., 30 s.

Roger Joseph Boscovich S. J., F. R. S., 1711—1787. Studies of His Life and Work on the 250-th Anniversary of His Birth. Ed. by L.L. Whyte. London, Allen & Unwin, 1961, 230 p., 32 s.; New York, Humanities Press, 1962, 6.50 doll.

Martin Buber (The Philosophy of Martin Buber, dt.). Hrg. von Paul Arthur Schilpp u. Maurice Friedman. Einzig autoris. Uebertr. durch Curt Meyer-Clason (Philosophen d. 20 Jahrhunderts). Stuttgart, Kohlhammer, 1963, XIV+ 660 p., 68 DM.

Rosenfield (Leonora Cohen), Portrait of a Philosopher: Morris R. Cohen in Life and Letters. New York, Harcourt, 1962, 461 p., 10 doll.

Proust (Jacques), Diderot et l'Encyclopedie. Paris. Armand Colin, 1963, 624 p., 30 f. f.

Effler (Roy R.) O. F. M., John Duns Scotus and the Principle „omne quod movetur ab alio movetur” (Franciscan Institute Publications. Philosophy series, 15). St. Bonaventure (N. X.), The Franciscan Institute; Louvain, E. Nauwelaerts; Paderborn, F. Schöningh, 1962, XIV+ 208 p.,

Banfi (Antonio), Galileo Galilei (La cultura, 38). Milano, Il Saggiatore, 1961, 352 p., 2500 L.

Giovanni Gentile. La vita e il pensiero. A cura della Fondazione Giovanni Gentile per gli studi filosofici. Vol. IX. Firenze, G. C. Sansoni, 1961, 334 p., 3000 L.

Gulyga (A. V.), Herder, (1744—1803). Moskwa Socekgiz, 1963, 199 p.

Serreau (René), Hegel et l'hegelianisme (Que sais-je? 1029). Paris, Presses Universitaires de France, 1962, 128 p., 2.50 f. f.

Hesiodé et son influence. Six exposés et discussions (Entretiens sur l'antiquité classique, 7) Genève, Fondation Hardt, 1962, VI+311 p., 28 f. s.

Levinas (E.), Théorie de l'Intuition dans la phénoménologie de Husserl (Bibliothèque d'histoire de la philosophie). Nouvelle éd. conforme à la première, Paris, J. Vrin, 1963, 224 p., 21 f. f.

Pérez de Urbel (Justo), Isidor von Sevilla. Sein Leben, sein Werk u. seine Zeit. Aus d. Span. Dt. von Hans Pohl. Köln, Bachem, 1962, 284 p., 15.80 DM.

Perry (Ralph Barton), The Thought and Character of William James. As revealed in unpublished correspondence and notes. Together with his pub. writings. Vol. I: Inheritance and vocation. Vol. II: Philosophy and psychology (An Atlantic monthly press bk), (reissue). Boston, Little Brown & Co., 1962, XXXI+ 826 p., 15 doll.

Michalenko (J. P.), Filosofija D. Juma (D. Hume), teoretičeskaja osnova anglijskogo pozitivizma XX weka. Moskwa, Ak. Nauk SSSR, 1963, 151 p.

The Heritage of Kant. By Dawid F. Bowers (and others). Ed. by George Tapley Whitney and D. F. Bowers. New York, Russel & Russel, 1962, 426 p., 8.50 doll.

Vlachos (Georges), La pensée politique de Kant. Métaphysique de l'ordre et dialectique du progrès. Préface de Marcel Prétot (Bibliothèque de la science politique). Paris, Presses Universitaires de France, 1963, XX+592 p., 36 f. f.

Cezaneuve (Jean), Levy-Bruhl. Sa vie, son oeuvre avec un exposé de sa philosophie (Coll. „Philosophes”). Paris, Presses Universitaires de France, 1963, 136 p., 4.50 f. f.

Kwant (Remy C.), The Phenomenological Philosophy of Merleau-Ponty. (Duchesne Studies. Philosophical Series, 15). Pittsburgh (Ps.), Duchesne Univ. Press; Louvain Ed. Nauwelaerts, 1963, X+260 p., 4.50 doll.

Guissard (Lucien), Mounier („Classiques du XX-e siècle”, 50). Paris, Editions Universitaires, 1963, 128 p., 3.95 f. f.

Schuhl (Pierre-Maxime), L'oeuvre de Platon (À la recherche de la vérité). 3-e éd. Paris, Hachette, 1962, 228 p.

Stockhammer (Morris), Platons Weltanschauung. Köln, Kölner Universitäts-Verlag, 1962, 168 p., 21 DM.

Plato Manuscripts. A catalogue of microfilms in the Plato microfilm project. Vale University Library. Ed by Robert S. Brumbaugh (and others). Vol. I:

Mss. in Belgium, Denmark, England, Germany, and Italy. Vol. II: Mss in Austria, Czechoslovakia, France, Holland and Spain. Post-1600 mss. in Belgium, Denmark, England, Germany and Italy. Addenda to Vol. I. New Haven, The Library, 1962, 3.50 doll.

Crombie (Ian MacHattie), An Examination of Plato's Doctrines, I: Plato on Man and Society (Int. Lib. of Philosophy and Scientific Method). New York, Humanities Press, 1962, 395 p., 8.50 doll.; London, Routledge, 42 s.

Vossler (Otto), Rousseaus Freiheitslehre. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1963, 396 p., 28 DM.

Trillitzsch (Winfried), Senecas Beweisführung (Dt. Akademie d. Wissenschaften zu Berlin. Schriften d. Sektion f. Altertumswissenschaft, 37). Berlin, Akademie-Verlag, 1962, XIV+148 p., 24.50 DM-Ost.

Bidney (David), The Psychology and Ethics of Spinoza. A Study in the Hist. and Logic of Ideas. 2-d. New York, Russell & Russell, 1962, 454 p., 8.50 doll.

Tripathi (Roma Kanta), Spinoza in the Light of the Vedanta. Banaras, Banaras Hindu University, 1957, XIV+349 p.

Cuénot (Claude), Lexique Teilhard de Chardin, Paris Ed. du Seuil, 1963, 96 p., 8.50 f. f.

Kopp (J. V.), Entstehung und Zukunft des Menschen. Pierre Teilhard de Chardin und sein Weltbild. Luzern-München, Rex, 1961, 88 p., 5.80 DM.

Montagnes (Bernard) O. P., La doctrine de l'analogie de l'être d'après saint Thomas d'Aquin (Philosophes médiévaux, VII. Louvain, Publications Universitaires; Paris, Béatrice-Nauwelaerts, 1963, 212 p., 120 f. b., 12 f. f.

Marty (François) S. J., La perfection de l'homme selon saint Thomas d'Aquin. Ses fondements ontologiques et leur vérification dans l'ordre actuel Analecta Gregoriana, Vol. 123, Sectio B, n. 11. Roma, Presses de l'Université Gregorienne, 1962, XVI+336 p., 3000 L.

Badaloni (N.), Introduzione a G. B:

Vico. Milano, Feltrinelli, 1961, 417 p., 2700 L.

Metafizyka

Gjerløv-Knuksen (C. O.), The Philosophy of Form. Transl. from the Danish by C. **Campbell-McCallum**. Copenhagen, G. E. C. Gad, 1962, 170 p.

Gregoire (François), Les grands problèmes métaphysiques (Que sais-je? 623.) 4-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1962, 128, p., 2.50 f. f.

Hartmann (Nicolai), Das Problem des geistigen Sein. Untersuchungen z. Grundlegung d. Geschichtsphilosophie u. d. Geisteswissenschaften. 3., unveränd. Aufl. Berlin, de Gruyter, 1962, XVI+564 p., 38 DM.

Heidegger (Martin), Sein und Zeit. 10. unveränd. Aufl. Tübingen, Niemeyer, 1962, XI+437 p., 22 DM.

Maritain (Jacques), A Preface to Metaphysics. Seven Lectures on Being (A Mentor Omega Book). New York, New American Library of World Literature, 1962, 142 p., 0.60 doll.

A Modern Introduction to Metaphysics. Readings from Classical and Contemporary Sources. Ed. by D. A. **Drennen**. Chicago, Free Press, 1962, XXV+738 p., 8.50 doll.

Teoria poznania

Ayer (Alfred Jules), The Foundations of Empirical Knowledge (Paperbacks). New York, St Martin's Oress, 1962, 276 p., 2.50 doll.

Bruner (Jerome S.). On Knowing. Essays for the Left Hand (A Belknap Press Book). Cambridge (Mass.), Harvard Univ. Press. 1962, 165 p., 3.75 doll.

Classics in Logic. Readings in Epistemology, Theory of Knowledge and Dialectics. Edit. by D. D. **Runes**. New York, Philosophical Library, 1962, XIV+818 p., 10 doll.

Kaila (Eino), Die perzeptuellen und konzeptuellen Komponenten der Alltagserfahrung (Aus d. finn. Ms. übers. von H. **Henning**) (Acta philosophica Fennica, 13). Helsinki, Societas philosophica Fen-

nica: Akateeminen Kirjakauppa, 1962, 90 p.

Kneale (William), On Having a Mind (Arthur Stanley Eddington Memorial Lecture). London, Cambridge University Press, 1962, 56 p., 4 s. 6 d.

Löwith (Karl), Wissen, Glaube und Skepsis (Kleine Vandenhoeck-Reihe, 30). 3. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1962, 89 p., 2.40 DM.

Rothacker (Erich) u. Thyssen (Johannes), Intuition und Begriff. Ein Gespräch Bonn, Bouvier, 1963, 149 p., 7.50 DM.

Russell (Bertrand), Fact and Fiction. London, G. Allen, 1961, 282 p., 18 s.; Toronto, Nelson, 4 doll.

Schnitzler (Otto), Vom Wesen der Feststellung und von dem, was damit zusammenhängt (Akademische Vorträge u. Abhandlungen, 25). Bonn, Bouvier, 1962, 140 p., 7.50 DM.

Wheelwright (Philip Ellis), Metaphor and Reality. Bloomington, Ind. Univ. Press, 1962, 192 p., 5 doll.; Toronto, The Copp Clark Co., 5.95 doll.

Historia i filozofia nauki

Frank (Philipp G.), Philosophy of Science. The Link between Science and Philosophy (Prentice-Hall philosophy ser. A Spectrum bk). Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1962, XXII+394 p., 2.45 doll.

Frank (Philipp G.), Modern Science and Its Philosophy. New York, Collier bks, 1962, 316 p., 1.50 doll.

Hutten (Ernest Hirschclaff), The Origins of Science. An Inquiry into the Foundations of Western Thought. London, G. Allen, 1962, 241 p., 28 s.

Mittelstrass (Jürgen), Die Rettung der Phänomene. Ursprung und Geschichte eines antiken Forschungsprinzips. Berlin, Walter de Gruyter, 1962, 282 p., 36 DM.

Strasser (Stephan), Phenomenology and the Human Sciences. A Contribution to a New Scientific Ideal (Duchesne Studies, Psychological series, 1). Pittsburg (Ps.), Duquesne Univ. Press; Louvain, Ed. Nauwelaerts, 1963, XIV+340 p., 6 doll.

The Validation of Scientific Theories. Ed. with an introduction by Philipp G. Frank. New York, Collier bks, 1962, 220 p., 0.95 doll.

Logika i metodologia

Zagadnienia ogólne, historia

Jacoby (Günther), Die Ansprüche der Logistiker auf die Logik und ihre Geschichtsschreibung. Ein Diskussionsbeitrag. Stuttgart, W. Kohlhammer, 1962, 192 p., 19.80 DM.

Luschei (Eugene C.), The Logical Systems of Leśniewski (Studies in logic and the foundations of mathematics). Amsterdam, North Holland Publ. Co., 1962, VII+362 p., 36 fl.

Niddith (Peter Harold), The Development of Mathematical Logic (Monographs in modern logic). London, Routledge, 1962, 88 p., 7 s. 6 d.

Wstępny podręczniki, nauczanie

Arnold (Bradford H.), Logic and Boolean Algebra. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1962, 144 p., 9 doll.

Beth (Evert Willem), Formal Methods. An Introduction to Symbolic Logic and to the Study of Effective Operations in Arithmetic and Logic (Synthese library). New York, Gordon & Breach, 1962, 170 p., 9.75 doll.

Clark (Romane L.), and **Welsh** (Paul), Introduction to Logic, Princeton (N. J.), London, D. Van Nostrand Co., 1963, X+268 p., 45 s., 5.75 doll.

Cohen (Morris Raphael) and **Nagel** (Ernest), An Introduction to Logic (The first part of An introduction to logic and scientific method), (Harbinger bk). New York, Harcourt, 1962, 225 p., 1.65 doll.

Lee (Harold Newton), Symbolic Logic. An introductory textbook for nonmathematicians. New York, Random House, 1961, 356 p., 6.75 doll.

Quine (Willard Van Orman), Mathematical logic (Harper torchbook). Rev. ed. New York Harper, 1962, 346 p., 2.25 doll.

Whelwright (Philip Ellis), Valid Thinking. An Introduction to Logic. New

York, Odyssey Press, 1962, 388 p., 4.75 doll.

Poszczególne zagadnienia

The Importance of Language. Ed by Max Black (A spectrum bk). Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1962, 172 p., 1.95 doll.

Katz (Jerrold J.), *The Problem of Induction and Its Solution.* Chicago, Univ. of Chicago Press, 1962, 125 p., 3.75 doll.

Passmore (John Arthur), *Philosophical Reasoning.* New York, Charles Scribner's Sons, 1962, 149 p., 3.50 doll.

Structure of Language and Its Mathematical Aspects (Proceedings of Symposium in applied mathematics, 12). Providence, American Mathematical Society, 1961, VI+279 p., 7.50 doll.

Uemov (A. I.), *Vešči, svojstva i otnošenija.* Moskwa, Ak. Nauk SSSR 1963, 184 p.

Zinkernagel (Peter), *Conditions for Description.* Tr. from the Danish by Olaf Lindum (Int. lib. of philosophy and scientific method). New York, The Humanities Press, 1962, VII+264 p., 7.50 doll.; London, Routledge, 37 s. 6 d.

Psychologia

Zagadnienia ogólne, wstępy podręczniki, historia

Hilgard (Ernest E.), *Introduction to Psychology.* 3-d ed. New York, Harcourt, Brace & Co., 1962, 678 p., 7.75 doll.

Systemy, kierunki, metody

Collette (A.), *Introduction à la psychologie dynamique.* Bruxelles, Editions de l'Institut de Sociologie, 1963, 267 p., 240 f. b.

Sovremennaja psichologija v kapitalističeskich stranach. Red. E. V. Šoročov. Moskwa, Ak. Nauk SSSR, 1963, 406 p.

Zjawiska, stany, dyspozycje psychiczne

Alekseenko (N. J.), *Vzaimodejstvie odnoremennych uslovných reakcij u čelo-*

veka. Moskwa, Ak. Nauk SSSR, 1963, 151 p.

Sposobnosti i interesy. Red. N. D. Levitov. Moskwa, Ak. Nauk RSFSR 1963, 307 p.

Vasil'ev (L. L.), *Eksperimentalnye issledovanija myslennogo vnušenija.* Leningrad, Leningr. Univ., 1963, 198 p.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna

Lomov (B. F.), *Čelovek i tehnika. Očerki inženernoj psichologii.* Leningrad, Leningr. Univ., 1963 119 p.

Odueva (N. K.), *O perechode ot oščuščenija k mysli. K istorii umstvennogo rozvitija rebenka.* Moskwa, Ak. Nauk SSSR, 1963 119 p.

Problemy obščej i industrialnoj psichologii. Red. B. G. Anan'ev i B. F. Lomov. Leningrad, Leningr. Univ., 1963, 156 p.

Der Uebermensch. Eine Diskussion mit Originalbeiträgen von E. Benz, H. Mislin, Ad. Portmann u a. Hrsg. von E. Benz. Zürich-Stuttgart, Rhein-Verlag. 1961, 474 p., 29 DM.

Etyka i teoria postępowania

Albee (Ernest), *A History of English Utilitarianism.* New York, Collier bks. 1962, 383 p., 1.50 doll.

Approaches to Ethics. Representatives Selections from Classical Times to the Present. Edited by William Th. Jones and others. New York, McGraw-Hill, Book Co., 1962, 559 p., 7.50 doll.

Crocker (Lester G.), *Nature and Culture. Ethical Thought in the French Enlightenment.* Baltimore, The John Hopkins Press, 1963, XX+540 p., 7.95 doll.

Ewing (Alfred Cyril), *Ethics.* New York, Collier Bks, 1962, 160 p., 0.95 doll.

Hostelet (G.), *L'investigation scientifique des faits d'activité humaine, avec application aux sciences et aux techniques sociales.* Preface d'A. Cuvillier. Vol. I—II. Paris, Marcel Rivière, 1960, 286 p., 266 p., 18 f. f.

Skackle (G. L. S.), *Decision, Order and Time in Human Affairs*. London, C. U. P., 1961, XIV+302 p., 35 s.

Skorinov (V. P.), *Nravstvennyj dolg i dialektika ego rozvitija*. Rostov-na-Donu, Rost. Univ., 1963, 101 p.

Stace (W. T.), *The Concept of Morals*. New York, The Macmillan Co., 1962, XI+307 p., 1.75 doll.

The Search for Meaning in Life. Readings in Philosophy, Edited by Robert F. Davidson. New York, Holt, Rinehard & Winston, 1962, XIV+415 p., 5.50 doll.

Utkin (S.), *Očerki po marksistsko-leninskoj etike*. Moskwa, Socekgiz, 1963, 422 p.

Writers on Ethics. Classical and Contemporary. Ed. by Joseph Katz and others. Princeton (New Jersey), Van Nostrand, 1962, 669 p., 7.50 doll.

Estetyka i teoria sztuki

Astachov (I. B.), *Čto takoe estetika? Estetika kak nauka*. Moskwa, Mosk. Univ. 1963, 115 p.

Banfi (Antonio), *Filosofia dell'arte*. A cura di Dino Formaggio. Roma, Editori Riuniti, 1962, 470 p., 3500 L.

Carritt (E. F.), *The Theory of Beauty*. 6-th ed. rev. New York, Barnes & Noble, 1962, 244 p., 3.75 doll.; London, Methuen, 18 s.

Dufrenne (Mikel), *Le poétique* (Bibliothèque de philosophie contemporaine). Paris, Presses Univ. de France, 1963, 196., 12 f. f.

Gilson (Etienne), *Introduction aux arts du beau* (Essais d'art et de philosophie). Paris, J. Vrin, 1963, 280 p., 18 f. f.

Grundlagen der marxistisch-leninistischen Aesthetik Berlin, Dietz, 1962, 726 p., 11.50 DM-Ost.

Kainz (Friedrich), *Aesthetics the Science* (Vorlesungen über Aesthetik). Detroit, Wayne State Univ. Press, 1962, XXX+549 p., 12.50 doll.

Kaminsky (Jack), *Hegel on Art*. An In-

terpretation of Hegel's Aesthetics. Albany (N. Y.), State Univ. of N. Y., 1962, 207 p., 6 doll.

Raphael (D. D.), *The Paradox of Tragedy* (The Mahlon Powell Lectures 1959). London, George Allen & Unwin, 1960, 112 p., 16 s.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Zagadnienia ogólne, historia

Brinbach (Martin), *Neo-freudian Social Philosophy*. Stanford, Stanford University Press, 1961, VII+283 p., 6 doll.; Oxford, Oxford Univ. Press, 37 s. 6 d.

Dempf (Alois), *Sacrum Imperium*. Geschichts- u Staatsphilosophie d. Mittelalters u. d. polit. Renaissance. 3., unveränd. Aufl. München, Oldenburg, 1962, XXIII+574 p., 40 DM.

Festinger (Léon) et **Katz** (Daniel), *Les méthodes de recherche dans les sciences sociales*, T. I—II (Bibliothèque scientifique internationale). 2-e éd. revue. Paris, Presses Universitaires de France 1963, 384 p., 372 p., 20 f. f.

Popper (Karl Raimund), *The Open Society and Its Enemies*. Vol. I: The Spell of Plato. Vol. II: The High Tide of Prophecy: Hegel, Marx and the After-math. 4-th rev. ed. (2 vol.), London, Routledge, 1962, 351 p., 420 p., 60 s.

Social Contract. Essays by Locke, Hume and Rousseau. Introd. by Sir Ernest Barker. New York, Oxford Univ. Press, 1962, XLIV+307 p., 1.65 doll.

Studies in Social Philosophy (Tulane Studies in Philosophy XI). New Orleans, Tulane University; The Hague, Martinus Nijhoff, 1962, 115 p., 7.20 fl.

Filozofia prawa i państwa, filozofia gospodarstwa

Bodenheimer (Edgar), *Jurisprudence*. The Philosophy and Method of the Law. Cambridge (Mass.), Harvard Univ. Press, 1962, 402 p., 8.75 doll.

Gvišiani (D. M.), *Sociologija biznesa*. Kritičeskij očerok amerikanskoj teorii me-

nedžmenta. Moskwa, Socekiz, 1963, 195 p.

Kraus (Otto Josef), Grundfragen der Wirtschaftsphilosophie. Eine analyt. Einf. Berlin, Duncker & Humboldt, 1962, 271 p., 29.60 DM.

Veingold (J. J.), Pravo kak sociologičeskaja kategorija. Frunze, Kirg. Gosuniv., 1963, 317 p.

Filozofia kultury

Sanyal (B. S.), Culture. An introduction. New York, Asia Publishing House, 1962, XIV+314 p., 7 doll.

Filozofia wychowania

Ortman (Elmer John), Philosophy of Teaching. New York, Philosophical Library, 1962, 398 p., 4.75 doll.

Philosophy of Education. Essays and Commentaries Edited by **Robert Burns** and **Charles J. Brauner**. Foreword by **Robert H. Beck**. New York, The Ronald Press Co., 1962, XIII+442 p., 6 doll.

Filozofia historii i nauk historycznych

Bauer (Gerhard), Geschichtlichkeit. Wege u. Irrwege e. Begriffs (Die kleinen de-Gruyter-Bände, 3). Berlin, de Gruyter, 1963, VII+207 p., 18 DM.

Bultmann (Rudolf), History and Eschatology The Presence of Eternity (The Gifford Lectures, 1955) (Harper Torchbooks). New York, Harper & Brothers, 1962, IX+171 p., 1.25 doll.

Kubler (George), The Shape of Time: Remarks on the History of Things. New Haven, London, Yale Univ. Press, 1962, XII+136 p., 3.75 doll.

Schaeffler (Richard), Die Structur der Geschichtszeit (Philosophische Abhandlungen, 21). Frankfurt/M., Klostermann, 1962, XII+571 p., 49.50 DM.

Weiss (Paul), History: Written and Lived. Carbondale, Southern Illinois Univ. Press, 1962, VIII+245 p., 5.85 doll.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Bertalanffy (Ludwig von), Modern Theories of Development: An Introduction to Theoretical Biology. Transl. and adapted by **J. H. Woodger** (Harper Torchbooks. The Science Library, TB 554) New York, Harper & Brothers, 1962, XIV+202 p., 1.50 doll.

Bohr (Niels), Atomic Physics and Human Knowledge. New York, Science Editions, 1962, 101 p., 1.45 doll.

Fuhrmann (Ernst), Grundformen des Lebens. Biologisch-philosoph. Schriften. Ausg. u. mit e. Nachw. vers. von **Franz Jung** (Veröffentlichungen d. Deutschen Akademie f. Sprache u. Dichtung, Darmstadt, 28). Heidelberg, L. Schneider, 1962, 259 p., 18 DM.

Hesse (Mary B.), Forces and Fields. The Concept of Action at a Distance in the History of Physics. New York, Philosophical Library, 1962, X+318 p., 10 doll.

Rogers (Eric Malcolm), Physics for the Inquiring Mind. The Methods, Nature and Philosophy of Physical Science. Princeton Univ. Press, 1960, 778 p., 8.50 doll.; London, Oxford Univ. Press, 1961, 48 s.

Filozofia religii

Chauchard (Paul), Science and Religion. Tr. by **S. J. Tester** (Faith and fact bks). London, Burns Oates & Washbourne, 1962, 160 p., 8's. 6 d.

Conze (Edward), Der Buddhismus. Wesen u. Entwicklung (Urban Bücher, 5), 3. Aufl. Stuttgart, Kohlhammer, 1962, 235 p., 4.80 DM.

Das Tibetische Totenbuch oder Die nach-Tod-Erfahrungen auf der Bardo-Stufe. Nach de englischen Fassung des Lama **Kazi Dawa-Samdup** Herausgegeben von **W. Y. Evans-Wentz**. Uebersetzt und eingeleitet von **Luise Göpfert-March**. Mit einer Einführung und einem psychologischen Kommentar von **C. G. Jung** und einem Vorwort von **Sir John Woodroffe**. 6. Aufl. Zürich, Stuttgart, Rascher Verlag, 1960, 265 p.

Filosofskije problemy ateizma. Moskwa, Ak. Nauk SSSR, 1963, 280 p.

Historical Collections in the Philosophy of Religion. Ed by Ninian Smart (Libr. of philosophy and theology). London, Student Christian Movement Press, 1962, 510 p., 40 s.; Toronto, Ryerson Press, 8.75 doll. New York, Harper & Row, 7 doll.

Philosophy of Religion. A Book of Rea-

dings. Edited by George L. Abernethy and Thomas A. Langford. New York, The Macmillan Co., 1962, XVIII+542 p., 6.50 doll.

Roberts (James Deotis), Faith and Reason. A comparative study of Pascal, Bergson and James. Boston, Christopher, 1962, 98 p., 3 doll.

Wiadomości bieżące

Wiadomości wydawnicze

Publikacje jednostkowe

Szkice filozoficzne — Romanowi Ingardenowi w darze. Komitet redakcyjny: I. Dąbbska, D. Gierulanka, M. Gołaszewska, I. Krońska, A. Połtawski, M. Turowicz, J. Woleński, Z. Zarnecka (Warszawa—Kraków 1964, PWN, str. 514, portret cena w opr. 110 zł). Księga pamiątkowa, ofiarowana prof. Ingardenowi w 70-lecie urodzin przez uczniów, kolegów i przyjaciół, zawiera 27 rozpraw, uporządkowanych w pięciu działach, a nadto zestawienie publikacji naukowych Jubilatą. Teksty w językach obcych, nadesłane przez zagranicznych współautorów Księgi, zostały wydrukowane w polskim przekładzie. Treść: Od Komitetu Redakcyjnego. Helen Michajda, Whitehead i Ingarden. I. Z PROBLEMATYKI ISTNIENIA: Tadeusz Czeżowski, O indywiduach oraz istnieniu; Henryk Elzenberg, Domniemany immanentyzm Berkeleya w świetle analizy tekstów; Jerzy Gałęcki, Istota istnienia; Andrzej Połtawski, O istnieniu intencjonalnym; Władysław Stróżewski, Z problematyki negacji; Piotr Waszczenko, Przedmiot pytań egzystencjalnych. II. ZAGADNIENIA POZNAWCZE: Władysław Bednarowski, Kilka uwag o tzw. „Sense-datum Theory”; Danuta Gierulanka, Pozycja epistemologiczna rozumienia; Chaim Perelman, O oczywistości w metafizyce; Irena Średzińska-Tarnowska, Racjonalistyczna wykładnia zasadniczych pojęć epistemologicznych; Wanda Wojciechowska, Sensualizm Condillaca. III. O JEZYKU I NAUCE: Kazimierz Ajdukiewicz, Dowód i wyjaśnienie; Izydora Dąbbska, Niektóre pojęcia gramatyki w świetle logiki; Maksymilian Geppert, Analiza pojęcia sygna-

łu; Guido Küng, Treści intensjonalne u Rudolfa Carnapa; Stefan Świeżawski, Zbieżności metafizyki realistycznej i historiografii. IV. Z ROZWAŻAŃ NAD CZŁOWIEKIEM: Maria Gołaszewska, Z badań nad funkcjami postaw; Eugène Minkowski, Prostota; Jan Szewczyk, Ontologiczne podstawy postulatów; Józef Tischner, Czym jest „ja” transcendentálne?; Adam Węgrzecki, Koncepcja człowieka u Blaise Pascala. V. O DZIELE SZTUKI: Andrzej Kopff, Znaczenie koncepcji utworu w prawie autorskim; Janina Makota, Czy dzieło sztuki jest symbolem?; Jan Popiel, Obraz i tytuł; Władysław Tatariewicz, Spór obiektywizmu i subiektywizmu w estetyce; Anna Teresa Tymieniecka, Struktura a wizja poetycka. ANEKS: Danuta Gierulanka i Andrzej Połtawski, Kierunki badań filozoficznych Romana Ingardena. Prace filozoficzne Romana Ingardena (Bibliografia).

Rozprawy logiczne — Księga Pamiątkowa ku czci Kazimierza Ajdukiewicza (Warszawa 1964, PWN, str. 246, portr., cena w opr. 50 zł). W przedmowie „Od Komitetu Redakcyjnego” czytamy: „Książka ta jest zbiorem studiów, które uczniowie i współpracownicy Profesora Kazimierza Ajdukiewicza pragnęli ofiarować swemu nauczycielowi dla uczczenia czterdziestolecia Jego pracy pedagogicznej na naszych uniwersytetach. ... Pogranicze logiki i filozofii stanowi centrum naukowo-badawcze kierunku, jaki Profesor stworzył i wokół którego skupiał uwagę swych słuchaczy i współpracowników. Tym tłumaczy się tematyka prac zamieszczonych w niniejszym zbiorze. ... Kazimierz Ajdukiewicz nie doczekał ukazania się książki, która miała dać wyraz serdecznym uczuciom czci i wdzięczności dla Niego. Będzie więc ona hołdem złożonym pamięci wielkiego uczonego, a zarazem człowieka niezmier-

nie bliskiego tym wszystkim, którzy mieli szczęście z nim współpracować". Treść: Od Komitetu Redakcyjnego, O Kazimierzu Ajdukiewiczu (wspomnienie Tadeusza Kotarbińskiego). Ludwik Borkowski Uwagi o okresie warunkowym oraz implikacji materialnej i ściślejszej; Zbigniew Czerwiński, Zdania analityczne, logika i doświadczenie; Izidora Dąbbska, Kilka uwag o rozumowaniach na podstawie analogii; Jerzy Giedymin, Z logiki wnioskowań na podstawie świadectw; Daniela Gromska, Lionarda Aretina Isagogicon disciplinae moralis a Etyka eudemejska; Andrzej Grzegorzczak, Sprawdzalność empiryczna a matematyczna; Maria Kokoszyńska, O dyrektywach inferencji; Jerzy Łoś, Semantyczna reprezentacja prawdopodobieństwa wyrażań w teoriach sformalizowanych; Seweryna Łuszczewska-Romahnowa, Z teorii racjonalnej dyskusji; Halina Mortimer, O pewnej definicji genotypu; Jerzy Pelc, Zastosowanie funkcji semantycznych do analizy pojęcia metafory; Marian Przełęcki, O definiowaniu terminów spostrzeżeniowych; Jerzy Słupecki, Próba intuicyjnej interpretacji logiki trójwartościowej Łukasiewicza; Roman Suszko, O kategoriach syntaktycznych i denotacjach wyrażań w językach sformalizowanych; Stefan Świeżawski, Awicenny filozoficzna teoria człowieka; Klemens Szaniawski, Zasada największej wiarygodności; Zdzisław Ziemia, Częstościowe kryterium zasadności wnioskowań niededukcyjnych; Zygmunt Ziemiński, O wynikaniu norm z norm.

Władysław Heinrich: Zarys historii filozofii średniowiecznej, wstępem opatrzył Jan Legowicz, do druku przygotował Władysław Seńko (Warszawa 1963, PWN, str. 324, portr., cena w opr. 32 zł). Nowe wydanie książki krakowskiego profesora (1869—1957), która ukazała się poprzednio w 1930 r., zostało zaktualizowane przypisami wydawcy, uwzględniającymi najnowsze badania, uzupełniono nadto bibliografię i zrewidowano indeksy. Treść: Przedmowa; Od Autora; Uwagi wstępne; Filozofia okresu patrystyki; Filozofia średniowieczna do XII wieku; Filozofia XII wieku; Filozofia arabska; Filozofia żydowska; Filozofia chrześcijańska wieku XIII; Filozofia wieku XIV. Literatura. Indeks nazwisk. Indeks pojęć.

B. A. G. Fuller: Historia filozofii

Tom I — Filozofia starożytna i średniowieczna; przełożył z trzeciego wydania angielskiego (1955) Zygmunt Glinka (Warszawa 1963, PWN, str. 445, cena w opr. 80 zł). Książka jest podręcznikiem akademickim, napisanym przez autora, który przez wiele lat wykładał historię filozofii w Uniwersytecie Południowej Kalifornii. Jest pisana przystępnie i podaje wiadomości w tradycyjnym porządku chronologicznym twórców, szkół i kierunków.

Konstanty Bakradze: Z dziejów filozofii współczesnej (Warszawa 1964, PWN, str. 400, cena 60 zł). Jest to przekład Haliny Zelnikowej z książki, która w oryginale nosi tytuł: *Oczerki po istorii nowiejszej i sowremennoi burżuaznoi filosofii*, a była wydana w 1960 roku. Autor pragnął książką swoją wypełnić lukę w radzieckiej literaturze filozoficznej, która nie posiadała prawie wcale krytycznych wykładów przedstawiających nowszą filozofię zachodnią. Zakresem swych rozważań chciał objąć kierunki filozoficzne powstające lub działające w okresie od sześćdziesiątych lat XIX stulecia aż do chwili obecnej. Bakradze omawia we wstępie działalność „prawicy i lewicy” heglowskiej, a potem kolejno poglądy filozoficzne Bernarda Bolzano, Artura Schopenhauera i Franciszka Brentano. Rozdział pierwszy dotyczy tych postaci prymitywnego materializmu, które przeciwstawiały się teorii marksistowskiej. Rozdział następny poddaje szczegółowej analizie poglądy Avenariususa i Macha. Potem autor przechodzi do przedstawienia i krytyki filozofii immanentnej (Schuppe, Schubert-Soldern, Leclair, Kauffmann). Z kolei zajmuje się pozytywizmem, który nazywa idealistycznym lub krytycznym, a ma na myśli koncepcje Hansa Vaihingera. Najobszerniejszy jest rozdział piąty, zatytułowany „Neokantyzm.” Autor rozważa tu filozofię F. A. Langego, szkoły marburskiej i badeńskiej. Książkę zamykają dyskusje związane z walką przeciw psychologizmowi w logice. Jak widać z tego przeglądu, Bakradze w ogóle nie uwzględnił w swej książce nowszych kierunków filozofii, takich jak neopozytywizm, fenomenologia, egzystencjalizm czy filozofia analityczna. Prawdopodobnie zajmie się nimi w następnych dwóch częściach, których wydanie zapowiada.

Myśl amerykańskiego Oświecenia. Wybrane teksty z historii filozofii. Wyboru dokonali W. Furmańczyk, I. Sowińska,

wstępem poprzedził P. Graff, przypisami opatrzyli P. Graff i D. Petsch (Warszawa 1963, PWN, str. 238, cena zł 25). W wyborze znalazły się prace następujących myślicieli: J. Wise, J. Woolman, S. Johnson, J. Edwards, E. Allen, C. Colden, T. Cooper, B. Franklin, J. Dickinson, T. Paine, J. Boucher, T. Jefferson, A. Hamilton, J. Madison, J. Jay, G. Washington, Ph. Freneau, J. Adams, J. Taylor, J. Barlow, H. de Crevecoeur.

Bogdan Suchodolski: Narodziny nowożytnej filozofii człowieka, Warszawa, 1963, PWN, str. 620, cena w opr. 100 zł). W słowie wstępnym „Od Autora” czytamy: „Problemy filozofii człowieka interesują coraz bardziej ludzi współczesnej epoki. ... Szukając prawdziwie nowoczesnej odpowiedzi na pytanie, kim jest człowiek, musimy sięgnąć do czasów Renesansu, w których ludzie śmiało, stwarzając warunki i treść swego życia, kształtowali zarazem świadomość swej własnej istoty ... epoka Renesansu, która tworzyła tę nowoczesną wizję człowieka w dziełach filozofii, literatury i sztuki, jest bliska ludziom współczesnym przez swój sens humanistyczny — sens radości, nadziei i dramatycznej walki o prawdę i wielkość człowieka”. Treść: Przedmowa. I. Dziedzictwo średniowiecza (1. Augustyn i dramatyczna wizja człowieka. 2. Tomasz z Akwinu — człowiek w obiektywnym świecie hierarchii i obowiązku. 3. Franciszek z Assyżu — człowiek istotą uczestniczącą. 4. Człowiek z punktu widzenia walki o królestwo boże na ziemi. 5. Antropologia średniowiecza w sztuce epoki Renesansu). II. Wiek XV (1. Pierwsze zapowiedzi nowego widzenia człowieka. 2. Narodziny i nadzieje humanizmu. 3. Oto ludzie. 4. Autonomia człowieka. 5. Człowiek swym własnym dziełem duchowym. 6. Człowiek w świecie przyrody. 7. Człowiek jako twórca królestwa ludzi. 8. Jednostka i społeczeństwo. 9. Ludowa wizja człowieka). III. Wiek XVI (1. Leonardo da Vinci i Albrecht Dürer. 2. Erazm z Rotterdamu — humanistyczna koncepcja człowieka przed sądem rzeczywistości. 3. Człowiek istotą społeczną. 4. Człowiek z perspektywy rewolucyjnej walki — Tomasz Münzer. 5. Sprzeczne koncepcje radości życia i potęgi człowieka. 6. Człowiek twórcą swej własnej potęgi. 7. Człowiek w świecie przyrody. 8. Człowiek — „istota nieznaną”. 9. Sytuacja człowieka — wybór i maska. 10. Humanizm tragiczny. 11. Franciszek Bacon „człowiek, to świat człowieka”. 12. Tomasz Campanella —

o społeczną naprawę królestwa ludzi). Zakończenie. Indeks osób. Spis ilustracji.

Adam Schaff: Język a poznanie, Warszawa 1964, PWN str. 278, cena w opr. 38 zł). Autor charakteryzuje swoje stanowisko w następujących słowach (Wstęp, s. 7 i nn.): „O tym, że proces poznania jest jednością czynnika obiektywnego i subiektywnego, wiemy w filozofii marksistowskiej od dawna. Ta wiedza właśnie pozwala nam odgrodzić się w problematyce poznania od idealizmu z jednej strony i od mechanistycznego materializmu — z drugiej. Ale w praktyce nie chroni to jednak przed przekształceniem teorii odbicia w teorię mechanistyczną. Co innego bowiem deklarować, że w procesie poznania, a więc w procesie odbicia, jest zawarty również czynnik subiektywny, co innego zaś realizować tę deklarację w konkretnym procesie analizy poznania. ... Jaką rolę odgrywa w tym względzie język? Niestety w tej kwestii, która urosła do jednego z głównych zagadnień we współczesnej filozofii niemarksistowskiej, niewiele mieliśmy dotąd do powiedzenia. ... warto zająć się bliżej tym problemem. I dlatego, że można w ten sposób wzbogacić naszą wiedzę o czynniki subiektywnym w procesie poznania, rozwinąć i pogłębić teorię poznania — i dlatego, że jest to konieczne do skuteczniejszej walki z różnymi kierunkami idealistycznymi, do lepszej i głębszej oceny stanowiska filozofii niemarksistowskiej w tych sprawach. Takie są właśnie założenia wyjściowe ... pracy. ... Poglądy, które się znajdowały u kolebki współczesności, interesują nas nie tylko jako historia, lecz przede wszystkim jako otwarcie szerszej perspektywy na współczesność. Takie właśnie poglądy omówione są w dwóch rozdziałach składających się na pierwszą część pracy. Rozdziały te poświęcamy filozofii języka, która od Herdera, a zwłaszcza od Wilhelma von Humboldta prowadzi do współczesnego nam neohumboldtyzmu, do tzw. teorii pola. Poświęcamy je następnie filozofii języka uprawianej przez szkoły sensu stricto filozoficzne, w szczególności przez reprezentatywne dla współczesnej filozofii niemarksistowskiej kierunki: filozofię form symbolicznych Cassirera, konwencjonalizm oraz neopozytywizm. Filozofia języka ... ma też współcześnie pewne ... podstawy empiryczne w postaci wniosków i uogólnień z badań etnolingwistycznych. ... Tym zagadnieniom poświęcamy drugą część pracy.

Empiryczna weryfikowalność interesującej nas problematyki stanowi dopiero możliwość i perspektywę, gdyż badania już przeprowadzone nie odpowiadają nawet w przybliżeniu naszym postulatom i potrzebom. Nasuwa się więc konieczność organizowania badań nowych na takiej podstawie, która gwarantowałaby uzyskanie jakichś dostatecznie uzasadnionych, decydujących konkluzji. W tym celu również ze strony filozofii potrzebna jest pomoc w sensie „oczyszczania”, tj. wyjaśnienia i uściślenia problematyki oraz analizy tych kategorii, które stanowiąc będą podstawę przyszłej pracy badawczej. ... Tej funkcji oczyszczającej poświęcona jest trzecia część pracy. ... Oto w najogólniejszych zarysach struktura pracy. W pracy tej zawarte są oczywiście pewne założenia, ale wypływa z niej również określony zamysł badawczy. On też jest tutaj, moim zdaniem, najważniejszy”. Treść: Wstęp. I Historia zagadnienia (1. Językoznawstwo: Od Herdera do teorii pola językowego. 2. Filozofia: Neokantyzm, konwencjonalizm i neopozytywizm, a) Filozofia form symbolicznych, b) Filozofia konwencji: od konwencjonalizmu umiarkowanego do skrajnego). II. Przesłanki empiryczne (Etnolingwistyka: hipoteza Sapira-Whorfa). III. Analiza problemu (1. Język a myślenie. 2. Język a rzeczywistość. 3. Język a poznanie i kultura). Bibliografia. Indeks nazwisk.

Leon Chwistek: Pisma filozoficzne i logiczne, wyboru dokonał, przedmową i komentarzami opatrzył Kazimierz Pasenkiewicz, tom II (Warszawa 1963, PWN, str. XXII, 2 nlb, 310, cena w opr. 50 zł). Obecnie wydany tom drugi (t. I — zob. Ruch Filoz. XXI, s. 105) zawiera przedruk książki „Granice nauki”, wydanej w r. 1935 z komentarzem Wydawcy oraz wybór drobnych prac z pogranicza logiki i matematyki (Antynomie logiki formalnej, Zasady czystej teorii typów i i.). Obszerna przedmowa wydawcy omawia poglądy Chwistka. Dołączono indeks nazwisk do obu tomów.

Kazimierz Pasenkiewicz: Logika ogólna, tom I (Warszawa—Kraków 1963, PWN, str. 178, cena 14 zł). Skrypt, przeznaczony dla studentów uniwersytetu, wydziałów humanistycznych i przyrodniczych, ma treść następującą: Wstęp. I. Elementy teorii wyrażen języków naturalnych i sztucznych (1. Wyrażenia językowe; 2. Struktura języków i posługiwanie się nimi). II. Logika formalna (3.

Uwagi wstępne dotyczące logiki formalnej; 4. Teoria zdań; 5. Teoria kwantyfikatorów; 6. Teoria zbiorów; 7. Tradycyjna logika formalna; 8. Elementy teorii relacji; 9. Niektóre szczególnie ważne relacje. 10. Antynomie logiki; 11. Logiczna teoria prawdopodobieństwa). Tematem tomu drugiego mają być zastosowania logiki formalnej do rozumowań w naukach apriorycznych i empirycznych.

Jan Gregorowicz: Z problemów logicznych stosowania prawa (Zeszyty naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, seria I — Nauki Humanistyczno-Społeczne, Łódź 1963, str. 57, cena 5 zł). Treść: I. Przedmiot pracy — jej znaczenie teoretyczne i praktyczne. II. O argumentacji a maiori ad minus. III. O strukturze logicznej „dowodzenia” faktów sprawy. IV. Z problemów logicznych wyrokowania. V. Wnioski wynikające z rozważań dla logiki prawa i nauk prawnych. Bibliografia. Resumé.

Narcyz Łubnicki: Nauka poprawnego myślenia (Biblioteka „Problemów”, t. 70, PWN 1963, str. 467, cena w opr. 38 zł). Autor pisze w przedmowie: „Szkice popularno-naukowe, objęte wspólnym tytułem „Nauka poprawnego myślenia” nie są (jak mógłby ktoś oczekiwać) wykładem logiki formalnej. Nie są w podwójnym sensie. Po pierwsze, nie ma tu obarczonego całą powagą wzorów i sztywnością formy „wykładania”. Sprawy nie-raz dość abstrakcyjne starałem się ująć możliwie żywo i obrazowo. Po drugie, nie zacieśniałem nauki poprawnego myślenia do zaznajamiania z formalnymi wyłączeniami zasadami rozumowania logicznego, lecz traktowałem myślenie w związku z działaniem — tak jak ono występuje w realnym życiu i dlatego udzieliłem niemało miejsca rozważaniom z dziedziny metodologii myśli i czynu, teorii nauki, psychologii, historii i teorii kultury. Celem tej książki jest poruszenie myślowe Czytelnika, zachęcenie go do zastanowienia się nad różnymi zagadnieniami kultury współczesnej i do prób zastosowania wobec nich środków analizy logicznej bardzo szeroko pojętej”. Treść: Od Autora. I. Wiwisekcja działania (O wartości planowego działania. Elementy działania. O grzechach, wprawdzie nie głównych, ale dość przykrych. Automat i jego pan. Czy warto się wysilać? Potęga narzędzia — potęga nauki. Brzytwa Ockhama. Czy wykształcenie może zastąpić inteligencję? Znoś przy-

króci — dla wartości. O fantazjach i zabobonach. Fanatyzm a krytycyzm. Męczennicy mody. Pułapki mowy. Język a myśl). II. Ze strategii i taktyki myślenia (Sofizmaty i sposoby ich zwalczania. Wzajemne rozumienie się podstawą dyskusji. Sztuka określania. Jak nie należy dyskutować. Nieco o metafizyce. Dalsze błędy argumentacji. Szlachetna broń. Sztuka dowodzenia. Czeluści myśli logicznej. Automatyzm myśli i mowy. O pomysłowości. Instynkt a inteligencja. Typy inteligencji. Głupota i jej powinowate. Jak się bada inteligencję dzieci. Próby badania inteligencji dorosłych. Czy wyjątek potwierdza regułę?). III. O naukach przyrodniczych i humanistycznych (Błędy uogólniania. Uogólniaj, ale rozsądnie! Obserwacja i jej pozór. Obserwacja — fundament nauk przyrodniczych. Potęga eksperymentu. Szukamy prawidłowości. Jedna jedyna różnica! Jedna jedyna zgodność! Myśl wyprzedza zmysły. Tajemnice związku przyczynowego. Skąd wiem, co Ty przeżywasz. Co właściwie znaczy „analogia”? Nauka wyzyskuje analogię. Jak powstają prawa przyrody? Konieczność przyrodnicza, a powinność społeczna. Wartość i niebezpieczeństwo hipotez. Łatwiej wykazać fałsz niż prawdę. Między niemożliwością a pewnością — o prawdopodobieństwie. Mierzenie nadziei. Złudzenia i paradoksy prawdopodobieństwa. Ujarzmienie przypadku — o statystyce. Licytacja hipotez. W świecie fikcji. Teoria a rzeczywistość. Walki i rewolucje w nauce. Jak najprościej! Od ruchu do myślenia. Czego szukają humaniści?). IV. O naukach logiczno matematycznych. (Rozumowanie w piwnicy. Fantazje matematyczne a rzeczywistość. Wiedza a doświadczenie. Spostrzeganie a rozumowanie. Logika — istota wszędobylska. Pochwała logiki. Logika a pełnia życia). Posłowie. Indeks nazwisk. Indeks rzeczowy.

Materiały na studencką sesję naukową poświęconą pamięci prof. K. Ajdukiewicza (Kóło filozoficzne studentów Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań 1963. Redaktor zeszytu dr Stefan Kaczmarek, kierownik katedry historii filozofii UAM, recenzenci prac prof. dr Izydora Dąmbaska, prof. dr Roman Ingarden, prof. dr Zygmunt Ziemiński, dr Jerzy Kmita. Str. 95. Maszynopis, 50 egz.) Treść: Jan Vetulani — Teoria poznania Kazimierza Ajdukiewicza; Jan Woleński — Wkład Kazimierza Ajdukiewicza do logiki formalnej i metodologii nauk dedukcyjnych; Jan Woleński — Rozwój logiki w Polsce

w latach 1918—1939; Leszek Nowak — Wybrane pojęcia semiotyczne w koncepcji Kazimierza Ajdukiewicza.

Tadeusz Tomaszewski: Wstęp do psychologii (Warszawa 1963, PWN, str. 296, cena w opr. 40 zł). Autor pisze w przedmowie: "... Staram się pokazać, że pod powierzchnią niezliczonej ilości nagromadzonych faktów i sprzecznych teorii zaczyna się dziś kształtować coraz wyraźniej olbrzymi nurt, który wchłania rozproszone dotychczas fakty i porządkuje sprzeczne teorie. Łącząc się w różnorodne kombinacje i zderzając ze sobą nieustannie, rozliczne koncepcje współczesnej psychologii zaczynają w końcu płynąć w jednym wspólnym kierunku. Chciałbym pokazać, że ideą kierowniczą jest mniej lub bardziej uświadomiona, materialistyczna teza o ścisłym związku człowieka, jak i każdej innej istoty żywej, z otaczającym go światem. Człowiek jest produktem rozwoju tego świata, jego częścią składową, i da się określić i zrozumieć tylko w związku z nim. Jest zależny od tego świata, ale równocześnie w procesie rozwoju zależność ta staje się coraz bardziej pośrednią i coraz bardziej przekształca się we względną niezależność. Coraz większy jest udział człowieka w regulowaniu swoich stosunków ze światem, w którym żyje, działa i którego jest częścią. Podstawowym pojęciem współczesnej psychologii staje się coraz wyraźniej pojęcie czynności, rozumianej nie jako behawiorystyczny łańcuch ślepych reakcji, lecz jako proces aktywny i ukierunkowany, a równocześnie ściśle zdeterminowany. Dlatego pojęciu czynności poświęcam osobny rozdział, starając się w innych rozdziałach pokazać różnorodne dawniejsze koncepcje psychologiczne i według tego uporządkować współczesne. ... Pojęcie to ułatwia również zbliżenie problematyki teoretycznej psychologii do jej problematyki praktycznej. ... Wysunięcie pojęcia czynności na miejsce centralne w problematyce teoretycznej ułatwia zbliżenie między teorią a praktyką w psychologii. Zacieśnienie się tego związku jest także jedną z niewątpliwych cech współczesnej psychologii. ... Wiedza o współczesnej psychologii na całym świecie jest u nas ciągle jeszcze mało spopularyzowana. ... Wstęp do psychologii ma więc być także podręcznikiem dla ... wszystkich tych, których interesuje to, co się dzieje we współczesnej psychologii". Treść: Przedmowa. I. Charakterystyczne cechy psychologii, jako nauki (1. Pojęcie nauki.

2. Przedmiot psychologii. 3. Metody psychologii. 4. Psychologia jako system wiedzy. 5. Problemy współpracy i organizacji pracy naukowej w zakresie psychologii. 6. Znaczenie psychologii jako nauki). II. Główne systemy psychologii (1. Historyczne źródła aktualnego stanu psychologii. 2. Okres przednaukowy — animizm i spirytualizm — i początki psychologii empirycznej. 3. Psychologia introspekcyjna 4. Dwa główne kierunki psychologii introspekcyjnej — psychologia elementów i psychologia całości. 5. Behawioryzm. 6. Psychoanaliza. 7. Psychologia materialistyczna). III. Pojęcie czynności jako podstawowe pojęcie współczesnej psychologii (1. Podstawowe pytania i podstawowe pojęcia psychologii. 2. Pojęcie czynności i jego różne odpowiedniki. 3. Wynik czynności. 4. Ukierunkowany przebieg czynności. 5. Struktura czynności. 6. Sytuacje trudne. 7. Kierunkowe zmiany czynności w sytuacjach trudnych. 8. Czynność i działania praktyczne). IV. Mechanizmy regulacyjne czynności (1. Główne problemy i główne odpowiedzi. 2. Peryferyczne uwarunkowanie czynności. 3. Zależności czynności od struktury organizmu. 4. Aktywna rola regulująca podmiotu. 5. Główne czynniki psychologiczne regulacji czynności. Motywacja. Schematy dynamiczne. 6. Fizjologiczne teorie regulacji. 7. Społeczny charakter czynników regulujących czynności ludzkie). V. Psychologia jako nauka społecznie pożyteczna (1. Główne koncepcje użyteczności psychologii. 2. Główne dziedziny zastosowania psychologii. Psychologia pracy. Psychologia kliniczna. Psychologia wychowawcza. Inne dziedziny zastosowania psychologii. 3. Problemy wprowadzania teorii psychologicznej do praktyki). Bibliografia. Indeks nazwisk. Indeks rzeczowy.

R. S. Woodworth, H. Schlosberg: Psychologia eksperymentalna, t. II. przeł. z ang. J. Ekel i A. Lewicki, redaktor odp. A. Lewicki. Warszawa 1963, PWN, str 586, cena w opr. 68 zł (t. I — zob. Ruch Filoz. XXII, s. 302b). Rozdziały: 18 Uczenie się — wstępny przegląd zagadnień. 19. Warunkowanie. 20. Uczenie się odróżniania bodźców. 21. Uczenie się labiryntu. 22. Motywacja w uczeniu się i w działaniu. 23. Pamięć. 24. Transfer i otamowanie. 25. Ekonomia w uczeniu się i w działaniu. 26. Rozwiązywanie problemów — Myślenie. Indeks nazwisk i literatura.

Henryk Elzenberg: Kłopot z istnieniem, aforyzmy w porządku czasu (Kraków 1963, Wydawnictwo „Znak”, str. 468, cena w opr. 50 zł). Wydawnictwo opatrzyło książkę słowem wstępnym „O książce i jej autorze” gdzie czytamy: „... to nie jest książka „ dla każdego”. Trzeba umieć obcować z nią samodzielnie, trzeba umieć dyskutować z autorem. To właśnie jeden z powodów dla których ją wydajemy: wyrobionemu czytelnikowi trudno by w dzisiejszym piśmiennictwie znaleźć rozmówcę równie świetnego, subtelnego i uroczego ... Nawet wówczas, kiedy jego zdanie budzi mocny sprzeciw i chęć fundamentalnej polemiki, zawsze niemal otwiera jakieś okna, daje głęboki czysty oddech dla umysłu i sumienia. ... Drugi powód, dla którego wydajemy książkę, to że stanowi ona piękną lekcję męstwa: w tych zapiskach — prowadzonych wytrwale przez pół wieku z górą — czujna, zawsze świeża, drążąca w głąb myśl prof. Elzenberga nieustannie podejmuje ryzyko pomyłek i trud precyzyjnej samokontroli. Niezależnie od zgody lub niezgody czytelnika na różne elementy tej myśli, rzetelność jej i odwaga budziły muszą głęboki szacunek. ... Najważniejszy jednak powód, dla którego publikujemy z radością to niezwykle dzieło, można by określić zasadą, jakiej pragniemy zawsze służyć: ważniejsze jest to, co ludzi łączy, niż to, co ich dzieli. ... Będą tu liczne uwagi szczegółowe, które wnikliwie prześwietlają, taki lub inny, absorbujący wielu z nas problem — przede wszystkim jednak będzie to ciągle, uparte dążenie do rozwoju życia wewnętrznego...” W objaśnieniach „Od autora” czytamy m. in., co następuje: „W numerze 81 miesięcznika „Znak” — za marzec 1961 — ogłosiłem pewną ilość wyjątków z nieregularnie przez siebie, na przestrzeni lat pięćdziesięciu kilku, prowadzonych dzienników. ... Tom obecny stanowi wybór obszerniejszy. ... Motywem i sensem pierwszej, ułamkowej publikacji była — jak to we wstępie do niej zaznaczyłem — potrzeba ujawnienia pewnych swych treści — myślowych i ludzkich — które w pracach, podpadających pod ostrzejsze niż aforyzmy rygory, nie dochodziły do głosu. Dla człowieka, który się już częściowo wypowiedział i pewne pozycje zajął, jest to motyw ważki, związany z nakazem autentyczności: pół prawdy o sobie, zbyt długo nie uzupełniane, w końcu staje się fałszem. Myślę, że wzgląd ten pozostał motywem głównym i dzisiaj. Waż-

nym jednak względem dodatkowym byłaby jeszcze chęć stworzenia ram jednoczących dla rozpraw i esejów autora, które to prace tematem są często od siebie dalekie i, w stosunku do spraw i zagadnień najważniejszych, często peryferyczne. Ramą właściwą powinien być, w moim pojęciu, być system: że ten jednak, niedopracowany, pozostał, w znacznej części, w brulionach i szkicach, więc obecnie, zamiast na system, stawiam na indywidualność. Pod pewnym względem jest to surogat; pod innym może coś więcej: ale to już jest rzecz stanowiska”.

„We wspomnianym przed chwilą już wstępie zastrzegałem się również, że te zapiski — tam nawet, gdzie wygłaszane są pewne tezy ogólne — nie mają i nie chcą mieć charakteru wywodów *lege artis*, teoretycznych; sądy — jak to formułowałem — albo wcale nie są uzasadnione, albo tylko bardzo pobieżnie. Tu dodałbym jeszcze — choć to powinno się rozumieć samo przez się — że o logiczną precyzję pojęć, nie tylko się nie starałem, ale że, moim zdaniem, nie wolno mi było o nią się starać: byłoby to sprzeczne z naturą wypowiedzi aforystycznej i z celami, które sobie stawiałem”.

„I wreszcie: zainteresowania autora nie odzwierciedlają się tu równomiernie. Właśnie to, czemu najwięcej w życiu poświęciłem wysiłku, reprezentowane jest słabo, bo w dziedzinach tych myśli szczególnie miała w co się włączyć i względnie łatwo włączała się na swym miejscu faktycznie. Tak więc estetyki, jak też ogólnej filozofii wartości, prawie tu nie ma; etyki jest sporo, ale tylko od strony praktycznej i przeżyciowej; do teorii tylko aluzje. Natomiast uwzględnione obficie jest to, czym się zajmowałem dorywczo, w formie wypadów myślowych: uwagi o pisarzach, którzy przedmiotem bliższych moich studiów nigdy nie byli; czerpane z obserwacji potocznej spostrzeżenia psychologiczne; sprawy sensowności myślenia niedyskursywnego w różnych odmianach; ciągle wreszcie ponawiane próby dojścia do ładu z problemem religijnym, w tej jego swoistej i u nas zgoda nie tradycyjnej postaci, w jakiej się z nim osobście zetknąłem. Tak więc jak pewnym ujęciem rozproszonych elementów w jedność, tak jest ta książka ponadto jeszcze — pod względem problematyki — uzupełnieniem tego, co pisałem gdzie indziej; proporcje są zdecydowanie inne tu, inne w całości ...”

„.... zdaję sobie oczywiście sprawę z obosieczności wszelkich nieco śmielszych przedsięwzięć i z tego, że w tym właśnie wypadku muszę się liczyć z reakcją raczej karcącą środowisk intelektualnych raczej poważnych; ryzyko to jednak przyjmuję spokojnie i niemal z ochotą w przekonaniu, że zawsze jest lepiej być bitym niż tolerowanym za cenę siedzenia cicho w swym mateczniku”.

Spis treści: O książce i jej autorze. Od autora. I. Przed pierwszą wojną światową i w czasie jej trwania (1. Przed wojną. 2. Okres wojenny). II. Dwudziestolecie (1. Lata 1919 do 1930. 2. Lata trzydzieste). III. Druga wojna światowa i po niej (1. Okres wojenny. 2. Od końca wojny do roku 1953. 3. Lata 1953—1963). Przekłady cytatów i ważniejszych zwrotów tekstu w językach obcych.

Maria Ossowska: Podstawy nauki o moralności, Warszawa 1963 PWN, str. 408, cena w opr. 70 zł). Jest to trzecie niezmiennione wydanie książki, która ukazała się w r. 1947 (zob. Ruch Filoz. XVI, s. 100) i powtórnie była wydana w r. 1957.

Maria Ossowska: Socjologia moralności — zarys zagadnień (Warszawa 1963, PWN, str. 304, cena w opr. 35 zł). Autorka rozróżnia w teorii moralności trzy grupy zagadnień. Do pierwszej należą rozważania dotyczące charakteru ocen i norm i sposobów ich uzasadniania; do drugiej zagadnienia psychologii moralności, trzecią zaś grupę tworzą zagadnienia socjologii moralności. Książka „Podstawy nauki o moralności” (1947, 3 wyd. 1963) poświęcona była zagadnieniom pierwszej grupy, grupę drugą opracowała autorka w książce „Motywy postępowania” (1949), do kręgu zagadnień trzeciej grupy należy trzecia z kolei książka „Moralność mieszczkańska” (1956) zawierająca monograficzne opracowanie pewnego typu moralności. Książka obecnie wydana powstała na tle wykładów, które autorka miała w Nowym Jorku 1959 roku na zaproszenie Columbia University. Treść: Przedmowa. Uwagi wstępne. I. Czynniki kształtujące moralność grup społecznych. II. Funkcjonowanie norm w życiu społecznym. III. Metody i teorie. Aneksy (Moralność jako fakt społeczny. Inteligent polski na tle grup towarzyskich Europy Zachodniej. O pewnych przemianach etyki walki. Norma prawna i norma moralna u Petrażyckiego. Zmierzch Ethosu purytańskiego w Stanach Zjednoczonych). Bibliografia. Indeks nazwisk. Summary.

Jan Szczepeński: Elementarne pojęcia socjologii. (Warszawa 1963, PWN str. 237. Cena 18 zł). Treść: I. Wstęp (Przedmiot i zakres badań socjologii. Socjologia i inne nauki społeczne. Filozoficzne i metodologiczne założenia socjologii. Zadania niniejszego opracowania). II. Przyrodnicze podstawy życia społecznego (Pojęcie życia społecznego. Społeczności zwierząt. Biologiczne podstawy życia społecznego ludzi. Geograficzne warunki życia społecznego. Demograficzne podstawy życia społecznego). III. Ekonomiczne podstawy życia społecznego. IV. Kultura (Definicje. Struktura wewnętrzna kultury. Wpływ kultury na życie społeczne). V. Socjologiczna koncepcja człowieka i osobowości (Różne teorie człowieka. Pojęcie natury ludzkiej. Zagadnienie instynktów. Osobowość społeczna i jej elementy składowe. Integracja elementów osobowości). VI. Więź społeczna (Styczność przestrzenna. Łączność psychiczna. Styczność społeczna. Wzajemne oddziaływanie. Działania społeczne. Stosunki społeczne. Zależności społeczne. Instytucje społeczne. Kontrola społeczna. Organizacja społeczna. Więź społeczna). VII. Zbiorowości społeczne (Definicje. Ogólna charakterystyka zbiorowości. Grupa. Struktura grupy. Rodzaje grup. Rodzina. Grupy celowe. Biurokracja. Zbiorowości terytorialne. Warstwy i klasy społeczne. Kasty. Zbiorowości oparte na podobieństwie zachowań. Społeczeństwo globalne. Ontologiczne zagadnienia rzeczywistości społecznej). VIII. Procesy społeczne (Pojęcie procesu społecznego. Ruchliwość społeczna). IX. Zagadnienia rozwoju społecznego (Wstęp. Wynalazki techniczne i naukowe. Przenikanie kultur. Ruchy społeczne. Prawo jako czynnik rozwoju społecznego. Postęp społeczny). W tekście liczne informacje bibliograficzne.

Maria Uklejska, Zarys rozwoju nauki i jej organizacji. Część I, Starożytność — Średniowiecze. (Skrypt dla studentów uniwersytetów, Warszawa 1963, PWN, str. 236, cena 18 zł). Czytamy w Uwagach wstępnych: „Skrypt niniejszy przedstawia w kolejności chronologicznej próby i sposoby rozwiązywania problemów naukowych, informację o piśmiennictwie naukowym oraz o zmieniających się w ciągu dziejów warunkach pracy naukowej, w szczególności w sytuacji uczonego i w organizacji warsztatu naukowego. ... Ograniczenie tematu wyrazi się w sposób następujący: W okresie starożytnym zainteresowanie nasze skierujemy na rozwój nauki u narodów zamiesz-

kujących tereny nad basenem Morza Śródziemnego i w niewielkiej od niego odległości, a począwszy od średniowiecza uwzględnimy głównie dzieje nauki w zachodniej i środkowej Europie. Zapoznamy się z rozwojem nauk tzw. ścisłych, a więc matematycznych i przyrodniczych, oraz nauk o człowieku, nie wyłączając historii filozofii i ekonomii, z najważniejszymi stanowiskami jakie zarysowały się w dziejach nauk prawnych i największymi osiągnięciami medycyny oraz techniki; filozofia uwypukli postacie i teorie, które najsilniej oddziaływały na rozwój nauki, z pominięciem etyki, estetyki, teologii, myśli pedagogicznej, teorii sztuki i literatury oraz innych dziedzin, których dzieje stanowią przedmiot osobnych wykładów”. Starożytność obejmuje strony 5—142, średniowiecze 143—226, bibliografia oraz indeks osobowy 227—234.

I. M. Bocheński: La philosophie contemporaine en Europe (Paris 1962, Payot, str. 216). Książka ta ukazała się jako siódmy tom „Małej biblioteki Payota”, a jest przekładem drugiego wydania *Europäische Philosophie de Gegenwart*. Autor pomyślał tę książkę jako przewodnik po współczesnej filozofii. Zasadniczo ograniczył się do omówienia filozofów angielskich, francuskich i niemieckich. Ponadto przedstawia też poglądy materializmu dialektycznego, koncepcje Crocego oraz dwóch myślicieli amerykańskich: Jamesa i Deweya. „Współczesność” pojął jako okres od pierwszej wojny światowej, jednakże w niektórych przypadkach uwzględnił też twórczość wcześniejszą. Oto tytuły poszczególnych rozdziałów: 1. Źródła filozofii współczesnej, 2. Filozofia materii, 3. Filozofia idei, 4. Filozofia życia, 5. Filozofia istoty, 6. Filozofia istnienia, 7. Filozofia bytu. Dodatek: Logika matematyczna. Na końcu każdego rozdziału autor zamieścił uwagi krytyczne.

René Boirel: Théorie générale de l'invention (Bibliothèque de philosophie contemporaine, Logique et philosophie des sciences, Presses Universitaires de France, Paris 1961, str. 408, cena 16 NF). Autor przedstawia we wstępie metodę badania twórczości naukowej, powołując się zwłaszcza na Brunshwicga, Bachelarda i Husserla. Treść: Introduction. I. Phénoménologie de l'invention (1. Eidétique de l'invention. 2. Dynamologique des différents secteurs de l'activité humaine. 3. Dynamologique et connaissance de l'esprit). II. Le point de départ de l'in-

vention humaine (1. Les réminiscences corporelles de l'activité opératoire. 2. Conséquences de ces réminiscences corporelles pour la philosophie de la connaissance. 3. Signification de la connaissance et plus généralement de l'invention humaine). III. Cosmologie dynamologique. Conclusion. Travaux consultés.

La classification dans les sciences.

(Centre National Belge de Recherches de Logique, Société Belge de Logique et de Philosophie des Sciences; Éditions J. Duculot S. A. Gembloux, 1963, str. 237). Książka powstała z cyklu odczytów i ma treść następującą: J. Timmermans, La classification en chimie; M. E. Denaeve, Les trois visages de la minéralogie: l'empirique, le pragmatique et le rationnel; R. R. Coutrez, La classification stellaire; P. Brien, Classification, spéciation et évolution en biologie; S. G. Kiriakoff, Les fondements philosophiques de la systématique biologique; P. L. Maubeuge, La classification en stratigraphie et plus spécialement à la lumière du Jurassique meso-européen; A. Leguebe, L'évolution des principes de classification en anthropologie; M. Leroy, La classification en linguistique; L. Apostel, Le problème formel des classifications empiriques (rozprawa najobszerniejsza, str. 157—230); Ch. Perelman, Réflexions philosophiques sur la classification.

Georges Gusdorf (professeur à l'Université de Strasbourg): Signification humaine de la liberté (Bibliothèque scientifique, Payot, Paris 1962, str. 285, cena 17 NF). Autor pisze w przedmowie: „Fizjologicznie poprawnie, należy najpierw zapytać się, co się rozumie przez słowa. Będziemy przeto dążyć do rozwikłania, o ile to jest możliwe w rozmaitości czasów i miejsc, co mają na myśli wszyscy ci którzy mówią o wolności. Nie jest łatwym zadaniem oddać każdemu, co mu się należy, i przedstawić w sposób wierny coraz inne odcienie pojęcia, gdy niezmiennym pozostaje tylko termin, którego jest on znaczeniem. Lecz przedsięwzięcie takie jest potrzebne, gdyż historia wolności jest także historią kultury, a rekapitulacja przeszłości umożliwia inwentaryzację teraźniejszości”. Treść: Introduction. I. L'humanité sans la liberté (1. La liberté dans le cahier des charges de l'existence humaine. 2. L'humanité préhistorique. 3. Des clans aux empires: L'entrée dans l'histoire. 4. Genèse anthropologique de la liberté. 5. La

synthèse astrobiologique ou la liberté impensable. 6. La liberté absente de l'Orient traditionnel). II. Le sens de la liberté dans la culture antique. III. L'apport chrétien et la conscience médiévale de la liberté. IV. L'épanouissement de l'individualisme renaissant (1. L'émancipation à l'égard de Dieu. 2. La libération de l'espace psychologique. 3. L'affirmation de la liberté dans le monde. 4. La liberté humaniste: Orphée et Prométhée) V. La liberté selon la philosophie classique (1. La révolution mécaniste. 2. Les contradictions métaphysiques. 3. Du mécanisme à l'empirisme: La négation du libre arbitre. 4. Les nouvelles dimensions de la liberté au XVIII siècle). V. L'exigence de la liberté dans le monde actuel (I. Le débat de conscience du XIXe siècle: A. La tradition des métaphysiciens, B. La liberté sociale — liberté et organisation, C. La négation scientiste. 2. L'ambition prométhéenne: A. La liberté ou le mal du siècle, B. La liberté contre). Conclusion — Les sens de la liberté ou la liberté comme sens.

Georges Gurvitch: Déterminismes sociaux et liberté humaine (Paris 1963, Presses Universitaires de France, str. 327, cena 18 NF). Jest to drugie, przejrzone i uzupełnione wydanie książki, która ukazała się po raz pierwszy w 1955 roku. Autor jest profesorem Sorbony znanym zwłaszcza przez swoją książkę: „La vocation actuelle de la Sociologie” (2 tomy) oraz jako wydawca „Traité de sociologie”, a także jako redaktor „Bibliothèque de sociologie contemporaine” (PUdF). Książka składa się ze wstępu i trzech części: Pierwsza traktuje o ogólnym problemie determinizmu, jego względności i wielopostaciowości oraz o zasadniczych stopniach wolności ludzkiej. Część druga porusza problematykę determinizmów częściowych rządzących rzeczywistością społeczną i wolnością ludzką. Część ostatnia zajmuje się typologią społeczeństw globalnych i determinizmami odpowiadającymi poszczególnym typom tych społeczeństw, a dalej typologią i determinizmami społeczeństw historycznych. Podsumowując wyniki swych rozważań autor dochodzi do optymistycznego wniosku, iż szanse rzeczywistego udziału wolności ludzkiej, zbiorowej i indywidualnej, w życiu społecznym są znaczne. Trzeba więc realizować je wbrew wszelkim trudnościom, zwłaszcza płynącym z dominacji techniki nad życiem ludzkim.

Morton G. White: La pensée sociale en Amérique (La révolte contre le formalisme) trad. par M. Lévi. (Bibliothèque de sociologie contemporaine — Presses Universitaires de France 1963, str. XII+280, cena 16 F). Autor jest profesorem filozofii w Harvard University, a książka ukazała się po raz pierwszy w 1949 r.; przekład został dokonany z drugiego wydania 1957 r., i jest uzupełniony posłowiem autora. Na treść składają się przedmowy autora do dwóch wydań oraz następujące rozdziały: I. Introduction, II. La révolte contre le formalisme, III. Le contexte américain, IV. L'histoire nouvelle et la nouvelle éthique, V. Le chemin du droit, VI. Le moraliste amoral, VII. Education progressiste et droit progressiste, VIII. Idéaux élevés et réalités terre à terre, IX. L'intelligence créatrice, X. La philosophie, la politique et l'économie allemandes, XI. L'intelligence destructrice, XII. Les années vingt, XIII. L'éthique est-elle une science empirique? XIV. L'histoire peut-elle être objective? XV. Oui et non. Postface à l'édition de 1957 — Pêché originel, droit naturel et politique.

Gaston Berger, L'homme moderne et son éducation (Paris Presses Universitaires de France 1963) ukazało się jako dzieło pośmiertne zmarłego w 1960 r. (zob. Ruch Filoz. XX, s. 128b) filozofa, wydane przez E. Morot-Sir.

Aristoteles Metaphysik, aus dem Griechischen übersetzt von Friedr. Basenge (Aufbau-Verlag Berlin, 1962 stron 453, cena 16,50 DM) — ten nowy staranny przekład zaopatrzonej jest w dwa cenne indeksy: Übersetzungsregister, który podaje niemieckie odpowiedniki terminologii arystotelesowskiej oraz obszerny Hauptregister, objaśniający pojęcia zawarte w tekście Metafizyki.

Gottlob Frege: Funktion, Begriff, Bedeutung. Fünf logische Studien, herausgeg. u. eingel. von Günther Patzig. Kleine Vandenhoeck-Reihe 144/45, 1962. Stron 102, cena 3,80 DM. Wydanie zawiera przedmowę wydawcy oraz rozprawy: Funktion und Begriff; Sinn und Bedeutung; Begriff und Gegenstand; Was ist eine Funktion; Über die wissenschaftliche Berechtigung einer Begriffsschrift.

Guido Küng: Ontologie und logistische Analyse der Sprache. Eine Untersuchung zur zeitgenössischen Universalien-Discussion (Wien Springer-Verlag 1963, str. VI+174, cena S 63, lub 2,50 dol). Autor

(Assistant Professor of Philosophy University of Notre Dame, Ind. USA) jest uczniem prof. Bocheńskiego i zna dobrze współczesną polską literaturę przedmiotu, powołując się m. in. na publikacje Ajdukiewicza, Ingardena, Kotarbińskiego, Leśniewskiego, Łukasiewicza, Michalskiego, Petrażyckiego, Salamuchy, Słupeckiego, Sobocińskiego, Tarskiego i Twardowskiego. Treść: Einleitung. I. Die logistische Analyse der Sprache und die Abbildungsbeziehung (1. Eine philosophische Revolution. 2. Von der Erkenntnistheorie zu logistischen Konstitutionsystemen. 3. Vom psychologischen Begriff zum graphischen Zeichen. 4. Die Abbildungsbeziehung). II. Die Abbildungsbeziehung der Prädikatzeichen und die zeitgenössische Universalien Diskussion (5. Bertrand Russell. 6. Ludwig Wittgenstein. 7. Rudolf Carnap. 8. Stanisław Leśniewski. 9. W. V. Quine and N. Goodman 10. Wie und was bilden die Prädikatzeichen ab? Schlusswort). Literaturverzeichnis. Namenverzeichnis. Sachverzeichnis.

Georg Lukacs: Schriften zur Literatursoziologie. Ausgewählt und eingeleitet von Peter Ludz. Hermann Luchterhand Verlag. Neuwied, 1961, str. 568. Wybór zawiera wyjątki z pism Lukacsa z lat 1909—1956, w szczególności ogólne rozważania o socjologii literatury z młodszej rozprawy „Entwicklungsgeschichte des modernen Dramas” (1909) oraz m. in. z dzieł „Die Theorie des Romans” (1915), „Historischer Roman und historisches Drama” (1937), „Goethe und seine Zeit” (1947). Wydawca dodał od siebie obszerny wstęp i bibliografię 425 pozycji: pism Lukacsa (22 książki i 41 rozpraw), literatury o nim i około 300 tytułów z socjologii literatury i marksistowskiej estetyki.

Unsere Freiheit morgen. Gefahr und Chancen der modernen Gesellschaft. Herausgegeben von Georg Böse (Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln, 1963, str. 316). Starannie wydana książka ma jako temat problem zachowania indywidualności w epoce kultury masowej. Powstała z rozmów i dyskusji, które wydawca (krytyk literacki pisarz, socjolog) przeprowadzał z wybitnymi przedstawicielami niemieckiej nauki i publicystyki. W poszczególnych referatach zostały poruszone sprawy miejsca jednostki w społeczeństwie, wolności gospodarczej w ramach procesów koncentracyjnych w przemyśle i handlu; lekarz omawia

konfliktu w medycynie między specjalizacją i całościowym spojrzeniem na chorego; inne tematy, to rola osobowości w życiu politycznym i społecznym, urbanizacja i nowy styl mieszkaniowy, doniosłość kulturalna czasów i turystyki masowej, reforma uniwersytetów, literatura i sztuka w nowym społeczeństwie. Treść: Georg Böse, Vorwort; Jürgen Rausch, Über das Menschenmögliche; Dolf Sternberg, Das Moderne an der modernen Gesellschaft; Helmut Thielicke, Gefährdung der Freiheit durch die Freiheit; Hans Achinger, Wohlfahrtsstaat und Person (Ein Beitrag zur Paradoxie der Freiheit); Fritz Hauenstein, Die wirtschaftliche Freiheit (Phantom und Wirklichkeit); Jürg Zutt, Der kranke Mensch — ein interessanter Fall (Das Dilemma der modernen naturwissenschaftlichen Medizin); Waldemar Besson, Ohne mich! (Geschichtsmüdigkeit und politische Lethargie); Friedrich H. Tenbrück, Väter und Söhne (Das Generationenproblem in neuer Perspektive); Friedrich Sieburg, Zwischen Prominenz und Elite; Herbert von Borch, Das Geschenk der Musse (Eine Utopie von aktueller Bedeutung); Clara Menck, Der Mensch im Gehäuse (Die neue Wohnung und die Schattenseiten des Lebens); Friedrich A. Wagner, Die grosse Völkerwanderung (Das Individuum und der Massentourismus); Ralf Dahrendorf, Seismograph der Freiheit (Gedanken zur Universitätsreform); Hans Egon Holthusen, Avantgardismus und die Zukunft der modernen Kunst; Wolfgang Rohde, Der entscheidende Überfluss (Über Freiheit und Funktion zeitgenössischer Malerei); Rudolf Krämer-Badoni, Der eilige Geist (Presse, Funk und Fernsehen — alles von allen an alle) Karl Schwedhelm, Viele Bilder und kein Bild (Gefahren und Chancen der optischen Zivildisation). Die Autoren.

Die Kraft zu leben. Bekenntnisse unserer Zeit (C. Bertelsmann-Verlag, Gütersloh 1963, str. 254) Książka składa się z dwudziestu wypowiedzi osób wybranych przez wydawnictwo spośród wybitnych myślicieli, twórców i innych współczesnych wybitnych osobistości, którym zostało postawione pytanie, skąd czerpią w swym wewnętrznym życiu siły, aby sprostać wymaganiom i zagadnieniom życiowym, które stawia dzisiejsza rzeczywistość. Na treść książki składa się przedmowa wydawnictwa, esej wstępny,

którego autorem jest Sarvapalli Radhakrishnan, oraz głosy następujących osób: Otto Friedrich Bollnow, Martin Buber, Pablo Casals, Karlfried Dürckheim, Viktor Frankl, Jean Gebster, Theodor Heuss, Karl Jaspers, Salvador de Madañaga, Golo Mann, Gabriel Marcel, Richard Neutra, Adolf Portmann, Luise Rinser, Wilhelm Röpke, Carlo Schmid, Albert Schweizer, Hans Selye, Max Tau. W zakończeniu podano krótką informację o każdym z autorów. Omawiana książka jest trzecią z kolei w serii wydanej przez tę samą firmę. Dwie poprzednie, analogicznie pomyślane, noszą tytuły „Wo stehen wir heute” i „Abenteuer des Geistes”; pierwsza z nich ma za zadanie przedstawić współczesność kulturalną w dziedzinie nauk i sztuk oraz życia społecznego w kręgu kontynentalnych społeczeństw zachodnioeuropejskich, druga ma dać analogiczny obraz z perspektywy społeczeństw anglosaskich.

Gustav Schenk: Die Grundlagen des 21. Jahrhunderts. Über die Zukunft der technischen Welt (Berlin 1963, Safari-Verlag, str. 420). Autor jest literatem mającym na swym koncie trzydzieści kilka książek, z których wiele przełożonych zostało na różne języki. Nowa jego książka jest próbą spojrzenia na dotychczasowe osiągnięcia nauki i techniki i uzasadnienia pewnych prognoz dotyczących dalszego ich rozwoju oraz sytuacji człowieka w rozwijającym się świecie. Autor sam przyznaje, że książka jego nie jest ani dziełem fachowym, ani ściśle rzeczowym. Niemniej znaleźć w niej można wiele idei interesujących z filozoficznego punktu widzenia. Spis rozdziałów przedstawia się następująco: 1. Wir leben mit der Zukunft 2. Kann jeder die Wissenschaft verstehen? 3. Wir wissen immer mehr von immer weniger 4. Das Haustier Mensch und seine Gehirnstruktur 5. Die alte Neue Revolution 6. Zwischen Physik und Metaphysik 7. Planspiele mit Weltmodellen 8. Terra incognita 9. Historie einer Jahrillion 10. Zeit und Zeitlosigkeit 11. Atomphysikalische Interpretation 12. Verlust der Mythen 13. Geburt des Weltraumbewusstseins 14. Der Weltraum, das neue Milieu des Menschen 15. Exploration des Weltraums 16. Die Erde, ein Geschöpf der Sonne 17. Manipulation mit dem Erdball? 18. Die Welt ist für den Menschen gross genug 19. Neue Quellen der Intelligenz 20. Der technische Sprung in das Dritte Jahrtausend. Literaturverzeichnis, Sach und Namenregister.

Erich Rothacker: Heitere Erinnerungen (Athenäum Verlag, Frankfurt a.M./Bonn 1963, str. 152). Pogodne wspomnienia 75-letniego autora, emerytowanego profesora Uniwersytetu w Bonn, rzucają wiele światła na stosunki uniwersyteckie i nurtujące w życiu akademickim problemy przedwojennych i obecnych Niemiec.

Heinrich Zimmer: Abenteuer und Fahrten der Seele (Gesammelte Werke, 4. Band, Rascher Verlag Zürich und Stuttgart 1961, str. 330, cena w opr. 28,80 fr. szw.). Autor (1890—1943) był od r. 1922 profesorem indologii w Heidelbergu, od r. 1939 przebywał w Stanach Zjedn. Am. Pn. i tam umarł. W swych dziełach zajmował się myślą religijną i filozoficzną Indii, interpretując ją z punktu widzenia psychologii C. G. Junga. Trzy pierwsze tomy zbiorowego wydania mają tytuły: *Mythen und Symbole in indischer Kunst und Kultur*; *Maya — der indische Mythos*; *Der Weg zum Selbst — Lehre und Leben des indischen Heiligen Shri Ramana Maharshi aus Tiruvannamalai*. Tom niniejszy został wydany pierwotnie w języku angielskim w 1958 r. przez ucznia i przyjaciela autora J. Campbella ze spuścizny rękopiśmiennej. Do kręgu zainteresowań autora należały także podania staroceltyckie (z którymi zapoznał się jako syn profesora keltologii, tego samego imienia). Treść: *Der Dilettant im Umgang mit Symbolen*. I. Abu Kasems Pantoffeln. Ein heidnischer Held und ein christlicher Heiliger. Vier Romane aus dem Artus-Kreis: Gawan beim grünen Ritter, Owain — der Ritter mit dem Löwen, Lanzelot, Merlin. Der König mit dem Leichnam. II. Vier Episoden aus den Sagen um die Göttin: Die unfreiwillige Schöpfung, Die unfreiwillige Heirat, Der freiwillige Tod, Der Rasende Shiva. Am Sipiirsee. Register.

A Modern Introduction to Philosophy, Readings from Classical and Contemporary Sources, edited by Paul Edwards (New York University) and Artur Pap (Yale University). (The Free Press of Glencoe, Inc., seventh Printing 1962, str. IX, + 648 cena w opr. 7 dol.). Książka jest jedną z licznych obecnie w Ameryce antologii filozoficznych i składa się z następujących części: *General Introduction*. I. *A Priori Knowledge* (Plato, Kant, John Stuart Mill, B. Blanshard, A. J. Ayer). II. *Scepticism and the Problem of Induction* (Descartes, Hume, J. St. Mill, B. Russell, F. L. Will). III. *Perception and the Physical World* (Locke, Berkeley, W. T. Stace, B. Russell, C. H. Whi-

teley). IV. *Body, Mind and Death* (T. H. Huxley, C. D. Broad, J. H. Holmes, C. J. Ducasse, David Hume). V. *Determinism, Freedom and Moral Responsibility* (Holtbach, W. James, J. St. Mill, M. Schlick, C. J. Ducasse, C. A. Campbell). VI. *Moral Judgments* (B. Russell, A. C. Ewing, G. E. Moore, A. J. Ayer, C. L. Stevenson, B. Blanshard). VII. *The Existence of God* (Descartes, Thomas Aquinas, F. C. Copleston, W. Paley, J. C. C. Smart, C. Darrow, David Hume, H. Feigl). VIII. *Meaning, Verification and Metaphysics* (David Hume, A. J. Ayer, W. T. Stace, A. C. Ewing, F. C. Copleston). Każda część zawiera, oprócz wypisów, wstęp jednego ze współwydawców i wskazówki bibliograficzne. W zakończeniu podano informacje biograficzne o autorach uwzględnionych w wypisach, indeks nazwiskowy oraz indeks rzeczowy.

Aristotle's Categories and De Interpretatione (Oxford 1963, At the Clarendon Press, str. 162, cena 25 s.). Przekładu na język angielski dokonał J. L. Ackrill z Brasenose College, Oxford. On też opatrzył swe tłumaczenie dość obszernymi komentarzami (około 87 str.), bibliografią, indeksem oraz słowniczkiem terminów greckich używanych przez Arystotelesa w tej części Organonu. Tłumacz powiada w przedmowie, iż głównym celem jego było dostarczenie przekładu tym osobom poważnie studiującym filozofię, które nie czytają po grecku. Istniejące dotąd angielskie wersje nie nadawały się do takiego zadania, bo nie były dość ściśle i nie trzymały się konkwentnie klucza terminów. Obecne tłumaczenie ściślej odpowiada oryginałowi. Podstawą przekładu było wydanie L. Minio-Paluello w serii Oxford Classical Texts z roku 1949 z uwzględnieniem poprawek z 1956 roku. Ponieważ nie było jeszcze angielskiego komentarza do „Kategorii” i „De Interpretatione”, tłumacz chciał częściowo zapelnąć tę lukę, aczkolwiek zaznacza iż jego uwagi nie pretendują do miana 'komentarza', gdyż są ograniczone w zakresie i mają elementarny charakter, a ich zadaniem jest służyć pomocą osobom początkującym.

Nowa czterotomowa historia filozofii wychodzi pod redakcją E. Gilsona, nakładem Random House, A. Knopf Inc. (501 Madison Av., New York 22); ukazały się dwa tomy: A. Maurer, *Medieval Philosophy* oraz E. Gilson — T. Langan, *Modern Philosophy from Descartes to Kant*; zapowiedziane są dwa następne: A. C. Pegis, *Ancient Philo-*

sophy oraz E. Gilson — A. Maurer — T. Langan, *Recent Philosophy, from Hegel to the Present*.

A. Rupert Hall: From Galileo to Newton 1630—1720 (*The Rise of Modern Science* 3, Collins, London 1963, str. 380, ilustr. cena w opr. 30 s.). Autor jest profesorem historii i logiki nauk w Indiana University; książka jest częścią zamierzonej ośmiotomowej serii, mającej objąć tomy: I. *The Greek Origins of Modern Science*, II. *The Scientific Renaissance 1450—1630*, III. *From Galileo to Newton 1630—1720*, IV. *Science in Age of Reason*, V. *Physical Science in the Nineteenth Century*, VI. *Biological Science in the Nineteenth Century*, VII. *Physical Science in the Twentieth Century*, VIII. *Biological Science in the Twentieth Century*. Poprzednio ukazał się jedynie tom drugi, którego autorką jest Marie Boas. Treść: I. *Science in Transition*, II. *The Galilean Revolution in Physics*, III. *Nature's Language*, IV. *The Method of Science*, V. *Florence, London, Paris*, VI. *Exploring the Large and the Small*, VII. *Problems of Living Things*, VIII. *Elements and Particles*, IX. *Experimental Physics*, X. *Newton and the World of Law*, XI. *The Age of Newton*. Epilogue. Bibliography and References. Index.

John E. Smith: The Spirit of American Philosophy (New York 1963, Oxford University Press, str. XIV+219). J. E. Smith jest profesorem i kierownikiem Wydziału Filozoficznego Yale University i autorem szeregu prac, z których główne to: *Royce's Social Infinity*, *Value Convictions and Higher Education*, *Reason and God*. W swej nowej książce stara się uzasadnić tezę, że istnieje swoista, oryginalna i wartościowa filozofia amerykańska. W tym celu w pięciu kolejnych rozdziałach autor stara się oświetlić wkład, jaki do filozofii wnieśli Ch. S. Peirce, W. James, J. Royce, J. Dewey i A. N. Whitehead. Okres, na który przypada twórczość tych filozofów, nazywany bywa „złotym okresem filozofii amerykańskiej”. Oni właśnie nadali kształt i wyraz filozofii amerykańskiej. Ducha tej filozofii można zdaniem Smitha wyrazić w trzech przekonaniach. Przede wszystkim w przekonaniu, że myślenie jest działalnością będącą reakcją na konkretne sytuacje a zmierzającą do rozwiązywania problemów. Po wtóre w przekonaniu, że idee i teorie muszą stwarzać różnice w postępowaniu ludzi uznających je. Po trzecie

w przekonaniu, iż cywilizacja może rozwijać się na Ziemi i trudności na drodze postępu mogą zostać przewyżczone dzięki zastosowaniu wiedzy. Smith sądzi, że jednak w chwili obecnej filozofia w Stanach Zjednoczonych przeżywa kryzys wywołany m.in. tym, iż do pisania dzieł „filozoficznych” biorą się ludzie bez odpowiedniego przygotowania. Rzecz uderzająca, iż Smith uważa, że Santayana nie jest typowo amerykańskim myślicielem. Duch amerykański jest bowiem raczej woluntarystyczny niż kontemplacyjny, raczej moralistyczny niż estetyczny. Amerykanin woląby odrzucić całkowicie religię niż zachować ją traktując jako czystą poezję. Książka zawiera notatkę bibliograficzną oraz indeks nazwisk i terminów.

Houston Peterson (ed.): Great Essays (New York 1962, Washington Square Press, str. XVIII+442). Jest to zbiór pięćdziesięciu esejów na temat człowieka i otaczającego go świata. Autorami są m.in. filozofowie: Montaigne, F. Bacon, J. Locke, A. Schopenhauer, W. James, G. Santayana i in. Wypowiedzi te poprzedził wstępem wydawca, który wyjaśnia tam, iż przez „esej” rozumie krótki utwór traktujący poważnie o jakimś jednym zagadnieniu, ale w sposób osobisty, nieformalny i bezpretensjonalny. Peterson jest profesorem filozofii w Rutgers University. O tym, że do zbioru tego wybrał interesujące rzeczy, najlepiej świadczy fakt, iż książka ta wyszła drukiem po raz pierwszy w 1954, w sześć lat później wydano ją w obecnej taniej formie i odtąd miała cztery nakłady.

I. Believe. Nineteen Personal Philosophies (London 1962, G. Allen and Unwin, str. 189, cena 7 s. 6 d.). Książka ta po raz pierwszy ukazała się drukiem jeszcze w roku 1940, ale w ciągu następnych dwunastu lat czterokrotnie była przedrukowana. Nowe wydanie jej w serii Unwin Books świadczy o jej poczytności i aktualności. Jest to zbiorek wypowiedzi osiemnastu wybitnych osobistości ostatniego pięćdziesięciolecia, a mianowicie: W. H. Auden, Pearl Buck, A. Einstein, Havelock Ellis, E. M. Forster, J. B. S. Haldane, J. Huxley, H. J. Laski, Lin Yutang, T. Mann, J. Maritain, J. Romaine, B. Russell, J. Strachey, J. Thurber, H. W. van Leon, B. Webb H. G. Wells, R. West. Niektórzy piszą o poglądach, które ich zafrapowały i których bronili. Inni przedstawiają taki obraz życia ludzkiego, jaki nakreśliło ich oso-

biste doświadczenie. Niektórzy wreszcie dają wyraz swej wierze w wartość umysłu ludzkiego. Każdą wypowiedź wydawcy poprzedzili informacjami o autorze.

Prospect for Metaphysics. Essays of Metaphysical Exploration, ed. by Ian Ramsey (George Allen and Unwin London 1961, str. 240, cena w opr. 25 s.). Książka zawiera referaty wygłoszone w czasie konferencji grupy profesorów filozofii i teologii w uniwersytetach angielskich oraz innych osób, interesujących się zagadnieniami metafizycznymi (wydawca jest profesorem w Oksfordzie). Treść: Editor's Introduction. I. Metaphysical Schemes and Moral Principles (D. A. Rees); II. The Autonomy of Ethics (A. C. Ewing); III. What Are the Limits of Metaphysics? (J. S. Dickie); IV. Metaphysics and Religious Belief (H. Root); V. Revelation, Reason and Religions (N. Smart); VI. Platonism (H. Armstrong); VII. Towards the Restoration of Metaphysics (D. J. B. Hawkins); VIII. The Question of Evil (M. Pontifex); IX. Professor Ayer on Certainty (I. Trethowan); X. On the Possibility and Purpose of a Metaphysical Theology (I. Ramsey); XI. Metaphysics and the Limits of Language (C. B. Daly); God and Mystery (H. D. Lewis). Index.

James K. Feibleman: Foundations of Empiricism (Martinus Nijhoff, The Hague 1962, str. XII+390). Zamierzeniem autora jest przedstawić podstawy metafizyki w jej nowoczesnej postaci. Poszczególne rozdziały książki były poprzednio publikowane w czasopismach amerykańskich, angielskich, francuskich, włoskich i hiszpańskich. Treść: Preface. Introduction (1. An Introduction to Metaphysics for Empiricists). I. Categorematics (2. On the Topics and Definitions of the Categories. 3. Some Typically Selected Categories). II. Axiomatics (4. On the Theory of Induction. 5. On the Connections between the Two Worlds. 6. A Logically Primitive and Empirically Verifiable Ontology. 7. Propositions and Facts). III. Systematics (8. The Domain of Finite Ontology. 9. The Range on Dyadic Ontology). IV. Ethics (10. An Objective, Empirical Ethics 11. Ethical Variations on a Theme by Rosmini-Serbaty 12. The Ethics of Action). V. Practics (13. The Rational Unconscious. 14. Culture and Applied Ontology. 15. Toward an Analysis of the Basic Value System. 16. The Natural Society. 17. Language

and Metaphysics). VI. Historics (18. History of Dyadic Ontology. 19. Aristotle as Finite Ontologist. 20. Kant and Metaphysics). VII. Epistemics (21. The Range of Sensational Epistemology. 22. Knowing About Semipalatinsk. 23. An Ontology of Knowledge). Index.

History and Philosophy of Science, an Introduction, by L. W. H. Hull (Third impression, Longmans, Green and Co Ltd., London, 1960, str. XII+340 ilustr., cena w opr. 27 s.). Książka wydana po raz pierwszy w r. 1959 miała w ciągu dwóch lat trzy wydania; autor uprzedza, że nie jest ona szczegółową historią rozwoju nauk, jej zadaniem jest „położyć most nad przepaścią między naukami przyrodniczymi i humanistycznymi przez ujęcie rozwoju nauk przyrodniczych w kontekście historii i filozofii”. Treść: 1. Early Science. 2. The Athenians. 3. The Alexandrians. 4. The Middle Ages. 5. Celestial Geometry. 6. Celestial Mechanics. 7. Changes of Outlook and Method. 8. Other Developments in the 16th and 17th Centuries. 9. The 19th Century and Evolution. 10. Epilogue: 20th Century Trends. Index.

Norman Malcolm: Knowledge and Certainty — Essays and Lectures (Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs N. J. 1963, str. VIII, 244). Autor, profesor Cornell University (Ithaca N. Y.), jest uczniem G. E. Moore'a i L. Wittgensteina. W zbiorze studiów, stanowiących treść książki omawia zagadnienia z teorii i psychologii poznania. Spis rzeczy: I. The Verification Argument, II. Knowledge and Belief, III. Direct Perception, IV. Wittgenstein's Philosophical Investigations, V. Knowledge of Other Minds, VI. Anselm's Ontological Arguments, VII. George Edward Moore, Three Lectures on Memory, VIII. Memory and the Past, IX. Three Forms of Memory, X. A Definition of Factual Memory. Index.

Max Black: Language and Philosophy — Studies in Method (Cornell Univ. Press, Ithaca N. Y. 1949 2d. pr. 1952, 3d pr. 1960, str. XIII+264). Autor, jeden z najwybitniejszych filozofów amerykańskich, objaśnia, iż studia zawarte w książce mają za cel okazać, jakie znaczenie dla niektórych problemów filozoficznych posiada logiczna analiza języka. Treść: Preface. I. Linguistic Method in Philosophy, II. Vagueness: An Exercise in Logical Analysis, III. The Justification of Induction, IV. The Semantic Definition

of Truth, V. Russell's Philosophy of Language, VI. Wittgenstein's Tractatus, VII. The Semiotic of Charles Morris, VIII. Ogden and Richard's Theory of Interpretation, IX. Questions about Emotive Meaning, X. Korzybski's General Semantics. — Additional Notes and References. Index.

Jerrold J. Katz: The Problem of Induction and Its Solution (The University of Chicago Press, Chicago and London, 1962, s. XIV+125, cena 3,75 Dol.). Są trzy drogi podejścia do problemu indukcji, postawionego przez Dawida Hume'a — oświadcza autor w Przedmowie — mianowicie można bądź szukać rozwiązania, bądź uznać problem za pozorny i usuwać go przez stosowną analizę pojęć, bądź wreszcie przyjąć, że problem nie da się rozwiązać i nie można usprawiedliwić indukcji. Autor stara się uzasadnić to trzecie stanowisko, polemizując zwłaszcza z wywodami Reichenbacha. Treść: I. Why Guess at the Riddle? II. On the Nature of Justification. III. The Reduction of the General Problem. IV. The Solution of the Problem. V. Conclusive Remarks. Bibliography. Autor uzyskał doktorat filozofii w Princeton University i jest pracownikiem Massachusetts Institute of Technology, Research Laboratory of Electronics, Communication Sciences.

Richard M. Martin: Intension and Decision — A Philosophical Study (Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, N. J. 1963, str. XV+159). Autor jest profesorem w New York University, w swoich rozważaniach jest bliski empiryzmowi logicznemu i filozofii analitycznej. Treść: I. Semantical Preliminaries. II. Preference. III. Degree of Acceptance. IV. Subjective Quasi-Intensions and Co-intensiveness. V. Intensions and the Theory of Types. VI. Adequacy, Commitment, and Meaning. Indexes.

Linguistic Science and Logic by Robert M. W. Dixon University of Edinburgh (Janua Linguarum, Series Minor nr XXVIII. Mouton and Co. Publ. The Hague 1963, str. 108, cena Gld. 10). Autor pragnie dać ramy ogólnej teorii nauki i logiki dla teorii lingwistyki. Treść: Introductory. Part A. 1. A General Scheme of Science (1. 1 Science and Observation, 1. 2 The Levels in a Science, 1. 3 Directed Action, 1. 4 Meaning). 2. A Particular Case: Linguistics (2. 1 Linguistics as a Science, 2. 2 Linguistics and

Other Sciences). Part B. 3. Linguistics and Logic (3. 1 Three kinds of „Logical...” 3.2 Chomsky's „Linguistics”, 3.3. Logical Linguistics? 3.4 Towards a „Descriptive Logic”). W tej samej serii wydawniczej ukazały się poprzednio pozycje o charakterze ogólnym: Noam Chomsky, Syntactic Structures (3 wyd. 1963, str. 118, cena Gld 8), Alphonse Juilland, Outline of a General Theory of Structural Relations, (1958, str. 58, cena Gld. 7,50), Sens et usages du terme Structure dans les sciences humaines et sociales, ed. par Roger Bastide, (1962, str. 165, cena Gld. 16,—), Finngier Hiorth, Zur formalen Charakterisierung des Satzes (1962, str. 152, cena Gld. 15), László Antal, Questions of Meaning (1963, str. 95, cena Gld. 10).

Handbook of Mathematical Psychology, Vol. I, Chapters 1—8, edited by R. Duncan Luce, Robert R. Bush, Eugene Galanter (John Wiley & Sons New York and London 1963, str. XIV+491). Podręcznik wydany przez trzech amerykańskich profesorów psychologii jest pierwszym systematycznym zestawieniem matematycznych zastosowań w psychologii, dziale nauki, który w ostatnim dziesięcioleciu rozwinął się szeroko; zawiera w pierwszym tomie osiem następujących rozdziałów, opracowanych przez różnych autorów: I. Basic Measurement Theory (Patrick Suppes, Joseph L. Zinnes); II. Characterization and Classification of Choice Experiments (Robert R. Bush, Eugene Galanter, R. Duncan Luce); III. Detection and Recognition (R. Duncan Luce); IV. Discrimination (R. Duncan Luce, Eugene Galanter); V. Psychophysical Scaling (R. Duncan Luce, Eugene Galanter); VI. Stochastic Latency Mechanisms (William J. McGill); VII. Computers in Psychology (Allen Newell, Herbert A. Simon); VIII. Estimation and Evaluation (Robert R. Bush). Author. Index. Subject Index. Każdy rozdział posiada obszerną bibliografię. W druku jest tom II (mathematical learning models, formal theories of language, and models for social interaction), przygotowujący jest nadto tom III (visual and auditory mechanisms utility and preference theory, discrimination learning, and mathematics). Jako uzupełnienie podręcznika ci sami wydawcy opracowali wypisy: „Readings in Mathematical Psychology”, w dwóch tomach.

The Moral Judgment, Readings in Contemporary Meta-Ethics, ed. by Paul W. Taylor, Brooklyn College (Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, N. J. 1963, str. XVII, 296). Książka jest zbiorem wypisów, objaśnionych wstępami wydawcy. Treść: Introduction. I. Objectivism and Its Critics (zawiera wyjątki z autorów: G. E. Moore, W. D. Ross, S. E. Toulmin, P. F. Strawson). II. Subjectivism and Its Critics (wyjątki: E. A. Westermarck, R. B. Perry, P. Edwards, W. D. Ross). III. The Emotive-Imperative Theory and Its Critics (wyjątki: A. J. Ayer, C. L. Stevenson, B. Blanshard, K. Baier). IV. Instrumentalism and Its Critics (wyjątki: J. Dewey, B. Blanshard). New Directions in Meta-Ethics (wyjątki: J. O. Urmson, R. M. Hare, S. E. Toulmin, K. Baier).

In Quest of Value. Readings in Philosophy and Personal Values. Selected by the San Jose State College Associates in Philosophy (Chandler Publishing Company, San Francisco 1963, str. IX+514, cena 4,50 dol.). Na książkę składają się wypisy z dzieł autorów współczesnych (z niewielu wyjątkami), mają one służyć jako wprowadzenie w aktualną problematykę filozoficzną ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień etycznych i światopoglądowych. Treść: I. Science and Human Values (Free Will and Psychoanalysis — John Hospers; Self-Regulation — Ernest Nagel; The Science to Save Us from Science — Bertrand Russell; Value Judgments in Scientific Validation — Richard Rudner). II. The Naturalistic Temper (The Existence of God — M. C. Otto; The Ethics of Humanism — Corliss Lamont; Democracy and Equality — Sidney Hook; Naturalism Reconsidered — Ernest Nagel). III. The Pragmatist Approach (The Fixation of Belief — Charles S. Peirce; The Will to Belief — William James; Reconstruction in Moral Conceptions — John Dewey); IV. The Marxist Ideology (Principles of Communism — Frederick Engels; Morality and Law. Eternal Truths — Frederick Engels; Dialectical Materialism — David Guest; Marxism and Modern Art — F. J. Klingender). V. Four Existentialist Thinkers (Existentialism — Jean Paul Sartre; Illumination through Anguish — Helmut Kuhn; Testimony and Existentialism — Gabriel Marcel; Man — Karl Jaspers). VI. Freud, Philosophy, and Human Values (The Future of an Illusion — Sigmund Freud; Sigmund Freud —

Gregory Zilboorg; Philosophy and Psycho-Analysis — John Wisdom; Psycho-Analysis and Ethics — Morris Ginsberg). VII. The Neo-Thomist Movement (God and Contemporary Thought — Etienne Gilson; Action and Contemplation — Jacques Maritain; The Moral Order — Cardinal Mercier). VIII. Ethical Relativity (Folkways — William Graham Sumner; The Concept of Morals — W. T. Stace; The Moral Concepts — Edward Westermarck). IX. Linguistic Analysis (Reason and Faith — Stephen Toulmin; Philosophy, Metaphysics and Psycho-Analysis — John Wisdom; Description and Evaluation — R. M. Hare; Naturalism — O. K. Bouwsma). X. The Liberal Perspective (Escape from Freedom — Erich Fromm; Heresy and Conspiracy — Sidney Hook; Religion versus the Religious — John Dewey).

Alfred Stern: Philosophy of History and the Problem of Values (Mouton and Co, The Hague 1962, str. 248). Autor pochodzi z Austrii i jest obecnie profesorem filozofii w California Institute of Technology (Pasadena). Książka powstała z wykładów, które autor miał na Sorbonie w Paryżu w ciągu 1957 r. Treść: Introduction. I. The New Historical Sense, II. Historical Reality, III. The Philosophy of History — Its Origin and Aims, IV. Historical Knowledge, V. Historical Knowledge and Values, VI. Historicism, Natural Right and Values, VII. The Limits of Historicism, VIII. Historical Projects and Values. Index of Names.

Maurice Cranston: What Are Human Rights? Preface by Reihold Niebuhr (New York 1962, Basic Books, str. XII+105, cena 3,50 dol.). Autor jest angielskim filozofem i wykładowcą w London School of Economics. W książce swej zastanawia się nad różnymi odmianami pojęcia prawa. Biorąc za punkt wyjścia Powszechną Deklarację Praw Człowieka stara się wyłowić wieloznaczności „ludzkich praw”. Jak stwierdza w przedmowie R. Niebuhr, Cranston stworzył bardzo ważny przyczynek do teorii prawa i moralności. Oto spis treści: Preface, 1. What Are Human Rights?, 2. Rights and Morality, 3. The Universal Declaration, 4. The Covenants of Human Rights, 5. Problems of Interpretation and Enforcement, Appendix, Bibliography.

Bertrand Russell: Power. A New Social Analysis (London 1963, Unwin Books, str.

206, cena 6 s.). Książka wydrukowana po raz pierwszy jeszcze w 1938 r. miała odłąd osiem wydań. Tanie wydanie obecne jest już trzecim w tym wydawnictwie, co najdobitniej świadczy o pocytności książki. Treść: I The Impulse to Power, II. Leaders and Followers, III. The Forms of Power, IV. Priestly Power, V. Kingly Power, VI. Naked Power, VII Revolutionary Power, VIII. Economic Power, IX. Power over Opinion, X. Creeds as Sources of Power, XI. The Biology of Organization, XII. Powers and Forms of Governments, XIII. Organizations and the Individual, XIV. Competition, XV. Power and Moral Codes, XVI. Power Philosophies, XVII. The Ethics of Power, XVIII. The Taming of Power.

K. R. Minogue: The Liberal Mind (London 1963, Methuen, str. VIII+206, cena 30 s.). Autor urodził się w Nowej Zelandii, kształcił się w Sydney i w Londynie, gdzie obecnie jest zatrudniony w School of Economics jako lecturer. Książka jego ma być analizą długiej tradycji liberalizmu. Autor stara się też wykryć specyfikę filozofii liberalizmu i płynących z niej implikacji. Minogue szczególnie nacisk kładzie na moralny charakter liberalizmu. Aczkolwiek książka ta jest głównie pracą z zakresu socjologii i teorii polityki zawiera jednak sporo elementów interesujących filozofa.

John Wild: Existence and the World of Freedom (Englewood Cliffs 1963, Prentice Hall, str. 243). Autor jest profesorem filozofii w Northwestern University. Zajmował się przez dłuższy czas egzystencjalizmem w rezultacie czego powstała jego książka „The Challenge of Existentialism” (University of Indiana 1955). Te zainteresowania wywarły decydujący wpływ na ukształtowanie się jego poglądów. Jak sam stwierdza, filozofia jego ma wiele wspólnego z egzystencjalizmem, ale również i z fenomenologią. Z drugiej strony nawiązuje on do tradycji amerykańskiej wywodzącej się od W. Jamesa. W pierwszej części autor wyróżnia kilka pojęć człowieka i omawia pojęcie ludzkiej egzystencji. Daje też pewną interpretację fenomenologii. W części drugiej stara się zająć stanowisko w kwestii, czy istnieje świat potocznego języka, oraz usiłuje zbadać świat ludzkiego życia przeciwstawiający się światu nauki. Część trzecia dotyczy problematyki wolności i odpowiedzialności, czwarta zaś — problematyki aksjologicznej, socjologicznej i religijnej.

Część ostatnia, piąta, zmierza do wskazania nowych podstaw dla nauk humanistycznych. Książka zawiera indeks i bibliografię.

Raymond Aron (ed.): World Technology and Human Destiny (Ann Arbor 1962, The University of Michigan Press, str. VIII+246, cena 4,95 dol.). Książka ta stanowi przekład (wykonany przez Richarda Seavera) Colloques de Rheinfelden wydanej w 1960 roku. Organizatorem konferencji w Basel-Rheinfelden był profesor Sorbony R. Aron. Zwołał on różnych specjalistów i teoretyków, by wypowiedzieli się w sprawach dręczących obecnie wielu ludzi. Książka zawiera materiały z konferencji. A oto jej treść: Referaty: R. Aron „Społeczeństwo przemysłowe a polityczne dialogi na Zachodzie”, J. Hersch „Krótkie uwagi o wypowiedzi Raymonda Arona”, E. Voegelin „Społeczeństwo przemysłowe w poszukiwaniu rozsądku”, Ch. Morazé „Związki myśli z działaniem w trzech światach”. Dalej następują głosy dyskutantów, które podzielono na pięć rozdziałów: 1. Ewolucja ZSRR, 2. Trzeci świat a społeczeństwo przemysłowe, 3. Polityka i ekonomia, 4. Zmierzch mesjanizmu, 5. Czy odrodzenie filozofii? Książkę zamykają konkluzje prof. Arona. Wydawcy zamieścili na końcu krótkie informacje o uczestnikach konferencji.

Iago Galdston (ed.): Freud and Contemporary Culture (New York 1957, International Universities Press, str. 99, cena 3 dol.). Nowojorska Akademia Medyczna uroczyście obchodziła stulecie urodzin Freuda. Powołano tam specjalny komitet pod przewodnictwem T. C. Peightala dla zorganizowania tych obchodów. W rezultacie powstała wyżej wymieniona książka. Jest ona zbiorem sześciu artykułów mających razem zobrazować wpływ Freuda na współczesną kulturę a zwłaszcza na wiedzę o ludzkim zachowaniu się. Autorami poszczególnych artykułów są: K. E. Appel, R. R. Grinker, P. V. Lemkau, G. Zilboorg, C. K. Kluckhohn, I. Galdston. Tylko artykuły ostatnich dwu autorów są interesujące z filozoficznego punktu widzenia, pozostałe zaś dotyczą głównie związków Freuda z medycyną. Przedmowę do książki napisał T. C. Peightal, krótkim wstępem poprzedził ją P. H. Hoch. Książka posiada indeks nazwisk i terminów.

H. Stuart Hughes: Oswald Spengler A Critical Estimate. Revised edition

(New York 1962, Ch. Scribner's Sons, str. VIII+192, cena 1,45 dol.). Jest to nowe przejrzone wydanie książki, która ukazała się drukiem po raz pierwszy w 1952 roku. W stosunku do pierwszego wydania wydanie obecne nie zawiera większych zmian. Sprowadzają się one głównie do uaktualnienia bibliografii i dołączenia dwóch wyjaśniających dodatków. Książka stanowi próbę krytycznej oceny znanej w swoim czasie książki Spenglera „Der Untergang des Abendlandes”. Autor stara się ponadto dać także obraz osobowości Spenglera i wskazać na wpływ, jaki ten filozof historii wywarł na współczesnych sobie i potomnych. Hughes zwraca uwagę na związki zachodzące pomiędzy Spengleryzmem a poglądami Arnalda Toynbee oraz Pitirima A. Sorokina.

Philip P. Wiener, Aron Noland (ed): Ideas in Cultural Perspective (New Brunswick, New Jersey 1962, Rutgers University Press str. 759, cena 9 dol.). Dwadzieścia sześć lat temu powstało czasopismo *Journal of the History of Ideas*. Jego redaktorem był prof. Arthur O. Lovejoy (zob. *Ruch Filoz.* XXII, s. 336a), który jest uważany za ojca nowej dyscypliny zwanej 'historią idei'. Wiener i Noland chcąc zilustrować zakres historii idei i niektóre jej metody i problemy, wybrali z wydanych dotąd tomów czasopisma trzydzieści dwa artykuły, które ich zdaniem wytrzymały próbę czasu, i w ten sposób powstała książka. Pierwsza jej część zawiera prace dotyczące metodologii historii idei i stosunku tej dyscypliny do innych dziedzin myśli ludzkiej. Są tu artykuły: A. O. Lovejoya, P. P. Wienera, F. J. Taggart, M. R. Cohena, M. Mandelbauma i J. Highama. Część druga obejmuje siedem artykułów dotyczących historii idei w literaturze i sztuce. Autorami są: M. Schapiro, G. Boas, P. O. Kristeller, S. Slive, L. Schrade, W. A. Kaufmann, M. Wolfenstein. Na część następną złożyły się prace H. Hodborna, T. Parsons, L. Straussa, A. F. Wrighta, H. Kohna, H. Peare'a, A. Nolanda, K. Thomasa, M. Curtiego. Wspólnym ich tematem jest myśl społeczna i polityczna. Natomiast myśl filozoficzna i religijna jest ośrodkiem zainteresowań artykułów zebranych w części czwartej, ostatniej. Są tutaj prace następujących autorów: H. A. Wolfson, T. E. Mommsen, L. White (Jr.), G. G. Coulton, P. H. Kocher, P. Miller, O. F. Kraushaar, G. Poulet, J. Dewey, P. Tillich, H. Butterfield. Książka posiada indeks.

Sidney Hook: Education for Modern Man. A New Perspective. (New York 1963, A. A. Knopf, str. 235+III). Autor jest profesorem filozofii w New York University, a w latach 1959—60 był przewodniczącym zachodniego oddziału American Philosophical Association. Książka jest nowym, rozszerzonym wydaniem pracy opublikowanej po raz pierwszy w 1946 roku. W przedmowie autor stwierdza, że przedstawi nie tylko konkretne propozycje zmierzające do poprawienia amerykańskiego systemu edukacji, lecz także rozważy charakter pewnych wyzwań rzuconych pod adresem amerykańskiej praktyki wychowawczej. Rozważania książki koncentrują się wokół czterech zagadnień: 1. Jakie powinny być cele i zadania wychowania i jak należy je określić? 2. Jaka powinna być treść i umiejętności wychowania oraz jak one mogą być uzasadnione? 3. Jakimi metodami i przy pomocy jakich materiałów mogą wychowawcze treści i umiejętności być przekazywane, by osiągnąć zamierzone cele? 4. Jakie są cele i środki wychowania wobec demokratycznego porządku społecznego? W ostatnim rozdziale Hook przedstawia swój ideał dobrego nauczyciela. Książka zawiera indeks.

Publikacje zbiorowe

Franz Brentano: Geschichte der griechischen Philosophie. S. Francke Verlag, Bern u. München 1963, str. LXIII, 396. Kolejny tom spuścizny rękopiśmiennej (zob. *Ruch Filoz.* t. XIX s. 292b), przygotowany jak i poprzednie przez prof. Fr. Mayer-Hillebrand, zawiera wykłady, wygłaszane w Uniwersytetach w Würzburgu i w Wiedniu. Wydawczyni poprzedziła tom przedmową i szczegółowym (na 49 stronach!) przeglądem treści. Wstęp Brentana dzieli się na rozdziały: Was ist Geschichte der Philosophie; Zweck der Geschichte der Philosophie; Methoden der G. d. Phil.; Einteilung der G. d. Phil., po czym następuje podział historii filozofii greckiej według teorii czterech faz, fazy wzrostu i trzech faz upadku (szkoł, sceptycyzmu i mistycyzmu). Tom zamykają liczne przypisy oraz indeks rzeczowy i osobowy.

C. G. Jung: Zur Psychologie westlicher und östlicher Religion (Zürich, Stuttgart 1963, Rascher Verlag, str. XX+788, cena 49,80 fr. szwajc.). Jest to jedenasty tom zebranych dzieł C. G. Junga (całe wydawnictwo obejmuje 18 tomów). Wydawcami są Marianna Niehus-Jung, Lena Hurwitz-Eisner oraz Franz Riklin.

We wstępie wydawcy podkreślają, że problematyka religijna w dziełach Junga ma miejsce centralne. Prawie wszystkie pisma, zwłaszcza z lat późniejszych zajmują się zjawiskami związanymi z religią. Jego wielką zasługą jest — zdaniem wydawców — wykrycie w różnych formach religijnych wspólnych, pierwotnych przedstawień jako archetypów ludzkiej duszy. Sam Jung należał do ludzi głęboko religijnych. W wywiadzie telewizyjnym na pytanie, czy wierzy w Boga odpowiedział: „Nie wierzę — wiem”. Wydawcy podzielili tom na dwie części: Religie zachodnie, Religie wschodnie. Część pierwsza obejmuje dziewięć większych i mniejszych prac (m. in. dwa wstępy do cudzych książek) wydanych w latach 1928—1952. Część druga zawiera komentarze i wstępy do religijnych pism wschodnich. Jung porównuje w nich i przeciwstawia zachodnie i wschodnie formy pojmowania i sposoby wypowiedzania treści religijnych. Tom zawiera doświadczenia, którego brak w angielskim wydaniu dzieł Junga. W dodatku tym mianowicie zamieszczono listy i pisma, w których Jung w osobistych wypowiedziach wyjaśniał swe stanowisko w kwestiach religijnych. Tom zamyka obszerna bibliografia, rejestr autorów i tekstów oraz indeks rzeczowy.

Wydawnictwa seryjne

Biblioteka Klasyków Filozofii (zob. Ruch Filoz. XXI, s. 465) wydała ostatnio: 57. Marcus Tullius Cicero, Pisma filozoficzne, tom czwarty (Katon Starszy o starości, przełożyła Zofia Cierniakowa; Leliusz o przyjaźni, Topiki, Fragmenty, przełożył Wiktor Kornatowski; komentarzem i posłowiem opatrzył Kazimierz Leśniak; Skorowidz do tomów I—IV (Warszawa 1963, PWN, str. 592, cena w opr. 50 zł); 70. Dawid Hume, Traktat o naturze ludzkiej, przełożył Czesław Znamierowski, wyd. drugie przejrzone, t. I/II (PWN 1963, str. XIII, 356, 526, cena w opr. 62 zł); 71. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Fenomenologia ducha, przełożył, wstępem i objaśnieniami opatrzył Adam Landman, tom I, (PWN 1963, str. XXVI + 486, cena w opr. 45 zł); 72. I. Kant, Krytyka władzy sądenia, przełożył, oraz opatrzył przedmową i przypisami Jerzy Gałęcki, tłumaczenie przejrzał Adam Landman, (Warszawa 1964, PWN, str. XVI, 553, cena zł 50).

Materiały i studia Zakładu historii fi-

lozofii starożytnej i średniowiecznej. **Seria A — Materiały do historii filozofii średniowiecznej w Polsce.** Redaktor Zdzisław Kuksewicz (Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa. Tom I, 1961, str. 199; tom II, 1962, str. 215; tom III, 1964, str. 175; powiel. cena tomu 20 zł). Zakład historii filozofii starożytnej i średniowiecznej PAN prowadzi systematyczne prace źródłowe, dotyczące polskiej filozofii średniowiecznej. Prace te są publikowane w trzech seriach wydawniczych: *Mediaevalia Philosophica Polonorum* (zob. Przegląd czasopism w tym zeszyty) są biuletynem w języku francuskim, który podaje opisy paleograficzne rękopisów oraz ważniejsze dane tekstowe, rzucające światło na treść, metody i tok nauczania filozofii, głównie na Uniwersytecie krakowskim i na związku Krakowa z zachodnimi ośrodkami filozoficznymi. Drugim wydawnictwem są *Studia Mediewistyczne*, które zamieszczają większe opracowania (zob. Ruch Filoz. t. XXI, s. 234b). „Materiały” są przeznaczone dla wstępnych opracowań całości biograficznych, a w miarę możliwości i problemowych. Wszelkie trzy wydawnictwa służą jako przygotowanie do przyszłych monografii syntetycznych. Treść tomu I: J. Legowicz, Z prac wstępnych nad historią myśli filozoficznej w polskim średniowieczu; Wł. Seńko, Wstęp do studium nad Janem z Głogowa; Wł. Seńko, Jan z Grodkowa, lekarz i Jan z Grodkowa, filozof śląski z XIV w.; Z. Kuksewicz, Jan ze Słupcy, stan badań; Z. Kuksewicz, Marcin Król z Żurawicy (alias z Przemysła); J. B. Korołek, Michał z Bystrzykowa, stan badań; R. Palacz, Wojciech Blar z Brudzewa, stan badań. Treść tomu II: M. Markowski, Wykład wstępny Andrzeja z Kokoszyna; Z. Kuksewicz, Wpływ Jana z Janduno na „Komentarz do De anima” Głogowczyka; J. B. Korołek, Lista lektorów dominikańskich prowincji polskiej w XIII—XIV wieku. Treść tomu III: M. Markowski, Jakub z Nowego Sącza; Wł. Seńko, Wstęp do studium nad Janem z Głogowa, cz. II; Z. Włodek, Maciej ze Saspowa; M. Markowski, Mikołaj Budissen; J. Rebeta, Paweł z Worcyna; Z. Siemiątkowska, Piotr Polak, filozof dominikański z XIV wieku; Uzupełnienia do poprzednio publikowanych materiałów (nota od red.); Uzupełnienia do katalogu pism filozoficznych Jana z Głogowa.

Sebastian Castellion: O wierze, wątpliwności i tolerancji. Wyboru tekstów dokonał, wstępem i przypisami zaopatrzył Giorgio Radetti, przełożył Leon Joachimowicz — redakcja wydania polskiego Lech Szczucki. (Międzynarodowy Instytut Filozofii, seria „Filozofia i Wspólnota Światowa”. Warszawa 1963; PWN, s. XLIII+165, portr. cena 20 zł). Jest to drugi tom wymienionej wyżej serii w polskim wydaniu (zob. Ruch Filoz. t. XXII s. 319a), oparty na wydanej w r. 1960 wersji włoskiej z dodaniem słowa wstępnego do wydania polskiego. Treść: Słowo wstępne do wydania polskiego. Wstęp. Nota bibliograficzna. I. Czy heretyków należy prześladować. (Marcin Bellius do Krzysztofa, księcia Wirtenberskiego). Sebastian Castellion do króla Anglii, w przedmowie do Biblii. Zdanie Jerzego Kleinberga: O tym, jak bardzo szkodzą światu prześladowania. Tegoż samego, z Księgi o religii. Bazyli Montfort, Obalenie dowodów, które zwykle się przytaczać w obronie prześladowania. (O synach ciała i synach ducha). O sztuce wątplenia (Z księgi pierwszej. Z księgi drugiej).

Materiały prakseologiczne (zob. Ruch Filoz. t. XXII, s. 319ab) w dalszym ciągu tej serii wydawniczej ukazały się zeszyty: 10. 11. Jerzy Kurnał, Procesy integracyjne i dezintegracyjne w instytucjach będących zakładami pracy (listopad 1963), 12. Józef Chojnacki i Jan Zieleniewski, O efekcie organizacyjnym (grudzień 1963), 13. Henryk Mreła, Organizowanie instytucji; Bohdan Gliński, Problemy sporne w teorii organizacji (luty 1964), 14. Jan Zieleniewski, Sprawność działania; Stanisław Kowalewski, Organizacja jako cecha niektórych przedmiotów złożonych (marzec 1964); nadto w każdym zeszycie: Opinie o książkach, Pojęcia prakseologiczne (Tadeusz Pszczołowski), Kronika.

Józef Koziński: Strategia psychologiczna (psychologiczna strategia rozwiązywania problemów). Biblioteka „Psychologii wychowawczej”, Nasza Księgarnia, Warszawa 1963, str. 168, ilustr., cena 14 zł. Autor przeznaczając książkę dla nauczycieli, pisząc we Wstępie: „Szerzenie kultu sprawnego myślenia i działania ... jest ważnym zadaniem wychowawczym ... Jest to jednak zadanie niezbyt łatwe, szczególnie u nas ... gdzie reguły skutecznego myślenia znane są głównie w środowisku intelektualistów. Wykonanie tego zadania zależy m. in. od ... nauczycieli, od ich ofiarności, poświęcenia

i wiedzy. ... Aby jednak nauczyciele mogli wykonać to zadanie, muszą pogłębić i rozszerzyć swoje wiadomości o zasadach i prawach samodzielnego rozwiązywania problemów. Takich danych może im dostarczyć psychologia. Książka ta, mająca trochę zagadkowy tytuł, zawiera właśnie informacje o tym, jak skutecznie rozwiązywać proste problemy”. Treść: Wstęp. I. Kłopoty z problemami (1. Świat problemów. 2. Dwa style badań), II. Strategia psychologiczna, metafora czy ... nowe pojęcie (1. Miejsce strategii w leksykonie pojęć psychologicznych. 2. Wybór, czyli tajemnica podejmowania decyzji. 3. Strategia psychologiczna jako zespół reguł wyboru. 4. Od czego zależy dobór strategii psychologicznej), III. Wybór strategii psychologicznej w sytuacjach pewnych (1. Warunek wstępny. 2. Model eksperymentu i parada strategii. 3. Jak ludzie wybierają strategię. 4. Świadomość strategii), IV. Rozwiązywanie problemów w sytuacjach niepewnych (1. Dwie możliwości. 2. Trzy rodzaje sytuacji niepewnych. 3. Wniosek ogólny, czyli bajka o dżinach), V. Strategia w sytuacjach konfliktowych (1. Konflikt celów, czyli gry. 2. Sytuacje ściśle konfliktowe, czyli gry o sumie zerowej. 3. Niespodzianki w sytuacjach częściowo konfliktowych. 4. Strategie prowadzenia dyskusji), VI. Uczeń odkrywa swoje karty (1. W kręgu różnic indywidualnych. 2. Uczeń odkrył swoje karty), VII. Jak uczyć (się) strategii rozwiązywania problemów (1. Nauczanie problemowe jako pigułka przeciw nudzie. 2. Uczniowie konstruują racjonalne strategie. 3. Gromadzenie wiedzy uczniów o strategiach. 4. Gdzie ja jestem?). Literatura.

Archiv für Begriffsgeschichte — Bausteine zu einem historischen Wörterbuch der Philosophie (zob. Ruch Filoz. t. XVIII, s. 61b). Akademia Nauk i Literatury w Moguncji powzięła na wniosek prof. Uniwersytetu w Bonn E. Rothackera uchwałę przystąpienia do pracy nad nowym niemieckim słownikiem filozoficznym, który by uwzględniał w możliwie szerokiej mierze na podstawie źródłowej rozwój historyczny problematyki i terminologii filozoficznej. Aby dla słownika tego przygotować materiały w postaci monograficznych opracowań poszczególnych zagadnień i związanej z nimi terminologii postanowiono założyć wyżej wymienione wydawnictwo, które ukazuje się począwszy od roku 1955 w tomach, wydawanych w miarę wpływu materiału redakcyjnego. Redaktorem wy-

dawnictwa z ramienia komisji filozoficznej Mogunckiej Akademii jest prof. Rothacker, nakładcą H. Bouvier u. Co Verlag w Bonn. Ostatnio wydany tom 7 (1962, str. 326) zawiera m. in. następujące studia: R. Haller, Untersuchungen zum Bedeutungsproblem in der antiken und mittelalterlichen Philosophie; G. Tonelli, Der historische Ursprung der kantischen Termini „Analytik“ und „Dialektik“; K. Sallmann, Studien zum philosophischen Naturbegriff der Römer mit besonderer Berücksichtigung des Lukrez; A. Lumpe, Der Begriff „Element“ in Altertum.

Implication, Formalisation et Logique naturelle, par E. W. Beth, J. B. Grize, R. Martin, B. Matalon, A. Naess et J. Piaget (Presses Universitaires de France, Paris 1962, str. 196, cena 9,50 NF). Książka stanowi tom XVI serii Études d'Épistémologie génétique (zob. Ruch Filoz. t. XIX, s. 293b, XXII, s. 94a). Jak czytamy w Przedmowie, książka omawia trzy związane ze sobą problemy: 1) stosunki między wynikiem w myśleniu naturalnym i sformalizowaną implikacją logiki, 2) doniosłość i granice formalizacji w odniesieniu do myślenia naturalnego, 3) fakt logik naturalnych i potrzeba ich badania. Treść: Jean Piaget, Introduction; J. B. Grize et B. Matalon, Introduction à une étude expérimentale et formelle du raisonnement naturel; Benjamin Matalon, Étude génétique de l'implication; E. W. Beth, Tableaux deductifs pour la logique de l'implication; Jean-Blaise Grize, Remarques sur les limitations des formalismes; Roger Martin, Systèmes formels et pré-occupations génétiques; Arne Naess, L'emploi de la disjonction chez les adolescents; Jean Piaget, Défense de l'épistémologie génétique

Jean Lechat: Analyse et Synthèse (Initiation Philosophique 56, Presses Universitaires de France, Paris 1962, str. 106, cena 4,50 NF). Niewielka książeczka, wydana w zasłużonej serii popularyzacyjnej, ma treść następującą: 1. Les différents sens des mots analyse et synthèse. 2. L'analyse et la synthèse comme procédés pédagogiques. 3. Analyse, synthèse, ordre. 4. Analyse, synthèse, démonstration. 5. Logique analytique et logique synthétique. 6. L'analyse et la synthèse historiques. 7. L'analyse réflexive. Conclusion. Bibliographie sommaire.

Ermeneutica e tradizione (Istituto di

Studi Filosofici, Roma 1963, str. XVI, 450), zawiera referaty i dyskusje kongresu zorganizowanego w Rzymie przez Centro internazionale di studi umanistici 10—16 stycznia 1963 r. (zob. Ruch Filoz. t. XXII, s. 331a).

Aristotle's Modal Syllogisms by Storres McCall, Assistant Professor of Philosophy, McGill University, Montreal (Studies in Logic and the Foundations of Mathematics, North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1963, str. 97, cena dol. 3,40). Logika modalna Arystotelesa, nasuwająca duże trudności interpretacyjne stała się przedmiotem zainteresowania logików współczesnych, m.in. zajmował się nią krytycznie Jan Łukasiewicz w ostatnich swoich pracach. Autor wymienionej wyżej książki daje wykład doktryny Arystotelesa w terminach logiki nowoczesnej (posługując się przy tym „polską” symboliką beznawiasową Łukasiewicza) i okazuje, że jest ona systemem zwartym i konsekwentnym. Treść: Preface, Notation. 1. The Problem of the Apodeictic Moods. 2. The System of Apodeictic Moods. 3. Decision Procedure for the Apodeictic Moods. 4. The Contingent Moods. Index.

Social Aspects of Economic Development in Latin America, ed. by Egbert de Vries and José Medina Echavarría („Technology and Society”, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Paris 1963, str. 401). Tematem książki są zagadnienia związane ze zmianami zachodzącymi w społeczeństwach Ameryki Łacińskiej pod wpływem procesu industrializacji. Zagadnienia te są w znacznej części wspólne wszystkim społeczeństwom, przeżywającym wzmoczone tempo rozwoju ekonomicznego. Rozdział I omawia sytuację społeczno-ekonomiczną Ameryki Łacińskiej. Zawiera rozważania o teoretycznym modelu postępu, nadającym się do zastosowania na tym kontynencie, o historycznych i społecznych aspektach gwałtownego rozwoju społeczno-ekonomicznego, o typologii tamtejszych stref ekonomicznych oraz o wpływie wzrostu ludności na kształtowanie się struktury społecznej. Rozdział II zajmuje się warunkami wstępnymi szybkiego rozwoju ekonomicznego i problematyką wzajemnej zależności postępu ekonomicznego i społecznego. Rozdział III traktuje o metodach programowania rozwoju ekonomicznego, społecznego i politycznego. Rozdział IV ukazuje szczególną donios-

iość kultury humanistycznej we współczesnym świecie, rządzonej przez techników i ekonomistów. Mowa w nim o wychowaniu jako czynniku kształtującym postępek oraz o aktualnych problemach wychowania w Ameryce Łacińskiej. Porusza się tu też rolę administracji w kształtowaniu rozwoju. Ostatni artykuł tego rozdziału dotyczy wartości badań społecznych, przeprowadzanych obecnie w Ameryce Łacińskiej dla ich rozwoju. Dodatek zawiera sprawozdanie grupy ekspertów z grudnia 1960 r., wykazy aktualnych problemów, dokumentacji oraz osób, które opracowały książkę. Jest ona wynikiem pracy 13 uczonych, reprezentujących przeważnie ośrodki naukowe Ameryki Płd., lecz nie brak uczonych europejskich, jak redaktor książki E. de Vries, który jest profesorem Instytutu Nauk Społecznych w Hadze oraz J. Lambert, profesor Wydziału Prawa z Lyonu.

(J. S.)

Wydawnictwa ciągle i czasopisma

Estetyka, rocznik IV (Komitet nauk o sztuce Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1963, PWN, str. 312, cena 73 zł). Kolejny tom tego czasopisma (zob. Ruch Filoz. t. XXII, s. 100a) zawiera: ROZPRAWY. H. Osborne, Zagadnienie definicji w estetyce; S. Morawski, Trojaka funkcja wychowawcza sztuki; W. Tatarakiewicz, Sztuka klasyczna a dwie filozofie; A. Kuczyńska, Teoria piękna Marsilia Ficina; M. Rzepińska, Doktryna i wizja artystyczna w rozprawie L. B. Albertiego „O malarstwie”; J. Białostocki, Potęga piękna. O utopijnej idei L. B. Albertiego; E. M. Szarota, Poglądy estetyczne Jamesa Harrisa; J. L. Zajac, Przestrzeń w obrazach van Gogha; B. Dziemidok, Radzieccy estetycy i teoretycy sztuki o komiżmie; Z. Lissa, Film a opera; E. Geblewicz, Z zagadnień estetyki walki; W. Marciszewski, Dzieła sztuki jako znaki. INFORMACJE. P. Graff, Czwarty Kongres Estetyki, Ateny 1960; W. T. — Nowe czasopismo poświęcone estetyce; I. Wojnar, Charles Lalo; I. Wojnar, René Huyghe. RECENZJE. J. Gałęckiego „Problematyka estetyki” (S. Morawski); S. Szuman o wychowaniu estetycznym (I. Wojnar); Estetyka a pedagogika (B. Suchodolski); Morawskiego studia z dziejów myśli estetycznej (M. Janion); Myśli o sztuce w okresie romantyzmu (M. Ja-

nion); J. Żórawski o formie architektonicznej (B. Lisowski); Znaczenie piękna (H. Junghertz-Taborska); R. Arnheim o postrzeżeniu wzrokowym (W. T.); Teoria piękna w starożytności (S. Morawski); Artyści o sztuce (K. J.); Książka o filozoficznych podstawach krytyki literackiej (J. Makota). Tom został zamknięty notatką zapowiadającą, iż jest on tomem ostatnim „Estetyki”, notatka daje ponadto zwięzły przegląd treści czterech wydanych w latach 1960—1963 roczników. W miejsce zamkniętego wydawnictwa ma wychodzić „Rocznik teorii sztuki” pod redakcją komitetu z doc. S. Morawskim na czele.

Przegląd Psychologiczny (zob. Ruch Filoz. t. XXII, str. 100b) nr 6 ukazał się w grudniu 1963 r. pod nową redakcją, której członkami są Bolesław Hornowski (redaktor naczelny), Eugeniusz Geblewicz, Mieczysław Kreutz, Andrzej Lewicki, Stefan Szuman, Tadeusz Tomaszewski i Maria Żebrowska, adres redakcji: Poznań, ul. Fredry 10. Zeszyt zawiera m.in. teksty przemówień i referatów wygłoszonych na akademii ku czci prof. Stefana Błachowskiego, która się odbyła w Poznaniu 28. X. 1962 (zob. Ruch Filoz. t. XXII, str. 109a), oraz bibliografię jego publikacji.

Z. A. Jordan, Philosophy and Ideology. The Development of Philosophy and Marxism-Leninism in Poland since the Second World War — recenzję tej książki podał Jerzy J. Wiatr pt. „Nasze spory filozoficzne” w kwartalniku „Kultura i Społeczeństwo”, t. VI, nr 3 (lipiec-wrzesień 1963), s. 162—166.

Vivarium, międzynarodowe czasopismo półroczne poświęcone filozofii i kulturze średniowiecznej z perspektywy świeckiej, wychodzi od czerwca 1963 r. nakładem firmy wydawniczej Royal Van Gorcum Aen den Brink, Assen (Holandia).

La Théorie de l'Argumentation — Perspectives et applications, tom rozpraw kolegów, uczniów i przyjaciół prof. Ch. Perelmana, poświęcony tematowi związanym z jego pracami nad teorią argumentacji ukazał się jako rocznik czasopisma Logique et Analyse (6e année, 1963, nr 21—24, str. 614, z portretem prof. Perelmana). Tom zawiera 34 rozprawy i bibliografię publikacji prof. Perelmana (zob. Przegl. czasopism, s. 82ab); wśród autorów znajdujemy cztery naz-

wiska polskie: T. Kotarbiński, I. Dąb-ska, Z. Ziemiński i J. Wróblewski.

Revue de Synthèse (Centre International de Synthèse, Paris, Éditions Albin Michel, z. 29—31, janvier-septembre 1963, str. 476, cena 24 NF) podaje szczegółowe sprawozdanie (teksty referatów i przemówienia w dyskusjach) z sesji XXIVe Semaine de synthèse — L'Expérience, która odbyła się w Paryżu 28. V.—1. VI. 1962 r. (zob. Ruch Filoz. t. XXI, s. 468a).

Międzynarodowy Instytut Filozoficzny ogłosił sprawozdanie ze swego Spotkania w Santa Barbara w Kalifornii (sierpień 1961) pt. „Tolerance” Its Foundations and Limits in Theory and Practice w odbicie z czasopisma Forum nr 2, dodatek z r. 1963 (The Pacific Philosophy Forum, Stockton, California USA), a sprawozdanie ze Spotkania w Oxfordzie (wrzesień 1962) pt. „Thinking and Meaning” w odbicie z czasopisma Logique et Analyse (r. V, nr 20, grudzień 1962) — (B. Nauwelaerts, Louvain-Paris 1963).

Dr Max Rieser z Nowego Jorku, redaktor polskiego zeszytu The Journal of Philosophy (zob. Ruch Filoz. t. XX, s. 190b) jest autorem artykułu Polish Philosophy Today (Journal of the History of Ideas, XXIV nr 3, 1963, s. 423—432); ten sam autor poprzednio ogłosił artykuł Contemporary Aesthetics in Poland w The Journal of Aesthetics and Art Criticism (XX, nr 4, 1962, s. 421—428).

The Southern Journal of Philosophy, czasopismo wydawane przez Southern Society for Philosophy and Psychology, Memphis State University, Memphis, Tennessee, wychodzi od marca 1963 r.

Bibliografie, leksykony, informatory

Informator o wynikach badań naukowych w r. 1962 w szkołach wyższych. Nauki humanistyczne. (Min. Szkoln. Wyższego, Warszawa, 1963, PWN, jest to drugi rocznik wydawnictwa zapoczątkowanego w r. 1961, zob. Ruch. Filoz. t. XXII s. 101b) podaje na str. 33—94 [B. Tematy wchodzące w zakres planu badań naukowych, część „R”, Filozofia, Socjologia, Pedagogika, Psychologia] 75 tytułów prac filozoficznych, 55 — socjologicznych, 39 — pedagogicznych oraz 53 — psychologicznych. Nadto na s. 19—29 pod nagłówkiem „Tematy wchodzące w za-

kres ogólnopaństwowego planu badań naukowych: 6/88 Opracowanie podstaw reformy systemu oświaty”, w poddziale „Podstawy filozoficzne i społeczne nowoczesnego systemu wychowania” wymieniono 14 tytułów, a w poddziale „Podstawy psychologiczne nauczania i wychowania” 5 tytułów.

Odczyty, wykłady, referaty

Oddział PTF w Krakowie. — 14 I 63. M. Gołaszewska: Filozoficzne problemy krytyki. — 22 III 63. R. Suszko: Interpretacja epistemologiczna twierdzenia Goedela. — 30 III 63. Cz. Znamierowski: Relatywizm w etyce. — 4. V 63. E. Żarnecka-Biały: Analiza pojęcia działania. — 18 V 63. Alain Guy (Toulouse): Le spiritualisme phénoménologique de Gaston Berger. — 26 X 63. T. Czeżowski: Konflikty w etyce. — 9 XI 63. J. Połomski: Czym jest człowieczeństwo. — 6 XII 63. W. Tatarkiewicz: Trzy wieki filozofii w Uniwersytecie Jagiellońskim. — 14 XII 63. A. Węgrzecki: O odpowiedzialności.

Sekcja estetyki odbyła 5 posiedzeń naukowych: 16 II 63. St. Szuman: Zagajenie dyskusji na temat symetryczności i asymetryczności w dziele sztuki. — 9 III 63. R. Ingarden: Zagadnienie współwystępowania różnych jakości estetycznie wartościowych w jednym przedmiocie estetycznym (dalszy ciąg 6 IV oraz 27 IV). — 25 V 63: J. Świecimski: Funkcja naukowa i estetyczna plastyki przyrodniczej.

Oddział PTF w Lublinie. — (zob. Ruch Filoz. t. XXII, s. 324a) 20 XII 63. N. Lubnicki: a) Wspomnienie o A. Lalande b) Z życia filozoficznego Moskwy.

Oddział PTF w Łodzi. — 10 I 63. J. Gregorowicz: Z logicznych problemów wyrokowania (wspólnie z Kom. Prawniczą ŁTN). — 20 IV 63. T. Pawłowski: Wskaźnik zachowania nieracjonalnego (wspólnie z P. Tow. Socjol.). — 20 V 63. M. Ossowska: Kodeks etyki rycerskiej i jej wpływy (zebranie otwarte w Ł. Domu Kult.). — 17 VI 63. A. Podgórecki: Przedmiot socjologii prawa (wspólnie z Wydziałem Prawa U. Ł.).

Oddział PTF w Toruniu. — (zob. Ruch Filoz., t. XXII, s. 324b.) 30 X 63. Z. Kraśzewski: Logiki wielowartościowe

a prawo sprzeczności i prawo wyłącznego środka; 11 XI 63. M. Gołaszewska: Zagadnienie rozumienia dzieł sztuki. — 10 XII 63. T. Czeżowski: O konfliktach w etyce. Koło w Olsztynie. 1 II 63. — H. Moese: Kryteria oceny dzieł naukowych. — 30 V 63. S. Bereza: Metodologiczne aspekty rozstrzygalności sporów ontologicznych.

Oddział PTF w Poznaniu. — 12 I 63. S. Gniadek: Język a rzeczywistość. — 16 II 63. A. Podgórecki: Socjologia prawa a nauki prawne. — 8 III 63. J. Wierzchowski: Problemy semantyki a system językowy. — 1 IV 63. I. Dąbska: Milczenie jako wyraz i jako wartość. — 15 V 63. M. Wallis: O polu semantycznym. — 1 VI 63. A. Guy (Tuluza): Philosophie spiritualiste francaise contemporaine. —

Oddział PTF w Warszawie. — (zob. Ruch Filoz. XXII, t. s. 324b). 7 I 63 G. A. Swieszniak (ZSRR): Determinizm i przyczynowość. — 20 V 63. Wł. Krajewski: O pojęciach prawdy względnej. — 4 VI 63. Alain Guy (Tuluza): Deux grandes philosophies du concret — Blondel et Unamuno. 3. VII 63. Peter Geach (Birmingham): O znaku asercji u Fregego. — 4 XI 63. H. Maślińska: Konfrontacja myśli etycznej Marksa i Benthama.

Oddział PTF we Wrocławiu. — (zob. Ruch. Filoz. t. XXII s. 324b). 3 XI 63. T. Kubiński: Wyrażenia cudzysłowowe w językach sformalizowanych. — 6 XII 63. Posiedzenie poświęcone uczczeniu pamięci Kazimierza Ajdukiewicza zob. niżej).

Polskie Towarzystwo Filozoficzne zorganizowało w związku z dorocznym walnym zgromadzeniem 14 marca 1964 r. zebranie naukowe dla uczczenia pamięci Kazimierza Ajdukiewicza z referatami prof. Tadeusza Czeżowskiego i prof. Marii Kokoszyńskiej-Lutman.

Uroczyste posiedzenie poświęcone uczczeniu pamięci Profesora Kazimierza Ajdukiewicza odbyło się we Wrocławiu 6 XII 1963 r. staraniem tamtejszego Oddziału PTF z następującym programem: Zagajenie (prof. Maria Kokoszyńska-Lutmanowa); Teoria pojęć K. Ajdukiewicza (prof. Seweryna Romahnowa); O niektórych wynikach K. Ajdukiewicza w zakresie metodologii i filozofii (doc. Ludwik Borkowski);

Analiza paradoksów zawarta w twórczości K. Ajdukiewicza (prof. Jerzy Siupecki).

Uroczysty wieczór poświęcony pamięci prof. Kazimierza Ajdukiewicza odbył się w Krakowskim Oddziale PTF w dn. 22 lutego 1964 r. Przemawiali: prof. Roman Ingarden przedstawiając koleje życia i pracy naukowej prof. Ajdukiewicza, prof. Iza Dąbska, która omówiła koncepcje języka prof. Ajdukiewicza i mgr Jan Vetulani, który rozwinął poglądy epistemologiczne prof. Ajdukiewicza, zarysowując zmiany w stanowisku, jakie się w ciągu badań prof. Ajdukiewicza zaznaczyły. Po przemówieniach obecni uczcili pamięć prof. Ajdukiewicza chwilą milczenia.

Towarzystwo Naukowe KUL, Wydział Filozoficzny: 18 III 63. S. Swieżawski — Przedmiot historiografii filozofii; 22 III 63. M. Kurdziałek — Panteizm w europejskiej filozofii XII w.; 28 III 63. Z. Sękowska — Problemy psychologiczne rewalidacji ociemniałych; 24 IV 63. S. Kunowski — Tomistyczne studia z dziedziny pedagogiki; 30 IV 63. M. A. Krąpiec i T. Żeleźnik — Arystotelesowska teoria substancji, 14 V 63. A. Stępień — O metodzie teorii poznania; 14 VI 63. E. Wojtacha — Tory patrystycznych sporów o osobę; 19 X 63. S. Kamiński — O błędach podziału i definicji; 23 X 63. A. Stępień — O rozmaitych rozumieniach metody fenomenologicznej; 13 XII 63. A. Stępień — W sprawie charakterystyki istnienia realnego; 14 XII 63. S. Kamiński — Koncepcje analityczności a konieczność tez metafizyki; 14 I 64. M. Jaworski — Religijne poznanie Boga; 24 I 64. M. A. Krąpiec — Zagadnienie przedmiotu metafizyki Arystotelesa.

VII Tydzień Filozoficzny KUL obradował w Lublinie 24—28 marca 1964 r. Wykłady i dyskusje miały za temat charakterystykę filozofii w Polsce współczesnej. Wygłoszono następujące odczyty: S. Kamiński — Koncepcje filozofii; A. Stępień — Filozofia poznania; M. A. Krąpiec — Filozofia bytu; K. Kłósak — Filozofia przyrody; T. Czeżowski — Niektóre zagadnienia logiki i ich implikacje w teorii nauki; W. Stróżewski — Estetyka; A. Stępień — Rzut oka na rozwój i ogólną sytuację filozofii we współczesnej Polsce.

Prof. Władysław Tatarkiewicz miał 20 VI 1963 wykład pt. „Objectivity and Subjectivity in Aesthetics” w University of London, Birkbeck College. Nadto wygłosił odczyty: 5 XII 63 „Uczciwość a dobroć” w Komisji Nauk Medycznych PAN — Oddział w Krakowie; 7 XII 63 „Szczęście a zdrowie psychiczne” w Towarzystwie Higieny Psychiczej, Oddział w Zakopanem.

Prof. Roman Ingarden wygłosił w czasie pięcioletniej podróży naukowej w Anglii i Holandii następujące wykłady: 6 XI 63 „The differentiation of values — aesthetic and artistic” (The British Society of Aesthetics, London); 14 i 15 XI 63 „Different senses of the relativity of values” (Department of Philosophy, University of Leeds); 19 XI 63 „Über das Erkennen des literarischen Werkes” (German Department, Kings College of the University of Aberdeen); 3 XII 63 „Entwicklung der Husserlschen Philosophie” (Katedra filozofii Uniwersytetu w Lejdzie); 4 XII 63 „Das Problem der Objektivität der künstlerischen Werte” (Katedra filologii niemieckiej Uniwersytetu w Lejdzie).

Prof. Tadeusz Czeżowski miał wykład pt. „Granice wolności” na dorocznym walnym zebraniu Towarzystwa Naukowego w Toruniu 19 lutego 1964 r.

Collège Philosophique, w ramach dorocznej serii wykładów publicznych w Sorbonie w Paryżu zostały wygłoszone w okresie 18 III — 28 V 1963 następujące odczyty: *La main et l'intangible* (J. Brun), *Le corps et le temps d'après Maurice Merleau-Ponty* (X. Tilliet), *L'homme et le cosmos* (M. Collinet), *La méconnaissance* (V. Jankélévitch), *Sur la portée des difficultés que propose au professeur de philosophie la dialectique des générations* (M. Kaufmann), *L'homme de la négativité. Note sur l'anthropologie hégélienne* (K. Papiannou), *La trace* (E. Levinas), *Un sens des sons* (C. Ballif), *Liberté et vérité* (G. Marcel).

Société Française d'Esthétique w Paryżu, posiedzenia naukowe: 186. 21 XII 63. *Au bord du silence „Tanka et haï-kai japonais* (R.—L. Dumas); 187. 18 I 64. *De l'Oeuvre énigmatique à l'énigmatique dans l'oeuvre* (M. Scriabine); 189. 21 III 64. *Phénoménologie et critique littéraire* (M. Dufrenne).

Royal Institute of Philosophy w Lon-

dynie (14 Gordon Square, London W. C. 1) ogłosił następujący program odczytów na rok 1963/64: 18 X 63. H. H. Price — *Belief and Evidence*; 25 X 63. K. Britton — *David Hume on Religion and Morality*; 1 XI 63. D. W. Hamlyn — *The Notion of an External World*; 8 XI 63. J. R. Bambrough — *A Proof of the Objectivity of Morals*; 15 XI 63. M. Kneale — *Volition as Causes*; 22 XI 63. A. Quinton — *The Nature of Action*; 29 XI 63. A. R. Manser — *The Concept of Evolution*; 24 I 64. P. Corbett — *The Value of Academic Philosophy*; 31 I 64. H. D. Lewis — *Mind and Body*; 7 II 64. A. R. Lacey — *Some Presuppositions of Early Greek Philosophy*; 21 II 64. R. W. Hepburn — *Freedom and Aesthetic Experience*; 28 II 64. C. W. K. Mundle — *Does Psychical Research Have any Philosophical Implications?*; 6 III 64. M. Warnock — *Mill's Version of Utilitarianism*; 13 III 64. J. R. Silber — *Kant and the Christian Religion*.

Organizacje

Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Doroczne Walne Zgromadzenie odbyło się w Warszawie 14 marca 1964 r. z udziałem delegatów reprezentujących wszystkie oddziały. Zarząd przedstawił sprawozdanie z działalności Towarzystwa w roku 1963. W skład Towarzystwa wchodziły oddziały miejscowe w Krakowie, w Lublinie, w Łodzi, w Poznaniu, w Toruniu z kołem w Olsztynie, w Warszawie i we Wrocławiu, nadto przy Zarządzie Głównym istniała sekcja estetyki. Na początku roku sprawozdawczego Towarzystwo liczyło we wszystkich oddziałach 406 członków. W ciągu roku przeprowadzono we wszystkich oddziałach weryfikację członków i skreślono osoby nie biorące udziału w zebraniach i zalegające od dłuższego czasu z opłacaniem składek pomimo wysyłanych przypomnień. W wyniku weryfikacji skreślono z listy członków 41 osób, zmarło 5 osób, dobrowolnie wystąpiły dwie osoby, przybyło 8 nowych członków; z końcem roku należało przeto do Towarzystwa 366 członków. W oddziałach odbyło się 63 posiedzeń naukowych, nadto zaś w sekcji estetyki 5 takich posiedzeń; oddział w Lublinie zorganizował nadto 9 odczytów popularnonaukowych. Oddziały w Poznaniu i w Lublinie urządziły uroczyste posiedzenia naukowe ku uczczeniu pamięci

Profesora Kazimierza Ajdukiewicza (posiedzenia takie w innych oddziałach odbyły się z początkiem roku 1964), z inicjatywy Oddziału w Poznaniu Biblioteka Główna tamtejszego Uniwersytetu urządziła wystawę prac naukowych Profesora Ajdukiewicza 27 XI—7 XII 1963 r. Zarząd Główny pośredniczył w zbieraniu komunikatów zgłaszanych przez członków Towarzystwa na XIII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny w Meksyku; komunikaty te zostały przekazane do Komitetu Filozoficznego PAN. W Kongresie wzięł udział Przewodniczący Towarzystwa, prof. Adam Schaff i prof. Janina Kotarbińska. Ukazał się w druku Ruch Filozoficzny nr 4 tomu XXI, indeks do tomu XXI oraz nr 1 tomu XXII w łącznej objętości ponad 17 arkuszy. Komitet wydawniczy pism Kazimierza Twardowskiego przekazał do PWN jednotomowy „Wybór pism” objętości ok. 40 arkuszy druku, przygotował nadto pełne czterotomowe wydanie zbiorowe oraz pracuje nadal nad uporządkowaniem i przygotowaniem do druku spuścizny rękopiśmiennej, w szczególności wykładów uniwersyteckich. Biblioteka Towarzystwa, zdeponowana w Bibliotece Wydziału Filozoficznego UW, powiększyła się o 123 tomy. Dochody Towarzystwa wynosiły 238 863,51 zł, wydatki 205 973,42 zł, pozostałość kasowa 32 890,09 zł. Sprawozdanie Zarządu i Komisji Rewizyjnej przyjęto jednomyślnie, wyrażając podziękowanie Zarządowi i pracownikom Towarzystwa, po czym przyjęto plan działalności na rok 1964 w dotychczasowym zakresie.

Sekcja estetyki działała w Krakowie, w związku z tamtejszym Oddziałem PTF i liczyła 54 członków (w Krakowie 30, w Warszawie 20, w Łodzi 2, w Toruniu 2); odbyło się 5 posiedzeń naukowych wszystkie w Krakowie.

Oddział w Krakowie liczył z końcem roku 75 członków. Odbyło się 10 posiedzeń naukowych. Dochody 8 027,93 zł, wydatki 5 264,50 zł, saldo 2 763,43 zł.

Oddział w Lublinie liczył w końcu roku 29 członków. Odbyło się 9 posiedzeń naukowych, nadto urządzono 9 odczytów popularnonaukowych. Dochody 10 694,75 zł, wydatki 9 982,07 zł, saldo 712, 68 zł.

Oddział w Łodzi liczył 17 członków. Odbyły się cztery posiedzenia naukowe. Dochody 1 532,40 zł, wydatki 897 zł, saldo 635,40 zł.

Oddział w Poznaniu liczył 47 członków, odbyło się sześć posiedzeń naukowych. Nadto wspólnie z Uniwersytetem i Towarzystwem Przyjaciół Nauk zorganizowano uroczyste zebranie ku uczczeniu pamięci Profesora Kazimierza Ajdukiewicza. Dochody 6 803,90 zł, wydatki 3 737,40 zł, saldo 3 066,50 zł.

Oddział w Toruniu liczył (wraz z Kołem w Olsztynie) 51 członków. Odbyło się siedem posiedzeń naukowych w Toruniu i dwa w Olsztynie. Dochody 3 318,35 zł, wydatki 2 249,10 zł, saldo 1 069,25 zł.

Oddział w Warszawie liczył 109 członków. Odbyło się 11 posiedzeń naukowych, w tym cykl sześciu odczytów publicznych z estetyki. Dochody 6 554,60 zł, wydatki 2 285,45 zł, saldo 4 269,15 zł.

Oddział we Wrocławiu liczył 38 członków. Odbyło się dwanaście posiedzeń naukowych, w tym jedno uroczyste, poświęcone uczczeniu pamięci prof. Kazimierza Ajdukiewicza. Dochody 4 127,37 zł, wydatki 3 742,90 zł, saldo 384,47 zł.

Komisja Naukoznawcza przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk została utworzona w grudniu 1963 r. pod przewodnictwem prof. Ignacego Maleckiego. Do zadań Komisji ma należeć inicjowanie i koordynowanie badań naukoznawczych, a w szczególności badań związanych „z metodyką pracy badawczej, z klasyfikacją nauk, z metodologią planowania badań naukowych, z rozwojem kadr naukowych i naukowo-badawczych, z ekonomiką badań”. Do Komisji weszli m in. profesorowie: Henryk Greniewski, Janusz Lech Jakubowski, Tadeusz Kotarbiński, Włodzimierz Michajłow, Eugeniusz Olszewski, Bogdan Suchodolski, Jan Szczepański, Jan Zieleniewski.

Polskie Towarzystwo Socjologiczne w r. 1963 liczyło 302 członków w pięciu oddziałach: warszawskim (142), łódzkim (38), lubelskim (22), krakowskim (20) i poznańskim (77). Przewodniczącym Towarzystwa był do śmierci Stanisław Ossowski. Zarząd Główny składa się z następujących osób: Stefan Nowakowski, Maria Bielińska-Hirsowicz, Zygmunt Pióro, Nina Assorodobraj, Zygmunt Bauman, Józef Chałasiński, Antonina Kłoskowska, Jan Lutyński, Władysław Markiewicz, Paweł Rybicki, Jan Szczepański, Janusz Ziółkowski. Organem Towarzystwa jest kwartalnik wydawany w je-

zyku angielskim „The Polish Sociological Bulletin”.

Sekcja Filozoficzna Rady dla Spraw Cybernetyki Ak. Nauk ZSRR zorganizowała w październiku 1962 r. seminarium pt. „Struktury i systemy w nauce”. Biorą w nim udział filozofowie, logicy, matematycy, specjaliści nauk technicznych i cybernetyki, lingwiści, historycy i in. W ciągu 9 pierwszych miesięcy istnienia seminarium wysłuchano i przedyskutowano 22 referaty. Sprawozdanie przynosi nr 1 **Voprosov Filosofii** z r. 1964 s. 158—162.

Fédération Internationale de Sociétés de Philosophie na zebraniu, które odbyło się w czasie XIII Międzynarodowego Kongresu w Meksyku, obrała swym przewodniczącym prof. Francisco Larroyo (Meksyk), jako następcę prof. F. Battaglia (Bologna).

Union Mondiale des Sociétés Catholiques de Philosophie wybrała na zebraniu, które się odbyło w związku z XIII Międzynarodowym Kongresem w Meksyku 11 września 1963 r. nowy Zarząd. Honorowym przewodniczącym jest prof. L. L. de Raeymaeker (Louvain), przewodniczącym prof. Vernon J. Bourke (St. Louis, Missouri). Stałe do zarządu wchodzi jako założyciel prof. I. M. Bocheński (Fryburg szw.).

Spinoza-Gesellschaft powstała w Szwajcarii z programem popierania badań dotyczących myśli tego filozofa. Adres sekretariatu: Minervastrasse 116, Zürich 7/32.

Franz-Brentano Foundation, mająca za cel opiekę nad spuścizną tego filozofa i rozwój jego myśli, została założona przez jego syna John C. M. Brentano, profesora fizyki Northwestern University w Evanston (USA). Kuratorami fundacji są fundator i Dr G. Katkow.

Zjazdy

Międzynarodowe sympozjum poświęcone ogólnym zagadnieniom historii nauki i techniki, zorganizowane przez Zakład historii nauki i techniki PAN w ramach Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, odbyło się 17—21 IX 1963 w Jablannie. Program konferencji wy-

mieniał następujące tematy: 1) Przedmiot historii nauki, 2) Stosunek między rozwojem nauki a rozwojem techniki, 3) Społeczne uwarunkowanie rozwoju nauki i techniki, 4) Klasyfikacja nauk, 5) Perodyzacja dziejów nauki i techniki, 6) Organizacja i dokumentacja badań, 7) Nauczanie historii nauki i techniki. W sympozjum wzięło udział ponad 80 uczestników, m. in. goście z Anglii, Francji, Włoch, Holandii, Stanów Zjedn. AP, Czechosłowacji i Związku Radzieckiego. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu obrad podaje Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, r. IX (1964), nr 1, str. 143—151.

XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauki odbędzie się na zaproszenie Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i w Krakowie 24—31 sierpnia 1965 r. Obrady będą się toczyć w pięciu sekcjach: I. Ogólne problemy historii nauki, II. Historia nauki o człowieku, III. Historia nauk ścisłych, IV. Historia nauk biologicznych, V. Historia nauk technicznych i techniki. Nadto organizuje się sympozja na tematy: 1. Przeszłość i przyszłość nauki, 2. Historyczny rozwój problematyki metodologicznej, wspólnej naukom przyrodniczym i społecznym, 3. Dzieło Mikołaja Kopernika, 4. Dzieło Alberta Einsteina (w 10-lecie śmierci), 5. Historia techniki hutniczej.

Polskie Towarzystwo Psychologiczne zorganizowało swój doroczny (XIII) zjazd naukowy, połączony z walnym zgromadzeniem 24—26 X 1963 r. w Szczecinie. Przedmiotem obrad były m. in. projekt zmiany statutu, projekt ustawy o zawodzie psychologa oraz wnioski w sprawie ułożenia kodeksu etycznego psychologów, pomyślanego analogicznie do takiego kodeksu lekarskiego — w sprawie tej wyłoniono komisję celem opracowania projektu. Tematyka zjazdu naukowego dotyczyła metod eksperymentalnych psychologii i została ujęta w czterech referatach: A. Lewicki — Problematyka zastosowania metod eksperymentalnych przy rozwiązywaniu praktycznych problemów psychologicznych; T. Tomaszewski — Metody eksperymentalne w psychologii pracy; P. Horoszkowski — Zastosowanie eksperymentu psychologicznego w praktyce sądowo-śledczej; M. Grzywak-Kaczynska — Eksperymentalne podejście do zagadnień myślenia. Nadto do programu zjazdu włączono referat prof.

B. Inhelder (Genewa) o metodzie genetycznej Piageta i jej zastosowaniu do celów diagnostycznych i dydaktycznych oraz 10 komunikatów, zgłoszonych przez członków Towarzystwa.

VI Ogólnopolski Zjazd Higieny Psychicznej, zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Higieniczne obradował w Warszawie 9—12 maja 1963 r. z udziałem gości zagranicznych. Tematy obrad brzmiały: a) Osobowość a wybitne uzdolnienia, b) Psychonerwice i wybrane zagadnienia z psychosomatyki, c) podstawowe pojęcia i zakres higieny psychicznej. Na pierwszy temat przedstawili referaty m. in. St. Gerstmann „Podstawowe problemy współczesnych teorii osobowości” oraz B. Suchodolski „Uzdolnienia a rozwój osobowości”. Materiały zjazdu będą ogłoszone w czasopiśmie „Zdrowie Psychiczne”.

Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR zorganizował w lipcu 1963 r. naradę przedstawicieli instytutów filozoficznych Akademii Nauk i Akademii Republik Związkowych, poświęconą zagadnieniom koordynacji prac badawczych. Naradę zwołano w związku z wytycznymi czerwcowego Plenum KC KPZR dotyczącymi zagadnień ideologicznych. Sprawozdanie z narady zamieściły **Voprosy Filosofii 1963, nr 12 s. 147—152**. Dyrektor Instytutu, członek AN prof. F. W. Konstantinow wygłosił odczyt pt. „O zadaniach badań naukowych w zakresie filozofii i ulepszeniu działalności koordynacyjnej instytucji filozoficznych”. Prelegent scharakteryzował działalność większych instytutów filozoficznych, stan badań w zakresie filozofii, wskazał na jej aktualne problemy. Przytoczył m. in. szereg cyfr dotyczących rozwoju nauk filozoficznych w ZSRR. W l. 1960—1963 stopień doktora nauk filozoficznych uzyskały 32 osoby, kandydata nauk 309 osób. W l. 1961—62 Instytut Filozofii AN opublikował 73 prace, w tym 57 zespolonych. Problematyka ich obejmowała: zagadnienia komunistycznego wychowania mas oraz podniesienia poziomu kulturalnego i technicznego klasy robotniczej, problemy filozoficzne przyrodoznawstwa, naukowego ateizmu, historię filozofii i krytykę współczesnej filozofii burżuazyjnej. Referat ocenił pozytywnie rozwój badań filozoficznych w republikach związkowych oraz ich decentralizację. Następnie zaś podał warunki, niezbędne dla dalszego rozwoju dyscyplin filozoficznych. Są to: 1) opracowanie pro-

blemów metodologicznych nauk społecznych i przyrodniczych, 2) rozwiązanie problemu metody „konkretnej” (środkowych) badań socjologicznych, 3) rozwinięcie dyskusji nad aktualnymi problemami nauk społecznych (usprawnienie w oparciu o te dyskusje, metod pracy naukowej), 4) stosowanie w praktyce twórczego współzawodnictwa w opracowywaniu teoretycznych problemów, 5) poszerzenie koordynacji — nie ograniczanie się w pracy ramami tego czy innego instytutu 6) ulepszenie metod planowania prac badawczych. Prelegent zalecał tworzenie rad koordynacyjnych w systemie AN ZSRR. W czasie dyskusji wysuwano m. in. sprawę regionalnych form koordynacji.

Konferencja poświęcona problemom psychologii społecznej odbyła się w Instytucie Filozofii Akademii Nauk ZSRR w Moskwie. **Voprosy Filosofii 1963 nr 10 s. 154—157** przynoszą krytyczną relację N. G. Walentinowej z tej konferencji. Według referentki zagadnieniem najbardziej aktualnym wydaje się być to, co dotyczy teorii metody i problematyki psychologii społecznej, jako osobnej dziedziny badań. Ramy dotychczasowej tradycyjnej psychologii są zbyt ciasne. Potrzebne jest obecnie: uściślenie kręgu problemów, określenie zadań, opracowanie stosownej metodyki, wyjaśnienie stosunku psychologii społecznej do innych nauk, jej rozwój w oparciu o założenia marksizmu i osiągnięcia innych dyscyplin naukowych. Wszystko to było tematem konferencji, na której prelegentami byli: W. N. Kołbanowski (Instytut Nauk Psychol. Akad. Nauk Pedag. RSFSR), K. K. Płatonow (Instytut Filozofii AN), E. S. Kuźmin (Uniwersytet w Leningradzie). Prelegenci szczególnie zajęli się problemami dyskusyjnymi, jak stosunek psychologii społecznej do psychologii ogólnej i socjologii, określenie zadań tej nauki (co wywołało najgorętszą dyskusję) i przedmiotu badań.

Académie Internationale de Philosophie des Sciences zorganizowała Kolokwium 2—4. IX. 1963 w Uniwersytecie we Fryburgu szwajcarskim, w czasie którego wygłoszono następujące referaty: P. Bernays — *Verschiedene Begriffe des Phänomenologischen*; St. Strasser — *Philosophie et expérience de la nature. Méditations sur les présupposés d'une philosophie de la nature*; A. Kockelmans — *L'objectivité des sciences naturelles et la phénoménologie*; R. In-

garden — Die phänomenologischen Probleme der Konstitution des physikalischen Dinges als ein Weg zur Klärung und Ausdeutung des physikalischen Weltbildes; A. C. G. van Melsen — Philosophical Evaluation of Scientific Knowledge; H. Birault — Défence et illustration de la représentation cartésienne des rapports entre la métaphysique et la science; R. Boehm — Les sciences; exactes et l'idéal husserlien d'un savior rigoureux; A. de Waelhens — Savoir scientifique et savoir phénoménologique; F. Gonseth — Homo phaenomenologicus (Structures de la subjectivité); H. König — Ueber die Grenzen der exacten Erfassung der Qualität „hell“.

Conference on Methods in Philosophy and the Sciences w Nowym Jorku zorganizowała swą 53 sesję semestralną 15. II. 1963 r. z programem: „Ethics and Science” (R. Brandt, J. J. C. Smart, St. Hampshire) oraz „George Santayana (1863—1952)” (H. M. Kallen, C. Lamont).

10 azjatycko-pakistański kongres filozoficzny obradował w mieście Peszawar w Pakistanie, mając za temat ogólny stanowisko człowieka w świecie. Jednym z uczestników kongresu był prof. Rintelen z Moguncji.

Zgromadzenie Generalne Międzynarodowej Rady Filozofii i Nauk Humanistycznych (CIPHS) — (zob. Ruch Filoz. XXI, s. 346b) odbyło się we wrześniu 1963 w Meksyku. Jednocześnie ze zgromadzeniem zorganizowane było sympozjon na temat ogólny „Spontaniczność i adaptacja w rozwoju cywilizacji”. Referaty dotyczyły m. in. spraw bezpośrednio dotyczących stosunków Wschód-Zachód.

III Kongres międzynarodowy filozofii średniowiecznej (IIIe Congrès international de philosophie médiévale) organizowany z ramienia Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie médiévale (S.I.E.P.M., zob. Ruch Filoz. XX, s. 241a, XXI, s. 347a) przez Instytut Filozoficzny Uniwersytetu Katolickiego w Mediolanie, 31 VIII—5 IX 1964 w La Mendola koło Trydentu, miał jako temat ogólny filozofię przyrody w Średniowieczu. W programie sesji plenarnych zawierało się pięć wykładów, połączonych z dyskusją: R. Klíbansky (Montréal) — Plato's Timeaeus in the Middle Ages; Tullio Gregory (Rzym) — La

filosofia della natura nel Medioevo prima della conoscenza della „fisica” di Aristotele; G. Anawati (Kair) — La philosophie de la nature chez les penseurs musulmans du Moyen Age; F. van Steenberghe (Louvain) — La philosophie de la nature au XIIIe siècle; E. W. Platzeck (Rzym) — Der Naturbegriff Raimund Lulls im Rahmen seiner „Ars Magna”. Komunikaty sekcyjne były dopuszczone w językach łacińskim, angielskim, francuskim, włoskim i hiszpańskim.

Międzynarodowy Kongres Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk obradował 26 VIII — 2 IX 1964 r. w Hebrajskim Uniwersytecie w Jerozolimie pod protektoratem Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauk. Poprzedziło go Międzynarodowe Kolokwium Lingwistyki algebraicznej i Teorii Automatyki, obradujące tamże 24—25 VIII 1964. Obrady Kongresu toczyły się w dziewięciu sekcjach: 1) Logika matematyczna; 2) Podstawy matematyki; 3) Filozofia logiki i matematyki; 4) Ogólne zagadnienia metodologii i filozofii nauk; 5) Podstawy teorii prawdopodobieństwa i indukcji; 6) Metodologia i filozofia fizyki; 7) Metodologia i filozofia biologii; 8) Metodologia i filozofia historii; 9) Historia logiki i metodologii nauk. W każdej sekcji zaprojektowano jednogodzinny wykład zaproszonego prelegenta oraz półtrzygodzinne sympozjum złożone z trzech lub czterech półgodzinnych referatów i dyskusji. Adres komitetu organizacyjnego: Prof. Yehoshua Bar-Hillel, The Hebrew University Jerusalem, Israel.

XII Congrès des Sociétés de Philosophie de Langue Française, zorganizowany staraniem Société belge de philosophie oraz Société philosophique de Louvain obradował 22—25 VIII 1964 r. w Brukseli i w Louvain na temat ogólny „La vérité”. Obrady toczyły się w sekcjach: 1) Fondement ontologique de la vérité; 2) Sources anthropologiques de la vérité; 3) La vérité dans les sciences: formelles, expérimentales historiques, sociologiques; 4) Vérité et langage; 5) Vérité et symbole; 6) Art et vérité; 7) Vérité et praxis; 8) Vérité et technique; 9) La conception de la vérité à travers l'histoire de la philosophie.

Société Pierre Teilhard de Chardin (99, rue Souveraine, Bruxelles 5) zorganizowała 3e Symposium international Pierre Teilhard de Chardin 19—22 IX 1963 r. w Bruges na temat ogólny: „Con-

vergence des sciences et convergence des sociétés". Referaty wygłosili: R. Linsen — *Mystère atomique et spiritualité de la matière*; P. Huxley — *L'avenir de l'espèce humaine*; A. Ligneul — *Convergence et dialectique chez Teilhard et Marx*; J. Hiernaux — *Convergence des sciences de l'homme*; P. E. Durox — *Ancêtres et ancêtres communs de l'homme*; Fr. Meyer — *Les obstacles à la convergence*; P. Chaudard — *Pour un front commun d'avancée humaine*; D. Lazard — *Convergence des civilisations actuelles*; R. Chauvin — *Y a-t-il une convergence des sociétés animales*; J. Charon — *De l'unité des sciences à celle des sociétés*.

Société de symbolisme zorganizowała międzynarodowe kolokwium w Brukseli 30 XI — 1 XII 1963 r. na temat „Structures et symboles”. Wygłoszono referaty: J. Zafiropulo — *L'origine des symbolismes grecs à l'époque mycénienne*; E. Ortigues — *Le message en blanc (structures symboliques et subjectivité)*; S. Lupasco — *Energie et symbole*; M. J. Lefèbre — *L'ambiguïté du symbole de Baudelaire à nous*; L. Apostel — *Symbolisme et anthropologie philosophique — pour une herméneutique cybernétique*; J. Zafiropulo — *Les symbolismes rationnels et les symbolismes irrationnels en relation avec le théorème de Gödel*; A. De Waelhens — *Réflexion sur le symbolisme dans la pensée et l'expérience schizophrène*; J. Schotte — *Esquisse et dévoilement des structures psychiatriques dans l'analyse de la destinée de Szondi*.

Hegel-Gesellschaft (Dr W. R. Beyer, Marktplatze 11a, Grünwald bei München) organizuje V Hegel-Kongress 6—10 IX 1964 r. w Salzburgu; tematem głównym obrad ma być estetyka Hegla. Jako tematy szczegółowe są przewidziane: *Kunst und Philosophie bei Hegel und Schelling*; *Métamorphoses récentes de l'ironie romantique*; *Das Verhältnis von Persönlichkeit und Person in Hegels Aesthetik*; *Probleme der Kunst und Religion*; *Die Gefahr des Schönen in der Kunst*; *Aesthetischer Schein und aesthetische Erscheinung*; *Zur Entwicklung der ästhetischen Auffassungen Hegels*. W 200-lecie urodzin Hegla w r. 1970 projektuje się VIII kongres heglowski w Berlinie. — Akta poprzedniego kongresu w Genewie 7—10 IX 1962 r. (zob. *Ruch Filoz.* XXII,

s. 104a) mają być opublikowane w języku francuskim.

Schopenhauer-Gesellschaft odbyła doroczne zebranie we Frankfurcie n/M 22—24 II 1963 r. Wygłoszono m. i. referaty: H. Hartmann — *Schopenhauer und die moderne Naturwissenschaft*; A. Hübscher — *Neue Aufgaben der Schopenhauer-Forschung*.

Der engere Kreis der Allgemeinen Gesellschaft für Philosophie in Deutschland odbył kolejną konferencję w maju 1964 r. na temat: *Analytische und hermeneutische Methodologie der Geisteswissenschaften*.

XIII Mediävistentagung, staraniem Thomas-Institut Uniwersytetu w Kolonii, obradowała 15—18 października 1963 r., mając jako temat ogólny „Judentum im Mittelalter”; w poszczególnych referatach omawiano zagadnienia kultury judaistycznej w średniowieczu oraz jej związków ze światem chrześcijańskim na polu filozoficznym i społecznym.

2. Treffen der Freunde und Förderer Ludwig Klages odbyło się w Marbach a/Neckar 2 VI 1963. Omawiano tematy: *Der bildnerische Mensch*; *Die Klages'sche Lebenslehre als Ergänzung der naturwissenschaftlichen Lehre vom Menschen*; *Der Tatmensch*.

19. Internationale Hochschulwochen organizowane przez Oesterreichisches College w Wiedniu odbywały się, jak corocznie w Alpach w Tyrolu 16 VIII — 3 IX 1963. Temat ogólny brzmiał: „Arbeit” i był opracowywany w sekcjach: *Theologie und Arbeit*; *Arbeit und Gesellschaft*; *Begriffsanalyse der Arbeit*; *Schule und Arbeit*; *Arbeitsrecht in Ost und West*.

Philosophische Arbeitsgemeinschaft der Albertus-Magnus-Akademie Walberberg/Bonn zorganizowała doroczną sesję 30 IX — 18 X 1964 na temat ogólny „Person und Welt”. Wygłoszono m. in. referaty: *Der Doppelcharakter des Menschen in Platons Politikon* (K. H. Volkman-Schluck); „Persona” und „voluntas” (J. Lohmann); *Sein und Person, Augustinus Exodus-Metaphysik* (R. Berlinger); *Anima separata und persona* (W. Kluxen); *Die spekulative Christologie des Nicolaus von Cues*. (H. G. Gadamer); *Die Begründung des Personbegriffes bei Kant und Hegel*

(D. Heinrich); Person und Ich, Fichtes neue Bestimmung des Menschen (W. Janke); Selbstsein und Existenz bei Martin Heidegger (W. Hirsch).

Fondation Européenne de la Culture (Singel 542, Amsterdam) zorganizowała swój VI kongres w Atenach 11—16 maja 1964. W programie zawierały się tematy filozoficzne: Człowiek i kosmos; Związki między filozofią a naukami szczegółowymi od czasów starożytnych; Od mitologii do psychologii i psychiatrii — sens życia.

W 400-setną rocznicę urodzenia Galileusza (1564—1642) odbyło się we Florencji, Pizie i Sienie 15—17 IX 1964 kolokwium na temat: Galileo nella storia e nella filosofia della scienza.

W 500-lecie urodzenia Giovanni Pico della Mirandola (1463—1494) odbyła się w jego miejscowości rodzinnej we Włoszech międzynarodowa sesja naukowa 15—18 IX 1963 na temat: L'opera e il pensiero di Giovanni Pico nella storia dell'Umanesimo.

General Meeting of the Mind Association and Joint Session with the Aristotelian Society obradowały 10—12 lipca 1963 w Reading z następującym programem: Inaugural Adress „Metaphysics and Mythology” (H. A. Hodges). Sympozja: 1) Infinity (G. Robinson, R. Harré); 2) Pain and Evil (R. M. Hare, P. Gardiner); 3) Substance (G. E. M. Anscombe, S. Körner); 4) Causality and Human Behaviour (D. W. Hamlyn, J. J. C. Smart); 5) Public Interest (B. M. Barry, W. J. Rees); 6) Half-Belief (H. H. Price, R. B. Braithwaite).

III Symposium Aristotelicum (zob. Ruch Filoz. XX, s. 360a) obradowało w Oxfordzie 4—11 IX 1963 r. z udziałem około 30 uczestników. Wygłoszono referaty: M. Plezia — Un mémoire d'Aristote conservé en langue arabe; G. Ryle — Dialectic in the Academy; J. Moreau — Aristote et la dialectique platonicienne; F. Solmsen — Dialectic without the Forms; K. v. Fritz — Epagoge bei Aristoteles; J. Brunschwig — Observations sur les manuscrits parisiens des Topiques; W. J. Verdenius — Notes on the Topics; W. A. de Pater — La fonction de l'instrument et du lieu dans les Topiques; E. de Strycker — Concepts-clés et terminologie dans les

Topiques B—H, Heritage de l'Academie et apport personnel d'Aristote; C. J. de Vogel — Aristotle's attitude towards Plato and the theory of the ideas according to the Topics; I. Düring — Aristotle's use of examples in the Topics; L. Elders — The relation between the Topics and the De Caelo; D. J. Fureley — Notes in Topics Z; O. Gigon — Die Abhandlung Peri tou beltionos in Topik III; S. Mansion — Notes sur la doctrine des catégories dans les Topiques; J. Moraux — L'entraînement à la dialectique d'après le 8-e livre des Topiques G. E. L. Owen — Dialectic and eristic in the criticism of the ideas; G. Verbeke — La notion du „propre” dans les Topiques. Zapowiedziano wydanie drukiem referatów w osobnym tomie. Następne symposium ma się odbyć w Göteborgu w r. 1966 na temat arystotelesowskiej filozofii przyrody.

The British Society of Aesthetics w Londynie zorganizowała w dniach 13—16 IX 1963 r. trzydniową konferencję, którą wypełniły sympozja: Aesthetics and the Artist, Aesthetics and Criticism, Aesthetics and Psychology. W obradach uczestniczyli goście z Paryża i Kopenhagi.

International Association of Law and Social Philosophy zorganizowała swój zjazd doroczny 27—30 IX 1963 r. w Konstantynopolu na temat ogólny: The Philosophy of Human Rights and the Rights of Citizens.

The American Society of Aesthetics zorganizowała swój zjazd doroczny w Ohio State University, Columbus, Ohio, 24—26 X 1963 r. W czasie zjazdu wygłoszono następujące referaty: Naming Pictures (F. D. Martin); An Alternative to Aesthetic Disinterestedness (J. Schiller); American Existentialists and the Arts (J. P. Anton); Expressive Theory and the Rhetoric of Silence (M. Allentuck); Organic Unity Reconsidered (C. Lord); Modes of Aesthetic Consciousness in Literature (H. E. Barbes); Art as Illusion (P. A. Kolers); The Monkey's Preference for Symmetry (D. R. Meyer); The Meaning of Musical Dyads (W. L. Gulick); Perception-Aesthetics (H. Sherman); Some Oriental Writings on Aesthetics Theory (T. Munro); Santayana at One Hundred (Van Meter Ames); Psychological Studies of Aesthetic Judgment (I. L. Child); Perso-

nality Correlates Associated with Preference for Varieties of Abstract Art (R. H. Knapp); Preferences for Basic Geometric Shapes (G. H. Welsh); Remembrance of Things Present (G. W. Liden); Values and the Aesthetic Object (M. Eshleman); The Visibility of the Seen (E. F. Kaelin); Perception of Form in Organisms and Artifacts (H. von Foerster); The Creator and the Censor (J. Portnoy); Who are the Censors (C. Crockett); Constitutional Standards of Censorship in the Arts (W. W. Van Alstyne).

American Philosophical Association, Western Division zorganizował swój 61 zjazd doroczny w Columbus (Ohio) 2—4 maja 1963 r., z następującym programem: Moral Philosophy: D. Gruender, The Categorical Imperative and the Good Will; R. Workman, Existence is not a Moral Predicate. Ethics and Aesthetics: N. Fotion, We Can Have Moral Obligations to Ourselves; A. Oldenquist, Impartiality and the Supervenience of Moral Properties; J. Leiber, Games, Genre and the Espionage Novel. Metaphysics: J. F. Ross, The Fallacious Bases of Two Theistic Paradoxes; P. Kuntz, The Order of Orders in Whitehead's Philosophy. Philosophical Method: J. W. Cornman, Uses of Language and Philosophical Problems; F. A. Tillman, Linguistic Portrayal and Conceptual Reform. Logic and Induction: I. Boh, Some Proofs in Burleigh's Propositional Logic; P. Achinstein, Models and Theories; M. Fisk, The Probable and the Foreseeable. Philosophy of Mind: E. L. Gettier, Other Minds; C. D. Rollins, Feelings into Words; R. Buck, Unconscious Emotion. Space and Time: F. I. Dretske, Some Metaphysical Statements about Time; R. B. Angell, Geometry and the Pure Visual Field. Free Will and Perception: K. Lehrer, Doing the Impossible; I. Thalberg, Looks, Impressions and Incommensurability. Plato: I. Block, Plato, Parmenides, Ryle and Exemplification; R. Hall, Plato, a Minority Report. Symposia: The Concept of a Person (H. Spiegelberg, V. Chappell, R. Chisholm) The Nature of Laws in the Behavioral Sciences (M. Scriven, S. Bromberger, P. Suppes); Law and Morality (K. Baier, J. Ladd, J. Rawls); Are Logical Truths Analytic? (J. Hintikka, H.

Casteneda, J. Ullian); The Philosophy and the History of the Concept of Relations (J. Weinberg, R. Cartwright, N. Rescher); Responsibility (G. E. M. Anscombe, J. Feinberg, F. L. Will); The Problem of Evil (A. Plantinga, N. Pike, G. Mavrodes); Oratio recta and Oratio obliqua (P. Geach, D. Davidson, L. Linsky). Wykład przewodniczącego, którym był H. Feigl, nosił tytuł: The Power of Positivistic Thinking, an Essay on the Quandaries of Transcendence. Prof. E. Nagel wygłosił odczyt „Carus Lectures 1963” na temat: The Dimensions of Critical Philosophy. 1) The Competence of Reason; 2) Natural Law and Moral Criticism; 3) Skepticism and Rational Method in Historical Inquiry.

Łącznie z tym zjazdem odbyły się doroczne zebrania nadto organizacje: Western Conference on the Teaching of Philosophy, Society for Creative Ethics, Personalist Group, Society for the Philosophical Study of Dialectic Materialism.

Nauczanie

Richtlinientagung für das Wahlfach Philosophie an den deutschen Oberschulen (zob. Ruch Filoz. XX, s. 243 „Nauczanie filozofii w NRF”). Konferencja nauczycieli filozofii w szkołach średnich Niemiec Zachodnich obradowała w związku z VII Niemieckim Kongresem Filozoficznym w Münster w Westfalii 22—25 X 1963 r. Na program konferencji, której uczestnicy brali poza to udział w posiedzeniach kongresu, złożyły się: odczyt „Richtlinien für das Wahlpflichtfach Philosophie in Nordrhein-Westfalen” (Dr S. Hajek), wizytacja lekcji na temat „Aristoteles: Nikomachische Ethik X, 7” oraz „Schiller: Übergang des Menschen zur Freiheit und Humanität”, a wreszcie poprzedzona dwoma referatami dyskusja na temat „Die Stellung der Philosophie in der neuen Prüfungsordnung für das Lehramt an höheren Schulen im Lande Nordrhein-Westfalen”.

Institut für Erziehungswissenschaft Uniwersytetu w Bonn, oraz **Verband zur Förderung der Philosophie am deutschen Gymnasium** zorganizowały konferencję w Königswinter 4—6 XI 1963 na temat: Die gegenwärtige Situation des Philosophie-Unterrichts am Gymnasium.

Wiadomości osobiste

Prof. Tadeusz Kotarbiński otrzymał doktorat honorowy z okazji 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniu 9 maja 1964 r.

Habilitacje. Stopień naukowy docenta otrzymali mocą uchwały Rady Wydziałowej na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego: **Stefan A m s t e r d a m s k i** (filozofia) 29 października 1963 oraz **Tadeusz P a w ł o w s k i** (logika ze szczególnym uwzględnieniem metodologii nauk społecznych) 17 grudnia 1963 r.

Prof. Bogdan Suchodolski obchodził 60-lecie urodzin; z tej okazji odbyła się w Uniwersytecie Warszawskim 30 XI 1963 r. uroczystość, w czasie której została mu wręczona księga pamiątkowa pt. „Problemy Kultury i Wychowania”, wydana staraniem Komitetu koleżeńskie-go (PWN 1963, str. 544, cena w opr. 80 zł). Na treść składa się 45 studiów różnych autorów, w tym 9 obcojęzycznych, część pierwsza zawiera prace z dziejów kultury i wychowania, część druga dotyczy współczesnych zagadnień w tych dziedzinach.

Raymond Aron, profesor socjologii w Sorbonie, został wybrany członkiem Akademii Nauk Moralnych i Politycznych w Paryżu, na miejsce opróżnione po śmierci Gastona Bachelarda.

Prof. Max Black (Cornell University) i prof. **Charles L. Stevenson** (University of Michigan) zostało członkami American Academy of Arts and Sciences na wydziale filozofii i teologii.

Jean Hyppolite, dyrektor Ecole Normale Supérieure w Paryżu, został mianowany profesorem historii myśli filozoficznej w Collège de France.

Werner Marx, associate professor w Graduate School for Social Research w Nowym Jorku został powołany na katedrę, którą zajmował niegdyś E. Husserl, a po nim M. Heidegger we Fryburgu badeńskim.

Karl Jaspers (ur. 23 II 1883) ukończył w r. 1963 osiemdziesiąty rok życia. Z tej okazji ukazała się książka pt. „Karl Jaspers, Werk und Wirkung” (K. Piper, München 1963, str. 217, cena 7,80 DM), zawierająca autobiografię filozoficzną ju-

bilata, bibliografię jego pism i zbiór poświęconych mu rozpraw.

Konkursy i nagrody

Oddział Krakowski Polskiego Towarzystwa Filozoficznego ogłosił w r. 1959 konkurs na temat pracy monograficznej z historii polskiej filozofii XX wieku (zob. Ruch Filoz. XX, s. 130). Na konkurs ten nie nadesłano w zakreślonym terminie żadnej pracy. Wobec tego Zarząd Oddziału zrezygnował z przyznanego na nagrody funduszu i konkurs odwołał.

Bertrand Russell otrzymał w r. 1963 „Nagrodę Jerozolimską” ustanowioną z okazji otwarcia w Jeruzalem Międzynarodowej wystawy książki.

Fondazione Giovanni Gentile per gli studi filosofici (Istituto di Filosofia dell'Università di Roma) ogłosiła konkurs na rozprawę na temat „L'attualismo”. Termin nadsyłania prac konkursowych upływa 31 grudnia 1964 r. Konkurs jest otwarty dla filozofów włoskich i zagranicznych. Pierwsza nagroda wynosi milion lirów. Prace nagrodzone będą drukowane w „Giornale critico della filosofia italiana”.

Fundacja David F. Swenson — Kierkegaard Memorial Fund, która począwszy od 1949 r. corocznie udziela stypendiów celem badań poświęconych pismom S. A. Kierkegarda, przeznaczą na rok 1964/65 jedno stypendium w kwocie 1000 dol. i jedno 500 dol. w tym celu. Stypendysta nie jest krepowany ani tematem, ani miejscem swoich studiów. Adres Fundacji: Prof. Paul L. Holmer, Yale University, 409 Prospect Street, New Haven, Connecticut.

Varia

Adama Burskiego Dialectica Ciceronis (1604) rzekomo dziełem nieoryginalnym. Doc. Antoni Korciak (KUL) zwrócił uwagę na następującą wypowiedź zawartą w Przedmowie do książki „Antibarbarus Logicus” wydaną pod pseudonimem Caius w Halle 1850 r. (czwarte wydanie pt. „Abriss der Logik und die Lehre von den Trugschlüssen”, Vierte Auflage, he-

rausgeg. v. O. Flügel, Langensalza, Verlag v. Hermann Beyer und Söhne, 1901, strona XI wiersz ostatni): „Facciolati acroasium libri III, herausgegeben von Adam Bursius unter dem Titel *Dialectica Ciceronis 1604, 4°*, eine sehr wertvolle aber seltene Schrift”. Według dochodzeń, które przeprowadził Doc. Koricik znany jest tylko jeden autor tego nazwiska Jakób (Giacomo) Facciolati (1682—1769), profesor dialektyki w gimnazjum Padewskim; wśród jego dzieł, znajdujących się w Bibliotece Watykańskiej i w Bibliotece Uniwersyteckiej w Padwie, jedno nosi tytuł „*Acroases dialecticae undecim Jacobi Facciolati habitae in Gymnasio Patavino*” (Venetiis 1750) i zawiera wykłady inauguracyjne, wygłaszane we wspomnianym gimnazjum, wraz z uzupełnieniami. Już różnica dat czyni nieprawdopodobnym, by wcześniejszy Burski mógł się zapożyczyć u Facciolatiego. Porównanie zaś tekstów wykazuje brak wszelkiego podobieństwa. Prowadzi to do wniosku, iż wzmianka w „*Antibarbarus*” jest wynikiem całkowitego nieporozumienia.

List Arystotelesa do Aleksandra Wielkiego. Prof. Marian Plezia informuje w Tygodniku Powszechnym (nr 50 z 15 XII 1963) o zidentyfikowaniu arabskiego tekstu, odkrytego w Konstantynopolu, jako przekładu listu Arystotelesa do Aleksandra Wielkiego. Tekst ten znany poprzednio z niedokładnego odpisu, był uważany za falsyfikat, obecnie może być uznany za autentyczny. Zawiera charakterystyczne dla Arystotelesa poglądy polityczne i obejmuje (w polskim przekładzie) 20 stron maszynopisu.

„O nieznaney polemice Kallimacha z platonizmem Marsilia Ficino” pisze Andrzej Kempfi w artykule „Z dziejów nauki o człowieku w zaraniu polskiego Odrodzenia” (Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, r. VIII, nr 4, 1963, s. 503—517), omawiając pismo Kallimacha „*Praefatio in somnarium Leonis Tusi philosophi*”. Ważne to pismo, wydane przez Henryka Zeissberga w *Kleinere Geschichtsquellen Polens im Mittelalter*, Wiedeń 1877, uszło uwadze badaczy; Autor artykułu przygotował nową edycję krytyczną, opartą o nie uwzględnione dotąd kodeksy.

Florian Znaniecki — socjolog polski i amerykański, pod tym tytułem Przegląd Socjologiczny (t. XVII/1, s. 7—19, Łódź 1963) zamieścił tekst referatu, któ-

ry prof. Józef Chalasiński wygłosił na zebraniu Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, poświęconym uczczeniu pamięci tego myśliciela.

Trzęsienie ziemi w Skopje całkowicie zniszczyło m. in. bibliotekę zakładu filozoficznego tamtejszego uniwersytetu. Redakcja czasopisma *Zeitschrift für philosophische Forschung* w porozumieniu z kierownikiem zakładu prof. Vuk-Pawłowiczem przeprowadziła wśród filozofów niemieckich zbiórke książek z zakresu filozofii, psychologii i socjologii dla odnowienia biblioteki.

150 rocznicę urodzin Kierkegaarda uczczono międzynarodowym symposium w Paryżu pod protektoratem UNESCO, z udziałem filozofów i literatów. Przemawiali Sartre, Gabriel Marcel, Jean Wahl (który przewodniczył obradom), Enzo Paci, Lucien Goldmann; Martin Heidegger, Georg Lukacs i Karl Jaspers przesłali swoje referaty nagrane na taśmie magnetofonową. W dyskusjach uczestniczyli Francuzi, Duńczycy, Szwajcarzy, przedstawiciele Dalekiego Wschodu, duchowni różnych wyznań. Dyskutowano powiązania Kierkegaarda z heglizmem i kandydyzmem, z chrześcijaństwem, ze współczesnym egzystencjalizmem w wydaniu ateistycznym i spirytualistycznym. Poruszano kwestie ogólniejsze (referat Heideggera), dotyczące sensowności uprawiania filozofii. Zdaniem Heideggera filozofia weszła w stadium wyczerpania i powolnego kończenia się: Jej rola w świecie panowania nauk technicznych — to wyjaśnianie naukom ich autonomii.

Archives-Husserl w Louvain. W serii *Husserliana* wydano ponownie t. I „*Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge*”, w nowym opracowaniu, którego dokonał R. Boehm z Louvain, w porozumieniu z redaktorem poprzedniego wydania prof. M. Strasserem, z uwzględnieniem nowo odnalezionej kopii manuskryptu, dzięki czemu można było wnieść szereg poprawek. Manuskrypt tomu X, „*Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins*” (1905—1917) jest przygotowany do druku, obejmuje on nowe wydanie krytyczne tekstów opublikowanych przez M. Heideggera w r. 1928 oraz znaczną ilość ineditów z lat 1905—1917 odnoszących się do tego zagadnienia; tom ten został przygotowany również przez R. Boehma. Na ukończeniu jest redakcja tomu XI (opracowana przez dział znajdują-

cy się w Kolonii) zawierającego teksty do wykładów estetyki transcendentalnej z roku 1920/21, uzupełnione przez inne materiały do tego tematu. W Kolonii również układa się kompletny inwentarz spuścizny rękopiśmiennej Husserla jako materiał dla wydań krytycznych.

W serii *Phenomenologica* ma się ukazać wkrótce tom 12, W. J. Richardson, „Heidegger, Trough Phenomenology to Thought”, a pięć następnych pozycji oddano do druku: Iso Kern, „Husserl und Kant, eine Untersuchung über Husserls Verhältnis zu Kant und zum Neukantianismus”; Alfred Schutz, „Collected Papers II — Studies in Social Theory”; J. N. Mohanty — „Edmund Husserls Theory of Meaning”; Jan M. Broekman, „Phänomenologie und Ekologie — Faktisches und transzendentales Ego bei Husserl”; Richard M. Zaner „The Problem of Embodiment — Some Contributions to a Phenomenology of the Body”.

Współpracownicy Archiwum w Louvain i w Kolonii sporządzają w dalszym ciągu odpisy stenograficznych notat Husserla, sporządzono nadto „Auszüge aus den nicht transkribierten Manuskripten” jako materiał pomocniczy, zawierający indeksy do nieopracowanych jeszcze części spuścizny. Działające przy Archiwum Seminarium fenomenologiczne pozostawało pod kierunkiem prof. R. Boehma; zajmowano się tam podstawowymi zagadnieniami fenomenologii Husserla i jego bezpośrednich uczniów. Przewodniczący rady administracyjnej Archiwum prof. A. Wylleman reprezentował je na sympozjum fenomenologicznym, które się odbyło w czasie XIII Kongresu międzynarodowego w Meksyku, na temat „L'idée husserlienne de la 'Lebenswelt'”.

Royal Institute of Philosophy w Londynie postanowiła ku uczczeniu pamięci swego długoletniego przewodniczącego Lorda Samuela, zmarłego przed niedawnym czasem, założyć fundację Lord Samuel Memorial Lecture, z której ma być corocznie organizowany odczyt naukowy.

American Council of Learned Societies (zob. Ruch Filoz. XXII, s. 328ab) przystąpiła do akcji mającej na celu wydawnictwo przekładów na język angielski cennych dzieł naukowych, pisanych w językach mało rozpowszechnionych (a zatem z wyłączeniem francuskiego, niemieckiego, włoskiego i hiszpańskiego). Zarząd instytucji zwrócił się do uczonych różnych krajów z zaproszeniem do

wskazywania dzieł nadających się do tego wydawnictwa i pragnie zestawić ich listę obejmująca możliwie dużą liczbę pozycji ze wszystkich dziedzin nauk humanistycznych. Wzięto już m. in. pod uwagę duńską rozprawę z historii matematyki, holenderską z historii psychologii oraz grupę polskich studiów z historii sztuki. Wnioski należy kierować pod adresem: Scholarly Translation Program, American Council of Learned Societies, 345 East 46th Street, New York, 17. N.Y.

Nekrologia

Andrzej Malewski, starszy asystent przy katedrze logiki Uniwersytetu Poznańskiego w latach 1954—1957, kierownik pracowni psychologii społecznej w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie, znakomicie zapowiadający się pracownik naukowy, zmarł tragicznie 11 grudnia 1963 r. mając 34 lata. Ogłosił m. i.: ABC porządnego myślenia (1957), *Studia z metodologii historii* (wspólnie z J. Topolskim, 1960), *Zagadnienia psychologii społecznej* (Wybór z liter. ameryk., 1962).

Pierre-André Lalande, ur. w Dijon 19 VII 1867, zmarł w Asnières pod Paryżem 16 XI 1963. Uczył najpierw jako nauczyciel w liceum, od r. 1909 był profesorem filozofii nauk w Sorbonie. Niezmiernie zasłużony nauczyciel i organizator życia filozoficznego we Francji; o jego działalności informują dwa poświęcone mu wspomnienia w tym zeszycie.

Jules Tricot, ur. 28 V 1893, zmarł w Paryżu 28 VIII 1963. Zasłużył się jako tłumacz i komentator pism Arystotelesa, wydał: *Métaphysique* (2 tomy 1933, nowe przerobione wydanie 1953), *De la génération et de la corruption* (1934), *De l'âme* (1934), *Organon* (6 tomów 1936—1939), *Météorologiques* (1941), *Traité du ciel* (1949), *Parva Naturalia* (1951), *Histoire des animaux* (2 tomy 1957), *Economiques* (1958), *Ethique à Nicomaque* (1959), *Politique* (2 tomy 1962), nadto Porfiriusza Isagoge (1947) oraz Teofrasta *Métaphysique* (1948).

Max Wundt, syn Wilhelma Wundta, urodzony w Lipsku 29 stycznia 1879 r. filolog klasyczny i filozof, kolejno profesor uniwersytetów w Marburgu, Jenie i Tybindze, zmarł z początkiem listopa-

da 1963 r. Zajmował się głównie historią filozofii starożytnej i niemieckiej. Ogłosił m.in.: *Der Intellektualismus in der griechischen Ethik* (1907), *Geschichte der griechischen Ethik* (2 tomy, 1908, 1911), *Griechische Weltanschauung* (1910, 3 wyd. 1929), *Platons Leben und Werk* (1914, 2 wyd. 1924), *Plotin, Studien zur Geschichte des Neuplatonismus* (1919), *Kant als Metaphysiker* (1924), *Johann Gottlieb Fichte* (1927), *Geschichte der Metaphysik* (1931), W spuścieźnie nieogłoszonej: *Geschichte der europäischen Philosophie* (6 tomów, 1944—62).

Friedrich Dessauer, fizyk i filozof, urodzony 19 VII 1881, profesor fizyki w Uniwersytecie frankfurckim, potem w Stambule, we Fryburgu szwajcarskim i znów w Frankfurcie, zmarł 16 II 1963. Wydał m.in. książki: *Philosophie der Technik* (1927, 4 wyd. pt. Streit um die Technik 1956); *Seele im Bannkreis der Technik* (1945), *Mensch und Kosmos* (1949), *Naturwissenschaftliches Erkennen — Beiträge zur Naturphilosophie* (1957), *Die Teleologie in der Natur — Durch die Tore der neuen Zeit* (1961).

Viscount Samuel (Sir Herbert Samuel), długoletni przewodniczący Royal Institute of Philosophy w Londynie, zmarł w początkach 1963 r. w 92 roku życia. Wydał m.in.: *Practical Ethics* (1935), *Belief and Action* (1937), *Essays in Physics* (1951), *In Search of Reality* (1957), *A Threefold Cord* (1961).

Aldous Huxley, wybitny pisarz angielski, wnuk przyrodnika i filozofa Thomasa H. Huxleya i brat biologa Juliana Huxleya, ur. 26 VII 1894 r. zmarł 22 XI 1963 w posiadłości swojej w Hollywood. Poważną rolę w jego twórczości literackiej miały poglądy filozoficzne treści spirytualistycznej, które były czerpane w znacznej części z filozofii hinduskiej; wyłożył je w studiach, zamieszczonych w książce *Vedanta for the Western World* (ed. by Chr. Isherwood, zob. Ruch Filoz. XVII, s. 152—155). Do tej dziedziny należą nadto m.in. *Eyeless in Gaza* (1936), *Time must have a stop* (1944), *Ends and Means* (1937), *The Perennial Philosophy* (1946), *Science, Liberty and Peace* (1946)

David Baumgardt, urodzony w Erfurcie 20 IV 1890, profesor uniwersytetu w Berlinie, od r. 1935 w Birmingham, a od r. 1939 w Stanach Zjedn. AP. pracował jako bibliotekarz w Library of Congress w Waszyngtonie i visiting pro-

fessor Columbia University; zmarł 22 VII 1963. Ogłosił m.in.: *Das Möglichkeitsproblem der Kritik der reinen Vernunft, der modernen Phänomenologie und der Gegenstandstheorie* (1920), *Franz von Baader und die philosophische Romantik* (1927), *Über einige Hauptmethodenfragen der modernen Ethik (Logos)*, (1930), *Der Kampf um den Lebensinn unter den Vorgängern der modernen Ethik* (1933), *Bentham and the Ethics of Today* (1952). Wykaz bibliograficzny jego publikacji zawiera ofiarowana mu księga pamiątkowa: *Horizons of a Philosopher. Essays in Honor of David Baumgardt* (ed. by J. Frank, H. Minkowski and E. J. Sternglass, Leyde, Brill, 1963).

Norbert Wiener, profesor matematyki w Massachusetts Institute of Technology, twórca cybernetyki, urodzony w r. 1895, zmarł w Sztokholmie, dokąd przyjechał w celach naukowych, 18 III 1964 r. Podstawowe jego dzieło z zakresu cybernetyki „Cybernetics” ukazało się w r. 1948. W języku polskim wydano książkę „Cybernetyka i społeczeństwo” (1960).

Wydawnictwa nadestane

Anders G., *Kafka pro und contra*, München, C. H. Beck, 1963.

Bea A., *Die Einheit der Christen*, Freiburg, Herder, 1963.

Belive I., *Nineteen Personal Philosophies*, London, Unwin Books, 1962.

Brinton C., *The Shaping of Modern Thought*, Englewood Cliffs, Prentice Hall, 1963.

Cyceron, *Pisma filozoficzne t. IV*, Warszawa, PWN—BKF, 1963.

Czagin B. A., *G. W. Plechanow*, Moskwa, Izd. Akad. Nauk SSSR, 1963.

Dalin W. M., *Grakch Babief*, Moskwa, Izd. Akad. Nauk SSSR, 1963.

Doerne M., *Gott und Mensch in Dostojewskijs Werk*, Göttingen, Ruprecht, 1962.

Dubarle D., *La civilisation et l'atome*, Paris, Ed. du Cerf, 1962.

Ecrits sur L'Europe Paris, Seghers, 1963.

Ernst M. Schwartz A., *Privacy*, New York, The Macmillan Co., 1962.

Filozofowie o religii, T. II, Warszawa, Książka i Wiedza, 1963.

Frank J., *Law and the Modern Mind*, New York, Anchor Book, 1963.

- Gerstmann S.**, Problemy teorii emocji, Toruń, TNT, 1963.
- Hely S. M.**, Nouvelles tendances dans l'éducation des adultes, Paris, UNESCO, 1963.
- Hook S.**, The Paradoxes of Freedom, Berkeley Univ. of Calif. Press, 1962.
- Hypollite J.**, Sens et existence dans la philosophie de M. Merleau-Ponty, Oxford, At the Clarendon, 1963.
- Ingarden R.**, Z badań nad filozofią współczesną, Warszawa, PWN, 1963.
- Ingarden R.**, Time and Modes of Being, Springfield, Ch. C. Tomas, 1964.
- Kant I.**, Krytyka władzy sądenia, Warszawa, PWN-BKF, 1964.
- Kosik K.**, Dialektika konkretniho, Praha, Nakl. Cesk. Akad. Ved., 1963.
- Kozakiewicz M.**, O tolerancji i swobodzie sumienia, Warszawa, Książka i Wiedza, 1963.
- La Philosophie analytique**, Paris, Ed. de Minuit, 1962.
- Lepp J.**, Psychoanalyse des modernen Atheismus, Würzburg, Arena.
- Les utopies à la Renaissance**, Bruxelles, Presses Univ., 1963.
- Luppel I.** Diderot, Warszawa, Książka i Wiedza, 1963.
- Maüs H.**, A Short History of Sociology, New York, Philos. Libr., 1962.
- Mayo H.**, An Introduction to Democratic Theory, New York, Oxford Univ. Press, 1960.
- Melsen A. G.**, Filozofia przyrody, Warszawa, PAX, 1963.
- Mysiek W.**, Kościół współczesny, Warszawa, Książka i Wiedza, 1963.
- Noack H.**, Die Philosophie Westeuropas im zwanzigsten Jahrhundert, Basel, Schwabe & Co., 1962.
- Ostrianin D. H.**, W. W. Worowski, Kijów, Wyd. Ak. Nauk USSR, 1963.
- Panofsky E.**, Gothic Architecture and Scholasticism, New York, Meridan Books, 1951.
- Pastuszka J.**, Charakter człowieka, Lublin, Tow. Nauk. KUL, 1962.
- Peyre H.**, Connaissance de Baudelaire, Paris, J. Corti, 1951.
- Pokorny R.**, Die moderne Handschriftendeutung, Berlin, W. de Gruyter, 1963.
- Robinson S. A.**, Honest to God, London, SCM Press, 1963.
- Rostow E. V.**, The Sovereign Prerogative, New Haven, Yale Univ. Press, 1962.
- Schachter S.**, The Psychology of Affiliation, Stanford, Stanford Univ. Press, 1959.
- Seidlerova I.**, Politické a sociální názory B. Bolzana, Praha, C. Akad. Ved., 1963.
- Sontheimer K.**, Thomas Man und die Deutschen, München, Nym Phenburger, 1961.
- Tawney R. H.**, Religia a powstanie kapitalizmu, Warszawa, Książka i Wiedza, 1963.
- Voise W.**, Sebastian Castellion, Warszawa, Książka i Wiedza, 1963.
- Wiener P. P.**, and **Noland A.**, Ideas in Cultural Perspectives, N. Brunswick, Rutgers Univ., 1962.
- White M. G.**, La pensée sociale en Amerique, Paris, Presses Univ. de France, 1963.
- Zieleniewski J.**, Formalna i nieformalna organizacja instytucji, Warszawa, Prac. Ogól. Probl. Organ. Pracy PAN, 1963.
- Zimmer H.**, Abenteuer und Fahrten der Seele, Zürich Rascher, 1961.

Biuletyn Polskiego Komitetu do spraw UNESCO, Nr 1(66), 2(67), 3(63), 4(69), Warszawa, PKS-UNESCO, 1964.

British Book News, London, Brit Council, 1964.

Cahiers du communisme, No 1, 3, 4 Paris, Port. Com. Fr. 1961.

Filosofia — Rivista Trimestrale, Anno XV fasc 1, 2, Torino, Filosofia, 1964

Logique et Analyse, t. 21—24, Louvain, Ed. Nauwelaerts, 1963.

Mediaevalia Philosophica Polonorum, t. XI, Warszawa, Inst. Filoz. PAN, 1963.

Merkur — Deutsche Zeitschrift für europäisches Denken, 1(191), 5(195), Köln, H. Paeschke, 1964.

Philosophischer Literaturanzeiger, Band XVII, Heft 1, Meisenheim, A. Hain, 1964.

Polish Scientific Periodicals, 8(9), Warszawa, RUCH, 1963.

Revue de synthèse, T. LXXXIV, 29—31, Paris, A. Michel, 1963.

Science & Society, Vol. XXVIII No 1—2, New York, Scienc & S., 1964.

Studia Filozoficzne, 1(36), Warszawa, PWN, 1964.

The Journal of Philosophy, Vol. LXI No 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, New York, Journ. of Philos., 1964.

The Philosophical Review, Vol LXXIII No 1, 2, Ithaca, Cornell Univ., 1964.

Zeszyty Naukowe KUL, Rok VII Nr 1(5), 2(6), Lublin, KUL, 1964.

Znak, 115, 116/17, 119 Kraków, Znak, 1964.

Fundusz Wydawniczy „Ruchu Filozoficznego”

Do akcji na powyższy cel, zainicjowanej przez prof. Romana Ingardena, włączyły się następujące osoby: N.N. (Anglia) — wpłacając na konto „Ruchu Filozoficznego” 333,40 zł (5 £), ks. Witold Czapliński — wpłacając 120.— zł (druga wpłata), prof. Izidora Dąbska — wpłacając 100.— zł (druga wpłata), prof. Roman Ingarden — wpłacając 100.— zł (druga wpłata).

Wydawca: Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Nakład 500+30. Ark. wyd. 15.
Ark. druk. 9,75. Papier druk. sat. 70 g, V kl. Podpisano do druku 30. XII. 1964 r.
Druk ukończono w styczniu 1965 r. Cena zł 50,—

Zakłady Graficzne w Toruniu - Nr zam. 1304/T - C-13

a) Prace polskie i przekłady na język polski: Skróty, s. 95. Filozofia w ogóle, s. 96a. Wydania i przekłady dzieł, s. 96b. Historia filozofii, s. 97a. Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 97b. Metafizyka, s. 98b. Teoria poznania, s. 99a. Historia i filozofia nauki, s. 99a. Logika i metodologia, s. 99b. Psychologia, s. 100b. Etyka i teoria postępowania, s. 102a, Estetyka oraz teoria sztuki i literatury, s. 102b. Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 103a. Filozofia wychowania, s. 104a. Filozofia historii i nauk historycznych, s. 104b. Filozofia przyrody i medycyny, s. 105a. Filozofia religii, s. 105a. b) Prace w językach obcych: Filozofia w ogóle, s. 105b. Wydania i przekłady dzieł, s. 106a. Historia filozofii, s. 107b. Współczesne kierunki filozoficzne, s. 108b. Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 109b. Metafizyka, s. 111b. Teoria poznania, s. 111b. Historia i filozofia nauki, s. 112a. Logika i metodologia, s. 112b. Psychologia, s. 113a. Etyka i teoria postępowania, s. 113b. Etyka i teoria sztuki, s. 114a. Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 114b. Filozofia historii i nauk historycznych, s. 115a. Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych, s. 115b. Filozofia religii, s. 115b.	
Wiadomości bieżące	117
Wiadomości wydawnicze	
Publikacje jednostkowe, s. 117a. Publikacje zbiorowe, s. 134b.	
Wydawnictwa seryjne, s. 135a. Wydawnictwa ciągłe i czasopisma, s. 138a. Bibliografie, leksykony, informatory, s. 139a.	
Odczyty, wykłady, referaty	139
Organizacje	141
Zjazdy	143
Nauczanie	148
Wiadomości osobiste	149
Konkursy i nagrody	149
Varia	149
Nekrologia	151
Wydawnictwa nadesłane	152

Numer 3-4 tomu XXIII będzie zawierał:

T. Kotarbiński: XIII Międzynarodowy Kongres Filozoficzny. — R. Schottlander: Przyczynek do zagadnienia możliwości etyki jako nauki. — Recenzje i sprawozdania. — Autoreferaty z odczytów i wykładów. — Przegląd czasopism. — Zapiski bibliograficzne. — Wiadomości bieżące.

Cena zł 50,—